วิชาการ

ตอบเรื่องตอบรัก

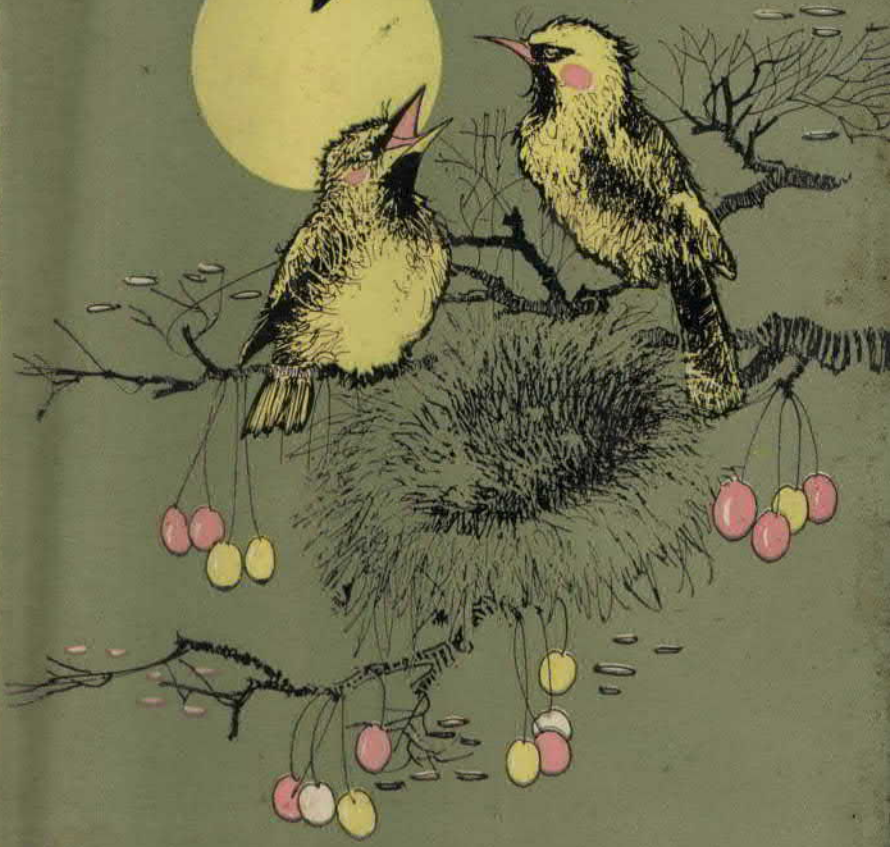

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ

(วชิระ รัตนสิงห์)

วิชาการ
ครองเรือน-ครองรัก

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ

สาขาที่ 1
สุริมวิทย์บรรณาคาร
เลขที่ 222 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ เขตราชเทวี
จำหน่ายสั่ง และ ปลีก หนังสือทุกชนิด ไทยราคาย่อมเยา

โทร. 214541

30/.

● วิชาการครองเรือน – ครองรัก

● พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์ 47 ถนนเฟื่องนคร พระนคร โทร. 221740
น.ส. ส่งศรี รุ่งเรืองธรรม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2514

คำนำ

หนังสือเรื่องนี้ ไม่ใช่วิชาการทางเพศ หรือที่เรียกกันว่า "เซ็คส์" หรือ เซ็กโซลอยี ขอบเขตของหนังสือเรื่องนี้เป็นเพียงจิตวิทยาแห่งชีวิตสมรส ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้ขึ้นโดยเห็นว่า เรื่องครอบครัวมีความสำคัญที่สุดในชีวิตของมนุษย์เรา ไม่ใช่สำคัญแต่เพียงในชีวิตของคนเป็นคน ๆ ไป แต่เป็นความสำคัญในชีวิตของชาติ เพราะว่าความเรียบร้อยราบรื่น ความมั่นคงแข็งแรง ความสมบูรณ์ไพศาลของครอบครัว ย่อมหมายถึงความเรียบร้อยราบรื่น ความมั่นคงแข็งแรงและความสมบูรณ์ไพศาลของประเทศชาติ ครอบครัวไม่ใช่อะไรอื่น คือส่วนย่อยของชาตินั่นเอง

ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นว่า หนังสือตำราต่าง ๆ เกี่ยวกับทางแพทย์ก็ดี ทางเพศ ซึ่งเรียกว่า เซ็กโซลอยีก็ดี ได้มีผู้สนใจเขียนกันมากแล้ว และหนังสือตำราเหล่านั้น ก็มีประโยชน์

มากด้วย แต่ดูเหมือนว่า เรายังขาดหนังสือตำราที่เกี่ยวกับจิตวิทยาทางครอบครัว ซึ่งมีความสำคัญยิ่งใหญ่เหมือนกัน ข้าพเจ้าจึงได้หยิบยกเอาปัญหาเรื่องนี้ขึ้นมาเขียน ด้วยความเชื่อมั่นว่า หนังสือเรื่องนี้ คงจะมีส่วนช่วยในการสร้างความผาสุกในครอบครัว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของมนุษย์ และของประเทศชาติ

วิจิตรวาทการ

๒๑ เมษายน ๒๔๕๔

สารบาญ

หน้า

ข้อความเบื้องต้น ๑

บ้านและครอบครัวเป็นวิมานแห่งชีวิต ๓

ลักษณะสร้างชีวิต ซึ่งธรรมชาติให้ไว้ ๑๐

ครอบครัว คือ อาณาจักรน้อย ๆ ของเรา ๑๒

ตัวอย่างสร้างชีวิตจากความราบรื่นในครอบครัว ๑๙

บทที่ ๑. โซ่ทองรัดรึงชีวิต ๓๗

สัญชาตญาณของมนุษย์ ในเรื่องครอบครัว ๓๙

หน้า

วิธีที่ให้ผัวเมียสนิทสนมกันแต่น้อย ๕๖
การแต่งงานทดลอง ๕๓
การแต่งงานฐานเพื่อน ๖๐
ลัทธิผัวเดียวเมียเดียว ๖๗
ลัทธิชายคนเดียวมีเมียหลายคน ... ๖๘
ลัทธิหญิงคนเดียวมีผัวหลายคน ... ๖๙
ลัทธิมากผัวหลายเมีย ๗๖
การได้หญิงโดยวิธีแย่งชิง ๗๑
การได้หญิงโดยวิธีซื้อ ๗๔
ประเพณีที่บังคับให้เคารพนบนอบ
สามี ๙๓
บทที่ ๒. แม่บ้าน—พ่อเรือน ๙๕
สตรีมีอำนาจ ในครอบครัว มาก่อน
บุรุษ ๑๐๑

หน้า

บ่อเกิดแห่งอำนาจของสตรีในครอบครัว ๑๐๗

ความแตกต่าง ในระหว่างประเทศกสิกรรมและอุตสาหกรรม ... ๑๐๙

มูลเหตุที่อำนาจในครอบครัวเปลี่ยนจากมือสตรีไปอยู่กับบุรุษ ... ๑๑๒

ผลแห่งการ ที่อำนาจในครอบครัวเปลี่ยนมือ ๑๑๙

ลัทธิเรือง "สิทธิสำหรับคืนแรก" ๑๒๔

บทที่ ๓. ลักษณะที่แตกต่างระหว่างหญิงกับชาย ๑๒๙

ข้อที่แตกต่างกัน ๙๐ ข้อ ๑๓๕

บทที่ ๔. การแต่งงาน ๑๔๗

ความคิดโบราณ เกี่ยว กับการ แต่งงาน ๑๔๗

หน้า

ฐานะของภริยาในสมัยโบราณ ... ๑๘๘
ฐานะของโสเภณี ในสมัยโบราณ ๑๙๑
ความรักได้หมดลงในเวลาแต่งงาน ๑๙๕
ปัญหาเรื่องความบริสุทธิ์ของหญิง ๑๙๖
ลัทธิที่ให้ความสำคัญ แก่ความบริสุทธิ์ ๑๙๗
ลัทธิที่หญิงต้องแสดงความบริสุทธิเป็นความสำคัญ ๒๐๐ ๒๐๓
ผลแห่งความบริสุทธิ์และไม่บริสุทธิ์ในชีวิตสมรส ๒๐๕
พิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องแต่งงาน ๒๐๘
ความหมายของแหวน ๒๑๒
ความหมายของ ฮันนีมูน และกำหนดปีที่ถือกันสำหรับฉลองวันครบรอบสมรส ๒๑๗

หน้า

ความเหมาะสมในพิธีโบราณของไทย ๒๒๓
ปัญหาหย่าร้าง ๒๒๘
ความดีและความไม่ดีของกฎหมายที่บัญญัติให้หย่าร้างกันได้ยากหรือง่าย ๒๓๑

บทที่ ๕. ความราบรื่นในชีวิตสมรส ... ๒๓๙
พฤติการณ์เมื่อแรกรัก ๒๔๑
จุดประสงค์แห่งการสมรส ๒๔๖
การเริ่มเดินทางในชีวิต ๒๔๗
ผลแห่งความราบรื่นในชีวิตสมรส ๒๕๒
ความล้มเหลวในชีวิตสมรสที่ทำให้โทษการเลือกคู่ ๒๕๕
ความสำคัญหรือไม่สำคัญของการเลือกคู่ ๒๕๖

หน้า

ความเปลี่ยนแปลงในนิสัยของคน
เมื่อก่อนและภายหลังแต่งงาน ๒๕๘
ทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ ๒๖๑
ความสำคัญที่ต้องระมัดระวังใน
เวลาสร้างความรัก ๒๖๕
การขอคำมั่นสัญญาจากคู่รัก ๒๗๓
การตั้งมาตรฐานแห่งชีวิต ๒๘๗
การทำตนเป็นคนเลี้ยงง่าย ๒๙๓
ปัญหาการเงินในชีวิตสมรส ๒๙๗
ทางดีและทางไม่ดี ของการมอบ
อำนาจการเงินให้แก่ภริยาอย่าง
เด็ดขาด ๒๙๙

บทที่ ๖. การให้อภัย ๓๐๙
การให้อภัยเป็นของคู่กับความรัก ๓๐๙
เรื่องที่ภริยาจะต้องให้อภัยแก่สามี ๓๑๕

หน้า

เรื่องที่สามีจะต้องให้อภัยแก่ภริยา ๓๓๙
ส่วนผสมที่ธรรมชาติสร้างมาให้ ... ๓๔๑
ความผาสุกในครอบครัวเกิดจากการ
รู้จักใช้ส่วนผสม ๓๔๖
บทที่ ๗. สวรรค์ในครอบครัว ๓๔๙
การสร้างตนสร้างอนาคตด้วยอาศัย
ความราบรื่นภายในครอบครัว ๓๕๐
การสร้างตัวเองจากจำนวนศูนย์ขึ้น
ไปหาจำนวนแสน ๓๕๓
วิธีหาความสุขในชีวิตที่ยากจน ... ๓๕๕
เกียรติของการสร้างเองทำเอง ... ๓๕๖
ลูกคือเทพบุตรที่นำโชคลาภมาให้ ๓๕๗
สิ่งซึ่งธรรมชาติหวงแหนในเรื่องลูก ๓๖๑
กุศโลบายที่ให้ผลดีแน่นอนแก่สตรี ๒๖๖
บ้านเรือนที่เป็นรังรัก ๓๗๐

หน้า

จุดประสงค์และมโนภาพที่ช่วยสร้างชีวิต ๒๗๒
ความเจริญก้าวหน้าที่เราแลเห็น ... ๓๗๓
จากศูนย์ขึ้นไปถึงแสน ๓๗๔
ความสำเร็จอยู่ที่เพื่อนชีวิต ๓๗๕

ข้อความเบื้องต้น

บ้านที่อยู่ของข้าพเจ้าในกรุงเทพ ฯ เวลานี้ ข้าพเจ้าพยายามสร้างอย่างแบบไทย คือถึงแม้จะใช้สัมภาระอย่างใหม่ และรูปร่างบางส่วนเป็นสมัยใหม่ ลักษณะสำคัญของบ้านก็ยังเป็นไทยแท้ ซึ่งเพื่อนฝูงหรือผู้ที่มาหา แม้เป็นชาวต่างประเทศชาตินึงชาติใดก็ไม่ได้เคยกล่าวว่าบ้านแบบไทยของข้าพเจ้านี้ ไม่เหมาะสมหรือไม่น่าผาสุก ข้าพเจ้าเคยได้ยินแต่คำชมว่าสะดวกสบาย เหมาะสำหรับเมืองร้อน เหมาะสำหรับเมืองไทย เหมาะสำหรับชีวิตอย่างข้าพเจ้า

ลักษณะที่เป็นไทยมากที่สุดแห่งบ้านที่อยู่ของข้าพเจ้านั้น คือ เป็นเรือนสองหลัง นอกชานแล่นกลาง ซึ่งเป็นแบบไทยแท้ นอกชานนี้ รวมทั้งเนื่องเรือนสองหลังเข้าด้วย กว้างถึง ๑๒ เมตร และมีความยาวถึง ๑๕ เมตร กว้างยาวพอที่คนมีลูกมากอย่างข้าพเจ้า จะใช้เป็นที่พักผ่อนอย่างผาสุก และให้ลูกเล่นอยู่ในสายตาเสมอ

ทุก ๆ เวลาเย็น ข้าพเจ้าชอบนั่งหรือนอนบนเก้าอี้หวาย ซึ่งตั้งอยู่ที่กลางนอกชาน ลูกทุกคนรวมอยู่ในที่แห่งเดียวกัน ลูกเล็กซึ่งยังไม่รู้จักอะไร ก็วิ่งเล่นหรือถีบรถเด็กเล่นอยู่ที่นอกชานนั้น ลูกใหญ่ ๆ ที่เข้าโรงเรียนแล้ว ก็มักมาห้อมล้อมพ่อ ถามโน่นถามนี่ เกี่ยวกับวิชาที่เรียนในโรงเรียนบ้าง เกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ บ้าง

นอกชานแห่งนี้ เป็นวิมานของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามองไม่เห็นว่าสถานที่แห่งใด จะให้ความสุขแก่ข้าพเจ้ามากกว่านี้ ข้าพเจ้าไม่เชื่อเลยว่า ถึงแม้จะได้ไปอยู่ในคฤหาสน์หรือปราสาทราชฐานแห่งใด ข้าพเจ้าจะมีความสุขยิ่งไปกว่านอกชานของข้าพเจ้า

บ้านเรือนที่พอเหมาะสม และความเป็นอยู่อันเรียบร้อยภายในครอบครัว ได้ให้ความสุขอย่างที่พึงปรารถนา วิมานแห่งชีวิตอยู่ที่ตรงนี้

ข้าพเจ้าชอบพิเคราะห์ดูความเป็นไปของธรรมชาติ ดูนกที่บินไปคาบหญ้ามาทีละเส้น วางเรียงเป็นรังของมันอยู่กับต้นไม้ ทำอย่างประณีตบรรจงเท่าที่สามารถจะทำได้ในวิสัยของนก และใช้ความพยายามทำอย่างไม่หยุดหย่อนด้วยเครื่องมือเพียงจงอยปากของมัน มันก็ทำรังที่คุ้มแดดคุ้มฝน อยู่ได้อย่างผาสุก แล้วก็ไม่ช้าเกินไป ลืมเสียไม่กี่วัน ก็เห็นรังมันเสร็จแล้ว มันจับอยู่บนกิ่งไม้ข้างรังของมัน ส่งเสียงร้องอย่างร่าเริงบันเทิงใจ เหมือนหนึ่งจะเรียกให้ข้าพเจ้าดู ว่ามันก็ทำรังของมันเสร็จเหมือนกัน มันสามารถจะอวดได้ด้วยความภาคภูมิ ว่ารังของมันก็ไม่แพ้บ้านเรือนของข้าพเจ้า มันอยู่ด้วยกันอย่างผาสุกคู่ผัวตัวเมีย และต่อมาอีกไม่ช้าไม่นาน ลืมเสียอีกสักเดือนสองเดือน ก็ได้ยินเสียงลูกนกร้องระงมอยู่ในรังนั้น มันไปหาเหยื่อมาป้อนลูก บำรุงเลี้ยงจนกว่าขนปีกจะแข็งกล้า ครั้นเมื่อลูกเติบโตบินได้ด้วยตนเองแล้ว พวกลูกนกนั้นก็ไปหาอาหารของตัวเอง แล้วก็ทำรังใหม่

รังที่นกทำด้วยเครื่องมืออันเดียว คือปากของมันเท่านั้น เป็นวิมานของมัน ข้าพเจ้าเคยทำกรงใหญ่อย่างเรียบร้อย ซ้อนกหลายตัวมาใส่ไว้ในกรงนั้น มีน้ำมีอาหารให้ครบถ้วน โดยที่มันไม่ต้องบินไปแสวงหา และไม่ต้องลงแรงสร้างรังของมันเอง มันก็ไม่พอใจ พยายามที่จะออกจากกรงใหญ่ ซึ่งข้าพเจ้าคิดว่ามันจะอยู่สบาย มันไม่ใยดีในอาหารที่ข้าพเจ้าให้ มันแสดงว่าอยากจะออกไปหาของมันเอง มันดันรนหาทางออก เมื่อรุ่งเช้าขนบางทีก็เห็นนกตายไปบ้าง อาจจะเป็นโดยที่มันพยายามบินออกจากกรงจนบินไปกระทบกระทั่งถูกอะไรเข้า เลยสิ้นชีวิต

ข้าพเจ้าลองเปิดประตูกรงนั้น ทุกตัวบินออกหมดแล้วก็หายไปโดยไม่กลับมา มันไม่ได้แสดงเยื่อใยความอาลัยในกรงใหญ่ที่ข้าพเจ้าทำให้ กรงจะสวยงามสักเพียงใดแม้จะบีดทองร่องชาด ทำที่อยู่อย่างสบายให้แก่มัน มันก็จะไม่พอใจอยู่ เพราะไม่ใช่วิมานของมัน ไม่เหมือนรังน้อย ๆ บนยอดไม้ ซึ่งมันไปคาบหญ้ามาสร้างของมันเอง

ข้าพเจ้าเคยเอาคนจากบ้านป่าบ้านดอน จากหัวเมืองห่างไกลในชนบทมาเลี้ยงไว้ โดยเข้าใจว่าถ้าเขาได้มาเห็นความเจริญในพระนคร เห็นถนนที่กว้างใหญ่ ตึกรามอาคารที่สูงสง่า การแต่งกายของชาวกรุงที่สวยงาม ยวดยานพาหนะนานาชนิดได้เห็นหรือได้นั่งรถยนต์รถันสมัยแทนเกวียนควายที่เขาเคยใช้ ได้แต่งกายสะอาดเรียบร้อย ได้อาหารอย่างดี เขาจะพอใจ แต่ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นคนเหล่านั้นพอใจ เห็นชัดว่าเขาอยู่ด้วยความจำใจ และไม่ช้าไม่นานก็ขอลากลับบ้าน

ข้าพเจ้าเคยรับเด็กเล็ก ๆ มาเลี้ยงไว้ ให้การเลี้ยงดู ให้เครื่องแต่งกายตลอดถึงให้เข้าโรงเรียน เป็นเด็กที่พ่อแม่บอกยกให้แก่ข้าพเจ้า บางคนก็ทำหนังสือยกให้เป็นลายลักษณ์อักษรที่เดียว แต่พ่อแม่ย่อมจะคิดถึงลูก แม้ว่าจะยกให้ข้าพเจ้าแล้ว ก็ยังอยากพบเห็นลูกบ้าง บางทีก็อยากดูว่าลูกจะเติบโตหรือมีความผาสุกขนอย่างใด พอมาพบกันเข้าก็เกิดเรื่อง เด็กขอไปกับพ่อแม่ ทำอย่างไรก็ไม่ยอมอยู่ จะเอาเครื่องแต่งกายหรือความสนุกสนานเข้าล่อสักเพียงใด ก็เอาไว้ไม่ได้ พ่อแม่ก็ไม่ต้องการเอาไป

ต้องการให้อยู่ เพื่อได้เล่าเรียน เพื่ออนาคตของลูก แต่เด็กก็ไม่ยอมอยู่ ถึงเวลาที่พ่อแม่จะจากไป เด็กร้องไห้ตามจนข้าพเจ้าเกิดสงสาร หรือบันดาลโทสะ เกิดความเกลียดชังเด็กนั้นขึ้นมา เพราะให้การเลี้ยงดูอย่างดีทุกประการแล้ว อยู่ในบ้านและถิ่นประเทศที่ดีแล้ว ยังอยากกลับไปอยู่ป่าอยู่ดอน ถ้าข้าพเจ้าขืนเอาเด็กนั้นไว้ต่อไป ก็คงจะเลี้ยงดูเด็กนั้นด้วยความเกลียดชัง ไม่เมตตากรุณาเหมือนแต่ก่อน จึงมอบเด็กนั้นให้พ่อแม่เอาคืนไป

ทั้งนี้ไม่ใช่ความผิดของเด็ก ไม่ใช่ว่าเด็กไม่รักดี แต่การอยู่กับข้าพเจ้าจะเป็นอย่างไรก็ตามที ไม่ใช่วิมานสำหรับเด็กเช่นนั้น เพราะเขาห่างจากครอบครัวของเขา อย่าว่าแต่จะให้อยู่ในบ้านข้าพเจ้า แม้จะเอาเข้าไปไว้ในปราสาทราชวังแห่งใด เด็กก็คงจะร้องขอกลับไปอยู่กับพ่อแม่ ในกระท่อมรุงรังห่างไกลความเจริญ เพราะเป็นครอบครัวของเขา เป็นวิมานของเขา อย่างเดียวกับที่ข้าพเจ้าพอใจชีวิตในบ้าน และครอบครัวของข้าพเจ้า ใครจะเอาข้าพเจ้าขึ้นไปไว้บนดิกระพ้า หรือในราชวังมโหฬารของสุลต่านมหาราชาองค์ใด ในที่สุดข้าพเจ้าก็คงจะอยากกลับบ้านของข้าพเจ้าเอง

บ้านและครอบครัวเป็นวิมานแห่งชีวิต

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะมีเคหสถานที่อยู่ เป็นของตนเอง ข้าพเจ้าก็เคยเช่าบ้านเขาอยู่ บ้านที่ก่อสร้างอย่างดี บางแห่งก็สวยงามมาก เสียราคาค่าเช่าอย่างแรง แต่ก็ไม่เคยสนใจไม่รัก หรือคิดที่จะอยู่นาน เมื่อต้องออกจากบ้านเหล่านั้นด้วยเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอย่างใด ก็ไม่เคยเสียดายหรือมีความอาลัย เพราะไม่ใช่ของข้าพเจ้า ไม่ใช่สิ่งที่ข้าพเจ้าสร้างทำด้วยตนเอง

คนและนกก็เหมือนกัน อย่างเรื่องที่ข้าพเจ้าเล่ามาแล้ว นกมีความผาสุกในรังน้อย ๆ ซึ่งมันคาบหญ้าทีละเส้น ไปวางเรียงให้อยู่ได้เฉพาะคู่ผัวตัวเมีย มันพอใจและผาสุกมากกว่าที่ข้าพเจ้าทำกรงใหญ่ให้มันอยู่ เพราะรังน้อย ๆ นั้นมันสร้างขึ้นด้วยน้ำพักน้ำแรงของมัน เราจึงอาจถือเป็นหลักได้แน่นอนข้อหนึ่งว่า สิ่งซึ่งจะทำให้มนุษย์ได้รับความผาสุกและปลาบปลื้มภูมิใจอยู่เสมอนั้น คือสิ่งที่ได้สร้างทำด้วยน้ำพักน้ำแรงของตน ไม่ว่ามนุษย์หรือนกย่อมอยู่ในลักษณะอันเดียวกันนี้

เมื่อข้าพเจ้ามีทุนรอน พอที่จะซื้อที่ดินได้สักแห่งหนึ่ง ก็มาซื้อที่ข้าพเจ้าอยู่ในเวลานี้ ซึ่งเดิมเป็นทุ่งนา หาต้นไม้สักต้นเดียวก็ไม่ได้ ข้าพเจ้าเอาไม้ไผ่มาปัก เอาจากมามุงให้เป็นเพิงขึ้นเล็กน้อย เอาไม้กระดานมายกพื้นพอให้นอนได้ เพียงเท่านี้ ก็เป็นวิมานของข้าพเจ้า ขณะที่ซื้อที่แห่งนี้ ข้าพเจ้ามีตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นอิบดีอยู่แล้ว มีบ้านเช่าอยู่ในเมือง ซึ่งเป็นบ้านอย่างดี แต่ถึงกระนั้น พอหมดราชการ ข้าพเจ้าก็นำอาหารเย็นมารับประทาน และนอนอยู่ใต้เพิงนี้ด้วยความผาสุกตลอดคืน ยิ่งเป็นคืนวันเสาร์ ยิ่งผาสุกมากขึ้น เพราะรู้ว่าพรุ่งนี้จะเป็นวันอาทิตย์ ข้าพเจ้าจะได้อยู่ภายใต้เพิงในที่ทุ่งนาของข้าพเจ้านี้ได้ตลอดวัน เพิงซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ไม่กี่ชิ้น และมุงด้วยจากไม่กี่สิบอัน ก็เป็นวิมานของข้าพเจ้า เพราะมันเป็นของข้าพเจ้าเอง มันจะเล็กน้อยอย่างไรก็ตามที มันได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงของข้าพเจ้า

ความผาสุกในขั้นต่อไป ก็คือดูการตบแต่งและก่อสร้าง ในที่ซึ่งซื้อไว้สำหรับจะให้เป็นเคหสถานที่อยู่อาศัยได้จริง ๆ ที่เป็นทุ่งนาอย่างนั้น จำเป็นจะต้องถมดิน โดย

ขุดเป็นบ่อหรือเป็นคูลงในเนื้อที่ แล้วเอาดินที่ขุดนั้นขนมาถม ข้าพเจ้าเขียนแผนที่ดินของข้าพเจ้าลงในกระดาษแผ่นหนึ่ง แล้วก็คิดกะแบบแปลนแผนผัง ว่าจะขุดที่ไหน ปลูกเรือนที่ไหน เป็นความรู้สึกภาคภูมิใจ และเห็นตัวเองเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดอยู่ในเนื้อที่ ๓—๔ ไร่ ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะสั่งขุดอย่างไร สั่งปลูกอะไร สั่งสร้างที่ไหน อยู่ในอำนาจของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเป็นเจ้าแผ่นดินอยู่ในอาณาจักรน้อย ๆ นั้น มีอำนาจยิ่งใหญ่เช่นเดียวกับคนทั้งหลาย หากจะผิดกันก็แต่เพียงปริมาณ ส่วนคุณภาพนั้น ไม่แตกต่างกันเลย

ข้าพเจ้าพอใจดูคนงานขุดคูตามคำสั่งของข้าพเจ้า แบกดินที่ละก้อนมาถมลงไปในที่ส่วนใหญ่ ข้าพเจ้ามีสิทธิเลือกต้นไม้พันธุ์ไม้มาปลูกได้ตามใจ มีสิทธิออกแบบบ้านเรือนด้วยตนเอง ดูการปลูกสร้างซึ่งก้าวหน้าไปทีละขั้น และบางทีก็เข้าผสมทำงานด้วยตนเอง เลอะไม้ไสกบอย่างคนทั้งหลาย เป็นความสุขสนุกสบายอย่างหาที่เปรียบได้ยาก เพราะข้าพเจ้ารู้ ว่านั่นคืองานสร้างครอบครัว งานสร้างวิมานแห่งชีวิตของข้าพเจ้า

และความปลาบปลื้มอันยิ่งใหญ่นั้นอยู่ที่ว่า เนื้อทุกกระเบียดนิ้ว ไม้หรืออิฐปูนทุกชั้น ตาปูทุกตัว กรวดทรายทุกเม็ด เครื่องใช้ไม้สอยทุกสิ่งทุกอย่าง เกิดจากน้ำพักน้ำแรงของข้าพเจ้าเอง ได้มาด้วยความเหนื่อยยากในการทำงานก่อร่างสร้างตัว ได้มาด้วยความสุจริต และเป็นรางวัลตอบแทนแก่ข้าพเจ้า อย่างน่าปลื้มใจ สิ่งที่ข้าพเจ้าภาคภูมิใจอย่างหนึ่งในชีวิตของข้าพเจ้า คือไม่เคยคดโกงเอาเปรียบราชการ หรือเอาเปรียบบุคคลผู้หนึ่งผู้ใด ไม่เคยได้ลาภที่มิควรได้ ทุกสิ่งทุกอย่างได้มาด้วยทำงาน อย่างสุจริตและมานะพยายามของข้าพเจ้า

ครานี้เราก็จับหลักได้อีกอย่างหนึ่ง ว่าความสุขแท้จริงของมนุษย์เรานั้น อยู่ที่การเห็นผลของสิ่งที่ประกอบสร้าง ด้วยความมานะพยายามและความสุจริตของตัว พุทธภาษิตที่สอนว่า สัมมาอาชีโว, สัมมากัมมันโต, สัมมาวายาโม, เหล่านี้ เป็นคำสอนที่ถูกแท้ ข้าพเจ้าอาจจะร่ำรวยใหญ่โตกว่านี้ ด้วยความไม่สุจริต แต่ข้าพเจ้าจะไม่มีความสุข เหมือนอย่างที่ได้มาด้วยความสุจริตเช่นนี้

ข้าพเจ้าเคยสังเกตเห็นอีกอย่างหนึ่ง คือการเล่นที่ลูกชอบเล่นนักหนา คือถึงแม้จะมีที่ให้กว้างสักเพียงไร

ลูกมักชอบไปทำที่น้อย ๆ ซึ่งสมมตเป็นเคหสถานบ้านเรือนอยู่ ถ้าเป็นการเล่นในสนามหญ้า ก็มักจะชอบเอาไม้มาปักเอาผ้าหรือกระดาษ หรืออะไรมาขึงมามุง เป็นช่องเพียงนิดเดียว แล้วก็เข้าไปอยู่ สมมตกันว่าเป็นบ้าน คนนั้นทำไว้แห่งหนึ่ง อีกคนหนึ่งทำไว้อีกแห่งหนึ่ง แล้วก็ไปมาหาสู่กัน พูดจากันเป็นทำนองว่ามาเยี่ยม เชิญให้นั่ง เชิญให้ดื่มเครื่องดื่ม เชิญให้รับประทานอาหาร พูดจาปราศรัยเหมือนอย่างว่าแขกไปมาหากัน

ถ้าหากเป็นห้องบนเรือน ก็ชอบใช้ที่ซอกตู้หรือใต้โต๊ะ บางทีก็ใต้โต๊ะทำงานของข้าพเจ้าเอง แอบเอาผ้าปูที่นอน หรือผ้าห่มนอน มาคลุมขึง แล้วก็เล่นสมมตเป็นบ้าน นักจิตวิทยาอาจจะอธิบายว่า เรื่องของเด็กก็เป็นเรื่องเอาอย่าง คือเห็นผู้ใหญ่มีบ้านก็อยากจะทำบ้านของตัวบ้าง แต่ข้าพเจ้าเข้าใจว่า เรื่องนี้เป็นสัญชาติญาณของมนุษย์ หรือของสัตว์ชั้นสูงเช่น นก คือมีสัญชาติญาณที่จะสร้างรัง สร้างเคหสถานบ้านเรือนทำที่อยู่ที่อาศัย ดูเป็นความผาสุกสนุกสนานของลูก ที่ได้เล่นอย่างนั้น ทำให้ข้าพเจ้าเข้าใจว่าธรรมชาติของมนุษย์หรือสัตว์ชั้นสูงนั้น บ้านเรือนเคห-

สถานหรือรังที่สร้างทำเอง เป็นวิมานแห่งชีวิต เป็นเครื่องให้ความผาสุกอย่างแท้จริง

ภายในเนื้อที่ ๓-๔ ไร่ ซึ่งเป็นบ้านที่อยู่ของข้าพเจ้าในปัจจุบันนี้ มีเรือนที่ปลูกสร้างอย่างถาวรอยู่ ๕ หลัง ซึ่งเป็นที่อยู่ของพี่น้องซึ่งอยู่รวมกัน ภายในบริเวณนี้ข้าพเจ้ามีอำนาจอย่างมหากษัตราธิบดี เนื้อที่ ๓-๔ ไร่นี้เป็นอาณาจักรของข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าปกครองด้วยความเป็นธรรม ให้ความสุขสบายแก่พลเมือง ๓๐ กว่าคนซึ่งอยู่ด้วยกัน ข้าพเจ้าได้รับความปีติปลาบปลื้ม เมื่อได้เห็นความก้าวหน้าในชีวิตของผู้ที่อยู่ใต้ความปกครอง เขาเรียนหนังสือสอบไล่ได้ เขาเติบโตขึ้นด้วยสุขภาพอนามัยอันดี เขาสำเร็จการศึกษา หางานทำได้ เขาแต่งงาน เขามีลูก ขยายครอบครัวใหญ่ยิ่งขึ้นทุกที เป็นความเจริญก้าวหน้าแห่งอาณาจักรน้อย ๆ ของข้าพเจ้า

และนอกชานของข้าพเจ้าดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เมื่อข้าพเจ้าออกมานั่งนอนพักในเวลาเย็น และลูกเขารู้ว่าไม่ใช่เวลาที่พ่อทำงาน ก็มักจะมาห้อมล้อม อะไรที่เขาไม่รู้เขามาถามพ่อ อะไรที่เขาไม่เข้าใจ เขามาขอให้พ่อ

อธิบาย อะไรที่เขาทำไม่ได้ เขามาขอให้พ่อทำให้ เขานึกว่าพ่อรู้ไปทุกอย่าง ทำได้ทุกอย่าง เขาเกิดปัญหาโต้เถียงอะไรกันขึ้น ถ้าตกลงกันไม่ได้ ก็มาขอให้พ่อตัดสิน คำตัดสินของพ่อ เป็นคำพิพากษาเด็ดขาด ลูกเชื่อโดยไม่ตั้งปัญหาแล้วเขาก็จำไว้ ถ้าเกิดมีข้อโต้แย้งขึ้นมาอย่างนั้นอีก หากเป็นปัญหาอย่างเดียวกัน หรือมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เขาก็อ้างคำของพ่อ ว่าพ่อเคยบอกอย่างนั้น พ่อเคยว่าอย่างนี้ คำของพ่อเป็นกฎหมาย เป็นตำรับตำรา เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระราชาธิบดีองค์ใดเล่า จะได้รับความนับถือของพลเมืองทั้งในทางอำนาจ ในวิชาความรู้ ในความสามารถ เหมือนอย่างที่พ่อได้รับความนับถือจากลูก

ลูกคนใดทำผิด เมื่อเขารู้สึกตัวว่าผิด เขาก็มาขอโทษพ่อ รับรองว่าจะไม่ทำผิดอย่างนั้นอีก ลูกคนใดสอบซ้อมหรือสอบไล่ได้ไม่ถึง ๘๐ เปอร์เซ็นต์ หรืออยู่ในระดับต่ำกว่าที่ ๕ ในชั้น เขาก็มากราบขอประทานโทษที่เขาสอบหรือทำงานบกพร่องไป และให้สัญญาว่าในการสอบซ้อมหรือสอบไล่คราวหน้า เขาจะทำคะแนนให้

ดียงขน เพราะตามธรรมดา ลูกของข้าพเจ้าทุกคนที่กำลังศึกษา ไม่ว่าในการสอบซ้อมหรือสอบไล่ ย่อมจะต้องได้คะแนนถึงหรือใกล้ชิดกับ ๘๐ เปอร์เซ็นต์ และอย่างน้อยก็เป็นที่ ๒ ที่ ๓ ในชั้น มิมากมายหลายครั้ง ที่เป็นที่ ๑ แม้จะผ่านข้ามชั้นในกลางปี ถึงเวลาสอบไล่ปลายปี ก็คงได้คะแนนในอัตรา ๘๐ เปอร์เซ็นต์ ถ้าได้น้อยกว่านั้น เขาถือเป็นความผิด และมาขอโทษพ่อผู้ปกครองประเภทใดเล่า ที่คนภายใต้ความปกครองจะเคารพยำเกรงถึงปานนี้ พระราชาธิบดีองค์ใดเล่า ที่พลเมืองจะโอนอ่อนถึงกับทำงานบกพร่องก็มาขอโทษและให้สัญญาว่าจะทำให้ดีขึ้น

เรื่องเหล่านี้ ทำให้ข้าพเจ้ารำลึกนึกถึงคำของนักคิด นักปรัชญาของฝรั่งเศสสองคน คนหนึ่งคือ ลาคอร์แดร์ (Lacordaire) กล่าวไว้ว่า "ครอบครัวนั้นไม่ใช่อย่างอื่น คือรัฐบาลที่น่านิยมสรรเสริญที่สุดนั่นเอง" อีกคนหนึ่งชื่อ บูร์ดาลู (Bourdalu) กล่าวว่า "พูดกันอย่างที่ถูกแท้ ครอบครัวก็คืออาณาจักรอันหนึ่ง ซึ่งมีผู้บังคับบัญชาที่ดี และมีผู้เชื่อฟังปฏิบัติตามอย่างดี"

ครอบครัวอย่างนี้ เป็นวิมานของชีวิต เป็นที่ให้ความผาสุก แม้มนุษย์จะต้องตรากตรำลำบาก ทำงานเหนื่อยยากสักเพียงใด ถ้าความเป็นไปในครอบครัวดำเนินไปเรียบร้อยดี เมื่อกลับมาถึงครอบครัว ความเหนื่อยยากนั้นก็หมดไป ความผาสุกก็บังเกิดขึ้น ให้กำลังกายกำลังใจที่จะประกอบกิจทำมาหากิน และต่อสู้กับปัญหายุ่งยากภายนอก ถ้าหากความเป็นไปในครอบครัวไม่ดีแล้ว ชีวิตของมนุษย์จะไม่มีทางได้รับความผาสุกเลย เป็นอันขาด

และข้าพเจ้าก็ได้เห็นชีวิตของคนเป็นอันมาก ซึ่งมั่งคั่งหรือมีฐานะยิ่งใหญ่กว่าข้าพเจ้ามากหลาย แต่หาความสุขไม่ได้ เพราะสภาพในครอบครัวไม่ดำเนินไปเรียบร้อย มีเรื่องระหองระแหงกวนใจ มีความไม่พอใจอย่างนั้นอย่างนี้ มีความเดือดร้อนนานาประการ ซึ่งบางท่านก็มาเล่าให้ข้าพเจ้าฟังเอง ทั้ง ๆ ที่มีทรัพย์สมบัติมโหฬาร มีที่ดินอยู่เกือบจะนับแห่งไม่ถ้วน มีบ้านให้คนเช่า เป็นรายได้มากหลาย มีเงินสดเป็นจำนวนล้าน แต่ก็มาสารภาพกับข้าพเจ้าเอง ว่าเขามีความสุขน้อยกว่าข้าพเจ้า เพราะความเป็นไปในครอบครัวของเขาไม่เป็นปรกติ

และเหตุแห่งความไม่ปรกติในครอบครัวนั้น ก็มีอยู่ไม่กี่อย่าง เท่าที่ข้าพเจ้าได้ยินได้ฟังมามาก ๆ ดูเหมือนจะประมวลลงได้เพียง ๒—๓ อย่างเท่านั้น เรื่องสำคัญที่สุดและได้ยินได้ฟังมามากที่สุด เป็นเรื่องคำร้องทุกข์ของสตรีว่าสามีไม่เป็นสามีที่ดีของตัว และไม่เป็นพ่อที่ดีของลูก นอกใจภริยา แสวงหาความรักจากหญิงอื่น ทั้ง ๆ ที่ตัวจะทำความดีสักเพียงไรสามีก็ไม่เห็นใจ อีกอย่างหนึ่งเป็นคำร้องทุกข์ของฝ่ายชายว่าภริยาไม่เป็นภริยาที่ดี ไม่เป็นแม่ที่ดี ไม่เป็นแม่บ้านแม่เรือน ไม่มีความรู้ความสามารถที่จะให้ความสุขแก่ครอบครัว คราวนี้ถ้าไม่ใช่เรื่องในระหว่างสามีกับภริยาก็เป็นเรื่องลูก ลูกดื้อด้านไม่เชื่อฟัง เล่าเรียนไม่ดี ทำความลำบากใจให้แก่พ่อแม่อยู่เสมอ ส่วนอีกพวกหนึ่งเป็นพวกที่อธิบายไม่ได้ ไม่รู้ว่าเป็นเหตุอะไร ไม่รู้ว่าจะโทษใคร แต่เกิดความเบื่อหน่ายในครอบครัว ไม่อยากเข้าบ้าน ไม่มีทางจะหาความผาสุกภายในบ้าน ต้องไปหาความผาสุกในที่อื่น บ้านของเขาไม่เป็นวิมานแห่งชีวิต แต่เป็นที่เร่าร้อน ไม่อยากอยู่ ไม่อยากเห็น ถ้าออกไปเสียจากบ้าน ก็มีความสุขสบายมากกว่า

อันที่จริงมนุษย์เรานั้น มีความจำเป็นต้องอยู่ในบ้านของตัวมากกว่าในที่อื่น ถ้าหากหาความสุขภายใต้หลังคาเรือน หรือกับครอบครัวของตนเองไม่ได้แล้ว ก็ย่อมจะเป็นคนอาภัพตลอดชีวิต คำที่พูดกันว่า "มีหลักฐานมั่นคง" นั้น ไม่ได้หมายแต่เฉพาะความมั่งคั่งหรือทรัพย์สมบัติ แต่หมายถึงความสุขภายในเคหสถาน ภายในครอบครัว เพราะถ้าหาความสุขในทางนี้ไม่ได้ ชีวิตทั้งชีวิตก็จะกลายเป็นความล้มเหลว

ขอให้เราพิจารณาถึงความเจริญของคนเป็นคน ๆ ไป เราจะเห็นได้ว่า คนที่มีความเจริญอย่างถาวร ได้รับความนิยมนับถือของคนทั้งหลายอย่างกว้างขวางนั้น ความเป็นไปในครอบครัวมีความสำคัญอยู่เป็นอันมาก เพราะเรื่องที่จะนำมาติฉินนินทากัน เรื่องที่จะนำมาพูดกล่าวร้ายในวงการสนทนานั้น โดยมากมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว ใครจะอยู่ในฐานะดีวิเศษสักเพียงใด ถ้าความเป็นไปในครอบครัวไม่ดี ก็ย่อมเป็นเป้าแห่งความดูถูกดูหมิ่น และเป็นเป้าแห่งการวิพากษ์วิจารณ์อยู่เป็น

เนื่องนิตย์ ความรู้ความสามารถที่ตนมีอยู่ สำหรับจะประกอบกิจให้แก่บ้านเมืองก็ดี ให้แก่สถานหรือองค์การอย่างหนึ่งอย่างใด ที่ตนมีหน้าที่อยู่ก็ดี ย่อมจะลดน้อยลง ไม่สามารถจะประกอบความดีให้ถึงขีดที่ดีจริง ๆ ได้

ที่สำคัญที่สุดนั้น คือตัวเองก็จะไม่มีความผาสุกเลย และเมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ไม่รู้ว่าจะมีชีวิตอยู่ทำไม

เมื่อเราทุกคนต้องการมีชีวิตอยู่ และต้องการมีชีวิตอย่างผาสุก ก็ดูเหมือนจะเป็นปัญหาสำคัญยิ่ง ที่จะต้องพินิจพิเคราะห์ในเรื่องครอบครัว มนุษย์ทุกคนในถิ่นประเทศที่เจริญแล้ว ต้องมีครอบครัว เพราะไม่สามารถจะอยู่คนเดียวได้ แต่ดูเหมือนเราจะได้ศึกษาเรื่องครอบครัวกันน้อยเกินไป ดูเหมือนเราจะให้ความสำคัญแก่ความรู้เรื่องครอบครัวนี้แต่เพียงเล็กน้อย เรายังไม่ได้สนใจศึกษากันมากนัก

ข้าพเจ้าเองมีความเห็นว่า ในภายในครอบครัวของเรานั้น เรามีทางที่จะค้นคว้าหาความสุขได้เป็นอันมาก ถ้าเรารู้จักค้น ถ้าเราพยายามหาความรู้ทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับเรื่องนี้ บางทีจะเป็นความรู้เรื่องสำคัญยิ่งกว่าเรื่องทั้งหลาย

เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์เราทุกคน จะไม่เป็นการสมควรหรือ ที่เราจะพิจารณาเรื่องครอบครัว อันเป็นวิมานแห่งชีวิตนี้ อย่างละเอียดละออสักครั้งหนึ่ง จะไม่เป็นการสมควรหรือ ที่เราจะลองค้นคว้าหาดู ว่าจะมีหลักวิชาหรือกฎเกณฑ์อะไรอยู่บ้าง ที่จะทำให้ความผาสุกในครอบครัว และที่จะนำเอาความผาสุกในครอบครัวนั้น เป็นเครื่องมือสร้างความสำเร็จในชีวิต

ในบรรดาชีวประวัติของคนสำคัญทั้งหลาย ประวัติที่ข้าพเจ้าติดใจมากในเรื่องชีวิตครอบครัว คือประวัติของมาดาม มารี คูรี และข้าพเจ้าเชื่อว่าจะมีประโยชน์แก่ท่านผู้อ่าน ถ้าหากเราจะลองศึกษาประวัติของสตรีผู้นี้แต่ย่อ ๆ พอสมควร

มาดาม มารี คูรี ได้รับความยกย่องว่าเป็นสตรียิ่งใหญ่ในโลกวิชาการ เนื่องจากเป็นคนค้นพบเรเดียม ซึ่งเป็นเครื่องรักษาโรคที่ราคาแพงที่สุดในสมัยปัจจุบันนี้ ได้รับรางวัลโนเบล ซึ่งเป็นรางวัลเงินเป็นจำนวนล้านในวิชาฟิสิคส์ถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกได้รับพร้อมกับ เปียร์ คูรี ซึ่งเป็นสามี และทำการค้นคว้ามาด้วยกัน ครั้งที่สองได้รับ

เมื่อสามีได้ถึงแก่กรรมแล้ว และทำการค้นคว้ามาแต่ผู้เดียว

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ มาดามมารี คูรี นับได้ว่าเป็นสตรีที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในโลก และได้รับความนิยมชมชอบของมหาชนมากที่สุด เพราะว่าเรเดียมที่สตรีผู้นี้ค้นพบนั้น ได้เป็นประโยชน์แก่มนุษยชาติมากหลาย ถือกันว่าเป็นผู้ที่ทำบุญคุณยิ่งใหญ่ให้แก่โลกมนุษย์ เท่า ๆ กับบุคคลที่ค้นพบวิธีปลูกฝีกันไข้ทรพิษ ในตอนหลังแห่งชีวิต เมื่อสามีถึงแก่กรรมแล้ว และอยู่คนเดียว มาดามมารี คูรี ได้รับความยกย่องจากมหาชนอย่างสูงสุด คุณงามความดีของเธอ ปรากฏเป็นหัวเรื่องในหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์มากหลาย มีจดหมายจำนวนพันมาขอเพียงลายเซ็น โดยไม่ต้องตอบว่ากระไรก็ได้ เธอได้รับเชิญจากสถานศึกษาวิทยาการ ในประเทศสำคัญทั่วยุโรป ขอให้ไปแสดงปาฐกถา โรงงานต่าง ๆ ที่ประดิษฐ์เครื่องใช้เครื่องแต่งกาย ได้พยายามเข้าหา มารี คูรี ขอคำชมสิ่งซึ่งเขาประดิษฐ์ขึ้นนั้น แม้สักคำหนึ่ง พวกเศรษฐีที่เลี้ยงม้าแข่ง พยายามร้องขอให้ มารี คูรี อนุญาตให้เขานำชื่อของเธอไปตั้งชื่อม้าที่แข่งชนะมามากที่สุด ไม่ว่าจะเดินทาง

ไปทางไหน มีคนอยากเห็น มีคนมาคอยส่ง คอยรับอยู่เต็มแน่นสถานี เว้นแต่ครั้งเดียว คือเขอเผอิญเดินทางไปถึงเบอร์ลินพร้อมกับ แจ็ค เดมเซย์ นักมวยผู้ชนะเลิศของโลก เป็นครั้งเดียวที่ มารี คิรี ในสมัยรุ่งโรจน์นี้ ก้าวลงจากรถไฟ โดยที่ประชาชนมิได้ไปคอยรับอย่างหนาแน่น เพราะประชาชนมัวไปคอยดูแจ็ค เดมเซย์ เสีย มนุษย์ชอบดูผู้ชนะเลิศในทางทำคนให้บาดเจ็บ มากกว่าผู้ชนะเลิศในทางรักษาความบาดเจ็บ

มารี คิรี ได้เหรียญตรานับไม่ถ้วน แต่ไม่ปรากฏว่าใยดีในเหรียญตราที่ตัวได้ เมื่อไปถึงเมืองไหน ก็ถูกเชิญเลี้ยง ซึ่งมารี คิรี ต้องไปในการเชิญนั้นด้วยความรู้สึกทุกข์ทรมาน เพราะนอกจากเป็นความเหน็ดเหนื่อยแล้ว ยังเสียเวลาที่จะใช้ในทางวิชาการ มีของอย่างเดียวที่เขอชอบในการเชิญเลี้ยง คือแผ่นพิมพ์รายการอาหาร ไม่ว่าไปในการเลี้ยงคราวใด สิ่งที่เขอสนใจเก็บมาด้วย โดยไม่ยอมทิ้ง คือแผ่นพิมพ์รายการอาหาร เพราะเป็นแผ่นกระดาษแข็ง ซึ่งเขอชอบใช้ในการคิดเลข

รวมความว่า มารี คิรี สตรีมหัศจรรย์ผู้นี้ เป็นสตรี

ยิ่งใหญ่ของโลกจริงอย่างที่นับถือกัน และความยิ่งใหญ่ของสตรีผู้นี้ เป็นทางวิชาการโดยแท้ ไม่ใช่ในทางอำนาจวาสนา สตรียิ่งใหญ่ในโลกคนอื่น ๆ โดยเฉพาะผู้ยิ่งใหญ่ทางการเมือง มักจะมีเรื่องเป็นไฝฝ้า เกี่ยวกับกามารมณ์หรือเรื่องโหดร้ายเรื่องหนึ่งเรื่องใด เช่น คัธรีน มหาราชินี, แต่มารี คูรี ไม่ใช่ผู้ยิ่งใหญ่ชนิดนั้น ศาสตราจารย์ไอสไตน์ นักวิทยาศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ของโลกในปัจจุบันนี้ ได้กล่าวว่า มารี คูรี เป็นสตรียิ่งใหญ่คนเดียวในโลก ที่ชื่อเสียงไม่มีไฝฝ้าเลย

ชีวิตของสตรีผู้นี้ ความสำเร็จอันใหญ่หลวงที่เธอสร้างขึ้นมาได้นี้ มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับครอบครัวอยู่เป็นอันมาก การศึกษาชีวิตของสตรีผู้นี้ จะให้บทเรียนแก่เรา ว่าความดีความงามภายในครอบครัวเท่านั้น สามารถจะช่วยสร้างอนาคตอันรุ่งโรจน์ และความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ให้แก่คนได้เพียงไร

มารี คูรี เป็นชาวโปแลนด์ เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐ ตายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ คือเพิ่งตายเมื่อ ๑๗ ปีมานี้เอง และถึงแก่ความตายเมื่ออายุได้ ๖๗ ปี

นามเดิมของเธอชื่อ มันยา สกะโลดอฟสะกา เกิดในกรุงวอซอร์ เมืองหลวงของโปแลนด์ ในหมู่ชนชั้นชาวนา แต่บิดาได้พยายามศึกษาวิทยาศาสตร์ จนได้เป็นอาจารย์ในวิชาฟิสิคส์ ในโรงเรียนชั้นสูงแห่งหนึ่งในกรุงวอซอร์ แต่ก็อยู่ในฐานะยากจน มารดาถึงแก่กรรมเมื่อมันยา (คือมารี) มีอายุเพียง ๑๐ ขวบ และทิ้งลูก ๕ คนไว้ในความเลี้ยงดูของบิดา ซึ่งได้บำรุงเลี้ยงมาด้วยความยากลำบาก ยิ่งเมื่อลูกโตขึ้น ต้องเข้าโรงเรียนและเสียค่าเล่าเรียน ก็ยิ่งประสบความอัตคัดฝืดเคืองมากเข้าทุกที แต่ลูกทุกคนเรียนเก่ง เกือบทุกคนได้รางวัลเหรียญทองจากโรงเรียน และมันยาเองก็ได้ บิดาได้พยายามทำงานหาเงินให้ลูกได้ศึกษามาจนกระทั่งสำเร็จชั้นมัธยม แล้วก็บอกให้ลูกทั้งหลายรู้ว่า เป็นการเหลือวิสัยของพ่อ ที่จะให้ลูกศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยต่อไป การศึกษาซึ่งพ่อสามารถจะให้ได้นั้น จะต้องสุดสิ้นลงเพียงชั้นมัธยมเท่านั้น

มันยา (คือมารี) กับพี่สาวอีกคนหนึ่ง ชื่อ บรอนยา ตั้งใจไว้ฝั้นที่จะได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย ซอร์บอร์น แห่งกรุงปารีส ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยดีที่สุดในภาคพื้นยุโรป

เวลานั้น อยากจะมาเรียนกันทั้งสองคน แต่พ่อบอกว่า อย่าว่าแต่สองคนเลย แม้แต่คนเดียวพ่อก็ไม่มีปัญญาจะให้ลูกไปศึกษาถึงอย่างนั้นได้ พี่น้องสองคนก็ยังใฝ่ฝันเรื่อยมา พี่สาวคือ บรอนยา อยากเรียนแพทย์ น้องสาวคือ มันยา อยากเรียนวิทยาศาสตร์ เมื่อพ่อไม่สามารถจะช่วยได้ เขาก็ตกลงกันว่า มีเงินอยู่เล็กน้อยจะเดินทางเข้ามาปารีสทั้งสองคน ให้พี่สาวคือ บรอนยา เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยก่อน ส่วนน้องสาวคือ มันยา นั้น จะหางานทำงานที่อาจจะหาได้ในปารีส คือเป็นคนใช้ เป็นคนเลี้ยงเด็ก น้องสาวยินดีจะทำงานอันนี้ เพื่อเลี้ยงตัว และหาเงินให้พี่สาวเรียน โดยมีสัญญากันว่า ถ้าพี่สาวเรียนแพทย์สำเร็จแล้ว ก็จะต้องหาเงินให้น้องสาวเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยบ้าง

เราจะเห็นได้ว่า โครงการอย่างนี้ เป็นโครงการที่มานะพยายามเหลือเกิน และไม่น่าที่ใครจะทำได้ แต่พี่น้องสองคนนี้ทำได้ มันยา (คือมารี) หางานเลี้ยงเด็กได้แห่งหนึ่ง ซึ่งนายจ้างโหดร้ายเหลือประมาณ มันยา เขียนจดหมายถึงเพื่อนของตัวว่า เป็นคนรับใช้ในบ้านนี้ เหมือนรับใช้ในนรก แต่ก็ต้องทนทำ เพื่อการศึกษาของพี่สาว

ในเวลานั้น และเพื่อการศึกษาของตัวเองในภายหน้า

พี่สาวเข้ามหาวิทยาลัยซอร์บอร์นได้ และก็ได้ทำความพยายามในการเล่าเรียนอย่างยิ่งยวด เธอรู้ว่าเงินที่ใช้ในการดำรงชีพและในการศึกษาของเธอนั้น ได้มาจากแรงงานของน้องสาว ซึ่งต้องไปลำบากตรากตรำทำงานเป็นคนใช้อยู่กับนายจ้างที่โหดร้าย เธอจะต้องประหยัดใช้ให้มากที่สุด อาหารบางมื้อออดได้ก็อด และมานะเล่าเรียนอย่างเต็มกำลังความสามารถที่จะทำได้

ต่อมามันยา เคราะห์ดีเข้าหน่อย ก็หานายจ้างได้ใหม่ ซึ่งใจดีกว่านายจ้างเก่า และยิ่งกว่านั้น นายจ้างใหม่นี้ มีลูกชายซึ่งอายุรุ่นราวคราวเดียวกับมันยา ลูกชายกับมันยาเกิดรักกันขึ้น ถึงกับมีความคิดที่จะแต่งงานกัน แต่พ่อแม่ซึ่งเป็นนายจ้างรู้เข้า ก็ปฏิเสธเด็ดขาด และไม่ยอมให้ลูกชายติดต่อเกี่ยวข้องกับมันยาอีกต่อไป ในตอนนี้มันยาได้เขียนจดหมายถึงเพื่อน ซึ่งเป็นจดหมายที่แสดงความโทมนัสเสียใจ ถึงกับคิดฆ่าตัวตาย เพราะความน้อยใจในโชควาสนาของตัว น้อยใจในความยากจนที่เกิดมาไม่เหมือนคนอื่น แม้แต่รักกับผู้ชายแล้ว ก็ยังถูก

ห้ามไม่ให้ติดต่อกันได้ ถ้าไม่ห่วงพี่สาว ซึ่งกำลังเล่าเรียนอยู่แล้ว มันยาคงจะฆ่าตัวตายอย่างแน่นอน

อันที่จริงนายจ้างนั้นก็เป็นคนใจดี ถึงแม้จะห้ามปรามและตัดหนทางมิให้มันยาติดต่อกับลูกชายของเขาต่อไปแล้ว ก็ไม่ได้ปลดออกจากหน้าที่ลูกจ้าง ยังคงจ้างอยู่ต่อไป ซึ่งเป็นทางให้มันยาได้มีงานหาเงินช่วยพี่สาวต่อไปอีก

ส่วนพี่สาวซึ่งกำลังศึกษาอยู่นั้น ได้พบนักศึกษาซึ่งเป็นชาวโปแลนด์เหมือนกัน ชื่อ คาสิมีรดลุสะกี รักใคร่กันในเวลาเรียน พอเรียนสำเร็จแล้วก็แต่งงานกัน และคราวนี้ มันยาก็ได้เข้ามหาวิทยาลัยบ้าง

เธอลงทะเบียนมหาวิทยาลัยว่าชื่อ มารี สกะโล-ดอฟสะกา การที่ใช้ชื่อ มารี ก็เพื่อให้เป็นชื่อฝรั่งเศส สำหรับความง่ายความสะดวกในการที่เพื่อนฝูงหรือครูอาจารย์จะเรียก และต่อไปนี้ ชื่อ มันยา ก็หายไป กลายเป็น มารี

สำหรับพี่สาว ซึ่งเรียนสำเร็จวิชาแพทย์ศาสตร์แล้วและได้แต่งงานกับผู้ที่สำเร็จวิชาอย่างเดียวกันด้วยแล้ว ก็อยู่ในฐานะที่ดีพอสมควร สามารถจะมีทางครองชีพ และ

ช่วยการศึกษาของน้องได้ดีกว่า เมื่อน้องยังต้องช่วยการศึกษาของพี่ ด้วยวิธีรับจ้างเป็นคนใช้ พี่สาวก็ได้บอกให้มารู้ ว่าตัวสามารถจะช่วยเหลือน้อง ให้เรียนจนสำเร็จได้ และโดยที่น้องสาวไม่จำเป็นจะต้องอดมื้อกินมื้ออย่างพี่สาวทำ ขอให้กินอยู่อย่างปรกติ และเล่าเรียนศึกษาไปด้วยความสบายใจ

แต่มารีก็ไม่ได้ทำอย่างพี่สาวว่า เธอรู้ว่าพี่สาวอดออมมาอย่างไร เธอก็ทำอย่างนั้น อดบ้างกินบ้างอย่างเดียวกัน ดูหนังสืออยู่จนกระทั่งสองแทบทุกคืน วันหนึ่งพวกเพื่อนในมหาวิทยาลัยมาบอกแก่พี่สาว ว่ามารีหมดกำลังล้มลงในห้องเรียน พี่สาวให้สามีไปรับตัวมา ซักถามได้ความว่า วันนั้นทั้งวันได้กินแต่ผักอย่างหนึ่ง จิ้มกับเกลือ แม้ขนมปังก็ไม่ได้กิน พี่สาวต้องกักตัวไว้ในบ้าน ๓ วัน ให้รับประทานอาหารอย่างปรกติ แล้วจึงให้ไปเรียนต่อไป

ด้วยความพากเพียรอย่างแรงกล้า ครูอาจารย์ก็เห็นความสามารถ และให้ความช่วยเหลืออย่างมาก เมื่อสำเร็จชั้นปริญญาตรีแล้ว ได้เข้าศึกษาปริญญาโทถึงสอง

วิชาพร้อมกัน คือวิชาฟิสิคส์ และ คณิตศาสตร์ สอบได้ปริญญาโทในวิชาฟิสิคส์ก่อน ต่อมาอีกปีหนึ่งจึงสอบได้ปริญญาโทคณิตศาสตร์

เมื่อได้ปริญญาโทแล้ว มารีจึงได้พบกับ เปียร์ กูรี ซึ่งมีอายุเป็นผู้ใหญ่แล้ว คือ เปียร์ กูรี มีอายุ ๓๕ ปี และเป็นอาจารย์สอนวิชาเคมีในโรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงปารีส เป็นนักค้นคว้าทดลองอยู่แล้ว ถึงกับสร้างเครื่องทดลองทางวิทยาศาสตร์ได้หลายอย่าง แต่ก็อยู่ในฐานะยากจน ได้เงินเดือนเพียงเดือนละ ๓๐๐ ฟรัง (ในเวลานั้นเท่ากับ ๑๕๐ บาทของเรา) เกิดชอบเนื้อพอใจกันขึ้น จึงแต่งงานกัน เปียร์ กูรี สามี เป็นชาวฝรั่งเศสแท้ ส่งทีสามีสามารถให้แก่มารีได้ในการแต่งงานนั้น ก็คือรถจักรยานคันหนึ่ง และตัวของเขาเองก็มีรถจักรยานอยู่คันหนึ่ง ด้วยรถจักรยานสองคันนี้ เขาไปฮันนีมูนด้วยกัน โดยถีบจักรยานออกจากปารีส ไปฮันนีมูนในเมืองเล็ก ๆ นอกปารีส แล้วก็กลับเข้ามาอยู่ปารีส

ชีวิตสมรสได้เป็นไปอย่างสงบเสงี่ยมและราบรื่น มารีซึ่งบัดนี้จะต้องเรียกว่า มารี กูรี มีลูกกับสามีสองคน

เป็นหญิงทั้งคู่ และในระหว่างนี้ ก็ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อยไปสำหรับจะรับปริญญาดอกเตอร์ เผอิญในเวลานั้นมีนักค้นคว้าของฝรั่งเศสคนหนึ่ง ชื่อ อังรี เบคเคอเรล ได้พบสิ่งหนึ่งเข้าโดยบังเอิญ คือเอาแร่ชนิดหนึ่งไปวางไว้บนกล่องฟิล์มถ่ายรูป พอเอาฟิล์มนั้นไปใช้ถ่ายรูปและล้างเข้าปรากฏว่าดำมืดหมด จึงเกิดสงสัยขึ้นมาว่า ในแร่นั้นคงจะมีอะไรสักอย่างหนึ่ง ที่แสงผ่านเครื่องห่อหุ้มเข้าไปทำให้ฟิล์มดำได้ อังรี เบคเคอเรล จึงได้ค้นคว้าเกี่ยวกับแสงนี้เรื่อยมา มารี คูรี เกิดความเลื่อมใสในการค้นคว้าของอังรี เบคเคอเรล จึงพลอยทำการค้นคว้าด้วย และก็ช่วยกันสองคนกับสามี การรับปริญญาดอกเตอร์ จะต้องทำวิทยานิพนธ์ มารี คูรี จึงตกลงใจเลือกเอาการค้นคว้าเรื่องแสงประหลาดนี้ เป็นวิทยานิพนธ์ของตน พยายามค้นคว้าเท่าที่จะทำได้ในเวลานั้น ซึ่งถึงแม้ยังไม่สำเร็จผลอย่างแท้จริง ก็แสดงว่าได้ค้นคว้าก้าวหน้าไปมาก ถึงกับวิทยานิพนธ์ที่เธอแต่งแสดงวิธีค้นคว้าในเรื่องนี้ ได้การรับรองของครูบาอาจารย์ และในที่สุด เธอก็ได้ปริญญาดอกเตอร์

ต่อจากนั้นก็ได้ทำการค้นคว้าเรื่องแสงประหลาดต่อไป และช่วยกันสองคนกับสามี อาศัยห้องแยกธาตุในโรงเรียนที่สามีสอนอยู่ ซึ่งเป็นห้องแยกธาตุที่ยากจนเต็มที่ เครื่องมือไม่พอใช้ การค้นคว้าในตอนนี้ เป็นการบากบั่นพยายามอย่างแท้จริง และทำงานด้วยความลำบากยากยิ่ง เวลาล่วงไปตั้งหลายปีก็ยังไม่พบอะไร แต่ทั้งสองคนก็มิได้ละทิ้งความพยายาม ในที่สุดก็ไปพบเข้าว่า แร่ที่จะทำให้เกิดแสงประหลาด คือสามารถจะส่องลอดเครื่องหุ้มห่อกำบังต่าง ๆ ได้นั้น อาจจะหาได้จากแร่ชนิดหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า พิตชเบลนด์ และคำนวณว่าอาจจะหาได้ ๑ ในล้าน คือ ถ้าจะหาแร่แสงประหลาดให้ได้ ๑ กรัม จะต้องใช้แร่พิตชเบลนด์ล้านกรัม คือ ๑ ตัน หรือ ๑ พันกิโล

แร่ชนิดนี้มีอยู่ในประเทศฮังการี และขุดกันขึ้นมาสำหรับกลั่นเอาธาตุยุเรเนียม สำหรับใช้ทำเครื่องแก้ว แร่ชนิดนี้แพงมาก แม้จะลองซื้อดูสักหนึ่งตัน ผัวเมียคู่นี้ก็ไม่สามารถจะหาเงินซื้อได้ ขัดสนจนบัญญากันในเรื่องนี้อยู่ช้านาน ในที่สุด มาดาม กูรี ก็นึกขึ้นได้ว่า ถ้าแร่พิตช-เบลนด์มีธาตุแสงประหลาดอยู่จริง แม้จะได้กลั่นเอาธาตุ

ยุเรเนียมออกแล้ว ธาตุแสงประหลาดก็ยังคงอยู่ การที่โรงงานทำเครื่องแก้วเอาแร่พิตชเบลนด์มากลั่นเอาธาตุยุเรเนียมนั้น เมื่อกลั่นได้ธาตุยุเรเนียมแล้ว ก็ทิ้งกาก โดยไม่ทำประโยชน์อะไรอีกต่อไป ถ้าจะขอซื้อกากที่เขาทิ้งแล้ว ก็คงจะได้ราคาถูกลงไปมาก

คิดเห็นกันดังนั้น จึงตกลงซื้อกากแร่พิตชเบลนด์ซึ่งเหลือทิ้งจากการกลั่นเอาธาตุยุเรเนียมแล้ว อันที่จริงหาซื้อได้ง่าย ผู้ที่เป็นเจ้าของกากนั้นก็เกือบจะไม่คิดราคา คิดแต่เพียงเล็กน้อย ค่าขนส่งแพงหน่อย แต่ก็พอมีเงินจ่ายค่าขนส่ง จึงตกลงซื้อกากแร่พิตชเบลนด์ มาเป็นจำนวนหลายตัน แล้วสองคนผัวเมียนั่นเอง ก็ตั้งเตากลั่นขึ้นในบ้านของตัว ทำงานอยู่ภายในความร้อนของเตา ยอมถูกควันรม ยอมทนความเหนื่อยยาก ซึ่งคนอื่น ๆ ที่ทราบพฤติการณ์ของผัวเมียทั้งสองนี้ ก็พากันเห็นเป็นเรื่องขบขัน และไม่เชื่อว่าจะสำเร็จประโยชน์อะไร ทำกันอยู่อย่างนี้ ๔ ปีเต็ม จึงได้วัตถุธาตุที่ให้แสงประหลาด และมาดาม คูรี ได้ตั้งชื่อวัตถุธาตุที่ตนค้นพบนี้ ว่าโปโลเนียม เอาชื่อมาจากชื่อประเทศโปแลนด์ ซึ่งเป็นชาติภูมิของตัว

แล้วก็ค้นคว้าต่อไปอีก คราวนี้ได้วัตถุธาตุที่ให้แสงแรงยิ่งขึ้นอีก และได้พบธาตุปรมาณู (ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งลูกระเบิดปรมาณูในตอนหลังนี้) วัตถุธาตุที่ให้แสงแรงยิ่งขึ้นนี้ สองคนผัวเมียตกลงกันให้ชื่อว่า "เรเดียม" และประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของแร่แสงประหลาดอันนี้ ก็คือสามารถจะรักษาโรคเนื้อร้าย โดยที่แสงนี้จะลอดเข้าไปทางการรักษา

การค้นพบในครั้งนี้ ได้ก่อความตื่นเต้นใหญ่หลวงในวงการวิทยาศาสตร์ และแร่ที่กลั่นออกมาได้นี้ นานาประเทศก็ยอมซื้อเป็นราคาถึง ๑ แสน ๕ หมื่นเหรียญอเมริกัน ต่อ ๑ กรัม ซึ่งเป็นวัตถุธาตุแพงที่สุดในโลกนี้ มีเพื่อนฝูงมาแนะนำแก่ผัวเมียคู่นี้ ว่าให้รีบไปจดทะเบียนเสีย เพื่อไม่ให้ใครเอาอย่าง เพื่อให้ทำได้แต่ผู้เดียว เพราะจะสร้างความเป็นเศรษฐีมหาเศรษฐีให้ ผัวเมียคู่นี้ตอบว่า แร่อันนี้เป็นสมบัติของโลก เขาไม่มีสิทธิที่จะไปจดทะเบียนเป็นสมบัติของเขาเสียแต่ผู้เดียว ใครอยากจะทำก็ทำไป จะได้เป็นประโยชน์แก่โลกทั่ว ๆ ไป

รัฐบาลฝรั่งเศสได้แจ้งให้เบียร์ ครี ทราบว่า รัฐบาลจะตอบสนองความดีของเขา ในความสำเร็จของ

การคิดค้นเรื่องนี้ โดยให้อิสริยาภรณ์เลยีออองดอนเนอร์แต่เปียร์ คูรี ก็ตอบไปว่า เขาไม่มีโอกาสที่จะประดับตราอันนั้นถ้าหากว่ารัฐบาลจะตอบสนองความดีของเขา เขาก็อยากขอแยกธาตุเป็นส่วนตัวสักห้องหนึ่ง เพื่อทำการค้นคว้าสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่มนุษยชาติต่อไป รัฐบาลฝรั่งเศสได้ตกลงบรรจุ เปียร์ คูรี เข้าเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยซอร์บอร์น เพื่อให้มีโอกาสใช้ห้องแยกธาตุที่ดีที่สุดเท่าที่มีอยู่ในประเทศฝรั่งเศส แต่ที่จะขอห้องแยกธาตุเป็นส่วนตัวนั้น รัฐบาลก็ไม่ได้ให้ เป็นอันว่าเหรียญตราก็ไม่ได้ ห้องแยกธาตุก็ไม่ได้ แต่ไปได้รางวัลโนเบล ซึ่งเป็นเงินจำนวนใหญ่ และเป็นเครื่องตอบแทนความพยายามของเขา

ผัวเมียคู่นี้ไม่แต่จะงดเว้นการจดทะเบียนกรรมสิทธิ์เรืองแรนเท่านั้น ยังเขียนตำราบอกวิธีที่จะกลั่นสะกัดหาแร่นี้ด้วย โดยเจตนาที่จะให้โลกหาทางค้นคว้าแร่ชนิดนี้กันให้มากที่สุด ตำราที่แต่งขึ้นแล้ว ก็ได้ส่งให้สำนักพิมพ์พิมพ์จำหน่าย เช้าวันหนึ่ง เปียร์ คูรี เดินไปสำนักพิมพ์เป็นเวลาฝนตก พลาดล้มลงกลางถนน เลยถูกรถทับตาย

ความตายของสามีได้นำความเศร้าโศกมาให้แก่มารีอย่างสาหัส มารีเป็นคนจดบันทึกประจำวัน บันทึกกิจการทั่วทำตลอดถึงการค้นคว้าอยู่เสมอ นับตั้งแต่สามีถึงแก่กรรมแล้ว เธอได้เปลี่ยนวิธีเขียนบันทึกประจำวันเป็นเขียนจดหมายถึงสามี เหมือนหนึ่งว่าดวงวิญญาณของสามีจะมาอ่านจดหมายนั้นได้ เธอได้ทำการค้นคว้าต่อมา และดูแลการศึกษาของลูก ลูกจะเรียนอย่างไร ลูกจะทำอะไร เธอเองค้นคว้าอะไรได้ต่อมา เขียนลงในสมุดประจำวัน อย่างเป็นจดหมายถึงสามีทุกเรื่อง ทำอย่างนี้มาตลอดเวลา ๒๙ ปี เพราะเธอถึงแก่กรรมภายหลังสามี ๒๙ ปี

เมื่อสามีถึงแก่กรรมแล้ว รัฐบาลฝรั่งเศสได้ตั้งมารีเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยซอร์บอร์นแทนสามี เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศส ที่สตรีได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยฝรั่งเศส และในระหว่างมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ มารีได้เป็นผู้ควบคุมเรื่องเอกซเรย์ในการรักษาพยาบาลทหาร ที่บาดเจ็บในสนามรบ และต่อมาก็ได้รับรางวัลโนเบลอีกครั้งหนึ่ง

มาร์ คร์ ถึงแก่ความตายโดยมิได้เจ็บป่วยอะไร วันหนึ่งออกไปข้างนอก กลับมาถึงบ้านก็บอกว่าเหนื่อยมาก เธอเข้านอน แล้วก็ไม่ตื่นอีกต่อไป เข้าใจกันว่า ความตายของเธอ เกิดขึ้นจากแสงเรเดียมทำให้เป็นพิษขึ้นในร่างกาย เพราะเธออยู่กับเรเดียมมาตลอดเวลา

นี่คือประวัติย่อ ๆ ของสตรี ที่โลกให้เกียรติว่าสำคัญและยิ่งใหญ่ที่สุดในวงวิทยาการ การเขียนเรื่องของสตรีผู้นี้ในที่นี้ ไม่ได้เขียนถึงเทคนิคของวิชาการอย่างละเอียด เพราะไม่ใช่หน้าที่ของหนังสือเล่มนี้ ความประสงค์ที่นำประวัติของมาร์ คร์ มาไว้ในข้อความเบื้องต้นนี้เพื่อให้เห็นว่า ความเป็นอยู่อันดีในครอบครัว ได้ช่วยสร้างความสำเร็จให้มนุษย์ได้เพียงไร เริ่มต้นแต่การช่วยเหลือกันในระหว่างพี่สาวกับน้องสาว ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าตื่นตันใจ หาตัวอย่างได้ยากเหลือเกิน ที่พี่น้องจะช่วยกันถึงขนาดนั้น นับเป็นประวัติชนงามอันหนึ่งในทางครอบครัว ต่อมาก็คือความช่วยเหลือร่วมมือระหว่างผัวเมีย ซึ่งทำงานกันด้วยความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว โดยไม่เห็นแก่ความลำบากยากเหนื่อย ใครบ้างจะอยากเอา

กากแร่มากลั่นมาเผา โดยไม่เห็นอยู่เป็นเวลาตั้ง ๔ ปี ถ้าไม่ใช่ความกลมเกลียวอันดีจริงภายในครอบครัว หรือในระหว่างสามีภริยา ก็ไม่สามารถจะบรรลุถึงผลอย่างนี้ได้

เรื่องเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่า ครอบครัวนั้นมีความสำคัญมากเพียงไร ความสุขในครอบครัว คือวิมานแห่งชีวิต วิมานของมนุษย์ ธรรมชาติได้สร้างสรรค์มา ให้มนุษย์เรามีความสุขในครอบครัว แต่ถ้าเราไม่ได้รับความสุขอย่างนั้น ก็ไม่ใช่ความผิดของธรรมชาติ อาจเป็นความบกพร่องของเราเอง อาจจะเป็นเพราะเราได้ศึกษา พิจารณาหาความรู้เกี่ยวกับชีวิตในครอบครัวน้อยเกินไป ถ้าหากเราไม่พอใจในภริยาของเรา และอยากจะหาภริยาใหม่ ก็อาจจะเป็นเพราะว่า เราไม่ได้ค้นคว้าให้ทั่วถึงจริง ๆ ว่าเราสามารถจะหาความสุขอันใดจากภริยาของเราบ้าง อาจจะมีอีกหลายสิ่งหลายอย่าง ที่ซ่อนอยู่ และเรายังค้นไม่พบ

ด้วยเหตุนี้ ในหนังสือเล่มนี้ จึงจะทำความพยายามขบคิดเรื่องปัญหาในครอบครัว แสวงหาทางที่ดีงามในครอบครัว หาทางที่จะสร้างครอบครัวของเรา ให้เป็นวิมานของเรา ดังจะได้พิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป

บทที่ ๑

โซ่ทองรัดรึงชีวิต

หลักทั่วไปทางธรรมชาติและสังคมวิทยามีอยู่ว่า สิ่งมีชีวิตทั้งหลายจะดำรงอยู่และงอกงามแพร่หลายได้ ก็ด้วยความสามารถสองประการ ประการหนึ่งคือความสามารถทางสืบพันธุ์ อีกประการหนึ่งคือความสามารถในการรักษาความปลอดภัย

ความจริงก็เป็นเช่นนั้น สิ่งซึ่งไม่มีความสามารถในทางสืบพันธุ์ก็ดี หรือมีความสามารถในทางสืบพันธุ์ แต่ไม่สามารถรักษาความปลอดภัยก็ดี ย่อมจะสูญสิ้นไป ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีชีวิต และดำรงอยู่จนกระทั่งถึงบัดนี้ได้ ก็ด้วยความสามารถสองประการ ดังกล่าวข้างต้น

และด้วยเหตุนี้ ทั้งมนุษย์และสัตว์ที่เป็นอยู่จนกระทั่งถึงบัดนี้ ธรรมชาติได้ให้สัญชาติญาณมาสองประการ คือสัญชาติญาณสืบพันธุ์ และสัญชาติญาณปลอดภัย

เรื่องการสืบพันธุ์กัด การแสวงหาความปลอดภัยกัด มีมาในตัวมนุษย์และสัตว์ตั้งแต่กำเนิด โดยไม่ต้องสอนกัน เพราะมนุษย์กัด สัตว์กัด เมื่อเติบโตจนสามารถจะสืบพันธุ์ได้ ก็ทำการสืบพันธุ์ได้เอง โดยไม่ต้องมีใครสอน ส่วนที่เกี่ยวกับความปลอดภัยนั้น ไม่ว่ามนุษย์และสัตว์ ตั้งแต่เล็กแต่น้อยมา ย่อมรู้จักหาที่หลบภัย เด็กตั้งแต่เล็ก ๆ เมื่อกลัวอะไร ก็ย่อมแสวงหาที่หลบภัย และที่หลบภัยที่ดีที่สุดของเด็กนั้น ก็คือ อกของมารดา หรือวงแขนของบิดา ครั้นเมื่อเติบโตขึ้น ก็แสวงหาความปลอดภัยโดยวิธีต่าง ๆ กัน

ว่าถึงชีวิตของมนุษย์ แม้จะมีความเป็นไปหลายสิ่งหลายอย่าง มากมายประการใด ก็อาจจะประมวลลงได้เป็นสองประการ คือการสืบพันธุ์ และการรักษาความปลอดภัย สิ่งซึ่งพระท่านเรียกว่าปัจจัย ๔ หมายถึงสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต คือเครื่องนุ่งห่ม, อาหาร, ที่อยู่อาศัย และ ยารักษาโรค นั้น ก็อยู่ในเรื่องความปลอดภัย ถ้าหากเราพิจารณาดูคำพระ ที่กล่าวถึงปัจจัยทั้ง ๔ อย่างนี้ เราจะเห็นได้ว่าเกี่ยวกับความปลอดภัยทั้งสิ้น เครื่องนุ่งห่ม

ใช้สำหรับกันร้อนกันหนาว กันเหลือบยุงบุ้งรัน ซึ่งจะเป็นพิษเป็นภัยแก่ร่างกาย อาหารบำบัดความหิวโหยอ่อนกำลัง ซึ่งถ้าปราศจากอาหารเสียแล้ว ก็ไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ได้ ที่อยู่อาศัยก็เกี่ยวกับความปลอดภัย คุ้มแดดฝนและอันตรายต่าง ๆ ยารักษาโรค ก็เกี่ยวกับความปลอดภัยเรื่องโรคร้ายไข้เจ็บ รวมความว่าเป็นเรื่องปลอดภัยทั้งสิ้น ทางพระท่านตัดความจำเป็นของมนุษย์ออกไปเสียอย่างหนึ่งได้ คือความจำเป็นเรื่องการสืบพันธุ์ ท่านเหลือภาระอันเดียว คือความจำเป็นเกี่ยวกับการปลอดภัยเท่านั้น

แต่มนุษย์โดยทั่วไป ยังมีความจำเป็นอันสำคัญอยู่ทั้งสองประการ คือทั้งการสืบพันธุ์ และการรักษาความปลอดภัย

การสืบพันธุ์นั้น กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือการมีลูกให้มีผู้สืบต่อจากตัวลงไป และลูกจะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยการผสมระหว่างเพศชายกับเพศหญิง จึงเกิดความจำเป็นให้ชายกับหญิงต้องอยู่ร่วมกัน ให้สัตว์ตัวเมียกับสัตว์ตัวผู้ต้องอยู่ร่วมกัน และการอยู่ร่วมกันนี้ ได้กลายเป็นครอบครัวขึ้นมา

แต่มนุษย์เราไม่เหมือนสัตว์ มนุษย์เรามีความเกี่ยวพันระหว่างลูกกับพ่อแม่ยืนยาวมากกว่าสัตว์อื่น สัตว์อื่น ๆ เช่นนก เมื่อมันบำรุงเลี้ยงลูกให้เติบโตพอบินได้แล้ว ก็ไม่ต้องกังวลอะไรอีกต่อไป เพราะลูกนกซึ่งเติบโตแล้วนั้น สามารถจะออกไปหาอาหารเอง ทำรังที่ปลอดภัยของมันเอง สัตว์ ๔ เท้าเช่นสุนัขก็เหมือนกัน อย่างที่เราได้เห็นอยู่เสมอ สุนัขเลี้ยงลูกน้อยกว่านกเสียอีก คือไม่เคยไปหาอาหารให้ อย่างมากที่สุด ก็ให้นมกิน และเมื่อสุนัขตัวแม่วินิจฉัยว่า ลูกสามารถจะไปหาอาหารได้ด้วยตนเองแล้ว มันก็หยุดการให้นม ถ้าลูกยังขืนเข้าไปจะกินนม มันก็กัดเอา และต่อจากนั้น ความเป็นแม่เป็นลูกก็ขาดกัน ไม่มีความนับถือเยื่อใยอะไรกันอีกต่อไป ลูกสุนัขที่เติบโตขึ้น อาจจะสืบพันธุ์กับแม่ของมันเองต่อไปได้ โดยไม่มีความรังเกียจในเรื่องการเป็นแม่เป็นลูก เพราะได้ลืมไปเสียนานแล้ว

แต่มนุษย์เราไม่เป็นอย่างนั้น ความสัมพันธ์ในระหว่างพ่อแม่กับลูก ยังติดต่อกันไปโดยไม่มีขาดสาย พ่อแม่ยังต้องรับผิดชอบในชีวิตของลูก จนกว่าจะเติบโต

เลี้ยงตัวเองได้ และลูกบางคนแม้จะเติบโตแล้วสักเพียงไร ก็ไม่สามารถจะเลี้ยงตัวเองได้ ยังต้องอาศัยพ่อแม่อยู่จนตลอดชีวิตของพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่สิ้นชีพแล้ว ก็ยังต้องอาศัยหรือมุ่งหวังอาศัยสิ่งที่พ่อแม่ทำไว้ เป็นทรัพย์มรดกต่อไป มนุษย์เรามีการตั้งวงศ์ตระกูล ซ้ำถือเสียด้วย ว่าชื่อวงศ์ชื่อตระกูลนั้นมีความสำคัญมาก ถ้าไม่รักษาไว้ให้ดี ก็จะเป็นความเสื่อมเสีย ไม่แต่เฉพาะตัวผู้ที่ทำให้เสื่อมเสีย ยังจะพากันเสื่อมเสียไปหมดทุกคนในวงศ์ตระกูลเดียวกัน หรือที่เกี่ยวข้องกัน ด้วยเหตุนี้ ภาระของมนุษย์ในทางครอบครัว จึงมีมากกว่าของสัตว์อื่นเป็นอันมาก

เมื่อมนุษย์มีความจำเป็นต้องอยู่ในครอบครัว ก็เกิดความจำเป็นที่ต้องทำให้ชีวิตในครอบครัวนั้นมีความผาสุกและหัวใจของครอบครัวก็อยู่ที่สามีภริยา ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบมากกว่าใคร ๆ ความกลมเกลียวระหว่างสามีภริยาเป็นบ่อเกิดสำคัญแห่งความผาสุกในครอบครัว ความเจริญเติบโตของลูกทั้งในทางร่างกายและสติปัญญา เป็นความดีงามที่เพิ่มพูนความผาสุกให้ยิ่งขึ้น มนุษย์ที่ประสบความผาสุกในครอบครัวแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นจะต้องแสวง

หาความสุขทางอื่น เพราะความสุขทางครอบครัวเป็นความสุขที่ลึกซึ้ง ความรักในครอบครัวเป็นความรักที่บริสุทธิ์ ความเรียบร้อยมั่นคงของครอบครัว ย่อมก่อให้เกิดความเชื่อถือนิยมเลื่อมใสของคนทั้งหลาย ก่อให้เกิดความไว้วางใจ ซึ่งสามารถจะเป็นประโยชน์แก่งานการหรือความก้าวหน้าในทางอื่น

ทางราชการก็ดี องค์การที่ต้องใช้ความรับผิดชอบอย่างสำคัญก็ดี ย่อมจะให้เกียรติให้ความไว้วางใจแก่ผู้ที่ปรากฏว่า มีความผาสุกเรียบร้อยในครอบครัว เพราะว่าความผาสุกเรียบร้อยในครอบครัวนั้น ย่อมหมายถึงความมีหลักฐานมั่นคง ปราศจากความกังวลเดือดร้อนในภายใน สามารถจะทุ่มเทกำลังกายกำลังใจ และกำลังสติปัญญาให้แก่การงานในหน้าที่ของเขาได้ เมื่อพูดถึงความเชื่อถือไว้วางใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ในทางเงินทอง รัฐบาลหรือนายจ้าง ย่อมจะมุ่งมองดูความเป็นไปในครอบครัวของลูกจ้าง แม้จะไม่ใช่ครอบครัวที่มั่งคั่ง แต่เขาดำเนินชีวิตกันอย่างราบรื่นเป็นความผาสุก เขาก็เป็นบุคคลที่ไว้วางใจได้ เพราะคนที่รัก

ครอบครัว รักลูกรักเมีย ย่อมจะไม่คดโกงทำความผิดร้ายอันใด ให้เป็นความเดือดร้อนเสียหายแก่ลูกเมียของเขาด้วย ความเรียบร้อยภายในครอบครัวให้ผลดีหลายประการ เช่นที่กล่าวมานี้

และกุญแจแห่งความเรียบร้อยผาสุกในครอบครัวนั้นก็อยู่ในเรื่องความกลมเกลียวสามัคคี ระหว่างสามีกับภริยามากกว่าอย่างอื่น

ความไม่เรียบร้อยผาสุกในครอบครัวอาจจะมีขึ้นได้หลายอย่าง เช่นความขัดสนจนทรัพย์ หาได้ไม่พอเลี้ยงตัวหรือเลี้ยงลูกซึ่งตัวทำให้เกิดมา เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพอนามัยของตัวเองหรือของลูกไม่ดีพอ ทำให้ต้องห่วงใยกังวลเสียเงินค่ารักษา เป็นภาระเพิ่มพูนจากค่ากินอยู่ธรรมดา ปัญหาอีกอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองไทยของเรา คือปัญหาเรื่องญาติพี่น้อง เพราะไทยเราไม่เหมือนฝรั่ง ฝรั่งที่แต่งงานไปแล้วย่อมจะแยกครอบครัวออกไปเด็ดขาด พ่อผัวแม่ผัว พ่อตาแม่ยายหรือญาติพี่น้องฝ่ายหญิงฝ่ายชาย ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องรบกวน แต่ทางไทยเรายังไม่เป็นเช่นนั้น ความไม่

ผาสุกในครอบครัวอาจจะมีขึ้น เนื่องจากทิพงศ์พันธ์ทางฝ่ายหญิงฝ่ายชายยังเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ซึ่งทิจริงก็มีทั้งทางดีและทางไม่ดี ทางดีนั้นคือทำให้ครอบครัวเป็นปึกแผ่นไพศาล มีความจำเป็นและความเดือดร้อนภัยอันตรายอันใดเกิดขึ้น ก็ช่วยเหลือกันได้ ส่วนทางไม่ดีนั้นคือว่า คนอยู่ด้วยกันมาก ๆ บางทีก็เกิดผิดพ้องหมองใจมีเรื่องวิวาทบาดหมาง เป็นเหตุอีกประการหนึ่งแห่งความไม่ผาสุกในครอบครัว

แต่มูลเหตุทั้งหลายดังกล่าวข้างต้นนั้น มีความสำคัญอยู่ที่คู่ผัวตัวเมียนั่นเอง ถ้าคู่ผัวตัวเมียรักใคร่กลมเกลียวกันดี ปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นนี้ หรือปัญหาอื่นใด ก็สามารถจะแก้ให้ลุล่วงไปได้ ปัญหาเรื่องขัดสนจนทรัพย์ ถ้าผัวเมียรักใคร่กลมเกลียวกันดี ก็อาจจะกอบกู้ฐานะ แก้การครองชีพของตัวเองด้วยความขยันหมั่นเพียรและสร้างอนาคตให้แก่ตัวเอง และแก่ลูก ในทางที่ถูกต้อง เรื่องสุขภาพอนามัยก็สามารถจะแก้ได้เช่นเดียวกัน ความเกี่ยงแย่งบาดหมางที่เกี่ยวกับพ่อแม่ หรือญาติพี่น้องที่อยู่รวมกันนั้น ก็มีทางแก้ได้ไม่ยากนัก และตามปรกติ ถ้า

ผัวเมียกลมเกลียวกันดีอยู่แล้ว ปัญหาจากคนอื่น ๆ มักจะไม่ค่อยเกิดขึ้น

จึงเป็นการแน่นอนว่า ส่วนสำคัญที่สุดแห่งความผาสุกในครอบครัวนั้น อยู่ที่คู่ผัวตัวเมียนั่นเอง ความสามัคคีกลมเกลียวกัน ความรักใคร่กันโดยไม่เบื่อหน่าย เป็นกุญแจแห่งความผาสุก เป็นเครื่องมือที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ทุกอย่าง มนุษย์ได้มีความรู้ในหลักการสำคัญข้อนี้มา ตั้งแต่โบราณดึกดำบรรพ์ การศึกษาประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ทำให้เราเห็นความพยายามของมนุษย์ที่จะคิดแก้ปัญหาเรื่องนี้ด้วยวิธีต่าง ๆ ดูเหมือนว่าปัญหาที่มนุษย์สนใจหาทางแก้มากที่สุดนั้น คือว่าทำอย่างไรจึงจะให้คู่ผัวตัวเมียรักใคร่กันโดยไม่จืดจาง และให้ความเป็นไปในครอบครัวผาสุกเรียบร้อย วิธีแก้ปัญหาที่มนุษย์ค้นคว้าทำกันตั้งแต่โบราณกาลดึกดำบรรพ์มา จนกระทั่งถึงสมัยใหม่นี้ อาจแบ่งได้เป็น ๓ ทาง คือ

ทางที่ ๑. การสร้างวิธีผูกพัน

ทางที่ ๒ การแสวงหาความเหมาะสม และ

ทางที่ ๓. การแสวงหาวิธีประพฤติปฏิบัติต่อกัน

ทั้ง ๓ ทางนี้ ไม่ใช่เป็นเรื่องต่างกาลต่างสมัย แต่เป็นเรื่องที่ได้ค้นคว้าทดลองทำกันมาพร้อม ๆ กัน และบางเรื่องก็ได้กลายเป็นขนบประเพณีอันศักดิ์สิทธิ์เคร่งครัด วิธีปฏิบัติอันหนึ่ง ซึ่งดูเหมือนทำเหมือน ๆ กันหมด ในหมู่มนุษย์โบราณ หรือมนุษย์สมัยใหม่ที่ยังนิยมนับถือขนบทำเนียมโบราณนั้น คือหาวิธีสอนหรือบังคับให้ผัวเมียสนิทสนมกันแต่น้อย ไม่ให้สนิทสนมกันมากเกินไป เพราะการสนิทสนมกันมากไปนั้น อาจก่อความเบื่อหน่ายขึ้นได้ง่าย ๆ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ถูกต้องตรงกับนิสัยของมนุษย์ และเป็นวิธีที่ยังใช้กันอยู่มาก

โดยเฉพาะไทยเราเอง แบบโบราณก็ยังใช้วิธีนี้ พ่อแม่ต้องการให้ลูกสาวได้แต่งงานกับผู้ชายที่ไม่เคยพบปะหรือรู้จักกันเลย และไม่พึงใจที่จะให้ลูกสาวแต่งงานกับผู้ชายที่คุ้นเคยรักใคร่กันมาก่อน เพราะถือว่า ถ้าเป็นการแต่งงานระหว่างคนที่คุ้นเคยรักใคร่กันมาก่อน หรือสนิทสนมกันมามากเสียแล้ว ความจืดจางเบื่อหน่ายอาจจะเกิดขึ้นได้ง่าย ๆ วิธีการของไทยเราชนิดที่เรียกว่า "คลุมถุงชน" คือพ่อแม่ของฝ่ายหญิงยอมให้ลูกสาวแต่งงานกับ

ชาย แม้ที่ไม่เคยเห็นหน้ากันมาแต่ก่อนนั้น มักจะถูกพวกสมัยใหม่กล่าวหาว่าเป็นวิธีคร่ำครึโบราณ หรือล้าสมัยไร้การศึกษา บางคนก็ให้เหตุผลว่า เป็นวิธีบังคับอย่างป่าเถื่อน เด็กไม่เคยรักไม่เคยรู้จักกันเลย ถูกจับตัวเข้าไปผสมกันเหมือนสัตว์ ความจริงหาเป็นอย่างนั้นไม่ บรรพบุรุษของเราก็มีความคิดรอบคอบเหมือนกัน และก็มีเหตุผลที่ถูกต้องเหมือนกัน คือว่าคนเราจะรู้จักรักใคร่กันมานานสักเพียงไรก็ตามที ในระหว่างที่รักกันก่อนแต่งงานนั้น ต่างคนต่างซ่อนนิสัยอันแท้จริงของตัว ต่างคนต่างพยายามที่จะแสดงออกมาแต่ในทางดี จะรู้จักรักใคร่กันไปสักกี่สิบปี ก็ไม่สามารถจะรู้นิสัยใจคออันแท้จริงของกันและกันได้ นิสัยใจคออันแท้จริงของคนนั้นจะรู้ได้ ก็ต่อเมื่อได้มีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างแท้จริง ฉะนั้นก็ป่วยการที่จะให้รู้จักรักใคร่กันมาก่อน และการรู้จักรักใคร่กันมาก่อนช้านานนั้น อาจจะก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายขึ้นเร็วได้ ทางดีที่สุดจึงไม่ควรให้รู้จักรักใคร่กันเสียเลย ยิ่งไม่เคยพบเห็นกันเลยก็ยิ่งดี

นี่เป็นคติโบราณของเรา ซึ่งก็มีเหตุผลในทางที่ถูก

ต้องอยู่มากเหมือนกัน เรื่องความดีความชั่วของคนนั้น พ่อแม่มีความชำนิชำนาญในการที่จะดู ที่จะวินิจฉัยได้ดีกว่าลูก ซึ่งยังเป็นเด็ก และถึงอย่างไรพ่อแม่ก็คงจะไม่ยอมให้ลูกแต่งงานกับคนที่เห็นว่าเลวร้าย ให้เริ่มพบกันต่อเมื่อเข้าพิธีแต่งงาน ย่อมจะมีเวลานานกว่าจะเกิดความจืดจางเบื่อหน่ายซึ่งกันและกัน ความคิดอย่างนี้มีเหตุผลในทางที่ถูกอยู่เป็นอันมาก

ทำเนียมไทยโบราณของเรามีอยู่อย่างหนึ่ง คือ ถือเป็นการน่าเกลียดน่าชังที่ผัวเมียจะแสดงความสนิทสนมกันให้คนทั้งหลายเห็น ในชีวิตประจำวันที่ต้องอยู่กับคนมาก ๆ นั้น ไทยโบราณเราไม่ชอบให้ผัวเมียแสดงความสนิทสนมกันต่อหน้าคนอื่น ในเวลาที่อยู่กับคนอื่นแล้ว ผัวเมียต้องห่างกัน และถ้าไม่มีความจำเป็นอย่างแท้จริงแล้วก็ต้องไม่พูดกันเลย แม้การพูดจาใกล้ชิดกันต่อหน้าคนทั้งหลาย ธรรมเนียมไทยโบราณก็ถือว่าน่าเกลียด ความคิดอันนี้ก็ไม่ใช่อื่นไกล เป็นความคิดที่จะป้องกันความจืดจางเบื่อหน่ายเร็วนั่นเอง ในชีวิตประจำวันซึ่งต้องอยู่ด้วยกันใน

หมู่คนมาก ๆ อาจจะแบ่งออกได้เป็นสองภาค ภาคกลางวันต้องทำงาน ต้องอยู่ปะปนกับคนทั้งหลาย ในภาคนี้ให้ผัวเมียห่างกันเสีย ให้อยู่ด้วยกันและสนิทสนมกันได้ แต่ในภาคกลางคืน เป็นการกันความสนิทสนมออกไปครึ่งหนึ่งของชีวิตประจำวันทุกวันไป เท่ากับป้องกันความจืดจางเบื่อหน่าย ยืดเวลารักใคร่ออกไปอีกเท่าตัว ถ้าจะลองคิดกันเป็นเลข ก็อาจสมมติได้ว่า ถ้าผัวเมียสนิทสนมกันอยู่ตลอดวันตลอดคืน ไม่ว่าต่อหน้าคนหรือลับหลังคน อาจจะเบื่อหน่ายจืดจางกันภายใน ๕ ปี ถ้าทำอย่างแบบโบราณของไทยเรานี้ คือให้ห่างเหินกันให้มากที่สุด ในภาคกลางวันหรือต่อหน้าคนทั้งหลาย ก็จะยืดเวลารักใคร่ผาสุกออกไปได้ถึง ๑๐ ปี เราจะเห็นได้ว่า ความคิดโบราณอย่างนี้ ก็ไม่เลวนัก

ในหมู่ชนบางชาติ ถือประเพณีนี้อย่างกวดขันมาก เช่นในยุโรปเอง ชาวสลาฟตอนใต้ และประชาชนอีกหลายชาติในแหลมบอลข่าน ถือเป็นการอับอายขายหน้าติฉินนินทากันทั่วไป ถ้าหากว่าหญิงคนใดตั้งครรภ์

ภายใน ๑ ปีนับแต่วันแต่งงาน ถือกันว่ามีลูกเร็วเกินไป หาว่าหญิงนั้นเป็นคนตัณหาจัด อยู่กับผัวยังไม่ตลอดปี ก็เริ่มตั้งครรภ์เสียแล้ว คู่ผัวเมียของประชาชนในแถบนั้น ต้องระมัดระวัง ไม่ให้ภริยาตั้งครรภ์ก่อนครบ ๑ ปี นับแต่วันแต่งงาน

ประชาชนพวกนี้ ถือเป็นการอับอายขายหน้า ถ้าภริยาคนใดพูดจากับสามีของตนในที่ประชุมชน ตามปรกติในที่ประชุมชนนั้น ถ้าสามีภริยามีเรื่องที่จะพูดกัน ก็ต้องวานให้คนอื่นพูดแทน จะไปพูดกันให้คนเห็นไม่ได้ ถ้าสามีจะให้ของขวัญแก่ภริยา เช่นเดินทางไปเมืองไกลมา และซื้อของมาฝากเมีย ก็ต้องทำอย่างเงียบ ๆ ให้กันโดยไม่ให้คนอื่นเห็น ส่วนภริยาที่ได้ของขวัญจากสามี จะไปเที่ยวอวดใครไม่ได้ เห็นเป็นการบ้าหลังไปทีเดียว

ขนบประเพณีอย่างนี้ เราเข้าใจความประสงค์ได้ง่าย คือไม่ให้สามีภริยาสนิทสนมกันให้พร่ำเพรื่อไป ให้ถือความสนิทสนมในระหว่างสามีภริยานั้น เป็นความอับอาย เป็นสิ่งที่ต้องซ่อนเร้น สิ่งที่อับอายและต้องซ่อนเร้นนั้น มักจะยั่งยืนอยู่นาน เหมือนความรักของคน

ที่ไม่ได้แต่งงานกัน เป็นการลอบรัก ย่อมจะยั่งยืนอยู่นานกว่าความรักที่เปิดเผย ซึ่งเป็นวิธีการที่คิดถูกเหมือนกัน

สำหรับชาวสลาฟตอนใต้ และประชาชนในแหลมบอลข่านนั้น เรื่องยั่นมูนเป็นอันไม่มี ถ้าใครไปยั่นมูนแบบยุโรปภาคอื่นเข้า ก็เป็นเรื่องอับอายขายหน้าอย่างแรงร้าย ตรงกันข้าม วิธีการของคนพวกนี้ เพื่อนเจ้าบ่าวเพื่อนเจ้าสาว ที่ต้องเป็นเพื่อนในพิธีสมรสนั้น ไม่ใช่ว่าเสร็จการสมรสแล้วก็จะหมดหน้าที่ พวกเพื่อนเหล่านี้ต้องอยู่กับเจ้าบ่าวเจ้าสาวไปอีกหลายวัน ขนบประเพณีบังคับว่า ผัวเมียเมื่อแต่งงานกันแล้วก็ต้องนอนแยกกัน เจ้าบ่าวนอนกับเพื่อนเจ้าบ่าว เจ้าสาวนอนกับเพื่อนเจ้าสาว และคู่ผัวเมียจะนอนด้วยกันได้ ก็เมื่อเพื่อนทั้งสองฝ่ายได้อนุญาตให้เข้าหากัน ถ้าพวกเพื่อนเหล่านั้นนึกสนุก อยากจะแกล้งไปนานสักกี่วันก็แกล้งได้ ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวถึงตัวกันช้าที่สุด

วิธีการที่คู่ผัวตัวเมียไม่รู้จักรักใคร่กันมาแต่ก่อนก็ดี วิธีการที่ให้คู่ผัวเมียเข้าถึงตัวได้ยากที่สุด แม้ภายหลังการแต่งงานแล้วก็ดี เป็นวิธีที่ใช้กันมากในหมู่มนุษย์โบราณ

หรือมนุษย์สมัยใหม่ที่ยังนับถือวิธีโบราณ ทั้งนี้เพื่อเหตุผลอันเดียว คือเพื่อที่จะประวิงเวลาเบื่อหน่ายจืดจางไปให้นานที่สุดที่จะนานได้

แม้การค้นคว้าหาความรู้เรื่องความผาสุกของครอบครัวในสมัยใหม่นี้ ก็ยังต้องยอมรับว่าการที่คู่ผัวเมียสนิทสนมกันมากเกินไปนั้น ไม่เป็นวิธีดีนัก อาจจะก่อความจืดจางเบื่อหน่ายขึ้นได้ง่าย วิธีของฝรั่งแห่งประเทศที่เจริญแล้วในปัจจุบันนี้ ถ้าสามารถจะทำได้ ผัวเมียก็หลับนอนกันคนละห้อง รวมความว่าวิธีโบราณดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ยังได้รับความนับถือว่าเป็นวิธีดีอยู่

นี่เป็นเรื่องของทางที่ ๓ ซึ่งยกขึ้นมากล่าวเสียก่อน เพราะทางที่ ๓ คือ การแสวงหาวิธีประพฤติปฏิบัติต่อกันนั้น เป็นเรื่องใหญ่มาก ซึ่งจะต้องตั้งเป็นบทอีกบทหนึ่งต่างหาก ที่ยกมากล่าวนี้ ก็เพียงเพื่อให้เห็นตัวอย่างว่ามนุษย์ได้ทำการค้นคว้ามาอย่างไรเท่านั้น

คนโบราณทราบดี ว่าการรู้จักรักใคร่ในระหว่างหญิงชาย ก่อนแต่งงานมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างแท้จริงนั้น ถึงจะใช้เวลานานสักเท่าไร ก็ไม่สามารถจะรู้ลักษณะที่

แท้จริงของกันและกันได้ การที่จะรู้ได้แน่นอน ก็ต้องมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสามีภริยาจริง ๆ นั่นแหละ ลักษณะอันแท้จริงทั้งชายและหญิงจึงจะแสดงออกมา ข้าพเจ้าเคยได้ยินจากปากไทยเราหลายคน ทั้งหญิงและชายกล่าวว่าเสียดายที่ไม่สามารถจะทดลองดูเสียก่อน ถ้าสามารถจะทดลองดูก่อนได้ ก็จะไม่เข้าสู่ชีวิตสมรสผิดไป คำกล่าวอันนี้ กล่าวกันทั้งหญิงและชาย อันที่จริงวิธีการทดลองอย่างนี้ มนุษย์ได้ทำกันมาก ทั้งในสมัยโบราณ ในสมัยกลาง แม้ในปัจจุบันนี้ ก็ยังทำกันอยู่ เรียกว่า "การแต่งงานทดลอง" ซึ่งภาษาอังกฤษใช้ว่า **Trial Marriage** ฝรั่งเศสใช้ว่า **Mariage d' essai**

โดยเฉพาะในยุโรป การแต่งงานทดลองนั้น ได้ทำกันในหมู่ชนชาวเหนือของยุโรป คือชนเชื้อชาติติวตอน, เซลต์ และ แองโกลแซกซอน ซึ่งในเวลานี้ เป็นเยอรมัน, นอรเว, สวีเดน, ตลอดไปจนถึงอังกฤษ มีหลักฐานหลายอย่าง ที่เป็นพิสูจน์อันแน่ชัดว่า ชนชาติเหล่านี้มีประเพณีการแต่งงานทดลอง ซึ่งได้รับการรับรองตามกฎหมายและขนบประเพณี ซึ่งจนกระทั่งถึงเดี๋ยวนี้ ในบางท้องที่ยังทำกันอยู่

ในหมู่ชนเยอรมันบางพวก มีพิธีการที่เรียกว่า "คืนทดลอง" คือยอมให้หญิงและชายที่มีเจตจำนงจะแต่งงานกัน ทดลองอยู่ด้วยกันก่อน แต่มีกำหนดวัน คือต้องเป็นคืนวันอาทิตย์ หรือคืนวันนักขัตฤกษ์ ซึ่งยังทำกันอยู่จนกระทั่งบัดจุบันนี้ และทำอย่างเปิดเผย ไม่ถือเป็นความลับ พ่อแม่ของฝ่ายหญิงอาจจะอวดแก่เพื่อนบ้านด้วยความภาคภูมิใจ ว่าคืนนี้ลูกสาวของเขาจะต้องผ่าน "คืนทดลอง" ซึ่งแสดงว่า ลูกสาวของเขามีหวังที่จะได้แต่งงานในภายหน้า คืนทดลองนี้ อาจจะทำกันไปตั้งหลายคืน จนกว่าชายหญิงจะตัดสินใจ ว่าจะแต่งงานกันหรือไม่ แต่ถ้าเผอิญหญิงตั้งครรภ์ขึ้น ก็เป็นข้อผูกพันว่าชายจะต้องแต่งงาน จะหลบเลี่ยงไม่ได้

ถ้าได้ผ่าน "คืนทดลอง" แล้ว ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่พอใจ ก็อาจจะบอกเลิกกันได้ การบอกเลิกกันนั้น ก็บอกเลิกอย่างเปิดเผย และไม่ถือเป็นความเสียหายแก่ฝ่ายหญิงแต่อย่างหนึ่งอย่างใด ตามที่เป็นมาแล้ว คืนทดลองนี้มีผลแปลกประหลาดอยู่เสมอ คือเมื่อข่าวระบือออกไป ว่าหญิงคนใดเข้าผ่านคืนทดลอง ผู้ชายก็สนใจมากขึ้น ถ้าหาก

ว่าต้องเลิกกัน โดยตัดสินใจว่าไม่แต่งงานกันกับผู้ที่เข้าทดลองแล้ว ก็ย่อมจะมีชายอื่นมาเสนอตัวเอง ขอทดลองอีกเป็นอันมาก ลงท้ายสตรีผู้นั้นก็แต่งงานได้ อย่างรวดเร็ว

ในประเทศสวีเดน ก็มีวิธีการแต่งงานทดลองอย่างนี้ และไม่ถือว่าเป็นการเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใด ในทางชื่อเสียงหรือศีลธรรม เพราะได้ทำกันมาตั้งแต่โบราณกาล มาถึงสมัยใหม่นี้ เกิดความอับอายเลิกทำกันไปมาก แต่ก็ยังทำกันอยู่ในบางท้องที่ และในหมู่คนพลเมืองชาวชนบทอีกหลายแห่ง กฎหมายสวีเดน ซึ่งออกใน พ.ศ. ๒๒๗๗ มีบทบัญญัติว่า ถ้าในระหว่างที่หมั้นกันนั้น หญิงตั้งครรภ์ขึ้น ก็ให้ถือว่าได้แต่งงานอย่างสมบูรณ์แล้ว และหญิงมีสิทธิอย่างเป็นภริยาที่ได้แต่งงาน โดยถูกต้องตามกฎหมาย บทบัญญัติอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า แม้กฎหมายจะไม่ยอมรับรองการแต่งงานทดลอง ก็ยังเห็นได้ว่า เป็นบทบัญญัติที่มีเค้ามูลมาจากประเพณีการแต่งงานทดลอง ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่ของสวีเดน

วิธีแต่งงานทดลองได้มีมาในประเทศรัสเซียช้านาน ผู้แต่งหนังสือเกี่ยวกับเรื่องนี้กล่าวว่า รัสเซียในสมัยซาร์

ซึ่งพลเมืองไม่มีสิทธิหรือเสรีภาพอย่างหนึ่งอย่างใดเลยนั้น ก็ยังเหลือ และมีอยู่อย่างหนึ่ง คือสิทธิและเสรีภาพที่จะเลือกคู่ครองได้ตามชอบใจ โดยวิธีทดลองดูก่อนได้

ในประเทศอังกฤษ สมัยโบราณและสมัยกลาง ดูเหมือนว่าวิธีการแต่งงานทดลองนี้ จะทำกันมากกว่าที่อื่นเสียด้วยซ้ำ เพราะได้ทำกันเป็นพิธีเดียว ความผูกพันที่ฝ่ายชายมีอยู่สำหรับการแต่งงานทดลองนี้ ก็มีอยู่อย่างเดียว คือต้องให้สัญญาต่อผู้หลักผู้ใหญ่ หรือเจ้าหน้าที่นายทะเบียน ว่าถ้าสตรีตั้งครรภขึ้นมา ตัวจะต้องรับเลี้ยงดู

ในสก๊อตแลนด์ มีพิธีการซึ่งต้องทำต่อหน้าเจ้าหน้าที่โดยให้หญิงและชายมาจับมือกัน ทำสัญญาว่าจะแต่งงานอย่างทดลอง โดยมีกำหนดแน่นอนว่าเป็นระยะเวลาเท่านั้นเท่านี้

นี่เป็นเรื่องของยุโรป ซึ่งเป็นถิ่นที่มนุษย์มีความเจริญอย่างยิ่งแล้ว ส่วนในที่อื่น ๆ ที่มนุษย์ยังอยู่ในสภาพล้าหลังนั้น พิธีการแต่งงานทดลองนี้ หาได้ทุกมุมโลก

ในหมู่ชนชาวเอสกิโม มีพิธีแต่งงานทดลองให้อยู่ด้วยกันได้ถึง ๑ ปี แล้วจึงตัดสินใจว่าจะมีชีวิตร่วมกัน

อย่างแท้จริงต่อไปหรือไม่ ถ้าไม่ชอบใจกัน ก็แยกกันไป โดยไม่ต้องนึกถึงเรื่องราวที่ผ่านพ้นมาแล้วนั้นอีก และก็ไม่ถือเป็นความเสียหายแก่ฝ่ายหญิงอย่างหนึ่งอย่างใด ในพวกอินเดียนแดง ในอเมริกาเหนือ มีวิธีการอย่างเดียวกันนี้ ในระยะเวลาสั้นบ้างยาวบ้าง ตามแต่จะตกลงกันในทีเบต มีวิธีการทดลองได้สุดแต่กำหนดเวลาเหมือนกัน อาจเป็น ๖ เดือน ๑ เดือน หรือในบางกรณีที่พ่อแม่ไม่แน่ใจ และเสียดายลูกสาว ก็ยอมให้เพียงสัปดาห์เดียว ในหมู่ชนชาวอบิสสิเนียในแอฟริกา วิธีการทดลองอย่างนี้ยังมีอยู่มาก จนกระทั่งปัจจุบันนี้

ชาวอาหรับ มีวิธีแต่งงานทดลองมาตั้งแต่ก่อนกำเนิดศาสนามะหะหมัด ในประเทศอียิปต์ได้ใช้วิธีนี้มาช้านาน จนกระทั่งปัจจุบันนี้ ก็ยังทำกันอยู่ในบางท้องที่ เงื่อนไขของการแต่งงานทดลองนี้ ก็เหมือน ๆ กันทุกแห่ง คือถ้าหญิงตั้งครรภ์ขึ้นในระหว่างทดลอง ก็เป็นข้อผูกพันว่าชายต้องแต่งงานด้วย เพราะการตั้งครรภ์นั้น ถือว่าสตรีมีความสมบูรณ์เพียงพอสำหรับจะเป็นภริยาที่ดีได้แล้ว เพราะพิสูจน์ในการที่จะเป็นภริยาดีแล้ว ไม่มีพิสูจน์อันใดสูงไปกว่าการให้ลูก เมื่อให้ลูกได้แล้ว ฝ่ายชายต้อง

ยอมรับ ว่าเป็นภริยาที่ดี ส่วนเงื่อนไขเกี่ยวกับระยะเวลานั้น โดยมากให้สิทธิแก่หญิงมากกว่าชาย คือ สมมติว่า ได้กำหนดระยะเวลาแต่งงานทดลองไว้ ๑ ปี ก่อนถึง ๑ ปี ถ้าหญิงไม่มีความพอใจ และร้องขอให้เลิกกัน ก็มีสิทธิเลิกได้ แต่ถ้าชายไม่พอใจ ขอเลิกก่อนถึง ๑ ปี ต้องได้รับความยินยอมของฝ่ายหญิง จึงจะเลิกได้ ถ้าหญิงไม่ยอม ก็เลิกไม่ได้ เพราะขนบประเพณีต้องให้ประโยชน์แก่ฝ่ายหญิง เมื่อตกลงกันว่าจะทดลองให้ถึง ๑ ปีแล้ว ก็ต้องลองไปให้ถึง ๑ ปีจริง ๆ ถ้าทดลองไม่ครบกำหนด จะใส่ความว่าหญิงไม่ดีพอนั้นไม่ได้

ในหมู่พวกอินเดียนแดง ในอเมริกาใต้ เช่นในเม็กซิโก และในเปรู มีวิธีการอย่างเดียวกัน และเป็นวิธีการที่บังคับเสียด้วย คือมีข้อบังคับว่า ผู้ที่จะแต่งงานเป็นคู่ผัวตัวเมียกันอย่างแท้จริงนั้น จะต้องได้ผ่านการทดลองซึ่งกันและกันมาก่อน การแต่งงานทดลองนี้ ตามภาษาของพวกนี้เรียกว่า "อมะนารเซ" ผัวเมียทุกคู่ที่ไปเข้าพิธีแต่งงาน หมายถึงการแต่งงานอย่างแท้จริงนั้น ผู้ประกอบพิธีจะต้องซักถามเป็นปัญหาข้อแรก ว่าได้ผ่าน

"อมะนารเซ" มาแล้วหรือยัง คู่แต่งงานต้องตอบว่าได้ผ่านมาแล้วและมีผู้รู้เห็นเป็นพะยานด้วย ผู้ประกอบพิธีแต่งงานจึงจะยอมประกอบพิธีให้แต่งงานได้ แปลว่าผู้ประกอบพิธีแต่งงานในประเภทนี้ จะไม่ยอมประกอบพิธีแต่งงานให้แก่ใคร ซึ่งมิได้ผ่านการทดลองกันมาเสียก่อน รวมความว่าสำหรับคนพวกนี้ การแต่งงานทดลองนั้น ไม่ใช่ว่าจะทำก็ได้ไม่ทำก็ได้ แต่มีขนบประเพณีที่บังคับว่า ต้องทำทีเดียว มิฉะนั้นก็แต่งงานกันจริง ๆ ไม่ได้

ในเกาะ โทรเบรียนด์ คือในหมู่เกาะนิวกินีของอังกฤษมีวิธีการรัดกุมดีกว่าที่อื่น คือหัวหน้าหมู่ชนในเกาะนั้น มีสถานที่ไว้โดยเฉพาะ เรียกว่า "บูกูมาตุลา" สำหรับให้ชายหนุ่มหญิงสาว ที่มีความประสงค์จะแต่งงานทดลองอย่างนี้ เข้าไปพักอยู่ ตามกำหนดเวลาที่ตกลงกัน การเข้าไปพักอยู่นี้ อยู่ภายใต้ความควบคุมดูแลของหัวหน้าหมู่ ผู้ที่เข้าไปพักอยู่ในสถานแต่งงานทดลองนี้ ได้รับเอกสิทธิยกเว้นการกะเกณฑ์ทั้งหลาย คือไม่ต้องถูกกะเกณฑ์ให้ไปทางไหน ให้โอกาสได้อยู่ทำการทดลองอย่างแท้จริง แต่ก็ต้องอยู่ในระเบียบวินัย คือต้องแต่งกายเรียบร้อย

พูดจาแต่ถ้อยคำที่ไพเราะ ต้องมีมารยาทอันดี ทั้งน้อยู่ในความอบรมดูแลของหัวหน้าหมู่ และส่วนมากที่สุดของผู้ที่เข้าไปผ่านการทดลอง ภายใต้ความควบคุมทดลองของหัวหน้าจหมู่อย่างนี้ ลงท้ายต้องแต่งงานกันจริง ๆ

รวมความว่า วิธีแต่งงานทดลอง ซึ่งดูเหมือนจะเป็นของแปลกที่สุดสำหรับพวกเรานั้น โลกได้ทำมาแล้วเป็นอันมาก อารยธรรมสมัยใหม่ได้ลบล้างทำลายไปเสียมาก แต่ก็ยังมีอยู่จนกระทั่งบัดนี้ แม้ในยุโรปเอง

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ คือเมื่อ ๓๐ ปีมาแล้วนี้เอง คนสำคัญของสหรัฐอเมริกาขนาด **Judge Ben B. Lindsey** ซึ่งเป็นผู้พิพากษาศาลเด็กและศาลครอบครัวมาช้านาน ได้ทราบเรื่องความเป็นไปเกี่ยวกับครอบครัวมามากหลาย ได้เสนอวิธีการแต่งงานอย่างหนึ่ง ซึ่งท่านผู้นี้ให้ชื่อว่า **Companionate Marriage** แปลว่า การแต่งงานฐานเพื่อน คือเอาวิธีแต่งงานทดลองของเก่านั้นเองมาใช้ วิธีการที่ท่านผู้นี้เสนอนั้นคือว่า คู่แต่งงานอาจแสดงความประสงค์ให้เจ้าหน้าที่นายทะเบียนทราบ ในเวลาแต่งงาน ว่าจะขอแต่งงานฐานเพื่อน ไปจนกว่าจะตกลงใจทำการแต่งงานกัน

อย่างแท้จริงอีกครั้งหนึ่ง ผลของการแต่งงานฐานเพื่อนนี้ ซึ่งเป็นผลในกฎหมาย ก็คือทั้งสามีภริยาไม่มีสิทธิ และความรับผิดชอบในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์ ทรัพย์สมบัติของคนทั้งสองยังต่างฝ่ายต่างแยกกันอยู่ ไม่เป็นสินบริคณห์ และฝ่ายหนึ่งไม่มีหน้าที่รับผิดชอบในหนี้สินของอีกฝ่ายหนึ่ง จนกว่าทั้งสองฝ่ายจะมาแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ ว่าต่อไปนี้เขาจะถือเป็นการแต่งงานอย่างแท้จริง สิทธิและหน้าที่ทางทรัพย์สินจึงจะเกิดขึ้น แต่ก็มีเงื่อนไขอีกอย่างหนึ่งเหมือนกัน คือว่าถ้าในระหว่างแต่งงานฐานเพื่อนนี้ หญิงตั้งครรภ์ขึ้นมา การแต่งงานนั้นก็ต้องกลายเป็นการแต่งงานอย่างสมบูรณ์ทีเดียว

ข้อเสนอของท่านผู้นี้เป็นเรื่องที่โต้เถียงกันอย่างใหญ่หลวง ในสมัยเมื่อ ๓๐ ปีมาแล้ว ท่านผู้เสนอก็อ้างว่าในฐานที่ท่านเป็นผู้พิพากษาศาลเด็กและศาลครอบครัวมากว่า ๒๐ ปี รู้เรื่องความเป็นไปของครอบครัวอย่างดี ท่านจึงยืนยันว่า วิธีการของท่านนี้ จะให้ความผาสุกในครอบครัวเป็นอันมาก เพราะถ้าฝ่ายหญิงฝ่ายชายยังไม่แน่ใจ

ต่อกันจริงแล้ว ก็อาจจะหย่าร้างกัน โดยที่ทรัพย์สมบัติของฝ่ายหนึ่งไม่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งทำลายเสียหายไป

แต่คนเป็นอันมาก ก็ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอของท่านผู้นั้น อย่างไรก็ดี การที่คนขนาดผู้พิพากษาชั้นสูง ซึ่งรู้เหตุการณ์ความเป็นไปในครอบครัวมาก เสนอเช่นนั้น ก็เป็นพยานอีกอย่างหนึ่งว่า ความคิดเรื่องแต่งงานทดลองนั้น ไม่ใช่ความคิดที่เหลวไหล มนุษย์ได้ทำกันมามาก และแม้ในโลกสมัยใหม่ที่สุด ที่ถือว่ามนุษย์อยู่ในอารยธรรมชั้นสูงแล้ว ยังมีผู้เสนออย่างนี้ได้

เราขาดพิสูจน์อย่างเดียว คือไม่มีทางจะค้นหาสถิติมาพิสูจน์ความจริง ว่าการแต่งงานทดลองที่โลกได้ทำมานี้ ให้ผลดีจริงหรือไม่ คือผัวเมียอยู่ด้วยกันยืนยาว ปราศจากการหย่าร้าง และมีความผาสุกจริงหรือไม่ เมื่อเราไม่มีทางจะพิสูจน์ได้อย่างนั้น ก็เป็นการยากที่จะลงความเห็น ว่าวิธีการแต่งงานทดลองนี้ ดีหรือไม่ดี ที่นำมากล่าวในที่นี้ ก็เพียงเพื่อให้เห็นว่าเป็นวิธีหนึ่งที่โลกได้ทำกันเป็นส่วนหนึ่ง แห่งความพยายามของมนุษย์ ที่จะให้ความผาสุกแก่ชีวิตสมรสหรือครอบครัว

เรื่องแต่งงานทดลองนี้ นับเป็นทางที่ ๒ คือการแสวงหาความเหมาะสม ต่อไปนี้เราจะย้อนขึ้นไปทางที่ ๑ คือการสร้างวิธีผูกพัน

ที่ว่าการสร้างวิธีผูกพันนั้น ไม่ได้หมายถึงพิธีการแต่งงาน ซึ่งจะได้กล่าวอีกส่วนหนึ่งต่างหาก ในที่นี้หมายความแต่เพียงว่า ระหว่างชายกับหญิงที่เป็นสามีภริยากันนั้น จะผูกพันกันไว้ได้ด้วยวิธีใด หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า การเป็นผัวเมียกันนั้น โลกเรามีวิธีการอยู่กี่อย่าง

นักเขียนตำราเกี่ยวกับเรื่องเพศ มักจะกล่าวว่า มนุษย์โบราณดึกดำบรรพ์ มีเสรีภาพเต็มที่ในการร่วมรัก ใครอยากจะร่วมรักกับใคร ก็ทำได้ตามความปรารถนา ไม่มีข้อหวงห้ามใด ๆ ความคิดในเรื่องผู้หญิงเป็นของกลาง ก็มาจากความเข้าใจอันนี้ ซึ่งแท้จริงเป็นความเข้าใจที่ผิดมาก ทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี ไม่สามารถจะให้หลักฐานไปได้เลย ว่าเรื่องเสรีภาพในการร่วมรักโดยไม่มีขอบเขตนี้ ได้มีอยู่จริงในโลก อย่าว่าแต่ทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีเลย แม้เทพนิยายก็ยังไม่มี เราจะเห็นได้ในเทพนิยายทั้งหลาย ว่าสตรีหรือนางฟ้านางสวรรค์

ก็ย่อมมีเจ้าของเป็นแน่นอน เรื่องสตรีเป็นของกลางไม่เคยมีในโลกมนุษย์ แม้ในสวรรค์หรือในนรก ก็ไม่ปรากฏ

หนังสือตำราที่เป็นคัมภีร์เก่าที่สุด เช่นตำราทางศาสนาพราหมณ์ก็ดี คัมภีร์ไบเบิล หรือตำนานศาสนาคริสต์ ซึ่งบรรยายมาตั้งแต่สร้างโลก เริ่มตั้งแต่มีอาดัมกับเอวา ก็ดี ไม่มีเรื่องผู้หญิงเป็นของกลาง ไม่มีเรื่องที่ใครอยากจะร่วมรักกับหญิงคนใด ก็ทำได้ตามความปรารถนา

นักแต่งหนังสือเรื่องเพศ บางคนกล่าวถึงกับว่ามนุษย์โบราณดึกดำบรรพ์นั้น ถือการร่วมรักเป็นเรื่องธรรมดา บางคนได้วาดภาพให้เราเข้าใจไปว่า มนุษย์โบราณดึกดำบรรพ์อยากจะร่วมรักกันที่ไหน แม้ต่อหน้าคนหรือในที่ประชุมชน ก็ทำกันได้ เรื่องนี้ผิดอย่างแรงร้ายและไม่มีทางที่จะพิสูจน์ ในกระบวนวิชาการได้เลยเป็นอันขาด

การที่นักแต่งหนังสือเรื่องเพศกล่าวเช่นนั้น ก็เห็นจะเกิดจากความคิดที่ว่า มนุษย์โบราณดึกดำบรรพ์มีลักษณะเหมือนสัตว์ไปหมดทุกอย่าง ผู้เขียนได้เห็นสัตว์ผสมกันได้โดยไม่เลือกว่าของใครเป็นของใคร สัตว์ตัวเมียเป็น

ของกลาง ซึ่งสัตว์ตัวผู้จะมาจากไหน ก็มาผสมได้ อีกประการหนึ่ง สัตว์ย่อมจะผสมกันได้ไม่ว่าที่ไหน โดยไม่มีความอับอายหรือรังเกียจ ว่าใครจะดูจะเห็น นักแต่งหนังสือเรื่องเพศ เลยลงความเห็นเอาว่า มนุษย์โบราณดึกดำบรรพ์ก็ต้องเป็นเช่นนั้น

ทั้งนี้เป็นความเข้าใจผิดอย่างร้ายแรง

เรื่องเสรีภาพในการร่วมรักนั้น มีอยู่จริง คือในระหว่างที่หญิงเป็นโสดแท้ ไม่ได้เป็นคู่ครองหรือเป็นภริยาของใคร ย่อมมีเสรีภาพที่จะร่วมรักกับชายใดได้ตามความต้องการ เสรีภาพอันนี้สืบมาจนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบันนี้ แต่ต้องจำไว้ว่า การร่วมรักโดยเสรีภาพอย่างนั้น จะทำได้แต่เมื่อหญิงยินยอมพร้อมใจด้วย ถ้าหญิงไม่ยินยอม ชายไปหักหาญขืนใจเข้าแล้วไม่ว่าในสมัยไหน ไม่ว่าในถิ่นประเทศใด แม้ในหมู่คนป่าโบราณดึกดำบรรพ์ ก็ถือเป็นเรื่องร้ายแรงถึงฆ่ากัน หรือยกพวกรบกันทีเดียว ส่วนเรื่องที่มนุษย์จะร่วมรักกันต่อหน้าคนทั้งหลาย เหมือนอย่างสัตว์นั้น ไม่มีทางที่จะพิสูจน์ความจริงได้เลย

การที่ผู้เขียนตำราเรื่องเพศเอาความเป็นไปของสัตว์มาสันนิษฐานว่า มนุษย์โบราณดีกดำบรรพ์จะต้องทำอย่างสัตว์นั้น ก็เนื่องมาจากที่ผู้เขียนเองไม่มีความรู้จริงแม้ในเรื่องของสัตว์ อันที่จริงมีสัตว์หลายชนิด ซึ่งมันครองคู่ของมัน เป็นคู่ผัวตัวเมีย โดยไม่ยอมให้ปะปนและไม่ปล่อยให้ตัวเมียเป็นของกลาง การที่มนุษย์เราสามารถใช้นกพิลาปสื่อสาส์น นำข่าวหรือฟิล์มรูปถ่ายจากทางไกลได้นั้น ก็เพราะธรรมชาติของนกพิลาปซื่อตรงจงรักต่อคู่ของมัน จะเอามันไปทางไหน เป็นทางไกลสักเพียงใด ถ้าปล่อยให้มันบินแล้ว มันจะบินกลับมาหาคู่ของมัน เข้าช่องห้องอยู่ของคู่มันอย่างถูกต้อง สัตว์บางชนิด ไม่ยอมผสมให้ใครเห็น เช่นถ้าคนเดินป่าบังเอิญไปพบช้างป่าที่กำลังผสมกัน ถ้ามันรู้ว่าคนเห็น มันจะตามฆ่าคนคนนั้นจนถึงที่สุด ที่มันสามารถจะติดตามทำได้ ฉะนั้นจึงเป็นการแน่นอนว่า เรื่องเสรีภาพร่วมรักโดยปราศจากขอบเขตหรือเรื่องที่พูดกันว่าผู้หญิงเป็นของกลาง ใครจะคว้าเอาไปร่วมรักก็ได้ หรือที่กล่าวว่า คนโบราณดีกดำบรรพ์จะร่วมรักกันที่ไหนก็ได้นั้น ไม่เป็นความจริงในทางวิชาการ

แต่ความจริงนั้นมีอยู่ว่า ในประวัติของมนุษยชาติที่เราสามารถจะหาได้ มนุษย์ย่อมรู้จักความผูกพันซึ่งกันและกัน มีพิธีการให้หญิงชายเป็นเจ้าของซึ่งกันและกันและร่วมรักกันได้ในวงจำกัด ความแตกต่างมีอยู่เพียงว่าวงจำกัดนั้นแคบบ้างกว้างบ้าง มนุษย์ได้ทำกันมาหลายอย่าง ข้าพเจ้าเคยเขียนเรื่องนี้ไว้ในที่อื่นบ้าง แต่จะนำมาเขียนอย่างละเอียดในที่นี้ เพื่อให้เป็นทางพินิจพิเคราะห์ของท่านผู้อ่าน ว่ามนุษย์ได้พยายามค้นคว้ามากเพียงไร ที่จะพบวิธีการสำหรับให้ความผาสุกในครอบครัว

ความผูกพันในระหว่างชายกับหญิง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า วงจำกัดเสรีภาพแห่งการร่วมรักนั้น แบ่งออกได้เป็น ๕ อย่างคือ

๑. ลัทธิผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า **Monogamy**

๒. ลัทธิชายคนเดียวมีเมียหลายคน ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า **Polygamy**

๓. ลัทธิหญิงคนเดียวมีผัวหลายคน ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า **Polyandry**

๔. ลัทธิมากผัวหลายเมีย ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า **Promiscuity**

ลัทธิทั้ง ๔ อย่างนี้ มีกระจัดกระจายอยู่ทั่ว ๆ ไป และไม่ใช่ว่าลัทธิใดมาก่อน ลัทธิใดมาทีหลัง อันที่จริงต่างลัทธิต่างมีขึ้นพร้อม ๆ กัน ไม่ใช่ว่ามนุษย์เริ่มแรกจะถือสามลัทธิข้างหลัง และเมื่อมีความรู้ความเจริญขึ้น จึงเกิดลัทธิผัวเดียวเมียเดียว อันที่จริงลัทธิผัวเดียวเมียเดียว ก็มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมและโบราณไม่น้อยกว่าอีก ๓ ลัทธิ และคนป่าเถื่อนที่สุดที่ถือลัทธิผัวเดียวเมียเดียวก็มีเหมือนกัน ไม่ใช่ว่าพวกถือลัทธิผัวเดียว จะเป็นพวกเจริญก้าวหน้ามากกว่าพวกอื่น ในหมู่พวกชาวเกาะ โทรเบรียน ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ยังถือลัทธิผัวเดียวเมียเดียวมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนกระทั่งถึงเวลานี้ มาในตอนสมัยใหม่นี้ พวกคนชั้นสูงและมั่งคั่ง มีเมียหลายคนกันบ้าง แต่พลเมืองโดยทั่วไปยังเคร่งครัดอยู่ในลัทธิผัวเดียวเมียเดียว

เข้าใจกันว่า ในสมัยที่ฐานะของผู้หญิงตกต่ำอย่างที่ไทยเราใช้คำรุนแรงถึงกับว่า "หญิงเป็นควาย ชายเป็นคน" นั้น ชายย่อมจะมีเมียมากได้ แต่เมื่อการศึกษา

เจริญขึ้น หญิงมีความรู้เท่าชาย กุมอำนาจการบ้านเรือนไว้ได้ ชายก็ต้องมีเมียคนเดียว ความเข้าใจอันนี้ก็ผิดอีกเรื่องชายมีเมียคนเดียวหรือหลายคนนั้น ไม่ใช่ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ประเพณีของชาวซูลู มีอยู่ว่า หญิงไม่ชอบเป็นภริยาคนเดียวของสามี เพราะในขณะที่เป็นภริยาคนเดียวนั้น มีฐานะต่ำต้อย ต้องทำงานทุกอย่างอย่างคนใช้ หญิงชาวซูลูที่ไปเป็นภริยาคนแรกของชายหนึ่งชายใด ย่อมจะทำความพยายามอย่างยิ่ง ที่จะให้สามีได้ภริยามาอีก เพราะถ้าสามีได้ภริยามาอีกแล้ว ตัวก็จะได้มีฐานะเป็นภริยาเอก และเป็นนายเป็นผู้บังคับบัญชาภริยาอื่นต่อไป อำนาจของตัวจะมีขึ้น ต่อเมื่อสามีได้ภริยามาหลายคน ถ้าตัวเป็นภริยาอยู่แต่คนเดียวแล้ว ฐานะของตนก็ต่ำต้อยมาก

เรื่องหญิงคนเดียวมีสามีหลายคนนั้น เข้าใจกันว่าเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นในประเทศ ซึ่งพลเมืองที่เป็นหญิงมีจำนวนน้อยกว่าชาย ความเข้าใจอันนี้ก็จริงบ้างไม่จริงบ้าง ที่ไม่จริงนั้นคือว่า ในประเทศที่มีประเพณีให้หญิงคนเดียวเป็นภริยาชายหลายคน เช่นในทิเบตนั้น เมื่อ

สำรวจสถิติพลเมืองดูแล้ว ก็ได้พบว่า ที่เข้าใจกันมาแต่ก่อน ว่าเป็นเพราะทิเบตมีพลเมืองหญิงน้อยกว่าชายนั้น ไม่เป็นความจริงเลย แต่เป็นประเพณีดั้งเดิมที่ถือกันมาช้านาน ข้อที่พิสูจน์ได้ในทางวิทยาการนั้น ก็คือลัทธิเรื่องหญิงคนเดียวมีผัวหลายคนนั้น เกิดขึ้นจากบุคคลสองพวก พวกหนึ่งคือพวกร่อนเร่พเนจร อยู่ไม่เป็นที่ เดินทางเคลื่อนย้ายอพยพเสมอไป ในหมู่บุคคลพวกนี้ ลูกผู้หญิงเกิดน้อยกว่าลูกผู้ชาย และยิ่งกว่านั้น ถ้าออกลูกผู้หญิงออกมา บางทีก็ฆ่าเสียด้วย เพราะเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์แก่พวกแก่หมู่ ที่จะต้องเดินทางอย่างนี้ มีแต่จะทำความรุงรังกังวลห่วงใยให้ ในบุคคลพวกร่อนเร่พเนจรอย่างนี้ มีจำนวนผู้หญิงน้อย หญิงคนหนึ่งจึงต้องเป็นภริยาของชายหลายคน

อีกพวกหนึ่งคือ พวกอยู่เป็นที่ แต่มีธุรกิจต้องเดินไปทางไกล และไปเป็นเวลานาน ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของทิเบต ชาวทิเบตถ้าจะนำของพื้นเมืองไปขาย หรือแลกเปลี่ยนกับสินค้าของประเทศหนึ่งประเทศใด ก็ต้องเดินทางแรมเดือน กว่าจะกลับมาบ้านของตัวได้ ในการเดินทางอย่างนี้

ภริยาไปด้วยไม่ได้ จะทิ้งไว้ที่บ้านเฉย ๆ ก็เกรงว่าภริยาจะต้องอยู่โดยปราศจากความคุ้มครอง จึงให้ภริยาเป็นเมียของน้องที่รอง ๆ ลงไป เพื่อว่าถ้าตัวไม่อยู่ น้องก็จะได้ให้ความคุ้มครองแก่ภริยาได้ ทำกันมาอย่างนั้นนาน ๆ เข้า ก็เลยกลายเป็นขนบประเพณี ว่าหญิงชาวทิเบตถ้าเป็นเมียของพี่ชาย ก็ต้องเป็นเมียของน้องชายรอง ๆ ลงไปด้วย

ตำราดีที่สุดในการศึกษาเรื่องนี้ คือตำราของ **J. Deniker** ซึ่งเป็นดอกเตอร์ทางวิทยาศาสตร์ เคยเป็นผู้บัญชาการหอสมุดและพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ธรรมชาติที่กรุงปารีส เป็นสมาชิกสภามานุสสวิทยาแห่งประเทศอังกฤษและประเทศอิตาลี เป็นสมาชิกพิเศษแห่งสภาภูมิศาสตร์ในประเทศฮอลันดา และสภาศึกษาธรรมชาติวิทยาของรัสเซีย บุคคลชนาดนี้ สามารถจะให้ความรู้อันควรเชื่อถือแก่เราได้ และท่านผู้นี้ได้ทำการค้นคว้าทางมานุสสวิทยาด้วยตนเองเป็นอย่างที่หนึ่ง

ในการศึกษาตำราของท่านผู้นี้ พร้อมกับตำราอื่น ๆ ประกอบกัน ทำให้สงสัยว่า ลัทธิผัวเดียวเมียเดียว

เป็นลัทธิที่มีมาก่อนอย่างอื่น และเป็นลัทธิที่เกิดขึ้นโดยสัญชาติญาณและธรรมชาติของมนุษย์ ดูเหมือนว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้น เพียงแต่ผัวเดียวเมียเดียวก็พอแล้ว อะไรเป็นเหตุให้ผู้ชายเกิดมีเมียหลายคนขึ้น หลักฐานในทางค้นคว้า ชวนให้คิดไปว่า การที่ผู้ชายเกิดมีเมียหลายคนขึ้นนั้น เริ่มต้นด้วยความจำเป็นบังคับ หาใช่ด้วยความสมัครใจของผู้ชายเองไม่

หลักฐานในทางหนึ่งแสดงว่า ในหมู่ชนที่เกิดรบราฆ่าฟันกันบ่อย ๆ ผู้ชายตายไปมาก มีผู้หญิงเหลือมาก ปราศจากผู้อุปถัมภ์เลี้ยงดู ผู้ชายที่ยังมีชีวิตอยู่ ก็เกิดความจำเป็นต้องรับสตรีเข้ามาไว้ในอุปถัมภ์ เป็นบ่อเกิดเบื้องต้นแห่งการมีเมียหลายคน และศึกสงครามนั่นเอง ก็เป็นมูลเหตุต่อมา ที่ทำให้ผู้ชายมีเมียหลายคนยิ่งขึ้น กล่าวคือสงครามในสมัยโบราณ หรือการรบพุ่งระหว่างมนุษย์ดึกดำบรรพ์นั้น ไม่ใช่เป็นการแย่งบ้านเมือง แย่งที่ดินอย่างในสมัยนี้ รูปการณ์ก็เป็นอย่างเดียวกับพม่ามารบไทย คือไม่ต้องการดินแดนบ้านเมือง ต้องการแต่ทรัพย์สมบัติ และผู้คนพลเมืองที่เขากวาดต้อนเอาไป สำหรับ

เป็นทาส สำหรับใช้แรงงาน ทำการเพาะปลูกในที่ดินซึ่งเขามีอยู่มากเพียงพอแล้ว ผู้คนพลเมืองที่กวาดต้อนเอาไปนั้น ส่วนมากก็ได้ไปแต่ผู้หญิง เพราะในสมัยนั้น ผู้ชายทุกคนต้องเป็นทหาร วิชาการรบพุ่งในครั้งกระนั้น เข้าไปฆ่าฟันเอาหอกแทงและเชือดคอกันจริง ๆ ผู้ชายจึงตายมาก ผู้คนพลเมืองที่กวาดต้อนเอามา ส่วนมากก็เป็นผู้หญิง และต้องเข้ามาอยู่ในความควบคุมของผู้ชนะ ซึ่งมีหน้าที่จะควบคุมเลี้ยงดูและให้ทำงาน เมื่อหญิงชเลยยังเป็นสาวและสวยงาม ก็เลือกเอาไว้เป็นเมียบ้าง

อีกทางหนึ่ง ลัทธิศาสนาเองก็มีบทบัญญัติที่บังคับให้ผู้ชายเกิดมีความจำเป็นต้องมีเมียหลายคน เช่นบัญญัติในศาสนาของพวกฮิบรูโบราณ บังคับว่าถ้าพี่ชายหรือน้องชายตายลงไป พี่ชายหรือน้องชายที่ยังอยู่ ต้องรับเอาเมียของพี่น้องที่ตายนั้น เป็นภริยาของตน และให้การเลี้ยงดูอย่างภริยา บัญญัติอย่างนี้ก็เนื่องจากความปรารถนาที่จะมิให้สตรีต้องปราศจากที่พึ่ง ในเมื่อสามีของตนถึงแก่กรรม

มีขนบประเพณีในหมู่คนบางพวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่พวกอินเดียนแดงหลายพวกหลายเหล่า มีบทบังคับอย่างเดียวกันว่า ชายใดแต่งงานกับหญิงคนใด ถ้าหญิงนั้นมีน้องสาวสักกี่คนก็ตามที เป็นหน้าที่ของชายนั้นจะต้องเลี้ยงดูน้องสาวของภริยา เป็นภริยาของตนเองด้วย เรื่องนี้ปรากฏว่าทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ชายมาก เพราะบางทีก็ไม่สามารถที่จะหาเลี้ยงหมดทั้งครัวเรือนได้ จึงมีข้อบัญญัติว่าในกรณีที่รู้สึกตัวว่าไม่สามารถจะเลี้ยงดูน้องสาวทุกคนของเมียเป็นภริยาได้แล้ว ก็ต้องไปแจ้งแก่หัวหน้าหมู่ เพื่อหัวหน้าหมู่จะได้ประกาศว่า น้องเมียของคน ๆ นี้ อาจจะแต่งงานกับคนอื่นได้

พิเคราะห์ดูตามเรื่องเหล่านี้ ทำให้เข้าใจว่า เรื่องผู้ชายมีเมียหลายคนนั้น เกิดมาจากความจำเป็นก่อน แล้วภายหลังจึงกลายเป็นความสุขความรื่นรมย์ของผู้ชายไป

เรื่องหญิงคนเดียวมีสามีหลายคนนั้น ในทัศนะของไทยเราเป็นของแปลกมาก อันที่จริงก็แปลกในทัศนะของโลกที่เจริญแล้วโดยทั่วไป แต่นักเขียนนักคิดในเรื่องนี้ก็ให้เหตุผลที่น่าพิเคราะห์ คือว่าการที่หญิงคนเดียวมีสามี

หลายคนนั้น ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติมากกว่าที่ชายคนเดียวมีเมียหลายคน เพราะถ้าเราพิจารณาดูสัตว์ เราจะเห็นได้ว่า ตามปรกติของสัตว์นั้น สัตว์ตัวเมียย่อมจะถูกผสมจากสัตว์ตัวผู้หลายตัว มากกว่าที่สัตว์ตัวผู้จะต้องทำหน้าที่ผสมตัวเมียหลายตัว และถ้าว่าถึงสุขภาพอนามัยและกำลังต่อสู้ในตัวมนุษย์ด้วยกันแล้ว การที่สตรีต้องสมสู่อยู่กับชายหลายคน ให้โทษแก่ร่างกายน้อยกว่าที่ชายจะต้องสมสู่อยู่กับหญิงหลายคน ชาวทิเบตเองเขาก็อธิบายคุณค่าแห่งลัทธิของเขาไปในทางนี้ด้วยเหมือนกัน

การที่หญิงคนเดียวต้องเป็นภริยาของชายหลายคนเช่นในทิเบตนั้น ไม่ใช่ทำในฐานะของหญิงต่ำต้อยลงไป ไม่ใช่ว่าหญิงเป็นเครื่องมือ เพื่อสำเร็จความใคร่ของชาย หรือทำให้ผู้หญิงเป็นวัตถุที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ความจริงกลับตรงกันข้าม ผู้ที่ทราบความเป็นไปเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวของทิเบตอย่างดี ยืนยันอยู่เสมอว่า ผู้หญิงทิเบตมีฐานะและความสำคัญในครอบครัวมากกว่าหญิงชาติใด ๆ ในโลก และประเพณีเรื่องหญิงคนเดียวมีสามีหลายคนนี้ ไม่ใช่มีแต่เฉพาะในทิเบตเท่านั้น ในอินเดียก็มีมาก ในหมู่

ชนชาวอินเดียแถบภูเขาหิมาลัย ที่เรียกว่า พวก มิริส, โดฟลาส, อะบอร์, คาเสียส, ลดาชิส เหล่านี้ ถือลัทธิหญิงคนเดียวมีสามีหลายคนทั้งนั้น ในเกาะลังกาก็มีหมู่ชนบางพวกถือลัทธินี้ และเพิ่งหมดไปเมื่อเร็วนี้ เลยไปถึงแอฟริกา ยังมีอีกมาก รวมความว่าลัทธิหญิงคนเดียวมีสามีหลายคนนั้น ไม่ใช่มีแต่เฉพาะในทิเบต เป็นลัทธิที่แพร่หลายมากเหมือนกัน

เรื่องลัทธิมากผัวหลายเมียนั้น ได้แก่การแต่งงานกันเป็นหมู่ ตัวอย่างเช่นในหมู่หนึ่ง มีหญิง ๑๐ คนชาย ๑๐ คน ที่จะแต่งงานได้ พ่อหมู่คือหัวหน้าก็ตั้งการพิธี เอาคนทั้ง ๒๐ นั้นมาแต่งงานรวมกัน ผลของการแต่งงานชนิดนี้ทำให้วงการสมรสเป็นวงกว้าง คน ๒๐ คนอยู่ในวงสมรสเดียวกัน คือชาย ๑๐ หญิง ๑๐ ที่มาเข้าวงสมรสนั้น ไม่ใช่ว่าใครคู่กับใคร แต่เป็นการสมรสส่วนรวม คือใครจะสมสู่อยู่กับใคร ในระหว่าง ๑๐ คนนั้นก็ได้ วันนี้อยู่กับคนนี้ พรุ่งนี้อยู่กับคนใหม่ รุ่งขึ้นเปลี่ยนไป หรือกลับมาอยู่กับคนเดิม ใครสะดวกหรือพึงใจที่จะสมสู่กับใคร และจะผลัดเปลี่ยนกันอย่างไรก็ได้ทั้งนั้น แต่ต้องไม่ออก

นอกวง คือชายหรือหญิงจะไปสมสู่อยู่กับใครนอกวง ๑๐ คนนั้นไม่ได้ ถือเป็นความผิดร้ายแรง

หมู่ชนบททถือลัทธิ อ้างผลแห่งลัทธิของเขาหลายประการ คือไม่มีการเลิกร้างกัน เพราะถ้าไม่ชอบคนหนึ่งก็ไปหาคนอื่นได้ ไม่มีการหึงหวงกัน เพราะไม่มีใครเป็นคู่ของใครโดยเฉพาะ ผู้ที่แต่งงานรวมหมู่กัน มีความจำเป็นต้องอยู่รวมกันจริง ๆ ใครจะแยกหมู่แยกพวกออกไปไม่ได้ เพราะไม่รู้จะเอาคนไหนเป็นคู่ของตัวไป เป็นการบังคับอยู่ในตัวว่า ทั้ง ๒๐ คนนี้ ต้องอยู่ด้วยความกลมเกลียวกัน

ผลสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ เป็นการสร้างความแข็งแรงให้แก่หมู่ สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของหมู่ เพราะเด็กที่เกิดมานั้น ไม่แน่ว่าเป็นลูกของใคร ต้องถือเป็นลูกของพ่อหมู่ ต้องเคารพเชื่อฟังพ่อหมู่ อำนาจของพ่อหมู่คือหัวหน้าก็แข็งแรงเด็ดขาดอยู่เสมอ ไม่มีวิธีใดที่จะสร้างลัทธิรักพวกรักหมู่ รักส่วนรวม และสร้างอำนาจเด็ดขาดให้แก่หัวหน้าหมู่ได้เท่าวิธีนี้

การแต่งงานอย่างนี้มี ๒ วิธี วิธีหนึ่งคือแต่งกันในระหว่างลูกหมู่หมู่เดียวกัน ซึ่งเรียกว่า **Endogamy** และแต่งงานในระหว่างลูกหมู่ต่างหมู่กันซึ่งเรียกว่า **Exogamy** การแต่งงานในหมู่เดียวกันมีวิธีดังกล่าวมาแล้วข้างต้น แต่การแต่งงานต่างหมู่นั้น หมายความว่าต่างหมู่ต่างนำหญิงชายมาฝ่ายละเท่า ๆ กัน พอแต่งกันแล้ว ก็แบ่งกันไปอยู่ตามหมู่ของตัว ผลแห่งการทำเช่นนี้ คือให้เกิดมีความสัมพันธ์ไปมาหากันในระหว่างคนทั้งสองหมู่ เป็นการเชื่อมความไมตรีอย่างดี และในที่สุด ก็อาจรวมกันเข้าเป็นหมู่เดียวได้

สิ่งที่แปลกประหลาดของการแต่งงานรวมหมู่อย่างนี้ก็คือว่า ไม่ได้มีในประชาชนที่อยู่ใกล้ชิดติดกันเท่านั้น แม้ในปัจจุบันนี้ ก็ยังได้พบอีกหลายแห่ง ซึ่งอยู่ห่างไกลกันโดยไม่สามารถจะเอาอย่างกันได้เลย คือชนบางหมู่ในออสเตรเลีย ซึ่งเรียกว่า พวกดิเอรี แล้วมาหาพบในหมู่เกาะบอร์นิโอ ในหมู่ชนที่เรียกชื่อว่า โอโลออต แล้วไปพบในแอฟริกาใต้ ในเขตประเทศบราซิล เรียกชื่อว่า พวก โบโร และพวก มาไซ ยังหาได้ในเกาะเล็ก ๆ บาง

เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลัทธิมากผัวหลายเมีย หรือการแต่งงานรวมหมู่อย่างนี้ ความคิดของมนุษย์หลายมุมโลกได้มีตรงกัน และปฏิบัติกันมาโดยไม่ต้องเอาอย่างกัน

ข้อควรสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ในตำราทุกเล่มที่กล่าวถึงการแต่งงานรวมหมู่นี้ กล่าวว่า โดยมากใช้แต่งงานสำหรับคนหมู่เดียวกัน หรือหมู่ใกล้เคียงที่คิดว่าจะรวมกันได้ในภายหน้า แต่ไม่เคยมีความพยายามแต่งงานระหว่างคนต่างหมู่ใหญ่ หรือที่ห่างไกลกัน

ทั้งนี้เป็นวิธีการที่โลกได้ทดลองทำมา ซึ่งเป็นถึง ๔ วิธี คือ เรื่องผัวเดียวเมียเดียว, เรื่องชายคนเดียวมีภริยาหลายคน, เรื่องหญิงคนเดียวมีสามีหลายคน และเรื่องรวมหมู่มากผัวหลายเมีย แปลว่ามนุษย์ได้ทดลองมาแล้วทุกอย่าง ดูเหมือนจะไม่มีวิธีอะไรอีกนอกไปจากนี้ สำหรับจะสร้างความผูกพันในครอบครัว วิธีไหนจะดี วิธีไหนไม่ดี เป็นเรื่องที่ไม่สามารถจะตกลงวินิจฉัยกันได้เด็ดขาด เพราะต่างฝ่ายก็ต่างมีเหตุผลด้วยกัน และวิธีการเหล่านั้น ก็ยังคงมีใช้อยู่ในเวลานี้

โลกสมัยใหม่ได้คิดวิธีการใหม่ได้อีกอย่างหนึ่ง คือ ทำตนเป็นอารยชนถืออารยธรรมแบบใหม่ ถือลัทธิผัวเดียวเมียเดียว แต่ชายก็ไปมีเมียซึ่งซ่อนเร้นหรือเปิดเผยไว้อีกโดยทางกฎหมายไม่รับว่าเป็นเมีย แต่ชายก็ต้องให้ความเลี้ยงดู และบางทีจะต้องให้เงินทองมากกว่าเมียที่แท้จริงเสียอีก แต่เมื่อไม่ถือว่าเป็นเมีย ก็ไม่อยู่ในขอบเขตของหนังสือเล่มนี้

ไหน ๆ เราก็ได้พิจารณากันมาถึงความเป็นผัวเมียหรือความผูกพันทางครอบครัว ในทางประวัติหรือมานุสสวิทยาแล้ว เราควรจะพิจารณากันต่อไปอีกสักเรื่องหนึ่ง ถึงวิธีโบราณเกี่ยวกับการที่จะได้หญิงมาเป็นภริยา ซึ่งบางทีจะให้ความรู้ความคิด แก่เราได้อีกหลายประการ

นักอ่านวรรณคดีย่อมจะได้พบอยู่บ่อย ๆ ในเรื่องที่ฝ่ายชายใช้กำลังไปจับหรือแย่งชิง หรือลอบลักเอาสตรีมาเป็นภริยา โดยที่พ่อแม่หรือตัวสตรีนั้นเองมิได้ยินยอม แต่หักหาญเอามาด้วยกำลัง เมื่อได้มาแล้ว บางทีก็ขอความรักอย่างละมุนละม่อม และเป็นสามีภริยากันอย่างผาสุกบ้าง บางทีก็ถืออำนาจเอาเป็นภริยาโดยฝืนใจอยู่ตลอดไปบ้าง เรื่องเช่นนี้มีอยู่เสมอในวรรณคดี

โบราณทั่วโลกสมัยโบราณ และการแย่งชิงผู้หญิงนี้เป็นมูลเหตุสำคัญอันหนึ่ง ของการสงครามรบพุ่งระหว่างคนโบราณ

แม้ในพุทธประวัติ ซึ่งเราเรียนจากคัมภีร์ตำราทางพระพุทธศาสนาเอง เราก็จะเห็นเรื่องเริ่มต้นด้วยการแย่งชิงสตรี คือวงศ์ตระกูลหนึ่ง ไปแย่งชิงสตรีของอีกวงศ์หนึ่งหรือรัฐหนึ่ง จนเป็นเหตุให้มีการสู้รบ วรรณคดีโบราณอินเดียซึ่งสูงขึ้นไปกว่านั้น คือหมายความว่าโบราณเก่าขึ้นไปกว่าเรื่องพุทธประวัติ เราได้พบเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งศึกใหญ่ในระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์ ก็คือเรื่องลอบลักแย่งชิงนางสีดา วรรณคดีของกรีกก็มีเรื่องแย่งหญิงงามอยู่ไม่น้อย เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ของไทยเราเอง ก็เต็มไปด้วยเรื่องชนิดที่เรียกกันว่า "ลักลูกสาวยักษาพากันจรแล้วกลับย้อนมาฆ่าพ่อตาตาย"

เรื่องเช่นนี้มีอยู่เสมอ และบางทีเราจะคิดว่าเป็นเรื่องอ่านเล่น ไม่มีมูลความจริงทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี แต่การค้นคว้าประวัติของมนุษยชาติในเรื่องนี้

ประกอบกับที่พิจารณาขนบประเพณีซึ่งยังมีอยู่ในปัจจุบันนี้ ทำให้เราสงสัยว่า เรื่องจับ หรือแย่งชิง หรือลอบลักเอาผู้หญิงมาเป็นภริยานั้น บางทีจะเป็นวิธีเริ่มแรกที่สุดที่มนุษย์รู้จัก สำหรับจะให้ได้หญิงมาเป็นภริยา และทำกันมาจริง ๆ

ในประเทศอังกฤษเอง การแย่งชิงหรือลอบจับลูกสาวของใครไป ถ้าเป็นความประสงค์เพื่อแต่งงาน ไม่ใช่เพื่อประทุษร้ายอย่างอื่นแล้ว ก็ไม่ถือว่าผิดกฎหมาย แต่จะต้องมาตกลงกันทางผู้หลักผู้ใหญ่ภายหลัง ประเพณีอันนี้ถือกันมาจนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๐๓๐ เพิ่งมามีกฎหมายในรัชกาลพระเจ้าเฮนรีที่ ๗ บัญญัติว่า การแย่งชิงหรือจับตัวสตรีอย่างนั้น เป็นความผิดทางอาญา แปลว่าแต่ก่อนมา แม้กฎหมายก็ไม่เอาโทษแก่การชิงสตรีสาว ถ้าพิสูจน์ได้ว่าแย่งชิงเพื่อจะเอาไปเลี้ยงดูเป็นภริยา แสดงให้เห็นว่า ประเพณีการจับหรือแย่งชิงผู้หญิงมาเป็นภริยานั้น คงจะได้เป็นประเพณีเก่าแก่ของอังกฤษมาเอง

ในประเทศฝรั่งเศส ไม่มีเรื่องอย่างอังกฤษ แต่ก็มีอยู่อย่างหนึ่ง ในตอนสมัยกลาง คือในสมัยของพวกอัศวิน

เป็นประเพณีถือกันว่า ถ้าอัศวินเดินทางมากับสตรีสวยคนหนึ่ง มีอัศวินอีกคนหนึ่งไปพบเข้า ท้าต่อสู้กัน ถ้าคนที่ไม่ใช่เจ้าของสตรีนั้นพ่ายแพ้ ก็แล้วกันไป ถ้าผู้ที่เป็นเจ้าของสตรีพ่ายแพ้ หนีไป หรือถึงแก่ความตาย สตรีนั้นเป็นสิทธิของผู้ชนะ

ในหมู่ชนชาวสลาฟตอนใต้ และชาวเขาแห่งอัลเบเนีย การแย่งชิงหญิงสาวสำหรับมาเป็นภริยา ยังทำกันได้จนกระทั่งบัดนี้

เรื่องราวในคัมภีร์ไบเบิล มีเรื่องพวกยิวยกพวกกันแย่งชิงหญิงพวกอื่นมาเป็นภริยา โดยไม่ถือว่าเป็นการผิดร้ายอะไร ทำกันอย่างเป็นประเพณีธรรมดาของคนโบราณสมัยนั้น

ในหมู่ชนที่เรียกว่า อโรนาเนียน ซึ่งอยู่ในประเทศซิลีตอนใต้ในปัจจุบันนี้ ชายใดพบลูกสาวของใคร สามารถคว้าตัวขึ้นหลังม้า ขับควบรอดไปจนกระทั่งถึงบ้านที่อยู่ของตนได้ หญิงนั้นต้องเป็นสิทธิแก่ชายนั้น

ในหมู่คนพื้นเมืองของออสเตรเลีย การแย่งชิงหญิงสาวยังทำกันอยู่จนกระทั่งเวลานี้ และหญิงที่มีชื่อเสียง

มาก หญิงที่จะมีคนพูดถึงมาก ในเรื่องความงาม ความนิยมที่คนทั้งหลายมีอยู่ในเธอ ก็คือต้องมีเรื่องว่า ถูกแย่งชิงไปหลายครั้งหลายหน และเปลี่ยนมือไปจากผู้ชายหลายคน หญิงคนใดมีเรื่องอย่างนั้นมาก ๆ ก็เป็นที่เกียรติประวัติอวดได้ว่าเป็นคนมีความงามอย่างสูง ถึงกับผู้ชายต้องแย่งกันหลายครั้ง

ประเพณีอย่างนี้ยังหาได้อีกมาก ในทิเบตเองก็ยังมีในอินเดียตอนใต้ยังทำกันอยู่ โดยไม่ถือว่าเป็นการผิดร้ายอะไร ในถิ่นประเทศบางแห่ง ที่ถือว่าการจับหรือแย่งชิงหญิงสาวเป็นการผิดกฎหมาย และมีโทษทางอาญา ก็ยังรักษาประเพณีเดิม โดยประกอบพิธีแต่งงาน ซึ่งยังแสดงว่าในถิ่นประเทศนั้น ได้เคยถือประเพณีจับ หรือแย่งชิงหญิงสาวมาแต่โบราณกาล พิธีแต่งงานของพวก โรโร ในเกาะนิวกินีของอังกฤษ เมื่อพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะให้ลูกชายลูกสาวของตัวแต่งงานกันแล้ว เมื่อถึงวันพิธี ฝ่ายชายต้องพาพรรคพวกมา มีอาวุธครบมือ ทำท่าที่เหมือนมาแย่งชิงลูกสาว แล้วพวกของฝ่ายหญิงก็ต้องมีอาวุธออกไปทำท่าต่อสู้ ต่อสู้กันอย่างละครอยู่พักหนึ่ง แล้วก็

ต้องสมมตว่าฝ่ายหญิงพ่ายแพ้ ชายพาหญิงไป แล้วจึงประกอบพิธียกให้ เป็นพิธีแต่งงานของคนพวกนั้น

ในถิ่นประเทศบางแห่งของมงโกเลีย ในปัจจุบันนี้ก็ยังใช้วิธีอย่างเดียวกัน คือเมื่อตกลงที่จะแต่งงานหญิงชายคู่ใดแล้ว ฝ่ายชายก็ต้องแต่งเครื่องรบ ถืออาวุธมาพร้อมด้วยพรรคพวก ฝ่ายหญิงก็เตรียมการต่อสู้ มีประเพณีให้ถามกันว่า ท่านจะมาทำไม ฝ่ายชายจะต้องตอบว่าจะมาแย่งชิงลูกสาว ฝ่ายหญิงบอกว่า ถ้าอย่างนั้นก็ต้องรบกัน แล้วก็เลือกผู้ที่รำเพลงอาวุธเป็น ซึ่งต่างฝ่ายต่างเตรียมไว้ข้างละคน ให้รำอาวุธต่อสู้กัน แล้วสมมตว่าฝ่ายหญิงแพ้ พวกของฝ่ายชายจึงบุกรุกเข้าในเคหสถาน แล้วพิธีแต่งงานก็เป็นอันประกอบทำขึ้นได้

เรื่องเหล่านี้เป็นพยานอันแน่ชัด ซึ่งเมื่อเราพิจารณาทั้งวรรณคดีทั้งสงครามชิงนางอยู่บ่อย ๆ พิจารณาการกระทำของหมู่ชนซึ่งถึงแม้จะเป็นหมู่ชนล้าหลัง หรือป่าเถื่อนอยู่ในเวลานี้ พิจารณาประวัติศาสตร์ของประเทศที่เจริญแล้ว เช่นอังกฤษและฝรั่งเศส ตลอดถึงพิจารณาพิธีแต่งงานของชนบางพวก ซึ่งยังคงทำท่าที่สมมต ว่าเป็น

การต่อสู้แย่งชิงลูกสาว อย่างนี้ ก็ทำให้เชื่อได้มั่นคงว่า วิธีโบราณแท้ ๆ ของมนุษย์เรา ซึ่งบางทีจะเป็นวิธีเริ่มแรก สำหรับจะทำให้หญิงชายเป็นสามีภริยากันนั้น วิธีการจับหรือแย่งชิงเป็นแบบฉบับ และขนบประเพณีอันหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ได้ทำมาแต่เริ่มแรก

แต่ไทยเราเองไม่เคยยอมให้ทำอย่างนั้น กฎหมายหรือขนบประเพณีของไทยแต่ไหนแต่ไรมา ไม่ยอมให้ฉุดคร่าลูกสาว แม้ด้วยความตั้งใจอันแท้จริงที่จะเอาไปเลี้ยงดูเป็นภริยา กฎหมายเก่าของเราเช่นกฎหมายผัวเมีย ก็บัญญัติลงโทษทางอาญาแก่ผู้ที่ "จับข้อมือยื้อหยอกบุตรท่าน ขึ้นไปถึงที่นอนบุตรท่าน และฉุดลากบุตรท่านไปจูบกอดทำชู้" การกระทำเหล่านี้ มีโทษทางอาญาทั้งสิ้น

แม้การที่ลักพากันไปด้วยใจสมัครของหญิง ก็อาจมีโทษปรับไหม และถ้าพ่อแม่ไม่ยินยอมยกให้ ถึงจะอยู่กันไปสักเท่าไร หญิงนั้นก็ไม่เป็นสิทธิแก่ชาย แต่หลักวัฒนธรรมของไทยมีอยู่อย่างหนึ่ง คือต้องการสนับสนุนให้คนปลูกเรือนอยู่ โดยไม่ต้องไปแอบอิงอาศัยคนอื่น ต้องการให้คนทุกคนปลูกเรือนอยู่ของตัวเอง ฉะนั้นจึงได้มี

บัญญัติในกฎหมายเก่าของเรา ว่าถ้าหญิงชายที่ลักพากันไปนั้น ไป "ปลูกเรือนข้าง ต่างเรือนแฝง" คือ ปลูกเรือนของตัวอยู่แล้ว ก็ให้หญิงเป็นสิทธิแก่ชาย "ถ้าและผู้ใดมิได้ปลูกเรือนอยู่ ท่านว่ามิได้เป็นเมียสิทธิแก่ชายเลย"

นอกเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ขนบประเพณีของไทยเรานั้น คำว่าครอบครัว ต้องหมายถึงเคหสถาน คือ คนเราต้องมีเรือนอยู่ด้วย และกฎหมายของเราก็สนับสนุนการมีเรือนตั้งแต่โบราณกาลมา

การจับตัวหรือแย่งชิงดังกล่าวมาแล้วนั้น ก่อให้เกิดความวิวาทบาดหมางถึงฆ่าฟันกันดังกล่าวข้างต้น ภายหลังจึงได้พบวิธีใหม่ คือแทนที่จะไปจับหรือแย่งชิง ก็ไปเจรจาขอซื้อเอา ประเพณีซื้อลูกสาวมาเป็นภริยายังมีอยู่ทั่วไปในเวลานี้ การซื้อนั้นเป็นการซื้อจริง ๆ นักค้นคว้าสอบสวนที่ไปหาความรู้เรื่องนี้จากหมู่ชนที่ซื้อขายลูกสาวได้เขียนรายงานว่า เขาต่อราคากันอย่างซื้อม้า ซื้อลา ไม่ใช่ขายอย่างเป็นพิธี แต่ขายกันจริง ๆ

และราคาที่ซื้อขายกันนั้น ก็แพงไม่น้อย เช่นตีราคา

เป็นแพะร้อยตัวกับโคอีกสิบหกตัว ในรัสเซียตะวันออกเขาขายลูกสาวกันเป็นราคาที่คิดเป็นเงินอเมริกันได้ถึงหนึ่งพันห้าร้อยเหรียญ ซึ่งไม่ใช่จำนวนเล็กน้อย และราคาเหล่านี้ได้ตกลงกันภายหลังที่มีการต่อรองกันอย่างมากแล้ว

เรื่องซื้อสตรีมาเป็นภริยานี้ ก็ได้กำเนิดจากความคิดที่ว่า ผู้หญิงเป็นทรัพย์เหมือนอย่างม้าอย่างโค อาจจะซื้อขายกันได้ตามชอบใจ เป็นการเหยียดหยามสตรี อย่างที่ไทยเราชอบพูดว่าหญิงเป็นควายชายเป็นคน แต่เมื่อปฏิบัติกันมาก ๆ เข้าแล้ว กลายเป็นสถาบันขึ้นแล้ว ก็กลับเกิดผลตรงกันข้าม คือกลับเป็นการแสดงคุณค่าของสตรี ภริยาคนใดซื้อมาด้วยราคาแพงมาก ก็กลายเป็นเกียรติยศยกย่อง มีหน้ามีตา มีชื่อเสียงว่าเป็นคนราคาแพง ใครที่ราคาถูกก็ไม่ได้รับความนิยม ถ้าเป็นคู่ผัวเมียที่ได้เสียกันเปล่าโดยที่สามีไม่ต้องออกเงินซื้อ ก็ดูหมิ่นเหยียดหยามกันทีเดียว หาว่าเป็นคนไม่มีราคา สตรีชาวป่าที่ยังมีการซื้อขายกันอยู่อย่างนี้ เมื่อทราบว่าหญิงชาวยุโรปแต่งงานโดยที่ผู้ชายไม่ต้องซื้อ ก็แสดงความประหลาดใจและดูหมิ่นเพราะเห็นเป็นหญิงที่ไม่มีราคา ยิ่งได้ทราบต่อไปว่า ใน

การแต่งงานของฝรั่งนั้น แทนที่ชายจะต้องให้เงินแก่หญิง หญิงต้องกลับให้เงินแก่ชายเช่นนี้ ก็เห็นเป็นเรื่องอัปยศอดสูที่เดียว เป็นการประหลาดเหลือเกิน ที่หญิงต้องจ้างชายเป็นสามี

การได้ภริยาด้วยวิธีซื้อนี้ ได้ใช้กันตลอดมาในส่วนมากของโลกจนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบัน แต่ก็ได้เปลี่ยนวิธีปฏิบัติไปมาก คือเปลี่ยนไปในทางที่ว่า ทรัพย์สมบัติที่ได้มาจากการขายลูกสาวนั้น พ่อแม่ไม่ได้เอาไว้เสียเอง แต่มอบให้คู่ผัวเมียไปเมื่อประกอบพิธีแต่งงานแล้ว หรือเก็บกันไว้โดยวิธีหนึ่งวิธีใด เพื่อประกันความเป็นอยู่ของลูกสาว ถ้าหากจะถูกชายทอดทิ้ง วิธีการอันนี้ยังใช้ปฏิบัติกันอยู่

ต่อจากการซื้อโดยตรง ได้มีวิธีใหม่เกิดขึ้นในชั้นหลัง คือแทนที่จะเอาเงินหรือเอาทรัพย์อย่างหนึ่งอย่างใดไปใช้ค่าลูกสาว ผู้ชายที่ไม่มีเงินไม่มีทรัพย์อย่างนั้น ก็เสนอวิธีให้ราคาอีกอย่างหนึ่ง คือใช้ราคาด้วยแรงงานของตัวเอง วิธีใช้ราคาลูกสาวด้วยแรงงานนี้ ก็เป็นวิธีเก่าแก่ถึงกับมีอยู่ในคัมภีร์ไบเบิลของคริสต์ศาสนา และเล่าเรื่อง

ไว้อย่างน่าฟัง ชายคนหนึ่งชื่อ ลาบาน มีลูกสาวสองคน ลูกสาวคนโตชื่อ เลอา ลูกสาวคนเล็กชื่อ เรเชล, เลอา พี่สาวเป็นคนนัยน์ตาหวาน แต่ เรเชล น้องสาวมีหน้าตาสวยกว่า ชายคนหนึ่งชื่อ ยาคอบ มารัก เรเชล น้องสาว จึงเข้าไปหาลาบานผู้เป็นบิดาของสตรีทั้งสอง เสนอตัวเองว่าจะอยู่รับใช้งานถึง ๗ ปี เพื่อขอลูกสาวคนเล็กเป็นภริยา

บิดาของสตรีทั้งสองตกลง ยาคอบอยู่รับใช้ลาบานทำงานหนักอยู่ครบ ๗ ปี ลาบานจึงประกอบพิธีแต่งงานให้ ถึงเวลาส่งตัวเจ้าสาว ซึ่งทำกันในที่มืด แทนที่ลาบานจะเอาลูกสาวคนเล็ก คือ เรเชล ที่ยาคอบตั้งใจสู่ขอนั้นส่งให้ กลับเอาเลอา ลูกสาวคนใหญ่ส่งให้ ยาคอบไม่รู้ หลับนอนด้วยตลอดคืน รุ่งเช้าขึ้นจึงทราบและมาต่อว่าลาบาน ว่าการที่เขามาลงแรงรับใช้เป็นเวลาถึง ๗ ปีนั้น ก็เพราะต้องการ เรเชล น้องสาว ไม่ใช่ เลอา พี่สาว ลาบานตอบว่า ยินดีจะส่งตัวเรเชลน้องสาวให้อีกคนหนึ่ง และยาคอบจะได้ภริยาสองคน ถ้าเขารับรองว่าจะอยู่รับใช้ ลาบาน ไปอีก ๗ ปี ยาคอบตกลงรับรอง ต่อมาอีก

คืนหนึ่ง ลาบานก็ส่งลูกสาวคนเล็กให้ ตกลงยาคอบได้ภริยาสองคน แต่เขาต้องอยู่รับใช้ลาบานไปอีก ๗ ปี

นี่เป็นเรื่องเก่า ซึ่งอาจจะเป็นนิยายก็ได้ แต่ก็แสดงว่าเรื่องให้แรงงานเพื่อเป็นราคาของลูกสาวนั้น ได้ทำกันมาแต่โบราณกาลเหมือนกัน ในสมัยต่อมา เรื่องเข้าไปรับใช้เพื่อขอลูกสาว ได้ทำกันเป็นอันมาก และทำให้ฐานะชายหญิงเปลี่ยนแปลงตรงข้ามกับเรื่องซื้อ เพราะเรื่องซื้อนั้น หญิงต้องไปอยู่บ้านชาย และตกเป็นสมบัติของชาย ทำให้ชายมีอำนาจเหนือหญิงเป็นอันมาก แต่ในเรื่องใช้แรงงานเป็นค่าตัวลูกสาวนี้ ได้ก่อให้เกิดสถาบันที่ตรงกันข้าม คือชายต้องมาอยู่บ้านหญิง และต้องทำตัวเป็นผู้รับใช้ไปก่อน การรับใช้ไปนาน ๆ ปี ทำให้มีฐานะเป็นบ่าวอย่างแท้จริง ถึงจะได้แต่งเป็นเขยเป็นสามีแล้ว ก็ยังอยู่ในฐานะต่ำต้อย อย่างมากก็เป็นได้เพียง "เจ้าบ่าว" ไม่มีทางที่จะได้อำนาจเหนือภริยา

ผลแตกต่างระหว่าง การซื้อ กับ การใช้แรงงานนี้ ได้ก่อให้เกิดพิธีสมรสซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน คือการซื้อทำให้เกิด "อาวาหะมงคล" ซึ่งหญิงมาอยู่บ้านชาย และ

การใช้แรงงานทำให้เกิด "วิวาหะมงคล" ซึ่งชายมาอยู่บ้านหญิง

วิธีใช้แรงงานแทนค่าตัวเจ้าสาว ยังทำกันอยู่มากจนทุกวันนี้ บางถิ่นประเทศในอเมริกาใต้ ไม่ได้กำหนดเวลา แต่กำหนดปริมาณของงาน เช่นจะต้องใช้แรงงานหักร้างถางพง ทำที่บ่าให้เป็นไร่เป็นนาได้เนื้อที่เท่านั้นเท่านี้ จึงจะได้ลูกสาว ซึ่งเป็นวิธีดีมาก พวกไอนุ ของญี่ปุ่นใช้วิธีเดียวกัน ประชาชนบางพวกในอินเดีย, อินโดจีน และในประเทศจีน ก็ยังใช้วิธีนี้อยู่มาก

ชนบางพวกในหมู่ไทยอาหมในปัจจุบันนี้ มีวิธีแนบเนียนกว่าพวกอื่น คือต้องทำงานให้สามปีก่อน จึงได้ลูกสาว เมื่อได้ลูกสาวแล้วก็ต้องทำงานอยู่ในครอบครัวของฝ่ายหญิงอีก ๒ ปี พ้นกำหนดนี้แล้ว ถ้ามีความประสงค์จะแยกไปตั้งบ้านเรือนอยู่โดยลำพัง ก็ย่อมทำได้

วิธีการทั้งสองอย่าง คือการซื้อและการใช้แรงงานนี้ นอกจากจะมีผลทำให้เกิดพิธีสมรสขึ้นเป็นสองชนิดดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังสร้างสถาบันที่แตกต่างกัน เรื่องอำนาจใน

ครอบครัวระหว่างหญิงกับชาย ดังจะกล่าวต่อไปในบทหน้า

ก่อนจะจบบทนี้ มีข้อความเล็กน้อยที่จะนำมากล่าวไว้ เพราะเป็นเรื่องเบ็ดเตล็ด ซึ่งอาจจะใส่ลงในที่อื่นได้ยาก

ไทยเรามีประเพณีที่แม่สอนลูกสาว ว่าเพื่อความเจริญของตัวเองและของครอบครัว ให้กราบเท้าสามีทุกคืนก่อนเข้านอน พวกเราชาวสมัยใหม่เห็นเป็นเรื่องเกินความเหมาะสม ไม่น่าจะต้องทำถึงปานนั้น แต่อันที่จริงฝรั่งก็มีวิธีการไม่น้อยไปกว่าเรา อังกฤษเองเคยมีประเพณีแต่งงาน ที่เมื่อชายจะให้แหวนแต่งงานแก่หญิงคู่สมรส ต้องทำให้แหวนหล่นลงไปที่เท้า หญิงต้องคุกเข่าลงเก็บแหวนและจูบที่เท้าขวาของสามี ฝรั่งเศสเคยมีพิธีทำให้แหวนหล่นลงมาจากที่บูชา แล้วหญิงคุกเข่าลงแทบเท้าสามี เก็บแหวนนั้นมาใส่ แต่ไม่ต้องจูบเท้าสามีเหมือนอังกฤษ รัสเซียไม่ต้องยุ่งกับเรื่องแหวน แต่เมื่อเสร็จพิธีแต่งงานแล้ว หญิงต้องคุกเข่าก้มลงจูบเท้าสามี ประเพณีเหล่านี้ได้เลิกกันไปแล้วเป็นส่วนมาก แต่ก็มีครอบครัวถือทำเนียม

เก่า ยังบังคับให้ลูกสาวทำอย่างนั้น ด้วยความคิดเห็นอย่างเดียวกับเรา คือเพื่อความสุข ความเจริญในครอบครัว การที่นำเรื่องนี้มากล่าว ก็เพื่อให้สตรีไทยของเราเห็นว่า ถ้าถูกมารดาสอนให้กราบเท้าสามี ท่านจะทำตามหรือไม่ทำก็ตามที แต่อย่าหาว่ามารดาบ้าเถื่อน อาจจะเป็นวิชาล้าสมัย แต่ก็เป็นวิชานิยมใช้นับถือกันมา แม้ในประเทศที่เป็นแหล่งอารยธรรม เช่นอังกฤษ และ ฝรั่งเศส ความคิดเห็นของมนุษย์แม้อยู่คนละมุมโลก ก็อาจคล้ายคลึงกันได้เหมือนกัน

บทที่ ๒

แม่บ้าน - พ่อเรือน

อันที่จริงชื่อของบทนี้ ควรจะใช้ว่า "อำนาจในครอบครัว" แต่ถ้าจะใช้ชื่อบทอย่างนั้น ก็ดูจะเคร่งเครียดมากเกินไป และจะเป็นประวัติศาสตร์หรือกฎหมายมากกว่าที่จะเป็นความรู้ทั่วไป อย่างที่พึงประสงค์ในหนังสือเล่มนี้ จึงขอให้ชื่อบทนี้ว่า "แม่บ้าน - พ่อเรือน" แต่พึงเป็นที่เข้าใจว่า เรื่องราวที่จะกล่าวในบทนี้ เป็นเรื่องอำนาจในครอบครัว ซึ่งจะเขียนกันอย่างเข้าใจง่าย ๆ

เท่าที่เราแลเห็นกันอยู่ทั่วไปในเวลานี้ ดูเหมือนว่าอำนาจในครอบครัวตกอยู่กับสามี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางกฎหมาย ย่อมถือว่าสามีมีอำนาจในครอบครัว แม้ภริยาจะทำนิติกรรม ก็ต้องได้รับอนุญาตจากสามี นิติกรรมนั้นจึงจะมีผลสมบูรณ์ เราได้เห็นในหมู่ชนบางชาติ เช่น จีนและญี่ปุ่น อำนาจเด็ดขาดอยู่กับพ่อ ส่วนแม่นั้นมีอำนาจให้เราเห็นเพียงเล็กน้อย ในเมืองไทยของเรา

เท่าที่ปรากฏแก่สายตาคนทั่วไป ก็ดูเหมือนจะเป็นอย่างนั้น คือสามีได้รับความยกย่องให้เป็นหัวหน้าครอบครัว และถือกันว่าเป็นผู้มีอำนาจในครอบครัวนั้น

ที่กล่าวข้างต้นนั้น ความจริงเป็นเรื่องนิตินัยมากกว่าพฤตินัย เป็นสิ่งที่ปรากฏมากกว่าที่จะเป็นความจริงอันที่จริงนั้น ในครอบครัวของไทยเราก็ดี ของจีนก็ดี หรือแม้ญี่ปุ่น ซึ่งร่ำลือกันว่าพ่อมีอำนาจนักหนา อำนาจอันแท้จริงก็ยังอยู่ในมือของแม่ ลูกเต้าและคนอื่น ๆ อาจจะต้องกลัวพ่อ แต่พ่อมักจะต้องกลัวแม่ แม้แต่ญี่ปุ่นเอง

อันที่จริงสตรีไทยได้ยึดถืออำนาจในครอบครัวมาช้านาน ถ้าพูดกันในทางประวัติศาสตร์แล้ว อำนาจในครอบครัวเป็นของสตรีมาก่อนบุรุษ เป็นของภริยามาก่อนสามี และเป็นของแม่มาก่อนของพ่อ อำนาจของบุรุษ ของสามี และของพ่อ ในครอบครัวนั้น เพิ่งมามีขึ้นในชั้นหลังมากในปัจจุบันนี้ สามีมีอำนาจในครอบครัวโดยนิตินัย แต่ภริยามีอำนาจโดยพฤตินัย แต่ในสมัยโบราณจริง ๆ นั้น ภริยาถืออำนาจทั้งทางนิตินัยและพฤตินัย แม้หมู่ชนในปัจจุบัน ที่ยังไม่ยอมรับอารยธรรมสมัยใหม่ สตรีก็ยัง

ถืออำนาจทั้งทางนิตินัยและพฤตินัยอยู่เป็นอันมาก ความปรากฏขึ้นในสหรัฐอเมริกา ว่าเมื่อชาวอินเดียนแดงหมู่ใหญ่หมู่หนึ่ง ได้ตกลงโอนที่ดินในกรรมสิทธิ์ของตน ให้แก่รัฐบาลสหรัฐอเมริกา ชื่อของผู้โอนคือผู้ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ซึ่งมีอยู่ในเอกสารกรรมสิทธิ์นั้น เป็นชื่อภริยาเกือบทั้งสิ้น ชื่อสามีมีอยู่น้อยเต็มที

นักศึกษาประวัติศาสตร์ย่อมทราบว่า การที่จะศึกษาเรื่องราวความเป็นไป ตลอดถึงขนบประเพณีของคนโบราณดึกดำบรรพ์ว่าเป็นอย่างไรนั้น นอกจากจะตรวจค้นจากจารึก รูปปั้น และซากของโบราณ ตามวิธีการทางโบราณคดีแล้ว ยังมีทางศึกษาอีกอย่างหนึ่ง คือสืบเสาะค้นหาความรู้จากมนุษย์ปัจจุบัน ที่อารยธรรมสมัยใหม่ยังไปไม่ถึง เช่นชนพื้นเมืองในออสเตรเลีย ฝูงชนในท่ามกลางทวีปเอเชีย คนป่าในบอร์นิโอและซะวา แขกดำในแอฟริกา และชาวอินเดียนแดงในอเมริกา โดยถือว่าคนเหล่านี้มีสภาพเหมือนมนุษย์ดึกดำบรรพ์เมื่อหลายหมื่นหลายพันปีมาแล้ว แต่ก็มิใช่จะหยิบยกเอาสภาพคนป่า

ในบัจจุบัน มาสันนิษฐานว่าเป็นสภาพของคนโบราณตั้งหมื่นปีมาแล้วทีเดียว ยังต้องตรวจสอบเปรียบเทียบกันดู และหยิบยกเอาแต่เรื่องที่ควรจะเชื่อได้ ว่ามนุษย์ดึกดำบรรพ์จะต้องทำเหมือน ๆ กัน เช่นวิธีการอันหนึ่งซึ่งคนป่าไม่ว่าในแอฟริกา ในอเมริกา หรือออสเตรเลีย ทำเหมือน ๆ กัน ทั้งที่อยู่ห่างกันคนละมุมโลก ก็ทำอย่างเดียวกัน โดยมิได้เลียนแบบเอาอย่างกันเลย เพราะไม่มีทางจะติดต่อถึงกันได้ เช่นนี้ ย่อมเชื่อได้ว่า เป็นวิธีการของมนุษย์ดึกดำบรรพ์แท้

ตัวอย่างเช่นมนุษย์ซึ่งอยู่ในป่าลึกที่สุด ยังเป็นมนุษย์เร่ร่อน ไม่เพาะปลูก ไม่เลี้ยงสัตว์ ไม่อยู่เป็นที่ เมื่อไม่ชอบที่นักย้ายไปที่อื่น และเลี้ยงชีพด้วยการล่าสัตว์ ฆ่าสัตว์มาเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่มของมนุษย์พวกนี้ ก็คือหนังสัตว์ที่เขาหอบห่อเอาไป อยากจะหยุดที่ไหน ก็เอาหนังสัตว์ขึงกับต้นไม้ เพื่อกันแดดกันฝน เป็นเหมือนกันอย่างนี้ทุกแห่ง ในบรรดาชาวป่าที่ห่างไกลความเจริญที่สุด ไม่ว่าในทวีปอเมริกา แอฟริกา ที่มกลางเอเชีย ในหมู่เกาะบอร์นิโอ หรือในออสเตรเลีย กรณีเช่นนี้ ย่อมเป็น

พิสูจน์อย่างแน่ชัด ว่าเคหสถานอันแรกที่มนุษย์รู้จักทำนั้น คือสิ่งซึ่งเราเรียกในเวลานี้ว่า "เต็นต์" พวกเราเข้าใจว่าเต็นต์เป็นของใหม่ เพราะเราเอามาจากฝรั่ง แต่เต็นต์เป็นของโบราณที่สุด ในบรรดาอาคารหรือเคหสถานที่มนุษย์รู้จักทำด้วยมือของตน สิ่งปลูกสร้างที่ใช้กิ่งไม้หรือใบไม้มุง เป็นของเกิดขึ้นภายหลัง เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์รู้จักทำการเพาะปลูก และเปลี่ยนสภาพจากความเป็นมนุษย์พเนจรมาเป็นมนุษย์อยู่ประจำที่แล้ว

ตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนั้น ไม่เกี่ยวกับเรื่องครอบครัวแต่ก็ยกมาเพื่อให้ท่านผู้อ่านหายสงสัย ว่าผู้เขียนหรือเจ้าตำรารู้ได้อย่างไร ว่ามนุษย์โบราณดึกดำบรรพ์ทำอย่างนั้นอย่างนี้ ทางสืบสวนก็เป็นวิธีเดียวกัน คือถ้าได้พบว่ามนุษย์ชาวป่าที่อยู่ห่างไกลกันคนละมุมโลก เช่น ชาวออสเตรเลียกับแอฟริกา ชาวเกาะบอร์นิโอกับชาวอินเดียนแดง ซึ่งไม่มีทางจะติดต่อเรียนรู้วิธีการของกันและกันได้เลย ยังทำเหมือนกัน ก็เป็นที่เชื่อแน่ว่า การกระทำอย่างนั้นเป็นสัญชาติญาณของมนุษย์โบราณดึกดำบรรพ์ ซึ่งต้องทำเหมือนกันทุกถิ่นประเทศ ได้นำความข้อนี้มากล่าว เพื่อ

ท่านผู้อ่านจะได้ไม่ต้องสงสัยระแวงใจ ว่านักโบราณคดีพูดถึงเรื่องของมนุษย์ดึกดำบรรพ์ละเอียดละออได้อย่างไร

ขนบประเพณีหลายอย่างที่กล่าวมาในบทที่ ๑ แล้ว ก็ได้หยิบยกเอามาแต่เฉพาะที่คนป่าเถื่อนในถิ่นประเทศห่างไกลกันคนละมุมโลก ได้ทำเหมือน ๆ กัน พอถือเป็นหลักอันเชื่อได้ ว่าต้องเป็นวิธีการของมนุษย์โบราณดึกดำบรรพ์ จึงกล้านำมากล่าวในฐานเป็นเรื่องราวของคนพวกนั้น และข้อความที่จะกล่าวต่อไปในบทนี้ ก็จะเก็บหลักฐานโดยวิธีเดียวกัน

นักค้นคว้าลงความเห็นแน่นอนว่า อำนาจในครอบครัวนั้น เป็นของหญิงมาก่อนที่จะเป็นของชาย ปราชญ์ทางมานุสสวิทยาคนหนึ่ง ซึ่งเป็นชาวสวิส ชื่อ **J.J. Bachofen** ได้ค้นพบว่า ชื่อของคนโบราณเป็นอันมากมาจากชื่อแม่ ไม่ใช่มาจากชื่อพ่อ แม้แต่ชื่อของหมู่ก็เป็นอันมาก ที่เป็นชื่อหญิง ไม่ใช่ชื่อชาย เป็นข้อแรกที่สะกิดใจ ว่ามนุษย์โบราณดึกดำบรรพ์นั้น อำนาจในทางเป็นหัวหน้าหมู่อาจจะตกอยู่แก่หญิง

นักค้นคว้าชาวสก๊อตอีกคนหนึ่ง ชื่อ **Mc Lennan**

ให้เหตุผลว่า ในสมัยที่การแต่งงานยังไม่ระเบียบเรียบร้อยจริง ๆ ลูกที่เกิดมาไม่รู้ว่าใครเป็นพ่อ ลูกย่อมจะเป็นของแม่ ต้องอยู่ในความดูแล อยู่ในอำนาจ และอยู่ในโอวาทของแม่ ซึ่งไม่สามารถจะทิ้งลูกได้เหมือนพ่อ แม่ต้องเลี้ยงลูกตลอดมา และด้วยเหตุนี้ อำนาจที่เกี่ยวกับลูกนั้น ต้องอยู่กับแม่โดยไม่ต้องสงสัย

เทพนิยายโบราณเป็นอันมาก มักจะกล่าวถึงวีระบุรุษและผู้มีบุญ ว่าเป็นลูกของเทวดา อาจเป็นโดยวิธีที่เทวดามาเข้าหาแม่ ทำให้มีท้อง หรือแม่ติดต่อกับเทวดาได้ในทางหนึ่งทางใด ทำให้ลูกนั้นเกิดขึ้นมา พระเยซูเองก็มีเรื่องอย่างนี้ คนโบราณแท้ไม่ค่อยจะใยดีกับพ่อของตัว ไม่ค่อยจะสนใจว่าใครเป็นพ่อ เพราะอยากจะเป็นลูกเทวดาเสียเสมอไป อาเล็กซานเดอร์มหาราชเอง ทั้ง ๆ ที่บิดายังมีชีวิตอยู่ คือพระเจ้าฟีลลิปป์แห่งมาซิโดเนีย แม่ก็ยังสอนว่า ตัวไม่ใช่ลูกของพระเจ้าฟีลลิปป์ แต่เป็นลูกของเทวดา ตั้งแต่เล็กจนโต อาเล็กซานเดอร์มหาราชไม่เคยเคารพนบนอบต่อบิดา เพราะถือว่าไม่ใช่พ่อของตัว ส่วนแม่นั้นกลัวมาก

นอกจากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว วิธีแต่งงานโดยเอาแรงงานใช้ค่าตัวหญิงนั้น เป็นบ่อเกิดสำคัญแห่งอำนาจของหญิงในครอบครัว ชาวเอสกิโมที่ช่องแคบเบอร์-ริง เป็นพวกที่รู้จักใช้นามสกุล สำหรับชนพวกนี้ ไม่มีเลยที่เมียจะใช้นามสกุลของผัว ผัวใช้นามสกุลของเมียทั้งสิ้น เพราะต้องตกอยู่ในครอบครัวและอำนาจของฝ่ายหญิง ในหมู่คนที่ชื่อว่า ซูนิส เมื่อแต่งงานกันแล้ว สามีต้องเย็บเสื้อผ้าให้ภริยา ถ้าวันไหนอากาศดี มีแดดส่อง ก็จะได้เห็นสามีต้องทำหน้าที่สางผมให้แก่ภริยาในกลางแดด ถ้าหากสามีมีความประพฤติไม่ดีอย่างหนึ่งอย่างใด ก็ถูกภริยาลงโทษ วิธีลงโทษนั้น คือห้ามไม่ให้ไปเยี่ยมพ่อแม่ของตนจนกว่าจะประพฤติดีใหม่

ในหมู่ชนที่เรียกชื่อว่า กันซัส และ โอเซช และหมู่ชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน มีขนบประเพณีว่า หญิงคนใดแต่งงานแล้ว ก็มีฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัวทันที แม้พ่อแม่ก็ต้องอยู่ใต้อำนาจ ตามธรรมดาคนพวกนี้ พ่อแม่ไม่ยอมให้น้องสาวแต่งงานก่อนพี่สาว ผู้ที่จะได้แต่งงานก่อนย่อมเป็นพี่สาวใหญ่เสมอ ฉะนั้นจึงอยู่ในฐานะที่จะเป็นหัวหน้าครอบครัวได้

ชาวไทยอาหมหมู่หนึ่ง ซึ่งเรียกว่า พวก คาสี มีขนบประเพณีที่ภริยาเป็นเจ้าของทรัพย์สินทั้งหมด สามีไม่มีส่วนเป็นเจ้าของเลย และเมื่อถึงแก่ความตาย มรดกนั้นก็อยู่แก่ลูกสาว ลูกชายไม่มีส่วนได้มรดก ลูกชายต้องอยู่ภายใต้ความเลี้ยงดูของพี่สาวน้องสาว ไปจนกว่าจะได้ภริยา ซึ่งจะต้องไปอยู่ภายใต้อำนาจและความเลี้ยงดูของภริยาต่อไป

ชาวแอฟริกาหลายพวก มีสุภาษิตว่า "เคราะห์ดีเหมือนคนที่เกิดมาเป็นลูกผู้หญิง" เพราะอำนาจทุกอย่างอยู่กับผู้หญิง และคนเหล่านี้ถือกันว่า ลูกผู้หญิงเท่านั้นที่จะเป็นลูกของแม่ ส่วนลูกผู้ชายนั้น เป็นลูกของแม่ยาย เพราะเมื่อเติบโตขึ้น ก็จะต้องไปอยู่กับแม่ยาย อยู่ใต้อำนาจของแม่ยาย

ในประเทศคานาดามีอยู่มาก ที่แม่บ้านมีอำนาจทุกอย่าง ตลอดถึงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน บรรดาสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นพืชผล เป็นอาหารอันจำเป็นสำหรับมนุษย์ มีชื่อเรียกเป็นแม่ทั้งนั้น เช่น ข้าวโพด ถั่ว เหล่านี้ มีชื่อเรียกเป็นแม่ทั้งหมด อย่างเดียวกับที่ไทยเราเรียกสิ่งสำคัญทุกอย่าง

ว่า แม่ เช่น แม่โพสพ (คือข้าว) แม่พระคงคา, แม่พระพาย แม่น้ำ แม่กอง แม่ทัพ เห็นได้ว่า แม้ชาติที่อยู่ห่างกันเหลือเกิน เช่นคานาดาและไทย ซึ่งไม่มีทางที่อารยธรรมจะติดต่อเนื่องถึงกันได้ ก็ยังมีความคิดเห็นอย่างเดียวกัน

สิ่งหนึ่งซึ่งเพิ่มพูนอำนาจของสตรีขึ้นมากนั้น ก็คือในหมู่ประชาชนที่ห่างไกลความเจริญอย่างนั้นหญิงเป็นตัวมติมหาชน ผู้หญิงพูดอย่างไรก็เชื่อกันไปหมด เพราะผู้ชายไม่ค่อยมีโอกาสได้พูด ผู้ชายต้องออกไปทำงานโดดเดี่ยว ส่วนผู้หญิงอยู่กับบ้าน หรือทำงานที่ติดต่อร่วมมือกับคนทั้งหลาย พบปะสนทนาพูดจากับคนนั้นคนนี้ มีเรื่องอะไรมีความเห็นอะไร ก็ประกาศเผยแพร่กันออกไปได้ ตัวมติมหาชนสำหรับมนุษย์อย่างนั้นอยู่ที่ผู้หญิง

อันที่จริงก็ไม่แต่ในหมู่ประชาชนชาวป่าเถื่อนเท่านั้น แม้ในหมู่ชนโบราณที่เจริญด้วยศิลปะวิทยาการมากแล้ว เช่นพวกกรีกโบราณ ผู้หญิงก็มีอำนาจมาก ปรากฏในบทประพันธ์ของ พลูตาร์ก ว่าในรัฐสปาร์ตา ซึ่งมีเรื่องมากนักหนา ว่าผู้ชายเข้มแข็ง เป็นทหารอย่างเก่งกล้า ได้รับความอบรมให้กล้าหาญทนทานทุกอย่าง ในรัฐ

สปาร์ตานั้นเอง อำนาจในครอบครัวก็ตกอยู่แก่หญิง

ชาติที่เจริญในสมัยเดียวกัน คือ อียิปต์ ฐานะของผู้หญิงเกี่ยวกับบ้านเรือนนั้น ดีกว่าผู้ชายเป็นอันมาก ศาสตราจารย์แมกซมูลเลอร์ ซึ่งเป็นนักปราชญ์ค้นคว้าทางบาลีและวิชาการของอินเดียอยู่ช้านาน พอลองไปเริ่มค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับอียิปต์เข้าบ้าง ก็แสดงความพิศวงอย่างมาก เพราะว่าสิ่งที่ตัวเคยพบเห็น ว่าเป็นกิจการและเป็นสิทธิเป็นอำนาจของผู้ชายในอินเดียนั้น เรื่องของอียิปต์เป็นเรื่องของผู้หญิงไปทั้งหมด วรรณคดีของอียิปต์หมายถึงวรรณคดีโบราณ จะเต็มไปด้วยเรื่องผู้หญิงตามเกี่ยวผู้ชาย ไม่ใช่เรื่องผู้ชายตามเกี่ยวผู้หญิง จะได้พบแต่เรื่องที่ผู้หญิงไปเที่ยวแสวงหาผู้ชายเป็นสามี เรื่องที่ผู้ชายจะแสวงหาหญิงเป็นภริยานั้น มีน้อยเต็มที

นักเขียนโรมันในสมัยเดียวกับซีซาร์ เขียนไว้ว่า ชาวแม่น้ำไนล์ (หมายถึงชาวอียิปต์) ล้วนเป็นพวกที่กลัวเมียตลอดแม่น้ำ ซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวโรมันไม่สามารถจะเข้าใจได้ เพราะอารยธรรมของโรมันนั้น อำนาจเด็ดขาดอยู่กับฝ่ายชาย

นักค้นคว้าคนหนึ่งชื่อ **Jackel** ได้ไปค้นคว้าศึกษาขนบประเพณีของชาวไทยอาหม ซึ่งได้อ้างถึงมาแล้วหลายครั้งในบทนี้ และซึ่งเป็นเชื้อชาติเดียวกับไทยเราเอง เขียนเป็นรายงานไว้ว่า ในหมู่ชนชาวไทยอาหมนั้น ก็มีอยู่หลายพวกหลายหมู่ ที่มีประเพณีผู้หญิงเที่ยวหาผู้ชายมาเป็นสามี ผู้หญิงไปขอผู้ชายมาแต่งงานกับตัว และเมื่อพ่อแม่ของฝ่ายชายยกให้ ถึงกับประกอบพิธีแต่งงานกันแล้ว พ่อแม่ของฝ่ายชายก็ร้องไห้ร้องห่ม ในเมื่อถึงเวลาเอาตัวลูกชายไปเข้าหอ เพราะเป็นการที่ลูกชายของตัวจะต้องจากไป โดยไม่มีทางที่จะกลับมาอีก

นักค้นคว้าทุกคน ให้ความเห็นสอดคล้องต้องกันว่าในหมู่ชนที่ให้อำนาจแก่หญิงเช่นนี้ มีความสงบและศีลธรรมอันดีอยู่เสมอ และผู้หญิงย่อมจะรักษาขนบประเพณีดั้งเดิมไว้ได้ดีกว่าผู้ชาย เพราะผู้หญิงมีนิสัยรักจารีตไม่ยอมให้เปลี่ยนแปลงอะไรง่าย แม้ความเชื่อถือในลัทธิศาสนา การบูชาเซ่นสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่ ประจำท้องที่ ผู้หญิงก็ปฏิบัติเคร่งครัดกว่าผู้ชาย

เรื่องความเป็นใหญ่ของหญิงในครอบครัวนั้น เป็น

อำนาจที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและโดยเหตุผลแท้ เพราะในการให้กำเนิดแก่มนุษย์ หญิงก็เสียสละและได้รับทุกข-เวทนามากกว่าชาย ในการเลี้ยงดูลูกแต่ละคนให้เติบโตขึ้นมา ก็เป็นงานของแม่มากกว่าของพ่อ ลูกจะดีหรือจะเลว มีความสำคัญอยู่ที่แม่มากกว่าที่พ่อ ตลอดถึงการสร้างอนาคตให้แก่ลูก สะสมทรัพย์สมบัติไว้ให้ลูก ก็เป็นงานที่แม่ต้องทำมากกว่าพ่อ ยิ่งในสมัยที่การแต่งงานยังไม่มีหลักเกณฑ์เป็นตัวบทกฎหมายแน่นอนเช่นเวลานี้ ลูกที่เกิดขึ้นมาโดยไม่รู้ว่าใครเป็นพ่อนั้น มีอยู่เป็นอันมาก แต่ลูกต้องรู้เสมอว่าใครเป็นแม่ ลูกต้องเข้าใจเสมอว่าผู้มีบุญคุณยิ่งใหญ่นั้น คือแม่ อำนาจของแม่จึงเป็นอำนาจที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ โดยความชอบธรรม และแม่ย่อมจะไม่ใช้อำนาจนี้ในทางที่ผิด นักค้นคว้าทุกคนที่เขียนเรื่องนี้กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า เสียดายนักหนา ที่ขนบประเพณีของโลกในเรื่องนี้ได้เปลี่ยนแปลงไป ถ้าหากไม่เปลี่ยน ถ้าหากอำนาจทุกอย่างยังเป็นของผู้หญิงอยู่ โลกจะผาสุกกว่านี้เป็นอันมาก

ก็อะไรเล่า ที่เป็นเหตุแห่งความเปลี่ยนแปลงอันนี้

อะไรเป็นเหตุให้อำนาจในครอบครัว อย่างน้อยก็ทางนิตินัย เปลี่ยนจากมือหญิงมาเป็นของชาย เปลี่ยนจากมือภริยามาเป็นของสามี เปลี่ยนจากมือแม่มาเป็นของพ่อ ปัญหาข้อนี้เราจะได้พินิจพิเคราะห์กันต่อไป

การค้นคว้าหาเหตุผลอย่างแท้จริงในเรื่องอำนาจในครอบครัวได้เปลี่ยนมือไปนั้น นักค้นคว้าไว้สังเกตการณ์ดังต่อไปนี้

ในหมู่ชนที่ประกอบอาชีพในทางเลี้ยงสัตว์เป็นส่วนสำคัญนั้น อำนาจในครอบครัวตกอยู่แก่ชาย คือสามีหรือพ่อ ยิ่งในหมู่ชนที่มีสัตว์เลี้ยงมาก ๆ อำนาจของสามียิ่งมากขึ้น แต่ในหมู่ชนที่ยังประกอบอาชีพทางเพาะปลูกอย่างเดียวโดยไม่เลี้ยงสัตว์ หรือเลี้ยงไว้แต่เฉพาะที่เพียงพอสำหรับจะช่วยแรงทำการเพาะปลูกเท่านั้น ไม่ถึงกับจะใช้สัตว์นั้นเป็นสินค้า เช่นเลี้ยงโคไว้ขาย เลี้ยงม้าไว้ขาย เลี้ยงแกะไว้ตัดขนขาย เช่นนี้ ปรากฏว่า อำนาจในครอบครัวยังอยู่ในมือของสตรี

ในหมู่ชนที่ทำการเพาะปลูกโดยแท้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศอียิปต์ ซึ่งไม่เคยเปลี่ยนงานอาชีพตั้งแต่

ไหนแต่ไรมา ตั้งแต่ต้นประวัติศาสตร์มา อิยปต์ก็เป็นประเทศกสิกรรม ทำแต่การเพาะปลูก และจนกระทั่งบัดนี้ก็ยังทำกันอยู่อย่างนั้น ในกรณีเช่นนี้ อำนาจในครอบครัวยังเป็นของสตรีอยู่เสมอ

การค้นพบอย่างนี้ ทำให้สันนิษฐานได้ในชั้นต้นว่างานเลี้ยงสัตว์นั้น ทำให้อำนาจไปตกอยู่ในมือของผู้ชาย ส่วนงานเพาะปลูก อำนาจอยู่ในมือของผู้หญิง นักค้นคว้าได้ใช้หลักอันนี้พินิจพิเคราะห์ต่อไปในประเทศต่าง ๆ แม้ในประเทศที่มีความเจริญอย่างสมัยใหม่แล้ว ก็ได้พบความจริงว่า ในประเทศกสิกรรม สตรีมีอำนาจในครอบครัวมาก แต่ในประเทศอุตสาหกรรม หรือเกษตรกรรมเลี้ยงสัตว์ อำนาจในครอบครัวตกอยู่แก่ฝ่ายชายมาก

เหตุไรจึงเป็นเช่นนั้น

พวกนักค้นคว้าอธิบายว่า สำหรับงานกสิกรรมนั้น หญิงทำได้เท่า ๆ กับชาย และบางทีหญิงจะทำงานมากกว่าชายเสียอีก ในหมู่ชนชาวกสิกร ที่ทำการเพาะปลูกอย่างเดียวนั้น หญิงมักขยัน ชายมักเกียจคร้าน สำหรับชาวป่าที่ห่างไกลจากความเจริญ และที่ยังมีชีวิตอยู่ใน

ปัจจุบันนี้ ก็แลเห็นได้ชัด ชาวป่าทำอาชีพประจำในการเพาะปลูก งานเพาะปลูกนั้นเอง ผู้หญิงทำเกือบทั้งหมด ผู้ชายหายไป ได้ความว่าผู้ชายเข้าป่า ล่าสัตว์ตัดไม้ ซึ่งบางวันก็ไม่ได้อะไร แอบไปนอนเงียบอยู่เฉย ๆ งานเกี่ยวกับการเพาะปลูกนั้น ผู้หญิงต้องทำทั้งสิ้น ความเป็นเจ้าของย่อมมาจากการทำงาน เมื่อเป็นงานของใคร ผู้นั้นก็ย่อมเป็นเจ้าของ ในอาชีพของหมู่ชนที่ทำการเพาะปลูก ผู้หญิงทำงานมากกว่าผู้ชาย ผู้หญิงก็ย่อมถือสิทธิเป็นเจ้าของพืชผลที่ได้จากการเพาะปลูก เลยเป็นเจ้าของที่ดินที่ทำการเพาะปลูกนั้นเสียด้วย

อีกประการหนึ่ง ในอาชีพของชาวเพาะปลูก ซึ่งผู้หญิงต้องทำงานในไร่ในนา และผู้ชายต้องเข้าป่าล่าสัตว์ตัดไม้ไปนั้น ผู้หญิงมีโอกาสติดต่อกับพวกพ้องในหมู่มากกว่าผู้ชาย ถึงกับผู้หญิงเป็นตัวมติมหาชน อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โอกาสที่ได้ติดต่อกับคนมากอย่างนี้ เป็นบ่อเกิดอันหนึ่งของอำนาจ ซึ่งผู้ชายในกรณีเช่นนั้นไม่สามารถจะมีได้ เพราะต้องเข้าไปอยู่ในป่าในดงตลอดเวลา

แต่ครั้นเมื่ออาชีพเลี้ยงสัตว์ได้เกิดขึ้น งานเลี้ยงสัตว์

ย่อมต้องการกำลังแรงมากกว่าการเพาะปลูก และผู้ชายมีความคุ้นเคยกับเรื่องสัตว์มากกว่าผู้หญิง เพราะเคยเป็นนักล่าสัตว์อยู่แล้ว งานต้อนสัตว์ งามตามจับสัตว์ทหนี งานควบคุมป้องกันมิให้ขโมยมาลัก งานเหล่านี้จำเป็นต้องใช้ผู้ชาย ผู้หญิงทำไม่ได้ เมื่อชนทั้งหมู่นั้นกลายเป็นหมู่เลี้ยงสัตว์ และเลิกทำการเพาะปลูก หรือทำแต่เล็กน้อย ผู้ชายก็กลับมีงานมากกว่าผู้หญิง หลักอันแท้จริง และความเป็นจริงของโลกนี้มีอยู่แน่นอนว่า อำนาจนั้นเกิดจากการทำงาน ใครทำงานมากก็ย่อมได้อำนาจมาก ไม่ว่าในทางการบ้านหรือการเมือง มาถึงขั้นสมัยเลี้ยงสัตว์นี้ ผู้ที่เคยจะร้านกลายเป็นสตรี ผู้ที่ทำงานกลายเป็นบุรุษ และเมื่อคนในหมู่ไปเลี้ยงสัตว์กันมาก ๆ ผู้ชายก็มีโอกาสที่จะติดต่อพบปะกันมากเข้า ไม่เหมือนเวลาล่าสัตว์ ซึ่งต้องต่างคนต่างไป บีดบังความลับไม่ให้เพื่อนรู้ว่าใครไปทางไหนเสียด้วยซ้ำ พอผู้ชายมาเข้าหมู่กันเข้า ก็รวมหัวสร้างอำนาจขึ้นมาได้

อาชีพเลี้ยงสัตว์ได้ก่อให้เกิดผลในสังคมอย่างน่า ๆ ของพวกนี้ขึ้นอีกประการหนึ่ง คือในสมัยที่ทำการเพาะปลูก

โดยเฉพาะนั้น การทำคนจะยกพวกไปรบราฆ่าฟันกัน มีน้อย เพราะมูลเหตุที่จะรบราฆ่าฟันกันไม่ค่อยจะมี เรื่องรบราฆ่าฟันที่อาจจะมีขึ้นจากการแย่งผู้หญิงสาว ดังกล่าวมาแล้วก็มีน้อยราย ไม่บ่อยนัก และเมื่อได้มีการแต่งงานผสมระหว่างคนต่างหมู่กันขึ้น เรื่องแย่งชิงหรือจับผู้หญิงก็มีน้อยลงไป การรบราฆ่าฟันมีไม่สู้มากนัก

แต่พอเกิดอาชีพเลี้ยงสัตว์ขึ้น เหตุแห่งการรบราฆ่าฟันก็มีมากขึ้น เพราะเรื่องขโมยสัตว์เป็นต้นเหตุ บางทีก็ไม่ใช่เรื่องขโมยแท้ สัตว์ของตัวอาจจะพลัดเข้าไปในอีกเขตหนึ่ง คนหมู่ที่เป็นเจ้าของติดตามล่วงล้ำเข้าไปในเขตของเขา เกิดการห้ามหวงและต่อสู้ฆ่าฟันกันขึ้น ซึ่งในสมัยเพาะปลูกนั้น เรื่องที่จะล่วงล้ำเขตของกันและกันไม่ค่อยจะมี ปัญหาเรื่องขโมยสัตว์อย่างหนึ่ง เรื่องติดตามสัตว์ล้ำเขตอีกอย่างหนึ่ง ทำให้การสู้รบมีมากขึ้น และยกพวกรบสู้กันเป็นหมู่ใหญ่ ๆ การสู้รบก็เป็นหน้าที่ของผู้ชาย เมื่อมีการรบมาก ๆ เข้า ก็เกิดมีผู้ชายที่เหยมหาญเก่งกล้า สร้างอำนาจของตัวเองขึ้นมา เป็นที่ยำเกรงทั้งในครอบครัว และในหมู่ของตัว

ยิ่งกว่านั้น เรื่องสงครามสู้รบนั้นเอง ก็เปลี่ยนรูปไปด้วย คือการสู้รบสมัยก่อน เมื่อยังประกอบอาชีพแต่ในทางเพาะปลูกอยู่ และโดยมากก็มีมูลเหตุแต่เพียงเรื่องแย่งชิงผู้หญิงเท่านั้น ผู้สู้รบย่อมไม่มีความคิดที่จะกวาดต้อนเอาผู้ชายมาเป็นเชลย หรือเอามาเป็นทาส การรบพุ่งในเวลานั้น ก็เป็นแต่ฆ่ากัน ใครถูกฆ่ามากกว่าก็เป็นฝ่ายแพ้ เมื่อแพ้แล้ว ก็ยังถูกฆ่าต่อไปอีก ถ้าหากจะกวาดต้อนเอามาเป็นทาส ก็เอามาแต่ผู้หญิง เพื่อแก้แค้นในการที่มาจับหรือแย่งชิงผู้หญิงของเขาไป

แต่มาถึงสมัยที่มีการเลี้ยงสัตว์ขึ้นนี้ ลักษณะของการรบพุ่งได้เปลี่ยนแปลงไป คือผู้ชนะพยายามที่จะกวาดต้อนเอาเชลยผู้ชายมาให้มากที่สุด เพื่อมาใช้เป็นทาสสำหรับช่วยเลี้ยงสัตว์ เรื่องจับเชลยผู้ชายได้เกิดมีขึ้นในสมัยที่มนุษย์รู้จักการเลี้ยงสัตว์เอง เมื่อจับเชลยผู้ชายมามาก ๆ ผู้ซึ่งจะต้องทำหน้าที่ควบคุมเชลยชายนั้น ก็ต้องเป็นผู้ชายเหมือนกัน เป็นอันว่างานของผู้ชายมีมากขึ้น อำนาจของผู้ชายก็ยิ่งมากขึ้นตามส่วน

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งของนักค้นคว้า คือว่า การแต่งงานสองชนิด ซึ่งกล่าวมาในตอนท้ายของบทที่ ๑. คือการแต่งงานโดยจ่ายทรัพย์ซื้อหญิง และการแต่งงานโดยชายใช้แรงงานเป็นเครื่องจ่ายค่าตัวหญิงนั้น ปรากฏว่าในหมู่ชนที่เลี้ยงสัตว์ ได้ทำกันในทางที่หนึ่งมากกว่าทางที่สอง คือออกทรัพย์ซื้อหญิงมาเป็นภริยา เพราะเกิดมีทรัพย์ที่จะจ่ายซื้อกันได้ง่าย ๆ ทรัพย์ที่จะจ่ายซื้อนั้น ก็มิใช่อื่นไกล คือสัตว์ที่เลี้ยงไว้นั่นเอง ดังจะเห็นได้ตามที่กล่าวมาแล้วในบทที่ ๑. ว่าซื้อภริยากันด้วยแพะ ๑๐๐ ตัว โค ๑๖ ตัว สัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้เป็นเครื่องซื้อได้ดี

แต่ในหมู่ชนที่ทำการเพาะปลูกอย่างเดียวนั้น ไม่ค่อยมีทรัพย์จะซื้อ เพราะพืชผลที่ทำการเพาะปลูกนั้น ก็ได้แต่เพียงพอกินพอใช้ กำลังมนุษย์ไม่เพียงพอที่จะขยายการเพาะปลูกให้มากถึงกับร่ำรวย ในสมัยที่ยังไม่มีเครื่องมือเครื่องจักร ในหมู่คนพวกนี้ การแต่งงานหรือการหาเมียโดยใช้แรงงานแทนค่าตัวหญิงนั้น มีอยู่มาก เพราะพวกที่มาอาสาให้ใช้แรงงาน เพื่อขอลูกสาวนั้น ก็คือมาทำการ

หักร้างถางพง ทำที่ให้เป็นไร่เป็นนา ซึ่งพ่อแม่ของฝ่ายหญิงเองก็อยากได้

จึงเป็นอันว่า เมื่ออาชีพเลี้ยงสัตว์มากขึ้น การแต่งงานโดยซื้อหญิงก็มีมากขึ้น เมื่อมีการแต่งงานโดยซื้อหญิงมากขึ้น สิทธิและอำนาจของหญิงก็ลดน้อยลงไป เพราะหญิงที่ถูกซื้อนั้น เป็นแต่เพียงสมบัติของฝ่ายชาย พิสูจน์ที่เห็นได้ชัดแจ้งในเรื่องนี้ คือว่า ในหมู่ชนที่ทำการเพาะปลูกอย่างเดียวนั้น ชายที่แต่งงานมาอยู่ในครอบครัวของหญิงเสมอ แต่ในหมู่ชนที่เลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพนั้น หญิงที่แต่งงาน ไปอยู่ในครอบครัวของชายเสมอ

การเปลี่ยนอาชีพจากเพาะปลูกมาเป็นเลี้ยงสัตว์เป็นเหตุผลประการแรก

งานเลี้ยงสัตว์เป็นบ่อเกิดแห่งหัตถกรรม

ในสมัยที่มนุษย์ยังทำการเพาะปลูกอยู่อย่างเดียว ความรู้ความคิดในทางหัตถกรรมไม่เกิดขึ้นมากนัก แต่พอเรื่องอาชีพเลี้ยงสัตว์มีขึ้น ความรู้ความคิดทางหัตถกรรมก็ผุดขึ้นมา เพราะเกิดมีวัตถุสำหรับจะสร้างงานหัตถกรรมขึ้น วัตถุที่จะสร้างงานหัตถกรรมนั้น ก็คือ เขาสัตว์

กระดูกสัตว์ และหนังสัตว์นั้นเอง กระดูกสัตว์ทำสร้อยคล้องคอ ซึ่งนิยมใช้กันมาก เขาสัตว์ทำเครื่องใช้ได้หลายอย่าง ตลอดถึงเอาเขาสัตว์ขนไปติดบนศีรษะ ซึ่งผู้ชายชอบใช้ หนังสัตว์ทำเครื่องประดับร่างกาย และเครื่องใช้ที่สวยงาม ตามสภาพของคนเหล่านั้น

และเรื่องหัตถกรรมนี้ก็ประหลาดมาก คือหัตถกรรมเป็นการฝีมือ ผู้หญิงน่าจะทำได้ดีกว่าผู้ชาย เพราะผู้หญิงมีความละเอียดละออมากกว่า มีลักษณะใจเย็น และทนงานประดับประดาได้ดีกว่าชาย แต่ตรงกันข้าม งานหัตถกรรมกลับทำให้ชายมีอำนาจเหนือหญิงมากขึ้น ทั้งนี้ เพราะเหตุอย่างเดียว คือสตรีมีลักษณะในทางรักษาจารีตอ่อนทางความคิดก้าวหน้าที่จะสร้างของใหม่ สตรีทำได้ดีแต่เฉพาะงานที่มีแบบฉบับมีตัวอย่างอยู่แล้ว แต่ที่จะคิดประดิษฐ์อะไรให้ใหม่นั้น ไม่อยู่ในสมรรถภาพของสตรี งานหัตถกรรมจึงเป็นงานของผู้ชาย ผู้ชายต้องทำเอง ผู้ชายเป็นเจ้าของงาน เจ้าของสิ่งของ และเจ้าของรายได้ ซึ่งเกิดขึ้นจากงานอันนั้น ถ้าผู้หญิงจะเข้ามามีส่วนในงาน

หัตถกรรมบ้าง ก็ทำได้แต่เพียงเป็นลูกมือ ทำได้แต่เพียงเท่าที่ผู้ชายจะควบคุมและสอนให้ เลยกลายเป็นลูกมือ ลูกศิษย์ อยู่ใต้บังคับบัญชาของผู้ชายไป เป็นอีกชั้นหนึ่งที่อำนาจของผู้หญิงภายในครอบครัวทรุดเสื่อมลง

ต่อจากหัตถกรรมก็มาถึงอุตสาหกรรม อำนาจของสตรียิ่งเสื่อมลง อำนาจของผู้ชายยิ่งมีมากขึ้น เพราะยิ่งเป็นงานอุตสาหกรรม ซึ่งต้องใช้ความคิดในทางก้าวหน้าหรือประดิษฐ์ของใหม่มาก ๆ ก็เป็นงานยากพ้นวิสัยของสตรี บุรุษจึงเข้าผูกขาดในงานเหล่านี้ ยิ่งในสมัยที่โลกเจริญแล้ว งานอุสาหกรรมกลายเป็นงานใหญ่หลวงขึ้น ต้องใช้คนและควบคุมคนเป็นจำนวนร้อยจำนวนพัน ก็เป็นเรื่องที่สตรีทำไม่ได้เลย และอุตสาหกรรมก็เช่นเดียวกับหัตถกรรม คือถ้าสตรีจะเข้ามามีส่วนบ้าง ก็ได้แต่เป็นลูกมืออยู่ภายใต้บังคับบัญชาของบุรุษเท่านั้น

รวมความว่า ความเจริญก้าวหน้าทางอารยธรรมแบบใหม่ ได้ทำลายอำนาจในครอบครัวของสตรีลงไปในตัว และเพิ่มพูนอำนาจของผู้ชายมากขึ้น

แต่ในประเทศซึ่งถนัดแต่กสิกรรม งานหัตถกรรมยังไม่คลี่คลายขยายตัว หรือเจริญขึ้นมาจริง ๆ นั้น อำนาจในครอบครัวของสตรียังมีมากอยู่เสมอ

หลักอันนี้เห็นจะไม่ผิด ยกตัวอย่างได้ในประเทศไทยของเราเอง ซึ่งงานหัตถกรรมและอุตสาหกรรมยังไม่ก้าวหน้า อำนาจในครอบครัวของสตรียังมีอยู่มาก แม้ในบรรดาสตรีที่ไม่ต้องประกอบกิจทางกสิกรรมเลย แต่เป็นชาวประเทศกสิกรรม ก็ยังรักษาอำนาจไว้ได้มากด้วย

ท่านผู้อ่านจะเชื่อหรือไม่ก็ตามที แต่นักค้นคว้าทั้งหลายได้แสดงความรู้สึกเป็นอย่างเดียวกัน คือความรู้สึกเสียดายที่ความเป็นไปของโลก มาเปลี่ยนแปลงเสียอย่างนี้ แม้จะยอมรับว่า ความก้าวหน้าในทางหัตถกรรมและอุตสาหกรรมเป็นส่วนสำคัญ แห่งความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติก็ดี ความเจริญก้าวหน้านั้นก็เป็นแต่ในทางวัตถุ ส่วนที่เกี่ยวกับศีลธรรมและจิตใจของมนุษย์นั้น นักค้นคว้าทั้งหลายยืนยันว่า สมัยที่อำนาจในครอบครัวอยู่ในมือของสตรี โลกอยู่เย็นเป็นสุขกว่าสมัยที่อำนาจอันนี้ตกมาเป็นของบุรุษ เป็นอันมาก เมื่อว่าถึงในทางปกครองแล้ว

ตามปรกติผู้หญิงก็ปกครองด้วยความเที่ยงธรรม และเมตตากรุณามากกว่าผู้ชาย ถ้าอำนาจอันนี้ยังอยู่ในมือผู้หญิง ความโหดร้ายในการสงคราม ประทุษร้ายซึ่งกันและกัน อาจจะลดน้อยลงกว่านี้เป็นอันมาก

และนักค้นคว้าได้แสดงข้อยืนยันต่อไปอีกว่า การที่อำนาจในครอบครัว เปลี่ยนจากมือผู้หญิงมาอยู่ในมือผู้ชายนั้น มิแต่จะทำให้เสื่อมเสีย ในสมัยที่อำนาจในครอบครัวอยู่กับสตรี สตรีผู้ถืออำนาจไม่ค่อยใช้อำนาจในทางที่ผิด หรือในทางที่โหดร้าย แต่เมื่ออำนาจเปลี่ยนมาอยู่ในมือของบุรุษเข้าแล้ว ความโหดร้ายและการใช้อำนาจในทางที่ผิด ก็มีขึ้นในโลกเป็นอันมาก

ยิ่งกว่านั้น การที่อำนาจในครอบครัวเปลี่ยนมือจากผู้หญิง มาอยู่ในมือผู้ชายนั้น ก็ทำให้ผู้หญิงนั้นเองเสียลงไปด้วย คือทำให้ผู้หญิงกลายเป็นเพศอ่อนแอ ซึ่งอันที่จริงธรรมชาติได้สร้างมนุษย์มา ไม่ได้สร้างผู้หญิงให้อ่อนแอกว่าผู้ชายมากอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ความอ่อนแอของผู้หญิงเกิดจากเมื่อผู้ชายแย่งงานไปเสียหมดแล้ว ผู้หญิงอยู่ในฐานะที่นอนสบาย ความอ่อนแอก็บังเกิดขึ้น

นอกจากความอ่อนแอในทางร่างกาย จนกระทั่งถือกันว่า สตรีเป็นเพศอ่อนแอแล้ว ยังเกิดความอ่อนในทางใจ ชีวิตที่เกียจคร้าน ชีวิตที่ไม่ต้องทำอะไร ไม่ต้องมีความรับผิดชอบ ไม่ต้องกังวลถึงการครองชีพของตน เพราะมีคนอื่นทำให้เช่นนั้น ย่อมก่อให้เกิดความอ่อนแอในทางใจขึ้น นิสัยหงุดหงิด ประสาทอ่อน โกรธง่าย เห็นแก่ตัว เรื่องเหล่านี้มาเกิดขึ้น เมื่อผู้ชายได้รับเอาอำนาจในครอบครัวไปเสีย

แต่ความต้องการอำนาจนั้นยังมีอยู่ เมื่อหาอำนาจทางตรงไม่ได้ สตรีก็ต้องหาอำนาจทางอ้อม ด้วยเล่ห์เหลี่ยมกลโลบาย ด้วยวิธีที่ทำให้ผู้ชายอ่อนแอลงเหมือนตัวบ้าง แล้วก็เอาชนะผู้ชายในเมื่อตนทำให้อ่อนแอ ไม่ใช่เอาชนะความเข้มแข็ง และการเอาชนะเหล่านั้น หรือผลที่เอาชนะมาได้นั้น ก็ล้วนแต่เป็นไปในทางที่ไม่ดี เช่น เล่ห์เหลี่ยมของหญิงซึ่งเป็นตัวโปรดของพระเจ้าแผ่นดิน หาประโยชน์จากความโปรดปรานของพระเจ้าแผ่นดิน ย่อมจะเป็นเรื่องที่เลวร้ายทุกเรื่องไป ผู้ชายคนใดพ่ายแพ้โดย

เกิดความอ่อนแอยิ่งกว่าสตรี ก็เป็นคนปราศจากสติ และทำความเสียหายได้เป็นอันมาก

นี่เป็นเรื่องซึ่งความเปลี่ยนแปลงทั้งนี้ ทำให้ผู้หญิงเสียไป ส่วนที่ทำให้ผู้ชายเสียนั้น มีอกมากหลาย ในสมัยที่อำนาจในครอบครัวยังอยู่แก่ผู้หญิง ผู้ชายไม่มีอำนาจจะใช้ ก็ไม่มีอะไรจะทำความผิดความร้ายได้มากนัก นิสัยของผู้ชายเป็นนิสัยที่รุนแรงโลดโผนอยู่แล้ว เมื่อได้อำนาจมาก็รุนแรงโลดโผนยิ่งขึ้น และความรุนแรงโลดโผนนั้นบางทีก็ปราศจากขอบเขตไปทีเดียว

เมื่ออำนาจอยู่กับแม่ แม่ไม่เคยใช้อำนาจในทางที่โหดร้าย แต่พออำนาจอยู่กับพ่อ พ่อก็ใช้อำนาจที่รุนแรงอยู่เสมอ และต้องการจะคุมอำนาจไว้ให้นานที่สุดที่จะนานได้ เรื่องอำนาจของบิดา เป็นเรื่องยิ่งใหญ่ในกฎหมายโรมัน กฎหมายโรมันให้อำนาจแก่บิดาเหนือบุตรชายของตัวไปจนตลอดชีวิตของบิดา กล่าวคือ ถ้าบิดายังมีชีวิตอยู่แล้ว บุตรชายจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งคำบังคับของพ่ออยู่เรื่อยไป ไม่ว่าลูกชายนั้นจะมีอายุสักเท่าไร แม้ลูกชายจะแต่งงานไปแล้ว ก็ยังต้องอยู่ใต้อำนาจของบิดาเสมอ ชาวโรมันซึ่งเป็น

บิดาสามารถจะสั่งให้เอาลูกผู้หญิงของตนที่เกิดใหม่นั้น ไปฆ่าหรือไปทิ้งให้ตายเสียได้ เว้นแต่ลูกผู้หญิงนั้นจะเป็นลูกคนแรก ส่วนลูกผู้ชายนั้น บิดาไม่มีอำนาจที่จะให้เอาไปทิ้งหรือเอาไปฆ่าเสียได้ทันที แต่ลูกผู้หญิงที่เกิดมาเป็นคนแรกก็ดี ลูกผู้ชายก็ดี ถ้ามีความพิกลพิการในร่างกาย บิดาก็มีอำนาจที่จะสั่งให้เอาไปทิ้ง หรือเอาไปฆ่าได้เหมือนกัน แต่กฎหมายบังคับว่า ต้องเชิญเพื่อนบ้าน ๕ คนมาพิจารณา ต้องให้เพื่อนบ้านลงความเห็นว่า ลูกที่เกิดมานั้นพิกลพิการจริง พ่อจึงสั่งให้เอาไปทิ้ง หรือฆ่าเสียได้

นี้คืออำนาจของบิดา ซึ่งเป็นพฤติการณ์ที่ไม่เคยปรากฏในสมัย หรือในถิ่นประเทศที่อำนาจในครอบครัวอยู่ในมือของมารดา

สมัยที่อำนาจในครอบครัวอยู่ในมือของหญิง แม้หญิงจะมีอำนาจเต็มที่สักเพียงไร แม้ว่าจะบังคับสามีได้ก็ยังรักสามีอย่างเป็นสามี แต่ในสมัยที่อำนาจเปลี่ยนมาเป็นของผู้ชาย ก็เกิดมีประเพณีขึ้นในบางแห่งบางประเทศว่าภริยานั้น ไม่ใช่มีไว้สำหรับความรักและความสุข มีไว้สำหรับให้เกิดลูกเท่านั้นเอง คนสำคัญขนาดดิมอสเธนิส

นักพูดผู้ยิ่งใหญ่ของกรีกโบราณ ยังบังอาจกล่าวได้ว่า "เรามีเมียไว้สำหรับเอาลูก แต่เราต้องมีเมียลับไว้ สำหรับความสุขและความรัก" แปลว่า สำหรับผู้หญิงกรีกนั้น เป็นเมียลับดีกว่าเป็นเมียจริง เพราะเป็นเมียลับได้รับความรักจากสามีลับ ส่วนเมียจริงนั้น ไม่ได้รับความรักเขามีไว้สำหรับต้องการลูกเท่านั้นเอง

พวกนักค้นคว้ากล่าวต่อไปว่า ความประพฤติผิดในทางศีลธรรม ซึ่งเป็นความประพฤติผิดที่เดือดร้อนแก่คนอื่น ได้เกิดมีขึ้นมากมาย เมื่ออำนาจในครอบครัวตกอยู่ในมือของผู้ชาย เรื่องที่น่าเกลียดน่าชังทางกามารมณ์ ได้กลายเป็นสถาบันที่ประพฤติปฏิบัติกัน โดยเห็นเป็นของธรรมดา พวกเจ้าครองนครทั้งหลายในยุโรปสมัยกลางถือเป็นสิทธิของตัวว่า หญิงชายคู่ใดแต่งงานใหม่ จะต้องให้สิทธิแก่เจ้านคร ที่จะนอนกับเจ้าสาวในคืนแรกเสียก่อน แล้วคู่แต่งงานจึงจะอยู่ด้วยกันต่อไปได้ เราเคยได้ยินเรื่องว่า มีแขกพวกหนึ่ง หรือคนป่าพวกหนึ่ง ซึ่งถ้าแต่งงานกันก็จะต้องให้ผู้เป็นใหญ่ที่สุดในหมู่บ้านนั้น ได้อยู่ร่วมกับเจ้าสาวเสียก่อน แล้วคู่แต่งงานจึงจะอยู่ด้วยกันได้ ความ

จริงในประวัติศาสตร์มีอยู่ว่า เรื่องชนิดนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะแขกและคนป่า แม้ชาวยุโรปสมัยกลาง ซึ่งเข้าเขตเป็นอารยชนแล้ว ก็ยังมีวิธีการอย่างนี้เหมือนกัน

เจ้านครบางคน หรือโดยมาก มีเขตแคว้นกว้างใหญ่มาก มีคนที่อยู่ในอำนาจของตัวเป็นจำนวนหมื่น วันหนึ่ง ๆ อาจจะมีการแต่งงานตั้งหลายสิบคู่ เป็นธรรมดาอยู่เอง ที่เจ้านครไม่สามารถจะใช้สิทธิอันนั้นแก่เจ้าสาวทุกคนไปได้ จึงเกิดมีประเพณีอีกอย่างหนึ่ง คือว่า ในกรณีที่เจ้านครไม่สามารถจะใช้สิทธิอันนั้นได้ด้วยตัวเอง ก็อาจจะแต่งตั้งผู้แทน ให้ใช้สิทธิแทนตัวได้ คราวนี้กลายเป็นกรรมลามกยิ่งใหญ่ พวกขุนนางข้าราชการที่ใกล้ชิด ก็พากันยื่นเสนอเข้ามาขอเป็นตัวแทน ยิ่งถ้าปรากฏว่า เจ้าสาวเป็นคนสวยด้วยแล้ว ก็แย่งกันทีเดียว

สิทธิอันนั้น เรียกชื่อในภาษาละตินว่า **Jus primae noctis** แปลว่าสิทธิสำหรับคืนแรก ได้กลายเป็นขนบประเพณีที่ทำกันมาตลอดสมัยกลางของยุโรป และขนบประเพณีอันนี้ เพิ่งถูกทำลายลงไป เมื่อพระมหากษัตริย์มีอำนาจเข้มแข็งปราบพวกเจ้านครทั้งหลายลงได้ ยึดถือ

อำนาจไว้แต่ผู้เดียว และต่อมาก็ได้เกิดการปฏิวัติ ทำลายเชื้อสายของพวกเจ้านครลง เรื่องลามกอย่างนี้จึงหมดไปได้

แต่ก็ยังมีเหลืออยู่อีก และเหลือมาจนกระทั่งสมัยใหม่ คือมีชนหลายหมู่ในประเทศรัสเซีย ที่มีประเพณีแต่งงานลูกชายของตัวตั้งแต่ยังเด็กมาก เด็กจนไม่สามารถจะดำเนินชีวิตสมรสกับหญิงที่แต่งงานด้วยได้ ส่วนหญิงที่มาแต่งงานกับชายเด็กอย่างนั้น พ่อก็เลือกเอาหญิงที่เป็นสาวโตแล้ว มีอายุมากกว่าลูกชายของตัวมาก ทั้งนี้เพราะขนบประเพณีของชนพวกนี้ อนุญาตไว้ว่า ถ้าลูกชายไม่สามารถจะสมสู่อยู่กับลูกสะใภ้ได้ ก็เป็นหน้าที่ของบิดาที่จะต้องสมสู่อยู่แทน ฉะนั้น ใครมีลูกชาย ก็ชอบที่จะแต่งงานลูกชายตั้งแต่ยังเด็ก เพื่อพ่อจะได้มีโอกาสสมสู่อยู่กับลูกสะใภ้ จนกว่าลูกชายจะโตขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตสมรสด้วยตนเองได้

ที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นเรื่องประวัติ และเกี่ยวกับความเป็นจริงซึ่งยังมีอยู่ในโลกปัจจุบันนี้ ความคิดเห็นต่าง ๆ ที่ยกมาแล้วข้างต้น ก็เป็นความคิดเห็นของนัก

ค้นคว้า ข้อคำนึงที่ว่า ถ้าอำนาจในครอบครัวยังอยู่กับสตรี โลกจะผาสุกยิ่งกว่านี้ ก็เป็นข้อคำนึงของนักค้นคว้าเช่นเดียวกัน แต่ความเจริญก้าวหน้าของโลกในปัจจุบันนี้ เป็นไปในทางอุตสาหกรรม การค้นคว้า และประดิษฐ์ออกความคิดใหม่ ๆ ซึ่งอยู่ในนิสัยของผู้ชายที่จะทำได้มากกว่าผู้หญิง อำนาจในครอบครัวจึงตกอยู่ในมือชาย พร้อมกับความเจริญสมัยใหม่ของโลก

อย่างไรก็ดี เราจะเห็นได้ในความเป็นไปในสมัยใหม่นี้ ว่าสตรีก็ได้พยายามต่อสู้เป็นอันมาก ที่จะเอาอำนาจของตนกลับคืนมา และเราจะเห็นได้ทั่ว ๆ ไป แม้ในประเทศที่มีความเจริญอย่างสมัยใหม่ ประเทศหัตถกรรมและอุตสาหกรรม ซึ่งตามหลักที่กล่าวข้างต้น ว่าอำนาจในครอบครัวตกไปอยู่ในมือฝ่ายชายนั้น โดยมากก็เป็นแต่เพียงอำนาจโดยนิตินัย ส่วนทางพฤตินัยนั้น สตรีซึ่งมีการศึกษาเท่าเทียมชายในปัจจุบันนี้ ได้รับอำนาจของตัวเข้ามาทุกที จนกล่าวได้ว่า ในโลกที่เจริญแล้วทั่ว ๆ ไปในปัจจุบันนี้ อำนาจแท้จริงในครอบครัวนั้น อยู่กับแม่หรือ ภริยา

แม้ในทางนิตินัยเอง อำนาจของสตรีในสมัยใหม่นี้ก็ได้ก่อร่างสร้างตัวขึ้นมา เช่นอำนาจในทางการเมือง สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกผู้แทน ตลอดถึงการเป็นผู้แทน เป็นสมาชิกในรัฐสภา ซึ่งในเมืองไทยเราเองก็ได้มีแล้ว

อันที่จริงว่าสำหรับเมืองไทยเรานั้น ฐานะของสตรีดีมาแล้วช้านาน เนื่องจากที่เราเป็นประเทศกสิกรรม เข้าหลักที่กล่าวมาข้างต้นว่า สำหรับประเทศกสิกรรมนั้น อำนาจในครอบครัวย่อมอยู่กับฝ่ายหญิง อีกประการหนึ่งในชีวิตของพลเมืองไทยเราโดยทั่ว ๆ ไป สตรีขยันขันแข็งกว่าชาย ยิ่งในชีวิตของชาวชนบทด้วยแล้ว สตรีไทยเราทำงานมากกว่าชายอยู่เสมอ เพราะนอกจากงานบ้านแล้ว งานทำไร่ ทำนา สตรีก็ทำเท่า ๆ ชาย กฎหมายเก่าของเราเอง ก็ได้ให้อำนาจการเป็นหัวหน้าครอบครัวไว้แก่หญิงด้วยเหมือนกัน ดังจะเห็นได้ในถ้อยคำที่ใช้ในกฎหมายเก่าว่า "พ่อเรือนชายหญิง" คำว่า พ่อเรือน หมายถึงหัวหน้าครอบครัว และหัวหน้าครอบครัวนั้น อาจเป็นหญิงก็ได้

สิ่งที่ดีอีกอย่างหนึ่งนั้น คือสตรีไทยของเราอยู่ในขั้นกลาง ไม่ย่อหย่อนเกินไป และไม่รุนแรงเกินไป ไม่ย่อหย่อนถึงกับที่จะอยู่ใต้อำนาจของผู้ชายไปทุกอย่าง แต่ก็ไม่รุนแรงเหมือนอย่างสตรีหลายพวก ที่กล่าวมาข้างต้น แม้สตรีไทยอาหม ซึ่งเป็นเชื้อชาติของไทยเราเอง ดังที่เราเห็นมาข้างต้นแล้ว ว่ามีประเพณีบางพวก บางหมู่ถึงกับสตรีเป็นผู้ล่าสาม และชายทำหน้าที่อย่างผู้หญิง สตรีไทยในประเทศไทยของเรา ไม่เป็นถึงปานนั้น เรื่องครอบครัวของเราจึงง่ายขึ้นมาก

บทที่ ๓

ลักษณะที่แตกต่างระหว่างหญิงกับชาย

บางทีท่านผู้อ่านอาจจะเห็นว่า ไม่มีความจำเป็นอย่างไรเลย ที่จะต้องอธิบายว่า หญิงกับชายนั้นต่างกันอย่างไร เพราะใคร ๆ ก็รู้ แต่ความรู้ของเราโดยทั่ว ๆ ไปนั้น เป็นความรู้อย่างเผิน ๆ และบางทีก็ไม่ตรงกับความจริง ทุกท่านจะเห็นได้ว่า แม้แต่คู่สมรสคู่ชีวิตของเราเอง ไม่ว่าจะเป็นสามีหรือภริยาอยู่ด้วยกันช้านานสักเพียงไร เรายังไม่รู้จักกันดีพอนาน ๆ ก็มีอะไรแปลก ๆ ออกมาให้เราเห็น ซึ่งบางทีเราก็เข้าใจไม่ได้ ว่าทำไมจึงเป็นอย่างนั้น

เรื่องรู้นิสัยของคนนั้น เป็นเรื่องที่ยากมาก ไม่มีใครสามารถจะบอกนิสัยของคนได้ถูกต้อง แม้จะอยู่ด้วยกันตั้งแต่เกิดมา พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ยังไม่สามารถจะรู้นิสัยของกันและกันได้ถ่องแท้ แต่อย่างไรก็ดี นักจิตวิทยาที่สนใจในเรื่องนี้ ได้พยายามคิดค้น ถึงแม้จะหาหลัก

เกณฑ์อันถ่องแท้แน่นอนไม่ได้ และถึงแม้ยังไม่ได้พบสูตรสำเร็จหรือคำทำนายที่จะถูกต้องถ่องแท้ ก็ยังพยายามหาหลักเกณฑ์ได้เป็นส่วนมาก

ความแตกต่างระหว่างหญิงกับชาย ย่อมมีอยู่ ๒ ประการ ประการหนึ่งคือทางกาย อีกประการหนึ่งคือทางใจ เรื่องของทางกายเป็นเรื่องของแพทย์ ซึ่งไม่ใช่หน้าที่ของหนังสือเล่มนี้ ส่วนเรื่องของทางใจ เราจะได้พิจารณากันอย่างค่อนข้างละเอียด ตามหลักวิชาและรายงานการค้นคว้า เท่าที่จะหาได้

ที่เรียกว่าการค้นคว้านั้น ไม่หมายแต่เพียงการคิดคำนึงว่าจะต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ วิธีค้นคว้าของนักจิตวิทยาที่ทำกันมาแล้วนั้น ต้องค้นคว้าโดยวิธีสืบสวนจากความจริงที่เป็นอยู่ในตัวบุคคลเป็นคน ๆ ไป เราต้องยอมรับว่า ปัญหาเรื่องความสุขในครอบครัวนั้น ทางฝรั่งเขาคิดค้นกันมาก เพราะถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุดในชีวิตของมนุษย์ และความเป็นไปอันดีในครอบครัว ย่อมเป็นรากฐานอันสำคัญแห่งความมั่นคงแข็งแรงของชาติ เพราะครอบครัวนั้น ก็คือชาตินั่นเอง หลายแสนหลาย

ล้านรวมกันเข้าเป็นชาติหนึ่ง ถ้าส่วนประกอบเหล่านี้เรียบร้อยดี ความมั่นคงแข็งแรงของชาติก็ย่อมจะมีขึ้นได้โดยไม่เป็นปัญหา

การที่จะได้ความรู้เรื่องครอบครัวนั้น ก็ต้องอาศัยการสอบสวนอย่างมาก เพราะปัญหาเรื่องครอบครัว ก็ต้องใช้หลักวิชาทางเศรษฐศาสตร์ สอบสวนตัวเลขและความจริง ไม่ใช่นึกฝันเอาเอง วิธีการที่ทำกันอยู่ในต่างประเทศ แต่ละประเทศย่อมจะมีองค์การ สอบสวนหาความจริงในเรื่องเหล่านี้ โดยวิธีตั้งปัญหาหลายข้อหรือหลายสิบข้อ ส่งไปให้คนเขียนคำตอบ และร้องขอไปว่าเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาพิจารณาขององค์การนั้น เพื่อให้ได้ความรู้อันจะนำมาซึ่งประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่มนุษยชาติทั่วไป ขอให้ตอบให้ชัดแจ้งมาตามความเป็นจริง โดยไม่จำเป็นต้องเผยนามของตน ถ้าเกรงจะเป็นที่อับอายขายหน้า ขอแต่ความจริงเท่านั้น

ยกตัวอย่างเช่นว่า เขาตั้งปัญหาถามไป ว่าท่านเห็นความเป็นอยู่ในครอบครัวของท่านผาสุกหรือไม่ ถ้าท่านเห็นว่าผาสุก มีเหตุอะไรที่ทำให้ท่านผาสุก ถ้าท่าน

เห็นว่าไม่ผาสุก มีเหตุอะไรที่ทำให้ท่านไม่ผาสุก ไม่เป็นการยากหรือเสี่ยงภัยอันตรายอย่างใดเลย ในการที่จะตอบปัญหาอย่างนี้ด้วยความจริงใจ คำถามชนิดนี้อาจจะส่งไปยังบุคคลหลายหมื่นหลายแสนคน ขอให้ตอบมา เมื่อได้รับคำตอบมาแล้ว ก็เอามาแยกวิเคราะห์ แบ่งเป็นพวก ๆ ในชั้นแรกก็แยกพวกผาสุกและไม่ผาสุกออกคนละส่วน แล้วต่างพวกต่างก็แยกเหตุผลออกไปเป็นเรื่อง ๆ เพื่อจะรู้ว่าเหตุแห่งความผาสุกหรือไม่ผาสุกนั้น มีอะไรบ้าง และเหตุประการไหนมีอยู่ในคำตอบมากที่สุด เหตุประการไหนมีน้อยลงมา การทดลองด้วยวิธีนี้ ย่อมได้ผลดีกว่าที่จะไปคำนึงนึกฝันเอาเอง เพราะเมื่อได้รายการมามากพอ ก็สามารถจะตั้งเป็นหลักวิชาขึ้นได้โดยง่าย และเป็นหลักวิชาที่ได้รากฐานมาจากความจริงด้วย

นอกจากที่แต่ละองค์การจะทำกันเองแล้ว องค์การอย่างเดียวกันนี้ในนานาประเทศ ได้มีการติดต่อร่วมมือกันขอแลกเปลี่ยนรายงานการสอบสวนของกันและกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็อาจจะได้รายการตั้งหลายล้านรายการ การที่จะประมวลรายการเหล่านี้ตั้งเป็นหลักวิชา ก็เป็นทางที่จะไว้วางใจได้แน่นอนยิ่งขึ้น

นี้คือวิธีการสอบสวนเพื่อหาความจริง ที่นักค้นคว้าทำกันอยู่ในนานาประเทศ ซึ่งสนใจในเรื่องจิตวิทยา

โดยเฉพาะปัญหาเรื่องความแตกต่างทางลักษณะนิสัยใจคอ ระหว่างหญิงและชายนั้น ศาสตราจารย์คนหนึ่งชื่อ **G. Heymans** เป็นศาสตราจารย์ปรัชญาอยู่ที่มหาวิทยาลัย **Groningue** ในประเทศฮอลันดา ได้พยายามสอบสวนดังวิธีที่กล่าวข้างต้น และชักชวนให้องค์การค้นคว้าวิชาทางจิตใจมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ในประเทศต่าง ๆ ใช้วิธีสอบสวนอย่างเดียวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนรายการคำตอบสำหรับพิจารณาหาความรู้ในเรื่องนี้ วิธีการของศาสตราจารย์ผู้นี้คือตั้งปัญหาถึง ๙๐ ข้อ ส่งไปขอคำตอบตามบุคคลต่าง ๆ เป็นจำนวนมากหลาย และองค์การอื่นในประเทศอื่น ก็ให้ความร่วมมือ ส่งคำถามอย่างเดียวกัน ไปให้หญิงชายในประเทศของตัวช่วยตอบมา อย่างมากที่สุดที่จะหาได้ จำนวนคำตอบจึงเป็นจำนวนมหิมา แล้วก็ได้ลงแรงกันอีกมากมาย แยกวิเคราะห์คำตอบทั้งหลายคิดเปอร์เซ็นต์ตามจำนวนคำตอบที่ได้รับ

ผลแห่งการค้นคว้าโดยวิธีนี้ ทำให้ได้รายการที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ทั้งเป็นรายการที่เชื่อว่า จะถ่องแท้แน่นอน เพราะได้จากชนหลายชาติหลายภาษา ข้าพเจ้าผู้แต่งหนังสือเรื่องนี้ เชื่อมั่นว่า การนำรายการเหล่านั้นมาประมวลไว้ เสนอท่านผู้อ่าน คงจะไม่เสียเวลาเปล่า เราจะได้รายการที่ทำขึ้นด้วยความพยายามอย่างยิ่งยวด ด้วยการสอบสวนอย่างกว้างขวาง โดยวิธีการดีที่สุดที่จะทำได้ การพินิจพิเคราะห์รายการเหล่านี้ อาจจะทำให้เรารู้ ว่าลักษณะของหญิงและชายโดยมากนั้น แตกต่างกันอย่างไร เราจะได้ทราบว่ามีอะไรบ้าง ที่เราควรจะให้อภัยแก่เพศที่ตรงข้ามกับเรา เพราะเป็นลักษณะนิสัยโดยธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถจะแก้ได้ เราจะได้รู้ว่ามีอะไรบ้าง ที่เราจะควรประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมกับนิสัยของคน เพื่อหาความสุขภายในครอบครัวของเรา ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของหนังสือเล่มนี้

แน่นอนทีเดียว รายการเหล่านี้ หมายถึงความเป็นอยู่ส่วนมากของมนุษย์ แต่ไม่ได้หมายความว่าคนทุกคนจะต้องเป็นอย่างนี้ เพราะคนเราไม่เหมือนกัน เราจะหาคน

สองคนที่มีลักษณะเหมือนกันไปทุกอย่างนั้น อย่าว่าแต่จิตใจซึ่งเป็นของลึกลับ ไม่สามารถจะมองเห็นกันได้เลย แม้แต่หน้าตารางกายของคนเรา ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเหมือนกัน ยังหาคนที่หน้าตาเหมือนกันอย่างแท้จริงถึงสองคนไม่ได้ แม้แต่ลูกแฝดก็ยังมีข้อแตกต่างกัน ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงง่าย และไม่สามารถมองเห็นด้วยตา

แต่อย่างไรก็ดี ประโยชน์ของรายการที่จะนำมาไว้ในบทนี้ จะช่วยให้ความรู้ทั่วไปแก่เราเป็นอันมาก ดังจะได้นำมากล่าวเป็นข้อ ๆ ไป

ข้อ ๑.

มีลักษณะอันหนึ่ง ซึ่งเราอาจจะเรียกว่า อยู่ไม่สุข คืออยู่นิ่งไม่ได้ หมายความในทางที่ดี เป็นลักษณะที่มีความเคลื่อนไหวและแคล่วคล่องว่องไวอยู่เสมอ ลุกขึ้นจากที่นั่งได้ง่าย ๆ ชอบทำโน่นทำนี่ แม้แต่เวลาที่ควรจะนั่งนิ่กตรึกตรอง ก็ไม่นั่งอยู่เลย เวลาจะตรึกตรองอะไร ก็ชอบเดินไปเดินมา ลักษณะอันนี้ มีอยู่ในสตรีมากกว่าในผู้ชาย

ตามรายการสอบสวนคำนวณได้ว่า สตรีมีลักษณะอันนี้ ๔๓ เปอร์เซ็นต์ ชายมีลักษณะอันนี้ ๓๙ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๒.

ลักษณะที่หางานทำโดยไม่ชอบอยู่ว่าง คือถ้าไม่มีอะไรทำเป็นงานใหญ่แน่นอน ก็ชอบหางานเล็ก ๆ น้อย ๆ จับโน่นหยิบนี่ ซึ่งตรงกันข้ามกับลักษณะที่ทำงานต่อเมื่อถึงเวลา หรือจำเป็นต้องทำตามกำหนดเวลา พอพ้นเวลานั้นแล้ว ก็ไม่ค่อยชอบทำอะไร ลักษณะอันนี้มีในสตรีมากกว่าในบุรุษ ตามรายการที่สอบสวนได้ ว่ามีในสตรีถึง ๓๙ เปอร์เซ็นต์ และมีในบุรุษเพียง ๗๓ เปอร์เซ็นต์ —?

ข้อ ๓.

ลักษณะที่ใกล้เคียงกับข้อ ๒. แต่เด่นชัดยิ่งขึ้น คือใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่นถ้าหมดงานประจำ ก็ทำงานอดิเรก เช่นทำสวน หรือทำการอย่างหนึ่งอย่างใดภายในบ้าน ลักษณะอันนี้มีในสตรีมากกว่าในบุรุษเหมือนกัน บุรุษเป็นอันมาก เมื่อพ้นเวลาที่จำเป็นต้องทำงาน

ก็มักจะใช้เวลานั้นไปในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ หรือในทางเสื่อมเสีย เช่นเที่ยวเตร่เสพย์สุรา แต่สตรีส่วนมาก (ไม่หมายความว่าทุกคน) ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มากกว่าบุรุษ ลักษณะที่ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์นั้น มีอยู่ในสตรี ๗๐ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในบุรุษ ๕๕ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๔.

ว่าถึงการทำงานโดยถูกบังคับ คนเรามักมีลักษณะอยู่ ๒ อย่าง อย่างหนึ่งไม่ชอบทำงานโดยถูกบังคับ คือ งานที่ต้องทำโดยหน้าที่ หรือมีความผูกพันว่าจะต้องทำ มักจะไม่ชอบทำ แต่ถ้าเป็นงานที่ไม่บังคับ ไม่อยู่ในความผูกพัน มักจะชอบทำงานนั้น ลักษณะอันนี้มีอยู่ในบุรุษมากกว่าสตรี ตามรายการปรากฏว่า ลักษณะอันนี้มีอยู่ในบุรุษ ๑๕ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในสตรีเพียง ๗ เปอร์เซ็นต์ หมายความว่า สตรีชอบทำงานที่ถูกบังคับ หรือมีความผูกพันว่าต้องทำ มากกว่าการทำงานที่ไม่อยู่ในบังคับหรือผูกพัน

ข้อ ๕.

ลักษณะผัดวันประกันพรุ่ง สิ่งที่ควรจะทำในวันนี้ อยากจะเก็บไว้ทำพรุ่งนี้ สิ่งที่ควรจะทำทันที อยากจะพักรอไปอีกประเดี๋ยวหนึ่ง ลักษณะอันนี้มีในบุรุษมากกว่าในสตรี ตามรายการสอบสวนปรากฏว่าผู้ชายมีลักษณะอันนี้ ๓๒ เปอร์เซ็นต์ ผู้หญิงมี ๒๓ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๖.

แต่ถ้าไปพบอุปสรรคเข้า หรือไปพบความยากลำบากที่มิได้คาดหมายเข้า ผู้หญิงอาจจะละทิ้งแผนการหรือสิ่งที่ตนคิดว่าจะทำนั้นได้มากกว่าผู้ชาย ลักษณะท้อถอยทอดทิ้ง ในเมื่อพบอุปสรรคหรือความยากลำบากนั้นมีอยู่ในผู้หญิง ๒๖ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในผู้ชาย ๒๕ เปอร์เซ็นต์

หรือในขณะที่กำลังทำอะไรอยู่ ถ้ามีคนมาให้คำแนะนำ หรือชวนให้ออกนอกทางที่ตนคิดไว้ ผู้หญิงออกง่ายกว่าผู้ชาย ลักษณะที่มั่นคงตามแผนการ ไม่ยอมเปลี่ยนความคิด กำหนดว่าจะทำอะไรก็ทำอย่างนั้น แม้ใครจะมาแนะนำเป็นอย่างอื่น ก็ไม่ปรารถนาเชื่อฟัง ทำ

ไปตามความคิดเดิมของตน ลักษณะอันนี้มีอยู่ในผู้ชาย ๑๗ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในผู้หญิงเพียง ๑๕ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๗.

ลักษณะที่ดำเนินตามความคิดเบื้องต้น คือเมื่อเห็นกิจการอย่างหนึ่งอย่างใด ก็ทำตามความคิดที่ผุดขึ้นมาในขณะนั้น โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลทางได้ทางเสีย ลักษณะอันนี้มีอยู่ในสตรีมากกว่าในบุรุษ คือสตรีมีลักษณะอันนี้ ๕๒ เปอร์เซ็นต์ บุรุษมีลักษณะอันนี้เพียง ๓๕ เปอร์เซ็นต์ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ก่อนที่จะทำอะไร ก็ยับยั้งชั่งใจคิดถึงทางได้ทางเสียโดยไม่ใจเร็วด่วนได้ ตามทางสอบสวนปรากฏว่า ลักษณะอันนี้มีอยู่ในบุรุษถึง ๖๖ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในสตรีเพียง ๕๗ เปอร์เซ็นต์

ลักษณะอีกอันหนึ่ง คือการชอบระลึกถึงหลักการก่อนที่จะทำอะไรลงไปชอบนึกเสียก่อน ว่าหลักการมีอยู่อย่างไร ควรจะทำอย่างไรจึงจะถูกหลักการ และไม่ชอบที่จะทำอะไรให้ผิดหลักการ ลักษณะอันนี้มีอยู่ในบุรุษมาก

กว่าในสตรี คือมีในบุรุษ ๙ เปอร์เซ็นต์ มีในสตรี ๖ เปอร์เซ็นต์

ตัวเลขอย่างที่ปรากฏในข้อ ๗ นี้ ให้ความรู้ในทางเปรียบเทียบแก่เราอีกอย่างหนึ่ง คือว่าสำหรับคนเพศเดียวกัน ถ้าเราต้องติดต่อกับคนมาก ๆ ย่อมทำให้เราทราบว่า มีคนประเภทไหนอยู่สักเท่าไร กล่าวโดยเฉพาะผู้ชาย ตัวเลขนี้แสดงว่า ในจำนวนผู้ชาย ๑๐๐ คน อาจจะมีถึง ๖๖ คน ที่ก่อนจะทำอะไรยังคิดตริตรองมองดูทางได้ทางเสีย อีก ๓๔ คน อาจจะทำอะไรไปโดยไม่ต้องคำนึงถึงทางได้ทางเสีย แต่ว่าคำนึงถึงทางได้ทางเสียนั้น อาจจะคิดเอาเองตามความคิดธรรมดา โดยไม่นึกถึงหลักการหรือวิชาการอย่างหนึ่งอย่างใด ในบรรดาผู้ชาย ๑๐๐ คน จะมีเพียง ๙ คน ที่ชอบนึกถึงหลักการ หรือทำอะไรอย่างมีหลัก แต่ถ้าผู้หญิงก็น้อยกว่านั้น คือในจำนวนผู้หญิง ๑๐๐ คน จะมีเพียง ๕๘ คน ที่ตรึกตรองถึงทางได้ทางเสียก่อนที่จะทำอะไรลงไป ส่วนที่จะนึกถึงหลักการนั้น ใน ๑๐๐ คน จะมีเพียง ๖ คนเท่านั้น

ข้อ ๘.

พูดถึงการตัดสินใจ ผู้หญิงตัดสินใจเร็วกว่าผู้ชาย แต่ตัวเลขไม่ต่างกันมากนัก ตามรายการให้ตัวเลขว่า ผู้หญิงที่ตัดสินใจเร็ว มี ๕๒ เปอร์เซ็นต์ ส่วนผู้ชายที่ตัดสินใจเร็ว มี ๕๐ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๙.

ความรู้สึกสงสาร หรือเห็นอกเห็นใจคนอื่น เห็นความทุกข์ร้อนของคนอื่นเป็นความทุกข์ร้อนของตัว รายการสอบสวนบอกว่า มีอยู่ในสตรีมากกว่าในบุรุษ คือมีในสตรี ๕๙ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในบุรุษเพียง ๔๕ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๑๐.

ลักษณะที่รุนแรง เช่นเมื่อโกรธขึ้นมากก็พูดเสียงดัง ใช้ถ้อยคำรุนแรง ตลอดถึงใช้คำหยาบ มีคนอยู่ในบุรุษมากกว่าในสตรี คือมีอยู่ในบุรุษ ๕๓ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในสตรี ๕๑ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๑๑.

ลักษณะที่กล่าวในข้อ ๑๐ นั้น ไม่ได้หมายความว่าจะต้องทำด้วยอารมณ์ร้าย หรือความโกรธเคืองฉุนเฉียว แม้อารมณ์จะไม่เสีย หรือจะไม่โกรธ ผู้ชายก็อาจจะพูดเสียงดัง หรือใช้ถ้อยคำรุนแรงได้มากกว่าผู้หญิง แต่ถ้าเป็นเรื่องอารมณ์ร้าย หรือความฉุนเฉียวโกรธง่ายแล้ว ผู้หญิงโกรธง่ายกว่าผู้ชาย เช่นในการถูกยั่วหรือได้รับอะไรที่ไม่ประสบอารมณ์ แม้จะไม่เอะอะตึงตังอย่างผู้ชาย ผู้หญิงก็มีความโกรธแค้นอยู่ในใจมากกว่าผู้ชาย ลักษณะที่อดทนต่ออารมณ์ร้ายนี้ มีอยู่ในผู้ชาย ๖๐ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในผู้หญิงเพียง ๕๐ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๑๒.

ในทางตรงกันข้ามเช่นเดียวกัน ผู้หญิงตัดสินใจเห็นความดีของคนง่ายกว่าผู้ชาย เมื่อใครมาทำดีให้ ผู้หญิงมีลักษณะเห็นความดีง่าย ๓๓ เปอร์เซ็นต์ ชายมีเพียง ๒๙ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๑๓.

ลักษณะที่ระวังระแวง กลัวคนนั้น สงสัยคนนั้น ไม่ไว้ใจคนนั้น เกรงว่าคนนั้นจะคิดร้าย บางทีไม่มีอะไรเลยก็เข้าใจว่ามีศัตรูซ่อนเร้นอยู่ ลักษณะอันนี้มีในผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย คือผู้หญิงมี ๒๒ เปอร์เซ็นต์ ผู้ชายมี ๑๙ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๑๔.

ผู้ชายสามารถจะผูกมิตรกับคนที่มีความคิดเห็นตรงข้ามกับตัว ได้มากกว่าผู้หญิง กล่าวคือ ถ้าได้พบคนที่มีความคิดเห็นไม่เหมือนกับตัวเข้าแล้ว ผู้หญิงจะผูกมิตรกับคนชนิดนั้นได้น้อยกว่าผู้ชาย ตามตัวเลขในรายการสอบสวน ปรากฏว่า ผู้ชายอาจจะผูกมิตรกับคนที่มีความคิดเห็นผิดตรงข้ามกับตัวได้ถึง ๘๐ เปอร์เซ็นต์ ส่วนผู้หญิงมีเพียง ๗๗ เปอร์เซ็นต์ ซึ่งความจริงตัวเลขก็ไม่ไกลกันนัก

ข้อ ๑๕.

การวินิจฉัยความเบื่นไปในชีวิต รายการได้แยกหัวข้อออกเบื่น ๓ ข้อคือ

๑. การเห็นชีวิตเบื้นของผาสุกร่าเริง มีอยู่ในสตรี มากกว่าในบุรุษ คือมีอยู่ในสตรี ๕๑ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในบุรุษ ๓๕ เปอร์เซ็นต์

๒. ลักษณะที่มีความเห็นไม่แน่นอน เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาตามเหตุการณ์ คือบางทีก็เห็นว่าชีวิตนี้ผาสุก บางทีก็เห็นว่าชีวิตไม่ผาสุก และไม่อยากจะมีชีวิตอยู่ ลักษณะอันนี้มีอยู่ในสตรีมากกว่าในบุรุษ คือสตรี ๓๒ เปอร์เซ็นต์ บุรุษ ๒๙ เปอร์เซนต์

๓. ลักษณะที่มองเห็นชีวิตเบื้นของกลาง ๆ คือไม่ดีไม่ร้าย ไม่รังเกียจที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างนี้ ไม่ท้อถอยที่จะมีชีวิตอยู่อย่างนี้ แต่ไม่อยากจะประสบชีวิตอันเดียวกันนี้อีกครั้งหนึ่ง รวมความว่า แลเห็นชีวิตเบื้นของกลาง ๆ ร้ายก็ไม่ร้าย ดีก็ไม่ดี ลักษณะอันนี้มีอยู่ในบุรุษมากกว่าสตรี คือมีอยู่ในบุรุษ ๒๙ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในสตรี ๒๐ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๑๖.

ลักษณะที่วิตก ห่วงใยอนาคต พอมีความเปลี่ยนแปลงอะไรในชีวิตขึ้น ก็มักจะนึกไปในทางร้าย มีเหตุร้าย

เกิดขึ้น ก็มักจะคิดถึงผลร้ายมากเกินกว่าที่ควรคิด ไม่ยอมเชื่อในหลักที่ว่า เหตุการณ์อาจจะปรับปรุงตัวของมันเองลักษณะอันนี้มีในสตรีมากกว่าในบุรุษ คือ มีในสตรี ๓๒ เปอร์เซ็นต์ มีในบุรุษ ๒๙ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๑๗.

เมื่อเสียของรักอย่างหนึ่งอย่างใด เช่นคนที่รักถึงแก่ความตาย ทรัพย์มีค่าถูกลักหรือสูญหาย คนรักพรากหรือนอกใจ ซึ่งเกิดเป็นความโทมนัสเสียใจขึ้นแล้ว ชายหายโทมนัสเร็วกว่าหญิง หรือเมื่อมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาปลอบใจเข้า ก็ปลอบใจชายได้ง่าย และเร็วกว่าหญิง ลักษณะที่หายโทมนัสเร็ว หรือปลอบใจได้เร็วอย่างนี้ มีอยู่ในชาย ๕๒ เปอร์เซ็นต์ มีในหญิง ๓๒ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๑๘.

ลักษณะอย่างเดียวกับข้อ ๑๗. แต่เป็นเรื่องความโกรธ คือเมื่อมีใครทำให้โกรธ หรือมีเหตุการณ์ที่ทำให้

เกิดความแค้นเคืองขึ้นหญิงหายโกรธช้ากว่าชาย ลักษณะหายโกรธช้านี้ ตามรายการได้ตัวเลขว่า มีอยู่ในหญิง ๕๒ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในชาย ๕๑ เปอร์เซ็นต์

แต่ความโกรธกับความพยาบาทนั้นเป็นคนละเรื่อง หญิงหายโกรธช้ากว่าชาย แต่เมื่อหายโกรธแล้วก็หมดกันไป ความคิดที่จะผูกใจแก้แค้น ซึ่งเป็นลักษณะของความพยาบาทนั้น หญิงมีน้อยกว่าชาย ส่วนชายนั้น ความโกรธอาจจะหมดไปได้เร็ว แต่ก็ไม่ลืมง่าย การที่ความโกรธหมดไป อาจจะแปลงรูปเป็นความพยาบาทได้มาก กว่าหญิง นักศึกษาจิตวิทยาย่อมทราบดีว่า ความโกรธกับความพยาบาทนั้น แม้ว่าจะเป็นเหตุผลของกันและกัน ก็ไม่จำเป็นต้องมีอยู่ด้วยกัน ความโกรธหมดไป ความผูกใจคิดแก้แค้นอาจยังมีอยู่ หรือบางทีความโกรธหมดไปเพราะความพยาบาทเกิดขึ้น ซึ่งเป็นสภาพหล่อเลี้ยงหรือปลอบใจให้หายโกรธ ลักษณะอันนี้มีในบุรุษมากกว่าในสตรี รายการสอบสวนปรากฏว่า ชายมีความพยาบาท ๓๖ เปอร์เซ็นต์ แต่หญิงมีความพยาบาทเพียง ๑๐ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๑๙.

ลักษณะที่มีในสตรีไม่แน่นอน คือสงสารใครแล้วก็หมดความสงสารง่าย ลักษณะอันนี้มีในสตรีมากกว่าในบุรุษ คือมีในสตรี ๒๐ เปอร์เซ็นต์ มีในบุรุษ ๑๖ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๒๐.

การระลึกถึงความหลัง หรือรักษาอนุสสาวรีย์เก่าแก่ หญิงมีมากกว่าชาย คือหญิงมีถึง ๕๔ เปอร์เซ็นต์ ส่วนชายมีเพียง ๓๕ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๒๑.

สำหรับการรับนับถือ หรือเลื่อมใสในความคิดใหม่ ๆ นั้น ถ้าเป็นความคิดใหม่ของตัวเอง คือเป็นการค้นแสวงหาความคิดใหม่ด้วยตัวเองแล้ว ชายมีมากกว่าหญิง คือชายมี ๕๓ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๔๕ เปอร์เซ็นต์ เพราะตามปรกติสตรีไม่ชอบคิดค้นแสวงหาความคิดใหม่ ๆ แต่ถ้าเป็นเรื่องที่มีใครมาแสดงความคิดเห็นให้ ชักจูงแนะนำให้เชื่อแล้ว หญิงยอมรับคำแนะนำชักจูงนั้นเร็วกว่าชาย

คือ หญิงมีลักษณะอันนี้ ๑๕ เปอร์เซ็นต์ ชายมีลักษณะอันนี้ ๑๑ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๒๒.

เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงภายนอก เช่นเปลี่ยนแปลงสถานที่อยู่ทั้งหมด เปลี่ยนภูมิลำเนา เปลี่ยนธุระกิจการงาน ชายชอบเปลี่ยนมากกว่าหญิง คือชายมีลักษณะอันนี้ ๕๕ เปอร์เซ็นต์ หญิงมีลักษณะอันนี้ ๓๑ เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงภายใน เช่นเปลี่ยนเครื่องแต่งบ้าน เปลี่ยนย้ายภายในที่อยู่ เปลี่ยนเครื่องแต่งกาย อย่างนี้ หญิงชอบเปลี่ยนมากกว่าชาย ลักษณะชอบเปลี่ยนภายในนี้ มีอยู่ในหญิง ๕๖ เปอร์เซ็นต์ ชาย ๒๕ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๒๓.

เรื่องเปลี่ยนงานอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเป็นงานอาชีพที่ต้องการวิชาความรู้ หรือความชำนิชำนาญ

เป็นพิเศษแล้ว ชายชอบเปลี่ยนมากกว่าหญิง คือชายมีลักษณะอันนี้ ๑๓ เปอร์เซ็นต์ ส่วนหญิงมีลักษณะอันนี้เพียง ๓ เปอร์เซ็นต์ หมายความว่า เรื่องการเปลี่ยนแปลงในกระบวนนี้ ทั้งหญิงทั้งชายก็ชอบเปลี่ยนน้อยด้วยกัน ตัวเลขเปอร์เซ็นต์จึงเป็นตัวเลขเล็กน้อย แต่ถ้าเอาหญิงชายไปเปรียบเทียบกันเข้าแล้ว ก็แลเห็นตัวเลขของหญิงน้อยที่สุด

ข้อ ๒๔.

เมื่อมีแผนการอันใดอันหนึ่ง แต่มองเห็นความสำเร็จได้ยาก คนเรายังพยายามนึกถึงแผนการอันนั้นและยังชอบเก็บเอามาคิดอยู่หรือไม่ ตัวเลขเปอร์เซ็นต์ในข้อนี้ก็เป็นตัวเลขเล็กน้อย คือชายมีเพียง ๑๕ เปอร์เซ็นต์ หญิงยิ่งมีน้อยกว่า คือมีเพียง ๘ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๒๕.

ทั้ง ๆ ที่หญิงมีความหวาดระแวง เกรงภัยอันตรายในอนาคตมากกว่าชาย แต่ลักษณะที่จะทำอย่างหนึ่งอย่าง

ใด เพื่อป้องกันภัยในอนาคต เพื่อความรอบคอบระมัดระวังนั้น หญิงมีน้อยกว่าชาย หญิงมีความคิดในทางฉิดยาป้องกันโรคน้อยกว่าชาย ตามปรกติหญิงไม่ชอบเรื่องการประกันต่าง ๆ เช่นประกันชีวิต ประกันไฟ หรือประกันการสูญเสียอย่างหนึ่งอย่างใดนั้น หญิงมีความสนใจน้อยกว่าชาย เป็นความแปลกประหลาดอันหนึ่งในลักษณะของมนุษย์ ซึ่งถ้าไม่สอบสวนอย่างวิธีที่กล่าวในบทนี้แล้ว ก็อาจจะไม่ได้หลักฐานให้ทราบความจริง แต่ทางสอบสวนปรากฏว่า ความคิดที่จะทำอะไรเพื่อคุ้มกันอันตรายภัยพิบัติ หรือคุ้มกันโรคร้ายดังกล่าวในข้อนั้นมีอยู่ในชาย ๓๙ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในหญิงเพียง ๒๗ เปอร์เซ็นต์

เรื่องนี้ให้ความรู้แก่เราอย่างหนึ่ง ว่าในนิสัยของมนุษย์นั้น ความหวาดกลัวอันตราย กับความคิดที่จะทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประกันอันตรายนั้น ไม่จำเป็นจะต้องมีอยู่ด้วยกัน ผู้ชายมีความหวาดกลัวอันตราย ในภายหน้าน้อยกว่าผู้หญิง แต่ก็ชอบที่จะทำอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อคุ้มกันอันตรายนั้นไว้ ส่วนหญิงมีความหวาดระแวงภัย

อันตรายมากกว่าชาย แต่มีความคิดที่จะสร้างสิ่งป้องกันหรือสิ่งประกันภัยน้อยกว่าชาย

ข้อ ๒๖.

มีบุคคลชนิดหนึ่ง ซึ่งชอบแสดงหลักวิชา หรือตั้งหลักการอะไรไว้ด้วยตนเอง แต่เมื่อถึงเวลาที่จะประพฤติปฏิบัติด้วยตนเอง มักจะไม่ถือหลักการอันนั้น และทำไปอย่างอื่น โดยไม่คำนึงถึงหลักการที่ตนเคยพูดเคยแสดงไว้ ลักษณะอันนี้มีอยู่ในผู้ชายมากกว่าผู้หญิง คือผู้ชายมี ๑๕ เปอร์เซ็นต์ ผู้หญิงมี ๑๑ เปอร์เซ็นต์ พึงสังเกตว่าในบางข้อที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้หญิงไม่ค่อยสนใจในเรื่องหลักการ คือชอบคิดอะไรในความคิดธรรมดาของตนเอง ไม่สู้กังวลห่วงใยกับเรื่องหลักวิชา หลักการมากนัก รวมความว่า หญิงสนใจในหลักการน้อยกว่าชาย แต่ถ้าหากเป็นหลักการของเขาเอง เป็นข้อที่เขาแสดงออกมาเอง หรือให้คนทั้งหลายเห็น ว่าเป็นหลักการที่เขายึดถือและเลอมใสแล้ว เขาก็สนใจในหลักการนั้น มากกว่าผู้ชาย

ข้อ ๒๗.

ในเรื่องความฉลาด ผู้หญิงแพ้ผู้ชายทุกสถาน หมายถึงความฉลาดในทางที่จะเข้าใจวิชาการอย่างหนึ่งอย่างใด ผู้ชายดีกว่าทั้งนั้น ถ้าหากว่าจะมีนักเรียนหญิงสอบได้คะแนนสูงกว่านักเรียนชาย ก็เป็นเพราะเหตุที่ผู้หญิงมีความจำดีกว่า ดังจะได้กล่าวต่อไปในข้อหลัง ถ้าพูดถึงความฉลาดกันแล้ว ผู้ชายฉลาดกว่า รายการสอบส่วนได้แบ่งออกเป็น ๔ ประการคือ

๑. ความเข้าใจรวดเร็ว คือเมื่อได้ฟังคำสอนหรืออ่านตำรา ก็เข้าใจทันทีทันใด ลักษณะอันนี้มีอยู่ในผู้ชาย ๕๘ เปอร์เซ็นต์ ผู้หญิง ๕๑ เปอร์เซ็นต์

๒. ความเข้าใจลึกซึ้ง มีอยู่ในผู้ชาย ๕๕ เปอร์เซ็นต์ ในผู้หญิง ๔๓ เปอร์เซ็นต์

คราวนี้กล่าวถึงทางที่บกพร่อง ซึ่งหญิงมีส่วนบกพร่องมากกว่าชาย คือ

๓. ความเข้าใจอย่างผิวเผิน เข้าใจตามความรู้สึกเริ่มแรก โดยไม่พยายามค้นหาความจริง เชื่อว่าสิ่งใดได้ยินได้ฟัง หรือเข้าใจในชั้นแรกนั้น ถูกต้องสมบูรณ์

แล้ว ลักษณะอันนี้มีอยู่ในผู้ชายเพียง ๑๕ เปอร์เซ็นต์ แต่มีอยู่ในผู้หญิงถึง ๒๑ เปอร์เซ็นต์

๔. สำหรับความโง่ คือไม่สามารถจะเข้าใจอะไรเลย แม้ในเรื่องง่าย ๆ มีอยู่ในผู้ชายเพียง ๓ เปอร์เซ็นต์ และมีอยู่ในผู้หญิง ๕ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๒๘.

สำหรับการดูคน คือการดูลักษณะว่าใครดีใครชั่ว ใครเป็นอย่างไรนั้น ชายมีความสามารถมากกว่าหญิง ความสามารถอันนี้มีอยู่ในผู้ชาย ๔๙ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในผู้หญิง ๓๗ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๒๙.

ถ้าต้องประสบอุปสรรค ความยากลำบาก หรืออันตรายใด ๆ เข้า ถ้างานที่จะต้องทำเพื่อผ่านพ้นอุปสรรค ความยากลำบาก หรืออันตรายนั้น ๆ เป็นงานที่ต้องหนักแรง ต้องใช้ความพากเพียรพยายามมาก และต้องใช้เวลามากแล้ว ชายมีความสามารถมากกว่าหญิง ในกรณีเช่นนี้

หญิงอาจจะยอมแพ้ ยอมจำนน หรือทอดทิ้งเสียได้ง่าย กว่าชาย แต่ถ้าอุปสรรคหรืออันตราย หรือความยากลำบาก นั้น ๆ เป็นเรื่องที่จะต้องแก้ไขโดยปัจจุบันทันด่วน ใช้ ความคิดอย่างที่เรียกกันว่า "กลอนสด" แล้ว สตรีสามารถ มากกว่าบุรุษ เนื่องจากที่สตรีมีประสาทความรู้สึก และมี ปฏิภาณดีกว่าบุรุษอยู่โดยธรรมชาติ ตัวเลขเปอร์เซ็นต์ ในเรื่องนี้ผิดกันมาก คือความสามารถที่จะคิดอะไรโดย ปัจจุบันทันด่วนนั้น มีอยู่ในผู้หญิงถึง ๘๑ เปอร์เซ็นต์ ส่วน ผู้ชายมีเพียง ๕๘ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๓๐.

เราเห็นจะพอถือเป็นหลักได้ว่า สิ่งใดจะต้องใช้ เวลา ใช้ความพยายามนาน ๆ สิ่งนั้นชายสามารถมาก กว่าหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องไม่เชออะไรง่าย ๆ ต้องพยายามสอบสวนคิดค้นหาความจริงเสียก่อนนี้ เป็น ลักษณะที่มีอยู่ในผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายมีลักษณะ อันนี้ถึง ๖๕ เปอร์เซ็นต์ ผู้หญิงมี ๕๒ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๓๑.

ผู้หญิงมีลักษณะที่จะรับฟัง และเอาความเห็นของคนอื่นมาใช้มากกว่าผู้ชาย รายการสอบสวนปรากฏว่าผู้หญิงที่ชอบอ้างถึงความคิดของคนนั้นคนนี้ แล้วก็นำมาใช้เป็นทางเชื่อถือของตนด้วยนั้น มีอยู่ถึง ๒๕ เปอร์เซ็นต์ ส่วนผู้ชายมีเพียง ๑๗ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๓๒.

ในการแสดงความคิดเห็นของคนเรานั้น บางทีก็แสดงในทางรำพึงรำพัน เช่นเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ก็ชอบเก็บเอามาปรารภ เป็นข้อวิตกหมกมุ่น หรือชอบพูดถึงเรื่องคนอื่น ว่าทำไมเขาอย่างนั้นอย่างนี้ ผู้ที่มีลักษณะเช่นนี้ก็มีลักษณะต่อไปอีกสองประการ ประการหนึ่งคือเมื่อได้ปรารภรำพึงรำพัน หรือนำปัญหาขึ้นมาพูดแล้ว ก็ให้ความเห็นต่อไป ว่าจะแก้ไขด้วยวิธีใด คือแสดงความคิดในทางแก้ไขให้ด้วย แต่ก็มีเป็นอันมาก ที่รำพึงรำพันขึ้นมาเฉย ๆ ชอบหยิบเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมาพูด แสดงความเห็นว่าไม่ดีไม่เหมาะสม แล้วก็ไม่ได้ให้ความคิดต่อไป ว่า

ทำอย่างไรจึงจะเหมาะ จะดี ลักษณะอันนี้ ถ้าเป็นการตำหนิติฉิน ก็พูดกันว่า ติเพื่อก่อ หรือติเพื่อทำลาย ลักษณะที่รำพึงรำพันหรือกล่าวตำหนิ โดยไม่แสดงความคิดเห็นว่า ทำอย่างไรจึงจะเป็นการดีนั้น มีอยู่ในผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ตามตัวเลขในรายการมีว่า ผู้หญิงมี ๒๒ เปอร์เซ็นต์ ผู้ชายมี ๒๐ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๓๓.

สำหรับการเรียน คือเรียนเก่งในวิชาใดวิชาหนึ่ง นั้นได้แยกรายการออกเป็น ๗ วิชา คือ

๑. ความสามารถในการเรียนคณิตศาสตร์ ชายมี ๑๙ เปอร์เซ็นต์ หญิงมีเพียง ๓ เปอร์เซ็นต์

๒. ความสามารถในการเรียนภาษาศาสตร์ ชายมี ๑๑ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๑๔ เปอร์เซ็นต์

๓. ความสามารถในทางเรียนดนตรี ชายมี ๑๕ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๒๒ เปอร์เซ็นต์

๔. ความสามารถในทางเรียนวาดเขียน ชายมี ๙ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๖ เปอร์เซ็นต์

๕. ความสามารถในทางเรียนอักษรศาสตร์ ชายมี ๑๔ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๕ เปอร์เซ็นต์

๖. ความสามารถในทางเรียนวิชาละคร ชายมีเพียง ๑ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๓ เปอร์เซ็นต์

๗. ความสามารถในทางเอาอย่างผู้อื่น หมายถึงความสามารถในทางเลียนแบบลอกแบบ ชายมี ๙ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๗ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๓๔.

ความสามารถในทางใช้สำนวนโวหาร เช่นการแต่งหนังสือให้คนชอบอ่าน การพูดให้คนนิยม ชายมีมากกว่าหญิง ตัวเลขในรายการให้ไว้ว่า ลักษณะอันนี้มีอยู่ในชาย ๕๒ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในหญิงเพียง ๒๙ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๓๕.

ความสามารถในทางสนทนาโดยทั่วไป เราเห็นจะทราบกันอยู่แล้ว คือหญิงสามารถมากกว่าชาย รายการสืบสวนให้คะแนนแก่ชาย ๕๗ เปอร์เซ็นต์ ให้คะแนนแก่

หญิงถึง ๗๒ เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้าเป็นเรื่องพูดจาอยู่ในประเด็นแล้ว ชายได้คะแนนมากกว่าหญิง คือชายมี ๙ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๖ เปอร์เซ็นต์ ในบรรดาคนที่ไม่ชอบพูดจะเป็นเพราะพูดไม่เป็น หรือเพราะสงวนท่าที่ไม่อยากพูดอะไรก็ตามที เข้าที่ไหนก็เงียบ หรือพูดแต่น้อยที่สุดนั้น มีในหมู่ชายมากกว่าหญิง คือชายได้ ๒๖ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๑๗ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๓๖.

ความสามารถในการเล่าเรื่อง ถ้าเป็นเรื่องใหญ่เรื่องยาว หรือเรื่องสำหรับผู้ใหญ่ ชายสามารถกว่าหญิง แต่ก็สามารถกว่าเพียงเล็กน้อย คือรายการให้คะแนนแก่ชาย ๑๕ เปอร์เซ็นต์ ให้คะแนนแก่หญิง ๑๔ เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้าเป็นการเล่าเรื่องเล็ก ๆ สั้น ๆ เช่นนิยายสำหรับเด็ก หญิงได้คะแนนมากกว่าชาย คือหญิงได้ ๑๓ เปอร์เซ็นต์ ชายได้ ๖ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๓๗.

การที่จะเล่าหรืออธิบายอะไรอย่างย่นย่อให้ได้ความชัด ให้ได้ความสำคัญ รวมความว่า ความสามารถในการย่อความ ย่อเรื่องให้สั้น แต่ได้ความสำคัญครบถ้วน ชายสามารถกว่าหญิง รายการให้คะแนนแก่ชาย ๕๕ เปอร์เซ็นต์ หญิง ๔๔ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๓๘.

อาจเป็นที่น่าเสียใจสำหรับผู้อ่านบางท่าน และอาจเป็นที่พอใจสำหรับผู้อ่านบางท่าน คือรายการที่นำมาแสดงนี้ ปรากฏว่า ชายมีนิสัยกล่าวเท็จมากกว่าหญิง รายการให้ตัวเลขไว้ว่า ชายที่มีนิสัยกล่าวเท็จมีถึง ๑๖ เปอร์เซ็นต์ ส่วนหญิงที่มีนิสัยกล่าวเท็จ มีเพียง ๙ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๓๙.

ความสามารถในทางกล่าวสุนทรพจน์ โดยมิต้องเตรียมตัวนั้น ชายสามารถกว่าหญิงเป็นอันมาก และ

คะแนนก็ต่างกันมาก คือรายการให้ไว้ว่า ชายมีลักษณะอันนี้ถึง ๓๓ เปอร์เซ็นต์ ส่วนหญิงมีเพียง ๕ เปอร์เซ็นต์เท่านั้น

ข้อ ๔๐.

ความเป็นคนช่างสังเกต หญิงช่างสังเกตมากกว่าชาย เพราะประสาทไว และมีนิสัยระวังระแวงอยู่แล้ว ลักษณะอันนี้มีอยู่ในหญิงถึง ๕๕ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในชายเพียง ๔๑ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๔๑.

โสตประสาทของหญิงดีกว่าผู้ชาย รายการให้คะแนนโสตประสาทชาย ๔๓ เปอร์เซ็นต์ หญิง ๕๗ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๔๒.

ความถนัดในงานฝีมือ หญิงมีความสามารถมากกว่าชาย ทั้งนี้หมายแต่เพียงใช้ฝีมือทำสิ่งซึ่งมีแบบอย่างอยู่แล้ว ไม่ใช่คิดประดิษฐ์แบบอย่างเอง ถ้าต้องคิดประดิษฐ์

แบบอย่างเองแล้ว หญิงสู้ชายไม่ได้ ถ้าเป็นการใช้ฝีมือทำงานชนิดที่เรียกว่า "งานฝีมือ" ตามแบบที่มีอยู่แล้ว รายการให้คะแนนหญิงถึง ๗๐ เปอร์เซ็นต์ ส่วนชายได้เพียง ๕๑ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๔๓.

พูดถึงเรื่องความจำ ไม่ว่าจะจำโดยที่ตั้งใจท่องจำเช่นท่องจำบทเรียน และไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่จดจำโดยไม่ตั้งใจ ความจำของหญิงดีกว่าชาย แต่คะแนนผิดกันเพียงเล็กน้อย คือชายได้ ๗๐ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๗๖ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๔๔.

เรื่องกินจุและดื่มมาก ชายได้ ๕๗ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้เพียง ๓๐ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๔๕.

เรื่องเสพย์สุรา รายการได้แบ่งออกเป็น ๓ หัวข้อ คือ

๑. การเสพย์ติดเป็นอาจิณ ชายมี ๒๒ เปอร์เซ็นต์ หญิงมีเพียง ๒ เปอร์เซ็นต์

๒. การเสพย์สุราเฉพาะในโอกาสพิเศษเป็นครั้งคราว ชายมี ๕๔ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๔๕ เปอร์เซ็นต์

๓. ผู้ที่งดเว้นเด็ดขาดไม่ยอมแตะต้องสุราเลย ชายมี ๒๔ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๕ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๔๖.

ความมักมากในกามตัณหา ชายมีมากกว่าหญิง สำหรับผู้ที่มักมากจริง ๆ รายการให้คะแนนชาย ๘ เปอร์เซ็นต์ ให้คะแนนหญิงเพียง ๑ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๔๗.

ความพอใจในสิ่งที่ตัวมีอยู่แล้ว เช่นพอใจในเกียรติที่ได้ไว้แล้ว ในทรัพย์ที่มีอยู่แล้ว ในฐานะของตัว

เท่าที่เป็นอยู่แล้ว ชายมีมากกว่าหญิง คือชายมี ๓๗ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๒๘ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๔๘.

ความรักสวยรักงามสำหรับกายตัว คือความสนใจในการแต่งตัว ชายมี ๑๗ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๒๓ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๔๙.

เกี่ยวกับความมักใหญ่ใฝ่สูง รายการได้แบ่งออกเป็น ๓ ข้อ คือ

๑. ความมักใหญ่ใฝ่สูงที่จะขึ้นสู่ฐานะ หรือให้ดียิ่งกว่าคนอื่น ชายมี ๑๖ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๓๘ เปอร์เซ็นต์ แปลว่าหญิงมีมากกว่าชาย

๒. ความมักใหญ่ใฝ่สูงเพียงที่จะทำตนให้เท่าเทียมกับคนอื่น ชายมี ๒๕ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๒๒ เปอร์เซ็นต์ แปลว่าในข้อนี้ หญิงมีน้อยกว่าชาย

๓. ความสงบเสงี่ยม เก็บตัวสงวนตัว ไม่อยากแสดงตนให้มากไป ชายมี ๓๙ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๕๐ เปอร์เซ็นต์

รวมความในข้อนี้คือ เรื่องความมักใหญ่ใฝ่สูงนั้น ของหญิงกับของชายมีลักษณะต่างกัน คือสำหรับหญิงนั้น ถ้าใฝ่สูงก็ต้องการที่จะสูงยิ่งกว่าคนอื่น เพียงแต่เท่าเทียมเท่านั้น ไม่ค่อยพอใจ ถ้าสูงยิ่งกว่าคนอื่นไม่ได้ก็ยินดีที่จะเก็บตัวสงบเสงี่ยม ไม่แสดงตนเสียทีเดียว ส่วนผู้ชายนั้นสูงกว่าก็เอา หรือเพียงแต่เท่าเทียมก็ได้

ข้อ ๕๐.

ลักษณะที่กล้าได้กล้าเสีย มีอยู่ในผู้ชาย ๒๕ เปอร์เซ็นต์ ในผู้หญิง ๑๒ เปอร์เซ็นต์ แปลว่าลักษณะกล้าได้กล้าเสียนั้น มีอยู่ในผู้ชายมากกว่าผู้หญิง

ข้อ ๕๑

ส่วนที่เกี่ยวกับการเงิน รายการแบ่งแยกออกเป็น ๕ ข้อ คือ

๑. สำหรับความตระหนี่เหนียวอย่างแท้จริง มีส่วนเปอร์เซ็นต์ เพียงเล็กน้อย ชาย ๕ เปอร์เซ็นต์ หญิง ๓ เปอร์เซ็นต์ แปลว่าโดยทั่วไป ชายมีลักษณะตระหนี่มากกว่าหญิง

๒. ความตระหนี่กับการประหยัดนั้นไม่เหมือนกัน ความตระหนี่หมายถึงการงดเว้น ยอมเสียสละ ไม่มีสิ่งที่ควรจะมี มีความเป็นอยู่อย่างเลว ทั้ง ๆ ที่สามารถจะเป็นอยู่อย่างดีกว่านั้นได้ รับประทานอาหารอย่างเลว ทั้ง ๆ ที่สามารถจะรับประทานดีกว่านั้นได้ นี่คือความตระหนี่ ส่วนการประหยัดไม่เป็นเช่นนั้น การประหยัดหมายถึงการทำให้ได้สิ่งที่ต้องการ แต่รู้จักหาวิธีทำ คือให้ได้สิ่งเหล่านั้นอย่างดีที่สุด ด้วยการเสียค่าใช้จ่ายแต่น้อยที่สุด เช่นรู้จักปรุงอาหาร โดยซื้อของราคาถูก ๆ มาทำอาหารที่ดี ได้ผลเท่ากับที่จะไปซื้อของแพง หรือรับประทานในร้านขายอาหารที่ราคาแพง โดยที่ความตระหนี่กับการประหยัด ผิดแผกแตกต่างกันอย่างนี้ ตัวเลขของการสอบสวนจึงต่างกัน คือถ้าพูดถึงความตระหนี่ ชายตระหนี่มากกว่าหญิง แต่ถ้าพูดถึงความประหยัด หญิง

ประหยัดมากกว่าชาย รายการสอบสวนปรากฏว่า ชายมีลักษณะประหยัดเพียง ๓๗ เปอร์เซ็นต์ แต่หญิงมีลักษณะประหยัดถึง ๕๔ เปอร์เซ็นต์

๓. ทั้ง ๆ ที่เงินเป็นสิ่งพึงปรารถนาของคนทั่วไป แต่ก็มีคนเป็นอันมากที่ไม่ชอบเกี่ยวข้องกับการเงิน สามีบางคน ถ้าแน่ใจว่าภริยามีความสุจริต และจะไม่ใช้เงินไปในทางที่ผิด ก็อาจจะละทิ้งไม่เกี่ยวข้องกับการเงินเลย มีคนเป็นอันมาก ที่ไม่ชอบทำงานทำหน้าที่อันเกี่ยวข้องกับการเงิน ลักษณะอันนี้ มีอยู่ในผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายมีลักษณะนี้ ๔๗ เปอร์เซ็นต์ ผู้หญิง ๓๗ เปอร์เซ็นต์

๔. ลักษณะใช้เงินอย่างไม่เสียดาย ก็มีในผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ตัวเลขในรายการให้ไว้ว่า ผู้ชายมีลักษณะนี้ ๗ เปอร์เซ็นต์ ผู้หญิงมี ๕ เปอร์เซ็นต์

๕. การก่อหนี้สิน ผู้ชายมีลักษณะก่อหนี้สินมากกว่าผู้หญิง ตัวเลขในรายการสอบสวน ให้เปอร์เซ็นต์แก่ชายในเรื่องนี้ ๔ เปอร์เซ็นต์ ให้แก่หญิงเพียง ๑ เปอร์เซ็นต์เท่านั้น

ข้อ ๕๒.

เกี่ยวกับอำนาจ รายการสอบสวนแยกหัวข้อเป็น ๓ ข้อ คือ

๑. สำหรับความต้องการมีอำนาจเหนือ คือมีอำนาจที่จะบังคับบัญชาออกคำสั่งได้เด็ดขาด ให้คนเชื่อฟังและปฏิบัติตาม อย่างอำนาจเผด็จการ หญิงมีมากกว่าชาย คือชายมีเพียง ๒๐ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๓๓ เปอร์เซ็นต์

๒. สำหรับความต้องการให้อำนาจเท่า ๆ กัน โดยที่ไม่ประสงค์ให้ตัวมีอำนาจเหนือ ลักษณะอันนี้ ชายมีมากกว่าหญิง คือชายมี ๕๕ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๔๘ เปอร์เซ็นต์

๓. ลักษณะที่ยอมอยู่ใต้อำนาจ โดยไม่ต้องการจะเหนือใคร หรือเทียบเท่า มีอยู่ในหญิงมากกว่าชาย คือชายมี ๒๕ เปอร์เซ็นต์ หญิงมี ๒๘ เปอร์เซ็นต์

ลักษณะในข้อนี้ ก็อธิบายได้เช่นเดียวกับข้อ ๔๘ ในเรื่องความมักใหญ่ใฝ่สูง คือโดยนิสัยของสตรีนั้น ถ้ามีความมักใหญ่ใฝ่สูง ก็ต้องการจะสูงกว่าคนทั้งหลาย หรืออีกนัยหนึ่งก็ยอมเก็บตัวเสียทีเดียว เพียงแต่เสมอหน้านั้น

ไม่ต้องการ ในเรื่องอำนาจก็เช่นเดียวกัน ถ้าต้องการอำนาจ ก็ต้องการอำนาจเหนือ ถ้าไม่ได้อย่างนั้น ก็ยอมอยู่ใต้อำนาจเสียทีเดียว ส่วนที่จะให้มีอำนาจเท่า ๆ กันนั้น ไม่เป็นทฤษฎีประสงค์ของสตรี

ขอให้ท่านผู้อ่านที่เป็นชาย สังเกตความข้อนี้ คือ ในระหว่างเรากับภริยาของเรานั้น ไม่มีทางจะหวังความเสมอภาคได้ ถ้าภริยาไม่กลัวเรา เราก็ต้องกลัวภริยา มีอยู่สองทางเท่านั้น เรื่องอำนาจเท่ากันในระหว่างผัวเมียนั้น ไม่สามารถจะมีได้

ข้อ ๕๓.

สำหรับความเคร่งเครียด หรือดุร้ายกับลูก รายการแยกหัวข้อออกเป็น ๓ ข้อเหมือนกัน คือ

๑. ความดุร้าย พ่อมีมากกว่าแม่ รายการให้เปอร์เซ็นต์พ่อไว้ ๑๕ เปอร์เซ็นต์ ให้แม่ไว้เพียง ๑๐ เปอร์เซ็นต์

๒. การเพิกเฉยไม่ค่อยว่ากล่าวลูก และให้อิสรภาพแก่ลูกมาก พ่อก็มีมากกว่าแม่เหมือนกัน รายการ

ให้เปอร์เซ็นต์แก่พ่อไว้ ๒๓ เปอร์เซ็นต์ ให้แม่ไว้เพียง ๑๘ เปอร์เซ็นต์

๓. การถนอมลูก และแสดงความรักใคร่สนิทสนมกับลูก แม่มีมากกว่าพ่อ รายการให้เปอร์เซ็นต์แก่แม่ไว้ถึง ๗๒ เปอร์เซ็นต์ ให้พ่อเพียง ๒๓ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๕๔.

การเคร่งเครียดกับคนใช้ ชอบเปลี่ยนคนใช้บ่อย ๆ หญิงมีมากกว่าชาย รายการให้เปอร์เซ็นต์แก่หญิง ๘ เปอร์เซ็นต์ ให้แก่ชายเพียง ๕ เปอร์เซ็นต์ น้อยกว่ากันเท่าตัว

ข้อ ๕๕.

ความเมตตาสงสารสัตว์ รายการให้คะแนนแก่หญิง ๗๙ เปอร์เซ็นต์ ให้แก่ชาย ๗๐ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๕๖.

เกี่ยวกับการช่วยเหลือองค์การสาธารณะกุศล รายการแยกออกเป็น ๓ ข้อ คือ

๑. สำหรับการที่ต้องทำด้วยตนเอง เช่นไปช่วยเหลือคนยากจนด้วยตนเอง ไปเยี่ยมหรือรักษาคนไข้เจ็บด้วยตนเอง ช่วยคนที่ตกอยู่ในอันตราย หรือยากจน ซึ่งเป็นการกระทำด้วยตนเอง หญิงได้คะแนนมากกว่าชาย คือหญิงได้คะแนน ๒๔ เปอร์เซ็นต์ ชายได้เพียง ๒๐ เปอร์เซ็นต์

๒. ถ้าไม่ใช่เป็นการกระทำด้วยตนเอง เป็นแต่เพียงออกเงินช่วยเหลือชายได้เปอร์เซ็นต์มากกว่าหญิง คือชายได้ ๓๖ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๓๒ เปอร์เซ็นต์

๓. การใจแข็งเพิกเฉย ไม่ยอมเกี่ยวข้องกับองค์การสาธารณกุศลอย่างหนึ่งอย่างใด มีอยู่ในลักษณะของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง รายการสอบสวนให้คะแนนแก่ผู้ชาย ๑๓ เปอร์เซ็นต์ ให้แก่ผู้หญิง ๙ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๕๗.

เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการบ้านเมือง รายการแยกหัวข้อออกเป็น ๓ ข้อ

๑. การเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง คือเปลี่ยนแปลงอย่างตัดต้นก่นราก ซึ่งเรียกว่า เรดิกัล รายการให้คะแนนแก่ชาย ๑๕ เปอร์เซ็นต์ ให้คะแนนแก่หญิง ๘ เปอร์เซ็นต์

๒. สำหรับการเปลี่ยนแปลงชนิดที่ค่อยทำค่อยไป รายการให้คะแนนแก่ชาย ๕๒ เปอร์เซ็นต์ ให้คะแนนแก่หญิงถึง ๑๑ เปอร์เซ็นต์

๓. สำหรับความต้องการรักษาจารีตเดิม โดยไม่เปลี่ยนแปลงเลย รายการให้คะแนนแก่ชายเพียง ๑๒ เปอร์เซ็นต์ และให้คะแนนแก่หญิงถึง ๓๐ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๕๘.

สำหรับการเกี่ยวข้องกับการเมืองด้วยตนเอง เช่น ออกพูดในที่ชุมนุมชน เขียนบทความในหนังสือพิมพ์ ช่วยหาเสียง รายการให้คะแนนแก่ชาย ๙ เปอร์เซ็นต์ ให้คะแนนแก่หญิงเพียง ๑ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๕๙.

สำหรับความรักชาติ รายการให้คะแนนแก่ชาย ๓๓ เปอร์เซ็นต์ หญิง ๒๕ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๖๐.

เกี่ยวกับการแสดงตนในที่ชุมนุมชน รายการแบ่งออกเป็น ๓ ข้อ คือ

๑. แสดงตามปรกติ คือความจริงตัวเป็นอย่างไรก็แสดงอย่างนั้น ชายได้ ๖๙ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๖๕ เปอร์เซ็นต์ หมายความว่า ชายแสดงตัวตามสภาพมากกว่าหญิง

๒. การแสดงอย่างไม่เป็นจริง คือต้องฝืนใจแสดงให้ผิดจากสภาพจริงของตน หญิงได้เปอร์เซ็นต์มากกว่าชาย คือหญิงได้ ๒๕ เปอร์เซ็นต์ ชายได้ ๑๙ เปอร์เซ็นต์

๓. สำหรับการทำตัวให้เด่น คะแนนหญิงสูงกว่าชาย คือชายต้องการความเด่นเพียง ๖ เปอร์เซ็นต์ ส่วนหญิงถึง ๙ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๖๑.

ความที่ไม่สามารถจะซ่อนความในใจรักหรือเกลียดก็ต้องแสดงออกมา หญิงได้คะแนนมากกว่าชาย คือชายได้ ๔๒ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๕๑ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๖๒.

สำหรับการแสดงความคิดเห็น หรือโครงการอย่างหนึ่งอย่างใด เช่นในการเจรจาเพื่อธุรกิจ รายการแยกหัวข้อออกเป็น ๓ คือ

๑. แสดงออกอย่างตรงไปตรงมา ชายได้คะแนนมากกว่าหญิงเล็กน้อย คือได้ ๗๑ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๗๐ เปอร์เซ็นต์

๒. แสดงโดยไม่ตั้งใจที่จะใช้เล่ห์เหลี่ยมกลโลบายอย่างหนึ่งอย่างใด แต่ก็ซ่อนความจริงใจของตนไว้ ชายมีคะแนนมากกว่าหญิง คือชายได้ ๑๗ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๑๕ เปอร์เซ็นต์

๓. การแสดงออกโดยใช้เล่ห์เหลี่ยมกลโลบาย ซึ่งเป็นไปในทางคดโกงฉ้อฉล หญิงได้เปอร์เซ็นต์มากกว่าชาย คือหญิงได้ ๓ เปอร์เซ็นต์ ชายได้เพียง ๑ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๖๓.

ในการเล่าเรื่อง รายการแยกหัวข้อออกเป็น ๕ คือ

๑. เล่าตามความจริง โดยไม่ต่อเติมแก้ไขอย่างหนึ่งอย่างใด หญิงได้คะแนนมากกว่าชาย คือชายได้ ๖๒ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๖๕ เปอร์เซ็นต์

๒. กล่าวเกินความจริง คือไม่เท็จไปทั้งหมด แต่ก็ต่อเติมเสริมส่งให้เกินความจริงไปบ้าง หญิงก็ได้คะแนนมากกว่าชาย คือหญิงได้ ๒๖ เปอร์เซ็นต์ ชายได้ ๑๖ เปอร์เซ็นต์

๓. ไม่ได้ต่อเติมเสริมอะไร แต่เข้าใจเล่าให้เรื่องงดงามสนุกสนาน ชายได้เปอร์เซ็นต์มากกว่าหญิง คือชายได้ ๑๔ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๙ เปอร์เซ็นต์

๔. การบิดผันเรื่องจริงให้กลายเป็นเท็จ คือเรื่องเป็นอย่างหนึ่ง แต่บิดผันให้คนเข้าใจไปอีกอย่างหนึ่ง รายการให้คะแนนเท่ากัน คือ ๓ เปอร์เซ็นต์ ทั้งชายและหญิง

ข้อ ๖๔.

เกี่ยวกับความซื่อสัตย์ทางการเงิน รายการแยกออกเป็น ๓ ข้อ คือ

๑. ซื่อสัตย์อย่างที่ไว้ใจได้จริง ๆ หญิงได้เปอร์เซ็นต์มากกว่าชาย คือหญิงได้ ๘๓ เปอร์เซ็นต์ ชายได้ ๗๘ เปอร์เซ็นต์

๒. ซื่อสัตย์แต่เฉพาะในตัวบทกฎหมาย คือหมายความว่า ไม่โกงแต่เฉพาะเมื่อรู้ตัว ว่าถ้าโกงเขาจะจับได้และจะต้องรับโทษตามกฎหมาย แต่ถ้าเห็นทางที่จะไม่ต้องรับโทษ หรือที่จะไม่มีคนรู้ ก็อาจจะโกงได้ ในกรณีนี้รายการให้คะแนนแก่ชาย ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ให้แก่หญิง ๕ เปอร์เซ็นต์

๓. ความโง่เบื่อคนโกงโดยนิสัย แม้แต่กฎหมายก็ไม่กลัว รายการให้คะแนนแก่ชายไว้ ๑ เปอร์เซ็นต์ ส่วนหญิงนั้นไม่มีเลย

ข้อ ๖๕.

เกี่ยวกับศาสนา รายการแยกหัวข้อออกเป็น ๕ ข้อเหมือนกัน คือ

๑. เลื่อมใสในศาสนาอย่างจริงจัง ถือศาสนาเป็นชีวิตจิตใจ หญิงได้เปอร์เซ็นต์มากกว่าชาย คือหญิงได้ ๒๖ เปอร์เซ็นต์ ชายได้ ๑๗ เปอร์เซ็นต์

๒. นับถือศาสนาแต่เพียงเป็นพิธี คือเห็นใครเขาทำก็ทำบ้าง ในใจจริงไม่ได้เลื่อมใสปฏิบัติ และลับหลังคนก็ไม่ปฏิบัติด้วย ในกรณีนี้ เปอร์เซ็นต์ของหญิงก็สูงกว่าชายเหมือนกัน คือหญิงได้ ๒๕ เปอร์เซ็นต์ ชายได้ ๑๗ เปอร์เซ็นต์

๓. เพิกเฉยต่อศาสนา คือนับถือไม่นับถือ ดูหมิ่นก็ไม่ดูหมิ่น มีใจเป็นกลางในเรื่องศาสมา ชายได้ ๕๗ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๓๕ เปอร์เซ็นต์

๔. ดูหมิ่นศาสนา เห็นว่าศาสนาไม่มีสาระอะไร เห็นว่าพระไม่ควรจะได้รับความนับถืออย่างไร ชายได้ ๑๙ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๑๕ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๖๖.

ลักษณะชอบเด็กเอ็นดูเด็ก หญิงได้ ๗๐ เปอร์เซ็นต์ ชายได้ ๖๑ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๖๗.

ลักษณะชอบสัตว์ เอ็นดูสัตว์ ชายได้ ๒๕ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๒๙ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๖๘.

เกี่ยวกับความพึงใจติดต่อกับคน รายการแยกหัวข้อออกเป็น ๓ คือ

๑. ลักษณะที่ชอบติดต่อกับคนที่สูงกว่าตัว มีอยู่ในชาย ๑๗ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในหญิง ๒๒ เปอร์เซ็นต์

๒. ลักษณะที่ชอบติดต่อกับคนที่ฐานะต่ำกว่าตัว มีอยู่ในชาย ๑๓ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในหญิงเพียง ๙ เปอร์เซ็นต์

๓. ลักษณะที่ไม่ชอบติดต่อ ไม่ว่าจะสูงกว่าหรือต่ำกว่า หรือถ้าจะติดต่อ ก็ติดต่อกับคนที่ฐานะสม่ำเสมอกัน ในประเภทนี้ หญิงชายได้คะแนนเท่ากัน คือ ๖๙ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๖๙.

การแสดงความแตกต่างระหว่างคนที่มีฐานะสูงกว่าและต่ำกว่า หมายความว่าถ้าพบคนที่ฐานะสูงกว่า ก็แสดงความเคารพนบนอบ ถ้าพบคนที่ฐานะต่ำกว่า ก็แสดง

อาการดูหมิ่น ลักษณะอันนี้มีในสตรีมากกว่าบุรุษ รายการให้คะแนนแก่สตรีไว้ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ให้แก่บุรุษเพียง ๘ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๗๐.

เกี่ยวกับเหตุฉุกเฉิน หรืออันตรายร้ายแรง รายการแยกหัวข้อออกเป็น ๒ ข้อคือ

๑. ความกล้าหาญที่จะต่อสู้กับอันตราย ชายได้ ๕๖ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๕๑ เปอร์เซ็นต์

๒. ความคิดที่จะเลี่ยงหนีอันตราย ให้ไกลที่สุดที่จะไปได้ ชายได้ ๒๙ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๓๕ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๗๑.

ความพึงใจในการหาความสุข นอกบ้านของตัวหญิงได้คะแนนมากกว่าชาย คือหญิงได้ ๒๙ เปอร์เซ็นต์ ชายได้ ๒๓ เปอร์เซ็นต์ อนึ่งสำหรับความพอใจในการอยู่คนเดียว โดยไม่มีใครรบกวนนั้น ชายได้คะแนน ๙

เปอร์เซ็นต์ หญิงได้คะแนน ๖ เปอร์เซ็นต์ แปลว่าหญิงต้องการมีชีวิตในสังคมมากกว่าชาย

ข้อ ๗๒.

ลักษณะที่ชอบพูดเรื่องของคนอื่น หญิงได้เปอร์เซ็นต์มากกว่าชายถึงเท่าตัว คือหญิงได้ ๔๔ เปอร์เซ็นต์ ชายได้ ๒๒ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๗๓.

ลักษณะที่ชอบพูดสัปดน ชายได้ ๒๑ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้เพียง ๗ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๗๔.

เกี่ยวกับการอ่านหนังสือ ชายได้คะแนนมากกว่าหญิงทุกทาง คืออ่านหนังสือมาก ชายได้คะแนน ๔๙ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๔๖ เปอร์เซ็นต์ และอ่านอย่างพินิจพิเคราะห์ ชายได้ ๔๙ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๓๗ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๗๕.

เกี่ยวกับความสนใจในปรัชญา ชายได้ ๑๘ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๑๒ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๗๖.

ลักษณะรวบรวมสะสม เช่นสะสมศิลปวัตถุ สะสมของโบราณ เก็บรูปภาพและไปรษณียากร เก็บของที่ระลึก ชายได้ ๑๓ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๖ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๗๗.

ความเลื่อมใสในลัทธิโซเชียลลิสม์ ชายได้ ๕ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๓ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๗๘.

ความสนใจในการกีฬา ชายได้ ๕๓ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๒๘ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๗๙.

ความสนใจในกิฬาทางความคิด เช่นหมากรุก ไพ่บริดช์ ชายได้ ๔๒ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๒๑ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๘๐.

ความสนใจในการพนัน ชายได้ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๔ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๘๑.

ความสนใจอยากรู้เกี่ยวกับเรื่องความเป็นอยู่ของคนอื่น เช่นถ้าพบใครเข้าสักคนหนึ่ง ก็อยากรู้ว่าเป็นลูกใคร มีวงศ์ตระกูลอย่างไร มั่งมีหรือไม่ มีอาชีพทางใด บ้านเรือนที่อยู่เป็นอย่างไร ฯลฯ ลักษณะอันนี้เปอร์เซ็นต์ของหญิงสูงกว่าชายมาก คือหญิงได้ถึง ๓๒ เปอร์เซ็นต์ ชายได้ ๒๑ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๘๒.

ลักษณะที่ชอบยกย่องชมเชยคน ชายมีเปอร์เซ็นต์

สูงกว่าหญิง คือชายได้ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๗ เปอร์เซ็นต์ หญิงพอใจในการชมเชยคนอื่นน้อยกว่าชาย

ข้อ ๘๓.

ลักษณะใจลอย นั่งฝัน ซึ่งควรจะเป็นลักษณะของผู้หญิงมากกว่าผู้ชายนั้น รายการให้ตัวเลขตรงกันข้าม คือ ตัวเลขในรายการว่า ชายมีลักษณะอันนี้ ๒๔ เปอร์เซ็นต์ หญิงมีลักษณะอันนี้เพียง ๑๙ เปอร์เซ็นต์ ส่วนลักษณะที่จิตใจอยู่กับกิจการงาน ไม่ใจลอยนั่งฝัน ไม่คิดสร้างวิมานบนอากาศนั้น ตัวเลขในรายการว่า มีอยู่ในสตรี ๕๕ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในบุรุษเพียง ๕๒ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๘๔.

การทำงานสะอาดและมีระเบียบ เช่นเขียนจดหมายเรียบร้อย ลายมือสม่ำเสมอ แต่งกายเป็นระเบียบ จัดบ้านช่องห้องที่อยู่เรียบร้อย มีอยู่ในลักษณะของหญิง ๗๔ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในชาย ๖๓ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๘๕.

การตรงต่อเวลา เช่นมาทำงานตามเวลา มาในการเชิญตรงเวลา มาถึงที่นัดหมายตามกำหนดนัด ลักษณะอันนี้ผู้หญิงแพ้ผู้ชายมาก ตามรายการปรากฏว่าผู้ชายมีลักษณะอันนี้ถึง ๘๒ เปอร์เซ็นต์ ส่วนผู้หญิงมีเพียง ๖๑ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๘๖.

เกี่ยวกับการพูด รายการแยกหัวข้อเป็น ๕ ข้อ คือ

๑. พูดอย่างสง่า และมีจังหวะดี ชายได้ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๖ เปอร์เซ็นต์

๒. พูดตรงต่อประเด็น ไม่อ้อมค้อมให้เสียเวลา ชายได้ ๑๗ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๒๒ เปอร์เซ็นต์

๓. เอาความรู้สึกใส่ในคำพูด คือพูดพร้อมกับแสดงความรู้สึกในใจออกมาให้เห็น เช่นโกรธหรือเกลียด รักหรือเมตตา ร่าเริงหรือเศร้าโศก ก็มีอาการแสดงออกพร้อมกับคำพูดด้วย ลักษณะอันนี้มีอยู่ในหญิงมากกว่าชาย คือหญิงมี ๔๒ เปอร์เซ็นต์ ชายมี ๓๘ เปอร์เซ็นต์

๔. ลักษณะชอบพูดประชด ซึ่งควรจะมีในสตรีมากกว่าในบุรุษ แต่ตัวเลขรายการให้ไว้ตรงกันข้าม คือให้ไว้ว่า ลักษณะอันนี้มีอยู่ในบุรุษ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ในสตรีเพียง ๔ เปอร์เซ็นต์

๕. การพูดถึงสิ่งที่ไม่เป็นเรื่องเป็นราว พูดอะไรโดยไม่มีความหมาย สักแต่ว่ามีปากก็พูดไป เป็นลักษณะที่มีอยู่ในสตรีถึง ๒๖ เปอร์เซ็นต์ แต่มีอยู่ในบุรุษเพียง ๕ เปอร์เซนต์เท่านั้น

ข้อ ๘๗.

ว่าด้วยเสียงพูด รายการแยกออกเป็น ๔ หัวข้อ คือ

๑. เสียงพูดหนักแน่น ซึ่งควรจะมีในผู้ชายมากกว่าผู้หญิง แต่รายการให้ตัวเลขตรงกันข้าม คือให้แก่หญิง ๕ เปอร์เซ็นต์ ให้แก่ชายเพียง ๓ เปอร์เซ็น ซึ่งอาจจะเป็นจริงตามรายการนี้ คือว่าสำหรับชนชั้นที่มีการศึกษาดีด้วยกัน หญิงกับชายย่อมพูดด้วยเสียงหนักแน่นเท่า ๆ กัน แต่ในหมู่ชนชั้นที่ไร้การศึกษา ตามปรกติหญิงย่อมพูดดีกว่าชายเสมอ

๒. พูดด้วยเสียงอย่างร้องตะโกน ชายได้ ๗ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๖ เปอร์เซ็นต์

๓. พูดอย่างน้ำไหล คือพูดไปเรื่อย ๆ ไม่เปลี่ยนสำเนียง ไม่เน้นถ้อยคำในที่ที่ควรเน้น หญิงได้ ๕๕ เปอร์เซ็นต์ ชายได้ ๕๐ เปอร์เซ็นต์

๔. พูดใช้เสียงสูงเสมอ ชายได้ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ หญิงได้ ๗ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๘๘.

สำหรับการหัวเราะ หญิงหัวเราะมากกว่าชาย รายการให้คะแนนหญิง ๔๒ เปอร์เซ็นต์ ให้คะแนนชาย ๓๒ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๘๙.

ความมานะทนทานในเวลาเจ็บป่วยทนทุกข์เวทนา หญิงทนเก่งกว่าชาย รายการให้คะแนนหญิงถึง ๔๓ เปอร์เซ็นต์ ให้คะแนนชายเพียง ๒๙ เปอร์เซ็นต์ ความใจเย็นทนทานต่อการรักษาโรค และความเคร่งครัดในการ

ปฏิบัติตามคำสั่งของแพทย์ หญิงก็มีมากกว่าชาย รายการให้คะแนนหญิงในเรื่องนี้ถึง ๕๑ เปอร์เซ็นต์ ให้แก่ชายเพียง ๓๗ เปอร์เซ็นต์

ข้อ ๙๐.

ความเจ็บป่วยเกี่ยวกับโรคเส้นประสาท หญิงเป็นมากกว่าชาย แต่ตัวเลขไม่ต่างกันมากนัก คือหญิงมีเพียง ๑๗ เปอร์เซ็นต์ ชายมี ๑๕ เปอร์เซ็นต์

หมดรายการเพียงเท่านี้ ท่านผู้อ่านคงจะเข้าใจดีแล้วว่ารายการเหล่านี้หมายถึงคนโดยมาก แต่มนุษย์เราไม่เหมือนกันไปทุกคน เราจะใช้รายการนี้ให้เป็นประโยชน์ได้เพียงไร จะได้กล่าวในบทหลัง

บทที่ ๔

การแต่งงาน

บัดนี้เรามาถึงเรื่องที่สำคัญมากในปัญหาเรื่องครอบครัว คือเรื่องการแต่งงาน ซึ่งจะได้แยกหัวข้อใหญ่เป็น ๓ หัวข้อ คือ

๑. ความคิดโบราณเกี่ยวกับเรื่องแต่งงาน

๒. ความบริสุทธิ์ของหญิง

๓. พิธีการต่าง ๆ

๑. ความคิดโบราณเกี่ยวกับการแต่งงาน

ในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ชาติ เราจะเห็นได้ว่าศาสนาเข้าเกี่ยวข้องกับการแต่งงานอยู่เสมอ แม้พระพุทธศาสนาของเราเอง ซึ่งถือพรหมจรรย์เป็นข้อสำคัญยิ่ง ก็ยังเกี่ยวข้องกับพิธีแต่งงาน เพื่อประสาทพรชัยมงคลแก่คู่สมรส ในศาสนาอื่น ๆ ถึงกับมีบทบังคับอยู่ในคัมภีร์ของศาสนานั้นเอง แต่ความคิดในศาสนาโบราณต่าง ๆ เกี่ยว

กับเรื่องการแต่งงานนั้น ดูเหมือนจะตรงกันหมด เป็นความคิดอันเดียว คือแต่งงานเพื่อจะมีลูก เพื่อสืบพันธุ์ เพื่อรักษาวงศ์ตระกูลมิให้สูญศูนย์ เพื่อความใหญ่หลวงของหมู่ของชาติ เพื่อความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาภายในครอบครัว รวมความว่าแต่งงานเพื่อให้เกิดลูกเท่านั้น

ภายหลังที่ได้พิจารณาดูหลาย ๆ ด้าน ท่านผู้อ่านอาจจะมีความเห็นสอดคล้อง ต้องกับข้าพเจ้า ผู้แต่งหนังสือเรื่องนี้ ว่าความคิดอันหนึ่งซึ่งพวกเราสมัยใหม่มีสูงกว่าความคิดของคนโบราณนั้น คือเรื่องการแต่งงาน ในสมัยปัจจุบันนี้ เราไม่ได้แต่งงานเพื่อมีลูกอย่างเดียว ตรงกันข้าม เรากลับมีการคุมกำเนิด เพื่อไม่ให้มีลูก ในเมื่อฐานะของตนยังไม่มั่นคงพอที่จะให้ความเลี้ยงดูอันดีแก่ลูกได้ ความคิดของพวกเราสมัยใหม่เกี่ยวกับเรื่องแต่งงานนั้นหนักไปในทางความรัก และความต้องการเพื่อน สำหรับชีวิตในอนาคต เท่ากับเพื่อนเดินทางไกล และก่อร่างสร้างอนาคตด้วยกัน ความคิดคนโบราณไม่มีอย่างนี้

ประวัติพิธีแต่งงานในหมู่ชนชาติทั่วโลกให้ความรู้และควบคุมกันเป็นระเบียบเรียบร้อย พ้นจากสภาพคน

ป่าเถื่อนแล้วนั้น ประวัติโบราณที่สุดที่เราสามารถจะหาได้ คือเรื่องแต่งงานของพวกยิวก่อนสมัยพระเยซู การแต่งงานของพวกนี้มีพิธีการเพียงเล็กน้อย ในสมัยโบราณดึกดำบรรพ์นั้น แม้พระก็ไม่ได้เกี่ยวข้องด้วย เป็นแต่เพียงผู้หลักผู้ใหญ่หัวหน้าหมู่ เป็นประธานในพิธีแต่งงาน คำพูดเพียงสองคำ ที่เจ้าบ่าวและผู้เป็นประธานในการแต่งงานต้องพูดเป็นพิธี คือ เจ้าบ่าวพูดกับเจ้าสาวว่า "เจ้าจงเป็นสมบัติของข้า" แล้วผู้เป็นประธานในพิธีแต่งงานก็พูดว่า "เจ้าจงออกผลและเพิ่มพูน" ซึ่งหมายถึงการมีลูกและเพิ่มพูนจำนวนมนุษย์ในหมู่ชาติ ถ้าอยู่ด้วยกันเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว ภริยายังไม่ให้ลูก ก็ถือว่าเป็นความผิดและบกพร่องของภริยา สามีจะต้องถูกบังคับให้หย่า และแต่งงานใหม่ เพราะความประสงค์ในการแต่งงานของพวกยิวครั้งกระนั้น มีอยู่อย่างเดียว คือต้องการมีลูกเท่านั้น

การกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อไม่ให้มีลูก เช่น การรีดลูก มีโทษถึงสองเท่าการฆ่าคนตาย หมายความว่าต้องถูกทรมานสองเท่าโทษฆ่าคนตาย แล้วจึงประหารชีวิตต่อภายหลัง ชนชาติยิวในสมัยโบราณดึกดำบรรพ์

ห้ามแม้แต่การตอนสัตว์ รวมความว่าไม่ว่าคนหรือสัตว์ เรื่องทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อมิให้สืบพันธุ์ต่อไปนั้น ถือเป็นความผิดอันร้ายแรง

นี้เป็นตัวอย่างอันหนึ่ง ที่แสดงว่าความคิดของคนโบราณเกี่ยวกับการแต่งงานนั้น ไม่มีอย่างอื่น นอกจากเพื่อสืบพันธุ์ เพื่อมีลูก ส่วนที่จะเกี่ยวกับความรักหรือความรื่นรมย์นั้น เขาหากันจากที่อื่น ไม่ใช่ที่ภริยาของตน

เราได้เห็นมาแล้วข้างต้น ว่ากรีกโบราณก็มีความคิดอย่างเดียวกัน คือแต่งงานไว้สำหรับมีลูก ไม่ใช่สำหรับความสุข ความรัก หรือความรื่นรมย์ในครอบครัว คนสำคัญของกรีกโบราณขนาดดีมอสเธนีส ยังพูดดังที่ยกมากล่าวไว้ข้างต้นว่า เรามีเมียสำหรับจะได้ลูก แต่เรามีเมียลับสำหรับจะได้ความรักความรื่นรมย์

ความคิดอย่างดีมอสเธนีสนี้ เป็นความคิดของคนโบราณอย่างแท้จริง อินเดียโบราณก็เป็นอย่างเดียวกัน คือแต่งงานเพื่อจะมีลูก สตรีที่แต่งงานแล้ว ก็ถูกเก็บไว้อย่างไม่เห็นเดือนเห็นตะวัน ความรักไม่มีความสำคัญสำหรับการแต่งงานของคนพวกนี้ เพราะเขาหมั้นกันแต่เด็ก

หมั้นกันตั้งแต่เกิดมา หรือหมั้นกันตั้งแต่อยู่ในท้อง และผู้หญิงก็ต้องเข้าสู่ชีวิตสมรสตั้งแต่ยังเด็กเหลือเกิน โดยไม่จำเป็นต้องรู้จักรักใคร่อะไรกันมาก่อน

ส่วนอีกทางหนึ่ง ก็มีหญิงพวกหนึ่งในอินเดีย ซึ่งเรียกกันว่า โสเภณี หรือ นครโสเภณี ซึ่งเราได้นำเอาคำนี้มาใช้ แต่โสเภณีหรือนครโสเภณีของอินเดียโบราณนั้น มีฐานะสูงกว่าหญิงหากิน อย่างที่เรารู้จักอยู่เวลานี้เป็นอันมาก อาจเปรียบได้ใกล้เคียงกับเกชาญี่ปุ่นในปัจจุบัน คือหญิงพวกนี้เป็นพวกที่ได้รับการศึกษาอันดี โดยเฉพาะการศึกษาศิลปะทางดนตรีและขับร้อง ทำหน้าที่บำเรอชาย โดยไม่ถือเป็นการเสื่อมเสียอย่างหนึ่งอย่างใด กลับเป็นอาชีพที่มีเกียรติมีหน้ามีตา ถือเป็นเครื่องทำความผาสุกและความงามให้แก่บ้านเมือง จึงได้เรียกกันว่า "นครโสเภณี" เมืองใดมีหญิงชนิดนี้มาก ก็ถือกันว่าเป็นเมืองที่เจริญมาก เป็นเมืองที่สวยงามมาก

โสเภณีโบราณของอินเดีย ไม่ปรากฏว่าคนทั่วไปจะไปเกี่ยวข้องด้วยได้ พวกที่จะไปเกี่ยวข้องกับโสเภณีได้ก็ต้องเป็นเศรษฐีมหาเศรษฐี เพราะราคาแพงมาก ใครที่

ไปเกี่ยวข้องกับโสเภณีได้ ก็ถือเป็นเครื่องหมายแห่งเกียรติศักดิ์และความมั่งคั่ง อวดอ้างกันได้ แทนที่จะปิดบังกันอย่างเวลานี้ แม้พระราชามหาราชาก็ยังเสด็จโดยกระบวนแห่ไปช่องโสเภณีอย่างเปิดเผย

ที่โสเภณีนั่นเอง ที่ชายได้ความรื่นรมย์ในเรื่องรัก แต่ไม่ใช่กับภริยาของตน ภริยาต้องทำหน้าที่อย่างเดียว คือมีลูกเท่านั้น

ส่วนคนทั่วไป ซึ่งไม่มีเงินทองมากพอที่จะไปเกี่ยวข้องกับโสเภณีดังกล่าวข้างต้นนั้นได้ ก็ยังมีหญิงอีกพวกหนึ่งซึ่งเป็นหญิงของเทวสถาน ในวิหารของเทพเจ้าองค์นั้นองค์นี้ ย่อมมีหญิงอยู่เป็นอันมาก หญิงพวกนี้เข้ามาอยู่ตั้งแต่เด็ก ๆ โดยที่พ่อแม่ยากจนเอามาทิ้งไว้บ้าง พ่อแม่นับถือเคารพบูชาเทวสถานแห่งนั้น ถึงกับเอาลูกมายกให้ไว้บ้าง หญิงบางคนพอตั้งครรภ์ก็ร้องขอต่อสามี เพื่อบำเพ็ญกุศลอันยิ่งใหญ่ คือถ้าลูกออกมาเป็นผู้หญิง ก็ขอเอาไปถวายเทวสถาน เพื่อให้เป็นหญิงประจำเทวสถานต่อไป

หญิงพวกนี้ ได้รับการฝึกหัดทางบำเรอกามารมย์มาตั้งแต่เด็ก ถือว่าเป็นคนของเทพเจ้าที่เป็นเจ้าเป็นใหญ่

ในเทวสถานนั้น ไม่ใช่เป็นคนรับใช้ แต่เป็นเมียของเทพเจ้านั้น ๆ ทีเดียว เวลาทำพิธีบูชาเซ่นสรวง หญิงพวกนี้เป็นผู้ทำ เพราะได้รับการฝึกหัดเรื่องพิธีการต่าง ๆ ไว้ แต่ในชีวิตปรกติ หญิงพวกนี้ก็ต้องทำหน้าที่บำเรอชายชายชั้นทยากจน ซึ่งไม่สามารถจะไปเที่ยวโสเภณีเหมือนผู้ที่ร่ำรวยทั้งหลายได้ ชายพวกนี้มาหาหญิงประจำเทวสถานนี้ เสียเงินตามอัตราซึ่งตั้งไว้เป็นขั้นต่ำ พอที่คนชั้นยากจนจะจ่ายได้ เงินเหล่านี้ก็เป็นสมบัติของเทวสถาน เป็นเงินกองกลางบำรุงเทวสถาน และเป็นค่าเลี้ยงดูหญิงหมู่นั้นต่อไป นี่คือโสเภณีชั้นเลว ซึ่งจะเรียกว่าเลวก็ไม่ได้ เพราะเป็นคนของเทพเจ้า สูงกว่านครโสเภณี ซึ่งไม่ใช่คนของเทพเจ้าเสียอีก

จะเห็นได้ว่า ในลัทธิของคนโบราณนั้น ตั้งแต่ยิวโบราณ กรีกโบราณมาถึงอินเดียโบราณ เมียทำหน้าที่อย่างเดียว คือมีลูก ส่วนการแสวงหาความรื่นรมย์นั้น ผัวต้องไปแสวงหาจากเมียลับหรือโสเภณี

ลัทธิศาสนาคริสเตียน ซึ่งงอกออกมาจากลัทธิศาสนาของยิวนั้น ก็เข้าเป็นเจ้ากิจเจ้าการในเรื่องการแต่งงานของคนเป็นอันมาก แต่ก็มิได้ยกย่องการแต่งงานว่าเป็นของดีวิเศษอย่างไร มีคำของเซนต์ปอล ซึ่งเป็นนักบุญคนสำคัญที่สุดทางคริสต์ศาสนา กล่าวไว้ว่า การแต่งงานนั้น เพื่อประโยชน์อย่างเดียว คือที่จะไม่ให้หญิงไปสมสู่ได้เสียกันผิดคู่ผิดพวก ทำให้การสืบสายสับสนปะปน และเป็นเหตุแห่งความวิวาทบาดหมาง ท่านผู้นั้นกล่าวว่าผู้ชายที่ดี ไม่ควรจะแตะต้องผู้หญิงเลย แต่ถ้าอดทนความต้องการทางกามารมณ์ไม่ได้ ก็แต่งงานกันไปเถิด ความคิดของเซนต์ปอล ในข้อนี้ยิ่งถือการแต่งงานต่ำช้ากว่าพวกยิว หรือคนโบราณอื่น ๆ เสียอีก เพราะว่าการแต่งงานนั้น ทำสำหรับผู้ที่อดทนต่อกามารมณ์ไม่ได้เท่านั้น

ลัทธิศาสนาอิสลาม มีความคิดอย่างเดียวกับยิวโบราณ กรีกโบราณและอินเดียโบราณ คือแต่งงานเพื่อจะมีลูก สตรีไม่มีฐานะสูงไปกว่าเครื่องมือสำหรับทำการเพาะปลูก เพื่อให้ออกลูกออกผล และมนุษย์จะต้องแต่งงานเพื่อเหตุผลอย่างเดียว คือเพื่อให้มีลูกเท่านั้น

แต่เราจะโทษว่าคนโบราณผิดร้ายในเรื่องนี้ก็ไม่ได้ เพราะเหตุผลเบื้องต้นดังที่กล่าวมาในบทที่ ๑. คือเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์และสัตว์สองประการ การสืบพันธุ์และความปลอดภัย ความคิดของคนโบราณเรื่องการแต่งงานจึงเป็นเรื่องสืบพันธุ์เท่านั้น

มีเหมือนกันที่มนุษย์โบราณครั้งกระโน้นแต่งงานด้วยความรัก คือหญิงสาวชายหนุ่มรักใคร่กันแล้วก็แต่งงานกัน แต่ความรักได้หมดลงพร้อมกับการแต่งงาน คือเมื่อแต่งงานกันเข้า ก็หมดเรื่องรัก เป็นแต่เรื่องลูก วรรณคดีโบราณเกือบทุกเรื่องได้ให้พิสูจน์แก่เราในเรื่องนี้ นิยายรักของโบราณพรรณนาเรื่องรักกันไว้นักหนา ความรักทำให้เกิดการเสียสละนานาประการ ตลอดถึงรบพุ่งกันเสียชีวิตเลือดเนื้อ แต่เมื่อได้นางเอกมาเป็นเมียแล้ว เรื่องรักก็เงียบหาย ไม่พูดถึงอีกต่อไป นางเอกก็ถูกเก็บไว้ ไม่ปล่อยตัวออกมาอีก และพระเอกก็แสวงหาเรื่องรักกับหญิงอื่นต่อไปใหม่

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ความคิดเรื่องแต่งงานนั้น คนในสมัยใหม่ สมัยปัจจุบันมีความคิดสูงกว่าคนโบราณ

คนโบราณจะดีกว่าคนสมัยใหม่ในทางใดก็ตามที แต่ความคิดในเรื่องแต่งงานนี้ ไม่ดีกว่า

๒. ความบริสุทธิ์ของหญิง

เรื่องความบริสุทธิ์ของหญิงนี้ ความคิดของคนโบราณด้วยกันเอง แตกต่างกันมาก คือถือตรงกันข้ามคนละอย่างคนละลัทธิทีเดียว พวกหนึ่งถือว่าความบริสุทธิ์ของหญิงเป็นของดี ของมีค่า ของศักดิ์สิทธิ์ ของควรเชิดชูบูชา ส่วนอีกพวกหนึ่งไม่ได้ให้คุณค่าแก่ความบริสุทธิ์อย่างไรเลย ตรงกันข้าม หญิงบริสุทธิ์จะหาสามีไม่ได้ หรือมีฉะนั้นก็ต้องทำลายความบริสุทธิ์เสียก่อนแต่งงาน

ทั้งสองลัทธิ ต่างมีวิธีการที่โหดร้ายป่าเถื่อนด้วยกันวิธีการ ซึ่งพวกเราสมัยนี้ไม่สามารถจะเห็นดีเห็นชอบด้วย แม้ว่าในสมัยปัจจุบันนี้ ยังประพฤติปฏิบัติกันอยู่ในหมู่ชนบางพวกบางศาสนา ในสายตาของหมู่ชนที่มีอารยธรรมและวัฒนธรรมสมัยใหม่อย่างไทยเรา ย่อมมองเห็นเป็น

ความโหดร้าย เราจะยอมเสียเวลาเรียนรู้เรื่องนักสักเล็กน้อย

ในจำพวกที่บูชาความบริสุทธิ์นั้น ถือความบริสุทธิ์เป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นศิริมงคล สามารถจะช่วยทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ให้มีฤทธิ์มีอำนาจ ให้ประสบชัยชนะ ประสบความดีงาม ความเจริญ และให้ผลอุดมสมบูรณ์ สำหรับคนพวกนี้ ความบริสุทธิ์เป็นของมีค่าเหลือหลาย พวกหัวหน้าหมู่ในคองโก แอฟริกา ซึ่งตามธรรมดาย่อมเป็นหัวหน้านักรบด้วยนั้น เครื่องอาวุธของเขา เช่นดันธนู ลูกธนู เสื้อเกราะ หมวกรบ หอกหลาว รวมความว่าอาวุธยุทธภัณฑ์ทุกอย่างที่ใช้ในการสงครามนั้น ต้องให้อยู่ในความดูแลรักษาของสาวพรหมจารีย์ ถ้าจะต้องขัดสีทำความสะอาดแก่ของเหล่านี้ ก็ต้องทำด้วยมือของสาวพรหมจารีย์ ใครจะไปแตะต้องงานมีสามีก็ต้องพ้นหน้าที่นั้น และจะแตะต้องกับของเหล่านี้ไม่ได้อีกต่อไป ถ้าเผอิญสาวพรหมจารีย์คนใดที่ทำหน้าที่รักษาเครื่องอาวุธนี้ ไปลอบเสียพรหมจารีย์ เสียความบริสุทธิ์เข้า ความรู้ถึงนายถึงหัวหน้าหมู่ นอกจากสาวพรหมจารีย์คนนั้นจะถูกลงโทษ

อย่างแรงร้าย ซึ่งอาจจะถึงเผาทั้งเป็นแล้ว เครื่องสาตราวุธซึ่งอยู่ในความอารักขาของหญิงนั้น ก็จะต้องถูกนำไปเผาอย่างหมดสิ้น เพราะถือว่า ถ้ามือของหญิงที่ไม่บริสุทธิ์ ไม่เป็นพรหมจารีย์มาแตะต้องเข้าแล้ว สาตราวุธเหล่านั้นก็หมดฤทธิ์หมดอำนาจ ไม่สามารถจะเอาชัยชนะในการสู้รบกับข้าศึกอีกต่อไป

ในหมู่คนที่เรียกว่า กัวรานี ซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในประเทศปาราไกว ในอเมริกาใต้ปัจจุบันนี้ แพทย์ต้องเป็นสาวพรหมจารีย์ หรือหญิงพรหมจารีย์ คือหญิงที่บริสุทธิ์ไม่เคยแต่งงาน ไม่เคยเสียความบริสุทธิ์เสียพรหมจรรย์ เพราะชนพวกนี้ถือกันว่า การรักษาโรคภัยไข้เจ็บของเขานั้น ต้องรักษาด้วยอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และผู้ที่จะใช้อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ได้ ก็ต้องเป็นหญิงบริสุทธิ์เป็นพรหมจารีย์ สตรีคนใดต้องการจะมีอาชีพในทางเป็นแพทย์ รักษาโรคภัยไข้เจ็บไปจนตลอดชีวิต ก็ต้องรักษาพรหมจารีย์ รักษาความบริสุทธิ์ไปจนตลอดชีวิต แม้จะอายุมากหรือแก่เฒ่าอย่างไรก็ตามที ถ้าไปแต่งงานมีสามี หรือมีเรือนให้ปรากฏ หรือ

แม้เป็นที่สงสัยแก่หมู่คน ว่าเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ ไม่เป็นพรหมจารีย์แท้จริงแล้ว ก็จะไม่มีใครยอมให้รักษาโรคภัยไข้เจ็บของเขาเลย

มีหมู่ชนเป็นอันมาก ทั้งในอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ ในโคลัมเบียของอังกฤษ ในเม็กซิโก ในประเทศเปรูในดินแดนนิวคาลโดเนีย เวลาจะหว่านพืชทำการเพาะปลูกในฤดูหว่าน พืชที่จะหว่านนั้น ต้องหว่านด้วยมือของหญิง ซึ่งเชื่อแน่โดยปราศจากความสงสัย ว่าเป็นพรหมจารีย์แท้ เพราะถือกันว่า พืชที่หว่านโดยมือของผู้ที่ไม่บริสุทธิ์ ไม่เป็นพรหมจารีย์นั้น จะไม่มีผลงอมงามอุดมสมบูรณ์

ในพวกกรีกโบราณ อินเดียโบราณบางแห่ง และหมู่ชนอีกเป็นอันมาก ได้บูชาความบริสุทธิ์และความเป็นพรหมจารีย์นั้น ถึงกับมีเทพเจ้าพรหมจารีย์ไว้เป็นที่เคารพบูชา ไหมู่ชนชาติยิว ก็บูชาความเป็นพรหมจารีย์มาตั้งแต่ดั้งเดิม แม้มารดาของพระเยซู ยังกล่าวกันว่าเป็นพรหมจารีย์ พระเยซูเกิดมาด้วยอำนาจของเทพเจ้า และมารดา

ของพระเยซูไม่เคยเสียความบริสุทธิ์ ทั้ง ๆ ที่มีลูกมีผัวอย่างเห็นประจักษ์อยู่แล้ว

อันที่จริงการบูชาความบริสุทธิ์ หรือความเป็นพรหมจารีย์ ก็ดูเป็นลัทธิที่ดี ไม่น่าจะมีอะไรโหดร้ายหรือป่าเถื่อน แต่ความโหดร้ายป่าเถื่อนอยู่ในเรื่องพิสูจน์ความเป็นพรหมจารีย์

เราทราบกันอยู่ว่า สาวพรหมจารีย์ที่แท้จริงนั้นจะต้องมีโลหิตออก เมื่ออยู่ร่วมกับชาย โดยเสียพรหมจารีย์เป็นครั้งแรก นี่เป็นเรื่องปรกติของหญิงสาว แต่ในหมู่คนโบราณที่บูชาความบริสุทธิ์หรือพรหมจารีย์ โลหิตอันนี้มีความสำคัญมาก สตรีหรือบิดามารดาของเจ้าสาวต้องเตรียมผ้าที่สะอาดไว้ให้ลูกสาว ในคืนแรกของการแต่งงาน เพื่อซับโลหิตไว้เป็นเครื่องพิสูจน์ ความเป็นพรหมจารีย์ของตน

ในหมู่คนเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอินเดียปัจจุบันนี้ ยังถือวิธีการอันนี้อย่างเคร่งครัด ในพิธีการแต่งงาน เมื่อส่งตัวเจ้าสาวให้เข้าไปอยู่กับเจ้าบ่าวแล้ว พวกญาติพี่น้อง หรือพ่อแม่ของฝ่ายชาย ก็ยังไม่ยอมกลับ

บ้าน ต้องคอยอยู่จนกว่าจะได้เห็นพิสูจน์ความเป็นพรหมจารีย์ เขานั่งประชุมกันอยู่นอกห้อง หรือหน้าห้อง ซึ่งเป็นที่อยู่หลับนอนของคู่บ่าวสาว ส่งคู่บ่าวสาวเข้าไปอยู่ร่วมกัน แล้วเจ้าบ่าวหรือเจ้าสาว หรือทั้งสองคน ต้องนำผ้าเปื้อนเลือดออกมาให้ดู พวกผู้ใหญ่เหล่านั้นก็พอใจและอวยชัยให้พรแก่คู่บ่าวสาวให้อยู่เย็นเป็นสุขกันต่อไป ถ้าด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ไม่สามารถจะนำพิสูจน์ออกมาให้ดูได้ การแต่งงานนั้นก็อาจจะเป็นโมฆะ หรือเป็นที่อับอายขายหน้าอย่างมาก แต่กรณีที่พิสูจน์ไม่ได้นั้น ไม่ค่อยจะมีสำหรับคนพวกนี้ เพราะผู้หญิงต้องถูกจับตัวแต่งงานตั้งแต่อายุ ๑๑—๑๒ ถึงอย่างไรก็มีพิสูจน์ให้ดูได้

ในหมู่พวกยิวโบราณ สตรีที่แต่งงานใหม่คนใดไม่สามารถจะพิสูจน์ความเป็นพรหมจารีย์ของตนได้ จะต้องถูกเพื่อนบ้านเอาก้อนดินก้อนหินขว้างจนตาย เพราะถือเป็นกาลกิณีอัปมงคล ถึงกับไม่ควรจะมีชีวิตอยู่ต่อไป

และประเพณีอันนี้ ไม่ใช่มีอยู่เฉพาะในหมู่ชนที่เราเรียกว่า "แขก" ที่จริงฝรั่งแท้ ๆ ก็ถือประเพณีอันนี้ ในยุโรปภาคใต้และภาคตะวันออก, ดินแดนบางแห่งในรัสเซีย,

ในประเทศกรีซ, ในเกาะซิซิลี มีประเพณีที่ต้องเอาผ้าซับโลหิตพรหมจรรย์แขวนไว้ที่หน้าต่างบ้าง ผูกปลายไม้ปักเป็นเสาไว้เหมือนของบ้าง ผูกปลายไม้แห่แหนไปตามหมู่บ้านเพื่ออวดคนทั้งหลาย ว่าลูกสาวของเขาที่แต่งงานเมื่อวานนี้เป็นหญิงบริสุทธิ์จริงบ้าง นี่เป็นวิธีที่ฝรั่งเองก็เคยทำเรื่องที่แปลกประหลาดมากนั้นคือ เรื่องของพระเจ้าชาร์ลส์ที่ ๕ แห่งสเปน ซึ่งนักเรียนประวัติศาสตร์ย่อมทราบว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่บุญหนักศักดิ์ใหญ่ มีอำนาจยิ่งใหญ่เป็นพระเจ้าแผ่นดินที่เข้มแข็งอย่างแท้จริงองค์หนึ่ง ในประวัติศาสตร์ของยุโรป และเป็นคนสมัยใหม่แท้ ๆ เมื่อ อภิเษกสมรสกับพระนางอิซาเบลลา ยังมีรับสั่งให้ขุนนางข้าราชการผู้ใหญ่คอยอยู่ในห้องโถง เมื่อเวลาส่งตัว เสด็จเข้าไปอยู่ร่วมกับพระนางอิซาเบลลาแล้ว ก็นำพิสูจน์พรหมจารีย์ออกมาให้พวกขุนนางข้าราชการผู้ใหญ่ดู

ทั้งนี้เป็นเรื่องแห่งการบูชาความบริสุทธิ์ หรือความเป็นพรหมจารีย์ แต่อีกทางหนึ่งซึ่งตรงกันข้าม คือพวกที่ไม่ให้ความสำคัญแก่พรหมจารีย์เลยนั้น ก็มีอยู่เป็นอันมากอินเดียเองในสมัยปัจจุบันนี้ ในบางถิ่นประเทศ สตรีที่

แต่งงานก่อนจะเข้าอยู่ร่วมกับสามี ต้องถูกทำลายพรหมจารีย์เสียก่อน และผู้ทำลายพรหมจารีย์นั้น ก็ต้องเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ที่นับถือ เช่นเป็นนักบวชในศาสนาของเขา มิใช่หลายถิ่นประเทศ แม้ในถิ่นที่ทางเหนือใกล้ ๆ เขตไทยเรานี้เอง ก็ยังนิยมนับถือลัทธินั้น ถึงกับมีคนที่ประกอบอาชีพ ทำหน้าที่เป็นผู้ทำลายพรหมจารีย์หญิงที่จะเข้าพิธีแต่งงาน ท่านผู้อ่านคงจะได้พบเรื่องเหล่านี้ ในหนังสือต่าง ๆมาแล้วเป็นอันมาก

ในดินแดนอัลยิเรีย แอฟริกาที่อยู่ใกล้ยุโรปที่สุดในปัจจุบันนี้ สตรีจะไม่สามารถหาสามีได้เลย ถ้าหากไม่เคยเป็นโสเภณีมาก่อน เพราะถือกันว่า หญิงที่ไม่เคยเป็นโสเภณีมาก่อนนั้น จะไม่มีความรู้ในทางบำเรอชาย ประเทศญี่ปุ่นแม้ในปัจจุบันนี้เอง หญิงซึ่งประกอบอาชีพเป็นเกชามาก่อน สามารถจะแต่งงานได้สามีดี ๆ คือสามีที่เป็นคนมั่งคั่ง เป็นคนชั้นสูง และสามีที่ได้หญิงเกชาเป็นภริยานั้น ก็พอใจที่จะอวดอ้างแนะนำแก่คนทั้งหลาย ว่าภริยาของเขาเคยเป็นเกชามาก่อน เพื่อแสดงว่า เขาได้

แต่งงานกับหญิงที่มีศีลปะ มีความรู้ในทางปฏิบัติให้ความสุขแก่สามี

ในหมู่พวกยิวโบราณเอง ซึ่งเชิดชูบูชาความบริสุทธิ์ดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ก็ยังปรากฏในคัมภีร์เก่าของเขา ว่ามียิวพวกหนึ่ง เรียกว่าพวก อโมริต ถือเป็นประเพณีเคร่งครัดว่า หญิงใดจะแต่งงาน ก่อนถึงวันแต่งงานจะต้องไปเป็นโสเภณีเสีย ๗ วัน และเงินที่หาได้จากการเป็นโสเภณีระหว่าง ๗ วันนั้น จะต้องนำมาให้แก่ชายซึ่งเป็นคู่แต่งงาน

รวมความว่าโลกในสมัยโบราณ หรือหมู่ชนซึ่งยังเคร่งครัดในแบบโบราณของเขา และยังประพฤติปฏิบัติอยู่ในเวลานี้ มีความคิดเห็นเรื่องความบริสุทธิ์ผิดกันเป็นสองทาง ทางหนึ่งคือเชิดชูบูชาความบริสุทธิ์เห็นความบริสุทธิ์เป็นของศักดิ์สิทธิ์เป็นศิริมงคล อีกพวกหนึ่งตรงกันข้าม คือไม่ต้องการความบริสุทธิ์ และมีวิธีทำลายพรหมจารีย์หรือความบริสุทธิ์ด้วยประการต่าง ๆ

ในโลกสมัยปัจจุบันนี้ ความคิดของมนุษย์ในเรื่องความบริสุทธิ์นั้น ดูเหมือนจะเป็นไปในทางกลาง คือไม่

เชิดชูบูชา หรือถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์อย่างในสมัยโบราณ แต่พรหมจารีย์หรือความบริสุทธิ์ ก็ยังมีความสำคัญสำหรับสมัยใหม่นี้อยู่เป็นอันมาก ประเพณีที่ต้องทำลายความบริสุทธิ์เสียก่อนแต่งงาน หรือต้องไปเป็นโสเภณีก่อนแต่งงานนั้น สำหรับสายตาของโลกปัจจุบันนี้ ถือเป็นความป่าเถื่อนทีเดียว แต่ในโลกปัจจุบันนี้ ในหมู่ชนที่เจริญก้าวหน้าอย่างสมัยใหม่ ก็ไม่ถือความบริสุทธิ์อย่างรุนแรงถึงกับจะต้องพิสูจน์กันอย่างวิธีที่กล่าวมาแล้ว

แต่อย่างไรก็ดี แม้ในโลกและในหมู่ชนที่เจริญก้าวหน้าอย่างสมัยใหม่นี้ ความบริสุทธิ์หรือความเป็นพรหมจารีย์ของหญิง ก็ยังมีความสำคัญอยู่เป็นอันมาก ไม่ใช่สำคัญสำหรับผู้ชาย ไม่ใช่สำคัญสำหรับพิธีแต่งงาน แต่เป็นความสำคัญสำหรับผู้หญิง หรือเจ้าสาวที่เข้าพิธีแต่งงานนั้นเอง แม้ในครอบครัวสมัยใหม่นี้ความบริสุทธิ์หรือความเป็นพรหมจารีย์ ก็ยังมีผลแก่สตรีในชีวิตสมรสที่จะต้องดำเนินไปในอนาคตอีกเป็นอันมาก เพราะทำให้สามีเกรงใจให้เกียรติ สามีมีหลักฐานเชื่อได้แน่นอนว่าภริยาของตนบริสุทธิ์ เป็นพรหมจารีย์แท้จริงมาก่อน

แต่งงานกับตน และผู้ที่ทำลายพรหมจารีย์ของภริยาคือตนเอง นั้น ย่อมจะเกรงใจให้เกียรติแก่ภริยาไปตลอดกาล ความบริสุทธิ์ หรือความเป็นพรหมจารีย์จะเป็นอุปกรณ์สำคัญอีกอันหนึ่งที่จะช่วยให้สตรีรักษาอำนาจในครอบครัวไว้ได้ เป็นเครื่องคุ้มกันตัวหญิงนั้นเอง มิให้สามีดูถูกดูหมิ่นได้ง่าย ๆ

แต่ตรงกันข้าม ถ้าเป็นที่รู้กัน หรือสามีทราบแน่นอนว่าภริยาของตนนั้น ก่อนแต่งงานกับตน ได้เคยเสียความบริสุทธิ์เสียพรหมจารีย์ไปแล้ว เช่นนี้ ถึงอย่างไรก็ไม่ให้เกียรติแก่ภริยา เท่าที่แน่ใจว่าภริยาเป็นพรหมจารีย์ ความดูหมิ่นอาจมีอยู่ในใจสามีเสมอไป ภริยาจะทำความดีสักเพียงไร ก็ยากที่จะลบล้างเรื่องที่แล้วมา

ด้วยเหตุนี้ ความเป็นพรหมจารีย์หรือความบริสุทธิ์ของหญิงจึงยังมีความสำคัญอยู่มากหลาย แม้ในโลกและในหมู่ชนที่มีความเจริญอย่างสมัยใหม่ ขอให้เราสอนลูกหญิงหลานหญิงหรือน้องหญิงของเรา ให้เห็นคุณค่าของความบริสุทธิ์ ที่จะต้องรักษาไว้เป็นสมบัติอันสูงสุดในตัวสตรี ไม่มีสมบัติอันใดจะสูงค่ายิ่งไปกว่านี้ อันที่จริงสำหรับชาวไทยเราโดยทั่วไป เรารู้คุณค่าของความ

บริสุทธิ์อยู่แล้ว เรารู้ว่าการเสียความบริสุทธิ์ก่อนแต่งงานนั้น เป็นผลร้ายแก่ชื่อเสียง เป็นผลร้ายที่จะทำให้หาคู่แต่งงานได้ยาก ถ้าเป็นสตรีที่ไม่ใฝ่ผ้าเรื่องเสียดายความบริสุทธิ์ ยังมีค่าสูง และเป็นที่พึงปรารถนา อาจหาคู่แต่งงานที่ดีได้ ความข้อนี้เราทราบกันอยู่ทั่วไป

แต่ขอให้เราสอนน้องสาวหลานสาว หรือลูกสาวของเรา ว่าคุณค่าหรือความสำคัญของความบริสุทธิ์ ไม่ได้มีอยู่เพียงเท่านั้น สมบัติอันล้ำค่านี้ ยังจะมีความสำคัญและมีประโยชน์แก่ชีวิตของตัวเองไปตลอดกาล ความบริสุทธิ์จะเป็นเกียรติและความภาคภูมิใจ จะเป็นอุปกรณ์อันสำคัญช่วยฐานะของเขา ในชีวิตสมรส ถ้าเขาไม่อยากจะตกเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ของสามี อยากจะมีอำนาจและความเสมอภาค หรืออยากจะเป็นชนิดที่ไทยเราเรียกกันว่า "เบ๊ะบน" ความบริสุทธิ์ของเธอจะเป็นอุปกรณ์สำคัญอย่างมาก เพราะจะเป็นเครื่องช่วยให้สามีเกรงใจให้เกียรติอยู่เสมอ

และยิ่งกว่านั้น เมื่อต่อไปภายหน้า ถึงเวลาที่จะต้องปกครองดูแลลูกสาวหลานสาว ให้อยู่ในโอวาท ให้

ประพฤติตัวดี ถ้าลูกหลานมีทางรู้เข้าด้วยวิธีใด ๆ ว่าตัวเองก็มีความประพฤติไม่ดีมาแต่ก่อน การที่จะกล่าวสอนและบังคับบัญชาลูกหลาน ก็เป็นการยากมากขึ้น แต่ถ้าความบริสุทธิ์ของตัวมีอยู่ ก็ย่อมจะพูดได้เต็มปาก และสอนกันได้เต็มที่ ด้วยเหตุดังว่านี้ ความบริสุทธิ์จึงมีความสำคัญแม้ในโลกสมัยใหม่นี้เป็นอันมาก

๓. พิธีการต่าง ๆ

เรื่องพิธีการแต่งงานนั้น ดูเหมือนจะได้ผ่านความเปลี่ยนแปลงมา ๓ ขั้น ขั้นต้นคือ ไม่มีพิธีอะไรเลย หรือมีพิธีอย่างง่าย ๆ เพียงพ่อแม่หรือผู้ใหญ่บอกว่ายกให้ชายพูดอะไร ๒—๓ คำ ผู้หลักผู้ใหญ่ซึ่งเป็นประธานในพิธีแต่งงานพูดอีกเล็กน้อย แล้วก็เป็นอันเสร็จ ต่อมาเมื่อทางศาสนาเข้าเกี่ยวข้องกับพิธีแต่งงาน พิธีการก็ยุ่งยากมากหลาย แต่ความยุ่งยากเหล่านั้น ก็ล้วนมีความหมายในตัวของมันเองของสิ่งหนึ่ง หรือการกระทำอย่างหนึ่ง ย่อมมีความหมายในตัวของมัน ประเพณีฝรั่งบางแห่ง

ซึ่งยังใช้อยู่จนบัดนี้ เมื่อเสร็จการแต่งงานแล้ว เจ้าบ่าวพาเจ้าสาวไปแล้ว พวกแขกและเพื่อนฝูงที่อยู่ข้างหลังก็ถอดรองเท้าขว้าง บางทีถูกเข้าจริง ๆ และขว้างกันเป็นการใหญ่ เพราะทุกคนขว้าง ที่ทำเช่นนั้น ก็เนื่องมาจากการแย่งชิงหญิงในโบราณกาลดึกดำบรรพ์ ซึ่งเมื่อหญิงถูกแย่งชิงไป พวกพ้องของหญิงก็พยายามติดตามกระทำร้ายชาย คว้าไม้หรือก้อนดินก้อนหินได้ ก็ขว้างปาไป มีพิธีหลายอย่างที่สืบเนื่องหรือเปลี่ยนแปลงมาจากความเป็นจริงในสมัยดึกดำบรรพ์ มาถึงขั้นที่สาม ซึ่งเป็นสมัยปัจจุบันนี้ พิธีการแต่งงานได้ย่นย่อให้ง่ายลงไป ยิ่งเมื่อรัฐเข้าเกี่ยวข้อง โดยออกกฎหมายที่ใช้บังคับแก่การแต่งงานด้วย บางทีก็ไม่ต้องทำพิธีอื่น นอกจากปฏิบัติตามกฎหมาย คือการจดทะเบียน

อย่างไรก็ดี มีพิธีการหลายอย่างเกี่ยวกับการแต่งงาน ซึ่งน่ารู้น่าเรียน และการศึกษาเรื่องเหล่านี้ จะช่วยให้เราเข้าใจความหมายของการแต่งงาน อันเป็นเรื่องสำคัญอันหนึ่งในชีวิตของมนุษย์ได้ดี

สิ่งซึ่งมีวิธีการเหมือน ๆ กันทั่วไปนั้น คือการแต่งงานซึ่งมีพิธีอย่างแท้จริง ต้องมีการหมั้นกันก่อน การหมั้นหมายถึงการทำสัญญาผูกพัน ตกลงว่าจะแต่งงานกัน แต่หากจะต้องใช้เวลาเตรียมการหลายอย่าง สำหรับชีวิตสมรสที่จะต้องดำเนินไปในภายหน้า จึงต้องมีการหมั้นกันไว้ก่อน ทำเนียมของไทยเราเอง ก็ต้องมีการหมั้น และต้องมีของหมั้น วิธีไทยเราผิดแปลกจากชาติยุโรปอย่างหนึ่ง คือของหมั้นนั้นมักเป็นของมีราคามาก มากพอที่จะไม่ให้ฝ่ายชายทอดทิ้งไม่แต่งงาน เราหมั้นกันด้วยทอง มีน้ำหนักตั้งแต่ ๑ บาทถึง ๕๐ บาท (กล่าวถึงคนพลเมืองทั่วไป) ซึ่งต้องนับเป็นของมีราคามาก ถ้าหากชายจะบิดพริ้วไม่แต่งงานตามสัญญา ฝ่ายหญิงมีอำนาจริบของหมั้น แต่ฝ่ายหญิงไม่มีทางเสียอะไร ถ้าเผอิญหญิงนั้นเกิดรักใคร่กับชายอื่น และหนีไปกับชู้รัก ไม่สามารถจะประกอบพิธีแต่งงานได้ พ่อแม่ของฝ่ายหญิงก็มีแต่เพียงความจำเป็นที่จะต้องคืนทองหมั้นให้แก่ฝ่ายชาย

ประเพณีของยุโรป หรือของชาติโบราณอื่น ๆ เช่น อียิปต์และยิว ซึ่งอยู่ในพวกที่มีความรู้ความเจริญ

มีหลักเกณฑ์การปกครอง มีขนบประเพณีเป็นระเบียบเรียบร้อยนั้น เรื่องหมั้นไม่ใช่วางมัดจำเป็นวิธีของไทยเรา การหมั้นเป็นแต่เครื่องหมายแห่งความตกลง ของหมั้นก็ไม่จำเป็นจะต้องมีราคาแพง ถึงกับฝ่ายชายจะต้องเสียดาย ถ้าหากจะบิดพริ้วไม่แต่งงาน แบบโบราณดึกดำบรรพ์ทีเดียว เพียงแต่เอาภาชนะอันหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นดินเผาหรือเป็นโลหะก็ได้ เอามาทุบหรือตัดให้แตกออกเป็นสองชิ้น ให้ฝ่ายชายถือไว้ชิ้นหนึ่ง ฝ่ายหญิงถือไว้ชิ้นหนึ่ง เป็นเครื่องหมายแห่งการหมั้นกัน และเมื่อถึงเวลาแต่งงาน ก็เอาภาชนะที่ถือไว้ฝ่ายละครึ่งนั้น มาวางให้ติดกัน รวมความว่าเป็นแต่เพียงเครื่องนิมิตหมายเท่านั้น

ต่อมาก็ได้ใช้แหวน เป็นเครื่องหมายของการหมั้น เรื่องแหวนนี้ ดูเหมือนเราจะเข้าใจกันว่า เป็นวิธีการที่บัญญัติขึ้นในคริสต์ศาสนา แต่ความจริงหาเป็นอย่างนั้นไม่ โลกได้ใช้แหวนเป็นของหมั้นมาช้านาน ก่อนพระเยซูเกิด และใช้กันในถิ่นประเทศที่ลัทธิคริสต์ศาสนา หรือลัทธิยิวไม่ได้แผ่เข้าไปถึง เช่นในประเทศอียิปต์ ก็ใช้แหวนเป็นของหมั้นมาแต่โบราณดึกดำบรรพ์ ในประเทศอื่น ๆ

สมัยโบราณ หาร่องรอยหลักฐานได้ทั้งนั้น ว่าได้ใช้แหวนเป็นของหมั้น เรื่องการใช้แหวนเป็นของหมั้น จึงเป็นวิธีสากล ซึ่งใช้กันทั่วไป แม้ว่าจะเป็นชนชาติใด ภาษาใดถือศาสนาใดก็นิยมใช้ แม้ว่าจะไม่มีอยู่ในประเพณีดั้งเดิมของตัว ก็พอใจที่จะรับเอาเรื่องแหวนนี้ไปใช้ เป็นเครื่องหมายของการหมั้น ไทยเราเองในปัจจุบันนี้ ก็ได้รับใช้วิธีแหวนหมั้น โดยถือว่าไม่ขัดกับขนบประเพณีของเรา ยังดูเป็นความเหมาะสมดีเสียด้วยซ้ำ

ทำไมโลกจึงใช้แหวนเป็นของหมั้น

ทางค้นคว้าของนักโบราณคดี ให้เหตุผลอย่างเป็นที่น่าพอใจ เหตุผลของนักโบราณคดีมีดังต่อไปนี้

ในบรรดาของเก่าของโบราณของยิว ได้พบห่วงวงกลม ซึ่งทำเป็นรูปแหวน มีลวดลายประดับเพชรพลอย แต่มีขนาดโตกว่าแหวนธรรมดาเป็นอันมาก โตพอที่จะสวมข้อมือได้ แต่ใส่เข้าไปในมือไม่ได้ เพราะวงกลมนั้นเป็นชั้นหนึ่งชั้นเดียว ไม่มีทางเบี่ยงเหมือนกำไล หรือสร้อยข้อมือ ขนาดวงกลมอาจจะสวมข้อมือได้ แต่ไม่สามารถที่จะใส่ได้ เพราะไม่สามารถจะสอดใส่เข้าไปทาง

ปลายมือ เป็นการแน่นอนว่าของอย่างนี้ ไม่ใช่เครื่องประดับแขนหรือประดับข้อมือ และรูปร่างก็เป็นแหวนแท้ ๆ จึงเข้าใจได้อย่างเดียวว่าของสิ่งนี้ต้องเป็นแหวนหมั้น และแหวนหมั้นนั้น เดิมทีเดียว เขาไม่ได้ทำเป็นแหวนใส่นิ้ว เขาทำเป็นห่วงวงกลม ซึ่งเป็นการแน่นอนว่า ต้องเป็นความคิดที่สืบเนื่องมาจาก เรื่องการแย่งชิงจับหญิงไปเป็นภริยา หญิงที่ถูกจับไปเป็นภริยานั้น ก่อนที่จะแน่ใจว่าจะตกลงปลงใจอยู่ด้วยโดยไม่หนี หญิงนั้นจะต้องถูกล่ามโซ่ตรวน เหมือนอย่างทาสอย่างเชลย ครั้นภายหลังเมื่อเลิกการแย่งชิงเอาหญิงไปเป็นภริยา มีพิธีแต่งงานอย่างเป็นระเบียบแล้ว มีวิวาหมั้นแล้ว ความคิดเรื่องเครื่องหมายของหมั้น ก็ต้องมาจากห่วงตรวน หรือห่วงรัดคอ ซึ่งใส่แก่หญิงที่แย่งชิงจับเอาไปเมื่อครั้งกระโน้น ให้เป็นเครื่องหมายว่าเดี๋ยวนี้มีห่วงรัดคอไว้แล้ว และตกเป็นของฝ่ายชายแล้ว จะหนีไปทางไหนไม่ได้ ห่วงที่ทำอย่างนั้น ก็ไม่ได้ตั้งใจที่จะเป็นห่วงใส่มือหรือใส่คอจริง ๆ เพราะทำด้วยทองจริงประดับเพชรพลอย ไม่สามารถจะทำให้ใหญ่โตมากนักได้ แต่ก็ไม่ได้ตั้งใจให้เป็นแหวน ความตั้งใจมีแต่เพียงให้เป็น

ห่วงกลมอันหนึ่ง สำหรับเป็นเครื่องหมายของการหมั้นเท่านั้น

แต่ในอียิปต์ ซึ่งเป็นประเทศกสิกรรมมาแต่โบราณกาลดึกดำบรรพ์ เป็นประเทศที่มีเรื่องชายเข้าไปฝากตัวทำงานในครอบครัวของหญิงเพื่อแต่งงาน เป็นประเทศที่อำนาจในครอบครัวตกอยู่แก่หญิงมากที่สุด ไม่มีเรื่องแย่งชิงหรือจับหญิงไปเป็นภริยา เหมือนในที่อื่น ๆ แต่ในอียิปต์ก็ใช้แหวนเป็นเครื่องหมายของการหมั้น มาแต่โบราณกาล ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า หนังสือโบราณของอียิปต์นั้น ตัวอักษรที่เขียนเป็นวงกลม หมายความว่า "ไม่สิ้นสุด" หรือ "ชั่วกัลปาวสาน" อียิปต์ใช้แหวนเป็นของหมั้น ด้วยความหมายที่เอามาจากอักษรตัวนี้ ซึ่งมีความหมายในทางที่ดี คือหมายถึงชีวิตสมรส ว่าจะเป็นชีวิตที่ยืนยาวชั่วกัลปาวสาน ไม่มีที่สิ้นสุด

ความมาชัดยิ่งขึ้นอีก ในสมัยของกรีก คือกรีกก็ใช้แหวนเป็นของหมั้นเหมือนกัน และให้ความหมายไว้ ๓ ประการ คือ ๑. ความสัมพันธ์ ๒. ความไม่ขาดแยก

จากกัน และ ๓. ความไม่สิ้นสุด คือหมายอย่างเดียวกับอียิปต์ ว่าชั่วกัลปาวสาน

อันที่จริงแหวนก็มีลักษณะเหมาะสมที่สุด สำหรับจะเป็นนิมิตหมายอย่างที่กล่าวนี้ แหวนหมายถึงความสัมพันธ์ เพราะเป็นของกลมที่ติดต่อกันไป, หมายถึงความไม่ขาดแยกจากกัน ก็เป็นลักษณะรูปร่างของแหวนนั่นเอง, หมายถึงความไม่สิ้นสุด เพราะแหวนไม่มีท้ายไม่มีปลาย ลองจับแหวนหมุนไปสักเท่าไร ก็ไม่มีเวลาที่จะถึงปลาย ไม่มีเวลาถึงที่สุด

ไอร์แลนด์ สมัยโบราณ ใช้ของหมั้นเป็นห่วงวงกลมอย่างแหวนเหมือนกัน แต่ขนาดโตกว่าแหวน และถักทำด้วยผมคน มีวิธีถักทำอย่างประณีต รวมความว่าโลกได้ใช้ของวงกลมเป็นเครื่องหมายของการหมั้น หรือการแต่งงาน เพราะห่วงวงกลมเป็นเครื่องหมายของความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ความไม่ขาดแยกจากกัน และความไม่สิ้นสุด โลกต้องการให้ชีวิตสมรสยืนยาวชั่วกัลปาวสาน

ในคริสต์ศาสนาเอง เพิ่งมาปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับแหวนหมั้นขึ้นเพียงเมื่อคริสต์ศักราช ๘๖๐ ซึ่ง

แสดงให้เห็นว่า ความคิดเรื่องแหวนหมั้นนั้น ได้มีมาก่อนคริสต์ศาสนาเป็นเวลาช้านาน คริสต์ศาสนาไม่ได้เป็นต้นบัญญัติในเรื่องแหวนหมั้น

ทำไมแหวนหมั้นจึงใส่ที่นิ้วนางมือซ้าย นักศาสนาบางพวกอธิบายว่า เพราะนิ้วนางมือซ้าย เป็นนิ้วที่ติดต่อตรงกับหัวใจ คำอธิบายอย่างนี้ ไม่มีหลักฐานอันควรเชื่อถือในทางวิชาการ เป็นแต่เรื่องคิดเอาเอง ตามวิสัยของนักคิดทางพิธีการ เหตุผลที่เห็นจะมีอยู่เพียงว่า นิ้วนางเป็นนิ้วที่มนุษย์ทั่วโลกชอบใช้ใส่แหวน เพราะเป็นนิ้วที่ปลอดภัยที่สุด เป็นนิ้วที่ใช้น้อยที่สุด และมีเครื่องป้องกันมากที่สุดในบรรดานิ้วทั้งหลาย มีนิ้วก้อยคอยกันอยู่ข้างหนึ่ง มีนิ้วกลางคอยกันอยู่อีกข้างหนึ่ง และก็ไม่ใช่นิ้วเด่นเหมือนนิ้วกลาง ส่วนนิ้วกลางนั้น ถึงแม้จะมีนิ้วอื่นคอยป้องกัน ก็เป็นนิ้วเด่นและโดดกว่านิ้วอื่น อาจกระทบถูกอะไรได้ง่าย นิ้วนางเป็นนิ้วที่เหมาะที่สุดสำหรับจะใส่ของมีค่า เพราะเป็นนิ้วที่ใช้น้อย และมีเครื่องป้องกันมาก ยิ่งเป็นนิ้วนางของมือซ้ายด้วย ก็ยิ่งปลอดภัยมากขึ้นเพราะมนุษย์ใช้มือซ้ายน้อย

โลกได้ใช้นิ้วนางของมือซ้าย เป็นนิ้วใส่แหวนหมั้น แหวนแต่งงานโดยทั่วไป แต่ก็ไม่ถือเคร่งครัดทีเดียว ในประเทศอังกฤษ รัชสมัยพระนางเจ้าเอลิซาเบธ สตรีสวมแหวนหมั้นและแหวนแต่งงานที่หัวแม่มือซ้าย ยังปรากฏในรูปเขียน รูปสุภาพสตรีสมัยนั้นอยู่มากหลาย ในปัจจุบันนี้

เมื่อการแต่งงานได้ทำกันเป็นพิธี มีระเบียบดขึ้น ฐานะของสตรีก็ได้รับความยกย่องมากขึ้น ถึงแม้บางแห่งยังมีพิธีให้สตรีลงจุบเท้าสามี อย่างที่กล่าวมาข้างต้นแล้วก็ดี พิธีการอื่น ๆ ก็ได้ยกย่องสตรีขึ้นโดยลำดับ ประเทศอังกฤษเองในสมัยกลาง มีประเพณีจัดการเลี้ยงใหญ่ภายหลังพิธีแต่งงาน และในพิธีเลี้ยงใหญ่นี้ ชายคู่สมรส คือตัวเจ้าบ่าว ต้องเป็นคนเชิฟอาหารสำหรับเจ้าสาวโดยเฉพาะ และด้วยเหตุนี้ อังกฤษจึงเรียกเจ้าบ่าวว่า **Bridegroom** ซึ่งแปลว่า คนรับใช้เจ้าสาว

เป็นการเหลือวิสัย และเกินความสามารถของหนังสือเล่มนี้ ที่จะบรรยายพิธีการแต่งงานของมนุษย์ทั่วโลกเพราะมีอยู่หลายร้อยวิธี แต่ต่างวิธีต่างก็มีหลัก

มีความหมายของเขา ซึ่งถ้าจะศึกษากันให้ละเอียดแล้ว ก็จะได้ประโยชน์ในทางความรู้มากเหมือนกัน

ฝรั่งมีวิธีการอันหนึ่งภายหลังการแต่งงาน คือให้ผัวเมียอยู่ด้วยกันโดยลำพัง ปราศจากการรบกวน ในบางประเทศเช่นชาวยุโรปตอนใต้ มีพิธีถึงกับขังให้คู่บ่าวสาวอยู่ในห้องเดียวกันตั้ง ๗ วัน โดยไม่ให้ออกนอกห้อง แต่มีวิธีหนึ่งซึ่งดีกว่า และใช้กันทั่วไปในเวลานี้ คือพากันไปในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ห่างไกลจากบ้านและครอบครัว ไปอยู่ด้วยกันเป็นเวลา ๑ เดือนเต็ม ซึ่งเรียกกันว่าฮันนีมูน

เป็นการยากที่จะแปลคำ ฮันนีมูน ออกเป็นภาษาไทย เพราะเราไม่มีวิธี แต่ความหมายอันแท้จริงของคำนั้น คำว่า "มูน" ในที่นี้ ไม่ได้แปลว่าพระจันทร์ แต่แปลว่า กำหนดเวลา ๑ เดือน มูลเดิมเกิดมาจากพิธีการของชาวยุโรปภาคเหนือ ซึ่งกลั่นเหล้าชนิดหนึ่ง จากน้ำผึ้ง และมีประเพณีบังคับว่า คู่สมรสต้องดื่มเหล้าที่กลั่นจากน้ำผึ้งนี้ เป็นเวลา ๑ เดือน คำว่า ฮันนีมูน มาจากเรื่องนี้ ในสมัยนี้ไม่ต้องดื่มเหล้าอย่างนั้น แต่ยังเรียกการที่

คู่สมรสพากันไปอยู่ห่างครอบครัว ภายหลังวันแต่งงาน ว่าฮันนีมูน

ฝรั่งมีวิธีฉลองวันครบรอบแต่งงาน ซึ่งดูเหมือนไทยเราในสมัยใหม่นี้ก็นำมาใช้ โดยเห็นว่าไม่ขัดกับประเพณีของไทย และก็เป็นที่ระลึกอันดีเหมือนกัน วิธีของฝรั่งกำหนดจำนวนปี และให้ชื่อไว้ต่าง ๆ กัน ดังรายการต่อไปนี้

ครบรอบปีที่ ๑ เรียกว่า **Paper Wedding** หมายถึงกระดาษ

ครบรอบปีที่ ๕ เรียกว่า **Wood Wedding** หมายถึงไม้

ครบรอบปีที่ ๑๐ เรียกว่า **Tin Wedding** หมายถึงดีบุก

ครบรอบปีที่ ๑๒ เรียกว่า **Silk Wedding** หมายถึงไหม

ครบรอบปีที่ ๑๕ เรียกว่า **Crystal Wedding** หมายถึงเครื่องแก้ว

ครบรอบปีที่ ๒๐ เรียกว่า **China Wedding** หมายถึงเครื่องถ้วย

ครบรอบปีที่ ๒๕ เรียกว่า **Silver Wedding** หมายถึงเครื่องเงิน

ครบรอบปีที่ ๓๐ เรียกว่า **Ivory Wedding** หมายถึงเครื่องงา

ครบรอบปีที่ ๓๕ เรียกว่า **Jade Wedding** หมายถึงเครื่องหยก

ครบรอบปีที่ ๔๐ เรียกว่า **Ruby Wedding** หมายถึงทับทิม

ครบรอบปีที่ ๔๕ เรียกว่า **Sapphire Wedding** หมายถึงนิล

ครบรอบปีที่ ๕๐ เรียกว่า **Gold Wedding** หมายถึงทอง

ครบรอบปีที่ ๕๕ เรียกว่า **Emerald Wedding** หมายถึงมรกต

ครบรอบปีที่ ๖๐ เรียกว่า **Diamond Wedding** หมายถึงเพชร

เราจะเห็นได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงอันหนึ่ง ซึ่งนับว่าสมัยใหม่ดีกว่าสมัยเก่า คือเรื่องการแต่งงาน เพราะว่าการแต่งงานได้เปลี่ยนรูปจากวิธีแย่งชิงข่มขืนวิธีซื้อ มาเป็นวิธีถือเป็นความดีงามความศักดิ์สิทธิ์ วัตถุประสงค์แห่งการแต่งงาน ซึ่งแต่ก่อนมีแต่เพียงเพื่อต้องการลูก สำหรับเพิ่มจำนวนคนในครอบครัว และเพื่อสืบสายวงศ์ตระกูลมิให้สูญสูญหายนั้น ได้มีความหมายเพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่ง คือ การเป็นหุ้นส่วนแห่งชีวิต เป็นเพื่อนเดินทางไปสู่อนาคต ซึ่งเป็นระยะทางที่ไกลมาก

โดยไม่เข้ากับตัวของเราเอง และด้วยการพิจารณาโดยเที่ยงธรรม เราจะเห็นได้ว่า พิธีการแต่งงานของไทยตั้งแต่โบราณมา หรืออย่างน้อยเท่าที่เรารู้ ตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นพิธีการที่มีเหตุผล เป็นพิธีการที่ไม่ใช่ป่าเถื่อน ไม่มีความโหดร้าย และคำนึงถึงความผาสุกในอนาคตของคู่สมรส การก่อร่างสร้างตัว และความมั่นคงของวงศ์ตระกูล เรื่องพิธีเล็ก ๆ น้อย ซึ่งเราเรียนแบบจากอินเดียบ้าง จากจีนบ้าง นั้น ไม่สู้มีความสำคัญนัก

ความสำคัญอยู่ที่หลักการของเรา ดังจะได้หยิบยกขึ้นมาพิจารณาในเรื่องใหญ่ ๆ คือ

วิธีการของไทยเรามีถึง ๕ ขั้น คือการทาบทาม, การสู่ขอ, การหมั้นและการแต่งงาน

โดยที่การสู่ขอนั้น ถือเป็นพิธีการอันหนึ่ง ซึ่งจะต้องเป็นมงคล คือต้องไม่มีการปฏิเสธ ถ้าปฏิเสธก็ไม่เป็นมงคล ฉะนั้นจึงต้องมีการทาบทามในขั้นต้น ซึ่งฝ่ายชายมักจะใช้คนอื่นไปทาบทามกับบิดามารดา หรือผู้ปกครองของฝ่ายหญิง ว่าถ้าจะขอลูกสาว หรือสตรีในความปกครองนั้น ให้แก่ลูกชาย หรือชายในความปกครองของเขา ฝ่ายหญิงจะตกลงหรือไม่ วิธีนี้เป็นวิธีอารยะแท้ คือไม่จู่โจมทำไปโดยปราศจากมารยาท เป็นวิธีการขั้นต้นที่แสดงให้เห็นว่า ไทยเรามีความเป็นอารยชนอยู่มากแล้ว

มาถึงเรื่องสู่ขอ ก็ทำกันในทางที่งดงาม คำพูดแต่ละคำที่ใช้พูดกัน ในการสู่ขอ ล้วนเป็นคนที่ฉลาด เป็นถ้อยคำที่ได้เลือกสรรค์ให้ไพเราะงดงาม ถ้าเราอยากจะรู้ว่าวิธีการของไทยเราในเรื่องนี้ งดงามเพียงไร เราอาจจะอ่านดูได้ จากบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งเป็นวรรณคดี

ที่แสดงจารีตประเพณีของไทย อย่างถ่องแท้ คำพูดของทองประศรี ที่พูดกับศรีประจัน เมื่อสู่ขอนางพิมให้แก่พลายแก้ว แสดงวัฒนธรรมของไทยอย่างสูงมาก และไม่ใช่ผู้แต่งคิดประดิษฐ์ขึ้นเอง แต่เป็นคำพูดที่ไทยเราใช้ในทำนองนั้น

มาถึงการหมั้น ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ว่าของหมั้นของเรามีราคาแพงมาก มากพอที่จะทำให้ฝ่ายชายไม่กล้าบิดพริ้ว เปลี่ยนความคิดในการแต่งงาน แสดงให้เห็นว่าเราใช้วิธีการหมั้นคงหลักฐานเป็นขั้น ๆ ไป

มาถึงเรื่องแต่งงาน เรามีรายการสำคัญอยู่ ๓ อย่าง คือ ๑. สินสอด, ๒. กองทุน และ ๓. เรือนหอ

เรื่องสินสอดเป็นแต่เพียงพิธี ถือกันว่าเป็นค่าน้ำนมซึ่งเรียกกันเป็นจำนวนเงินเล็กน้อย พิธีโบราณของไทยแท้ แม้จะเป็นการแต่งงานระหว่างผู้มั่งคั่งเพียงไร ก็ไม่เรียกสินสอดมากเกินกว่า ๕๐ บาท ถ้าเรียกมากไปกว่านั้นก็ถือเป็นการขายลูกสาว ซึ่งเป็นเรื่องอับอายขายหน้า เงิน ๕๐ บาท ถือเป็นค่าน้ำนม ค่าเลี้ยงดูลูกสาว ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งมีอายุแต่งงานได้ ซึ่งความจริงมากเกิน

กว่าราคาเงิน ๕๐ บาทเป็นอันมาก แต่ก็เรียกกันเพียง ๕๐ บาทเท่านั้น

เรืองกองทุน อันนี้สำคัญมาก เป็นเครื่องแสดงความมั่งคั่งของพ่อแม่ และเป็นเครื่องแสดงว่าพ่อแม่จะสร้างหลักฐานในอนาคตให้แก่ลูกเพียงไร เป็นที่น่าเสียใจว่าพวกเราในสมัยใหม่นี้ ได้ละเลยการกองทุนกันไปมาก อาจจะเป็นเพราะว่าคู่สมรสนั้น หลักฐานในทางทรัพย์ไม่เท่าเทียมกัน ชายอาจจะจน หรือหญิงอาจจะจน หรืออาจจะอยู่ในฐานะยากจนด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่วิธีโบราณสำหรับผู้มีอันจะกิน เรืองกองทุนถือเป็นเรื่องยิ่งใหญ่และสำคัญที่สุดในการแต่งงานของไทยเรา

เรืองกองทุนนี้ หมายความว่า บิดามารดาหรือผู้ปกครองทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงได้ตกลงกัน ว่าจะให้เงินแก่ลูก หรือผู้ที่อยู่ในความปกครองของตัวฝ่ายละเท่าใด สำหรับคู่สมรสจะได้ใช้เป็นทุนก่อร่างสร้างตัวต่อไปภายหน้า และทั้งสองฝ่ายต้องออกเท่า ๆ กัน อาจจะเป็นข้างละ ๑๐ ชั่ง, ข้างละ ๒๐ ชั่ง, หรือข้างละ ๕๐ ชั่ง, อาจจะถึง ๑๐๐ ชั่งก็ได้ ถ้าทั้งสองฝ่ายสามารถจะให้ได้ แต่ต้องให้ทั้ง

สองฝ่าย ทุนทั้งให้ ถึงเวลาแต่งงานต้องมีผู้รู้เห็น มีคนชั้นผู้หลักผู้ใหญ่มานั่งนับ ในสมัยที่ยังไม่ใช้ธนบัตร ต้องแบกถุงเงินกันเป็นทิวแถว นั่งนับกันอย่างน่าชื่นชมยินดี นี่คืออนาคตที่พ่อแม่สร้างให้แก่ลูก ด้วยวิธีแต่งงานแบบไทยเรา

เรือนหอมีความสำคัญมาก คนที่แต่งงานไปแล้ว ไทยเราเรียกว่า "มีเรือน" คือเมื่อแต่งงานแล้วก็ต้องมีเรือนอยู่ของตัว ซึ่งพ่อแม่จะต้องหาให้ ตามปรกติ ที่ดินและตัวเรือน ฝ่ายชายเป็นผู้ออกเงินซื้อหรือจัดทำให้ ส่วนเครื่องเรือนเครื่องใช้ภายในครอบครัว เป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิงจัดหา

เราจะเห็นได้ว่า วิธีการของไทยเรานั้น เป็นวิธีรอบคอบจริง ๆ เป็นวิธีที่พ่อแม่สร้างอนาคตให้แก่ลูกอย่างแท้จริง และเป็นวัฒนธรรมอันประเสริฐ คนสมัยใหม่ชอบพูดว่า การแต่งงานอย่างแบบไทยโบราณของเราหมดเปลืองมาก เท่ากับเป็นการขายลูกสาว แต่รายการได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า ไม่เป็นการขายลูกสาว

อย่างไรเลย เงินที่จะถือได้ว่าเป็นการขายนั้นมีเพียงจำนวนน้อยนิดเดียว คือ ๕๐ บาท ที่เรียกว่า สินสอด นอกจากนั้นพ่อแม่ของฝ่ายหญิงไม่ได้เอามาเป็นอาณาประโยชน์ส่วนตัว ล้วนแต่ให้ประโยชน์แก่ลูกทั้งนั้น นอกจากนี้ยังมีการรับไหว้ ซึ่งต่างฝ่ายต่างจะให้เงิน หรือทรัพย์สมบัติอย่างหนึ่งอย่างใดแก่คู่สมรสเป็นพิเศษอีก

เป็นที่น่าเสียใจ วิธีการโบราณของไทยเราอย่างที่กล่าวนี้ มาถึงสมัยนี้ เราได้ละเลยกันไปเสียมาก ในตอนหลังนี้ เรามีการเรียกเงินจากฝ่ายชายเป็นจำนวนมาก ๆ ซึ่งเป็นการขายลูกสาวโดยตรง พ่อแม่ฝ่ายหญิงซึ่งเรียกเงินจากฝ่ายชายข้างเดียวนั้น มักจะอ้างว่า ไม่ได้เอาไปไหนเอามาให้แก่ลูกนั่นเอง แต่รูปการก็เป็นการขายลูก ซึ่งผิดวัฒนธรรมของไทยแท้

บางทีจะเป็นด้วยการละทิ้งวิธีเก่าของเราเอง และมาใช้วิธีใหม่ ซึ่งไม่ชอบด้วยเหตุผลอันดีงามแต่อย่างใด หนุ่มสาวสมัยใหม่ของเรา จึงตั้งตัวได้ยาก ไม่เหมือนวิธีเก่า ซึ่งเมื่อแต่งงานกันแล้ว คู่สมรสก็มีทางสร้างอนาคตได้จริง ๆ นี่เป็นเรื่องหนึ่ง ซึ่งเราควรพิจารณา ถ้าเรา

อยากจะบำรุงฐานะครอบครัวของไทยเรา และให้ลูกหลานของเราได้มีทางสร้างอนาคตที่เป็นปึกแผ่นแน่นหนา ซึ่งหมายถึงความเจริญก้าวหน้าอันมั่นคงของประเทศชาติด้วย เราอาจจะหันไปใช้วิธีเก่าของเราซึ่งเป็นวิธีดีมาก ท่านผู้อ่านอาจจะมีความเห็นอย่างเดียวกับข้าพเจ้า ว่าวิธีการแต่งงานเท่าที่กล่าวมาแล้วในหนังสือเล่มนี้ดี เท่าที่ท่านอาจจะได้ทราบจากความรู้เห็นของท่านเองแล้วก็ดี วิธีของไทยเราเป็นวิธีที่ดีที่สุด

การแต่งงานจะกระทำด้วยวิธีใดก็ตามที่เจตน์จำนงของมนุษย์และพิธีการที่ทำกัน ต้องการให้คู่สมรสอยู่ด้วยกันมั่นคงจนตลอดชีวิต ไม่มีวันย้ายแยกแตกกัน เช่นการใช้แหวนเป็นเครื่องหมายของการหมั้นและการแต่งงาน ซึ่งหมายถึงความไม่สิ้นสุด แต่ก็เป็นที่น่าเสียใจว่า ชีวิตสมรสของคนเรานั้น มีเวลาสิ้นสุดลงได้ เนื่องจากที่คู่สมรสเกิดความเบื่อหน่าย ไม่ถูกใจกัน หรือไปรู้เข้าภายหลังแต่งงาน ว่าใครมีความผิดความบกพร่องอยู่ในตัวอย่างไร การทะเลาะเบาะแว้ง ความไม่ผาสุกในชีวิตร่วมกันได้มีมากขึ้น ถึงกับไม่สามารถจะอยู่ด้วยกันต่อไปได้ เกิดความ

จำเป็นที่จะต้องแยกชีวิตกัน และโลกก็ไม่มีทางที่จะผูกพันให้เขาอยู่ด้วยกันต่อไปอีก ในเมื่อเขาไม่สามารถจะอยู่ด้วยกันต่อไปได้ จึงต้องมีวิธีร้างหย่าขึ้นมา

วิธีที่จะทำให้ชีวิตสมรสสะดุดหยุดลง หรือเลิกกันไปนั้น โลกมีวิธีอยู่สองอย่าง อย่างหนึ่งคือแยกกันอยู่ และอีกอย่างหนึ่งคือ การหย่า

ทั้งสองวิธี มนุษย์ได้ทำมาตั้งแต่โบราณกาล การแยกกันอยู่ หมายความว่ายังไม่ได้ตกลงที่จะขาดจากเป็นผัวเมียกัน แต่ไม่อยู่ด้วยกัน คือเมื่อฝ่ายหนึ่งไม่ชอบใจ หรือไม่ปรารถนาที่จะอยู่ด้วย ก็ออกจากบ้านไปเฉย ๆ โดยไม่ได้มีความตกลงหรือทำพิธีอย่างหนึ่งอย่างใดให้ขาดจากกัน ส่วนวิธีที่สอง คือการหย่านั้น หมายถึงการขาดจากกันและหญิงก็ไปมีสามีใหม่ได้

มาในตอนสมัยใหม่นี้ กฎหมายของประเทศต่าง ๆ เป็นอันมาก ได้ยอมรับทั้งสองวิธี และหาทางวางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับค่าเลี้ยงดู และความรับผิดชอบของคู่สมรสทั้งสองวิธี

การแยกกันอยู่กับ การหย่า คือเลิกกันเด็ดขาดกับ

เป็นวิธีมีมาแต่โบราณและโบราณเท่า ๆ กับพิธีแต่งงาน เพราะถึงแม้เจตน์จำนงของพิธีแต่งงาน จะต้องการให้คู่สมรสอยู่ด้วยกันชั่วกัลปาวสาน เขาก็ไม่สามารถจะอยู่ชั่วกัลปาวสานจริง ๆ ได้ การที่ต้องเลิกร้างและพรากชีวิตสมรสออกจากกันนั้น จึงมีความจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา

ควรสังเกตอย่างหนึ่งว่า ในถิ่นประเทศที่ยอมให้ผู้ชายมีเมียหลายคนได้ การหย่าร้างมีน้อย หรืออาจไม่มีเลย เหตุผลในเรื่องนี้ก็เข้าใจได้ง่าย คือมูลเหตุแห่งการหย่าร้างส่วนมากที่สุด เนื่องมาจากความเบื่อหน่ายในคู่สมรสของตัว ต้องการที่จะเลิกร้างไปหาใหม่ ในกรณีที่ผู้ชายมีเมียได้หลายคน ชายไม่มีความจำเป็นจะต้องหย่าร้าง เพราะถ้าเบื่อภริยาเข้า ก็มีใหม่ได้ โดยไม่ต้องเลิกร้างกับคนเก่า ส่วนผู้หญิงนั้นเล่า ในกรณีที่สามีมีเมียได้หลายคน ก็ไม่ประสงค์จะหย่าร้าง เพราะถ้าตัวขอหย่าร้างเลิกกันไป ก็เท่ากับเสียสละสิทธิ ให้สิทธิแก่คนอื่นอยู่คุมสิทธิและทรัพย์สมบัติของตัวได้ดีกว่า ฉะนั้นในถิ่นประเทศที่ผู้ชายมีเมียหลายคนได้ การหย่าร้างจึงมีน้อย

ในโลกที่เจริญแล้วสมัยโบราณ การหย่าร้างทำได้ง่ายมาก และอำนาจในการหย่าร้างมักจะตกอยู่แก่สามี คือเมื่อสามีต้องประสงค์ที่จะหย่าร้างแล้ว ก็อาจทำได้ตามความปรารถนา ส่วนภริยานั้นมีข้อจำกัดมากกว่าสามี ต่อมาทั้งในทางศาสนาและในทางบ้านเมืองได้วางกำหนดกฎเกณฑ์เรื่องการหย่าร้างขึ้นบ้าง เช่น ผู้ที่ขอหย่า จะต้องสามารถพิสูจน์ได้ว่า อีกอย่างหนึ่งทำผิดทำไม่ดีอย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าพิสูจน์ไม่ได้ ก็หย่าร้างกันไม่ได้

อย่างไรก็ดี เรื่องที่จะพิสูจน์นั้นไม่ยากนัก และการหย่าร้างนั้น ถ้าเป็นเรื่องที่ทั้งคู่ผัวเมียสมัครใจที่จะเลิกกันเอง รัฐหรือกฎหมายก็ไม่เข้าไปขัดขวาง ในสมัยที่กรุงโรมรุ่งโรจน์ เรื่องหย่าร้างเป็นของที่ทำกันได้อย่างสนุกสนาน สตรีที่เด่นในสังคม ย่อมเป็นสตรีที่เคยมีสามีมาแล้ว ๗—๘ คน เคยหย่าร้างมาแล้ว ๗–๘ ครั้ง สำหรับสตรีประเภทนี้ ถ้าเธอจะพูดถึงเดือนปี แทนที่จะพูดถึงศักราช เรียกชื่อปีนั้นปีนี้ หรือพูดถึงสมัยปกครองของกงสุล (ผู้ปกครองสูงสุดของโรมัน) คนนั้นคนนี้ เธอไม่พูดอย่างนั้น เธอพูดว่าในสมัยที่เธออยู่กับสามีคนนั้นคนนี้

เป็นวันบีนับศักราชของเขา เป็นลักษณะของสตรีทเด่น ในสังคมสมัยโรมัน

เราต้องให้ความยุติธรรมและยกย่องคริสต์ศาสนา ในเรื่องนี้ คือคริสต์ศาสนาได้ทำความพยายามอย่างมาก ที่จะมิให้มีการหย่าร้าง ทางคริสต์ศาสนาได้พยายามตั้งบทบัญญัติคำสอน ว่าการแต่งงานนั้นถือเป็นเรื่องตลอดชีวิต และการหย่าร้างเป็นบาปกรรม แต่ความเด็ดขาดไม่ได้อยู่ที่ศาสนา เมื่อมีบทกฎหมายทางรัฐเกี่ยวกับการหย่าร้างอยู่แล้ว ผลได้เสียของบุคคลก็ย่อมอยู่ที่กฎหมาย คนจึงเชื่อถือกฎหมายเป็นสำคัญกว่าคำสอนทางศาสนา บางประเทศก็ได้พยายามอนุโลมตามศาสนา คือมีกฎหมายห้ามการหย่าร้าง บางประเทศได้บัญญัติกฎหมายให้การหย่าร้างเป็นเรื่องที่ทำได้ยากมาก เพื่อให้คนหย่าร้างกันได้ยาก

ปัญหาเรื่องหย่าร้างก็เป็นปัญหาใหญ่ ใหญ่เกินขอบเขตของหนังสือเล่มนี้ที่จะนำมากล่าวโดยละเอียด และดูเหมือนไม่มีวิธีใด ที่จะประสบความสำเร็จในการสร้างความยืนยาวแห่งชีวิตสมรสอย่างแท้จริง วิธีกฎหมายห้ามการหย่าร้างอย่างเด็ดขาดนั้น สามีภรรยายิ่งแตกแยก

กันมากขึ้น ความวิวาทบาดหมาง ความไม่ผาสุกในครอบครัวยิ่งเพิ่มพูนขึ้น และเป็นที่อัดอัดใจของมนุษย์ เหมือนถูกโซ่ตรวนพันธนาการหมดอิสรภาพและเสรีภาพ ทำให้คนไม่อยากแต่งงานกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย ความประพฤติผิดประเวณีและศีลธรรม มีมากขึ้น ส่วนคู่ผัวเมียนั้น เมื่อกฎหมายไม่ยอมให้หย่าร้างกันได้ ก็พรากกันไปเฉย ๆ โดยไม่ขาดจากความเป็นผัวเมียกัน ความปัญหาก็เกิดขึ้นนานาประการ เช่นปัญหาเรื่องค่าครองชีพของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ปัญหาเรื่องทรัพย์สมบัติที่หาได้ในระหว่างที่พรากจากกัน ปัญหาเรื่องหนี้สินหรือสัญญาความผูกพันที่ทำกันไว้ เมื่อครั้งยังอยู่ด้วยกัน เรื่องเหล่านี้เป็นปัญหายุ่งยากที่สุด รัฐที่มีกฎหมายห้ามการหย่าร้างอย่างเด็ดขาดนั้น ลงท้ายก็แลเห็นได้เอง ว่าเมื่อคนไม่สามารถจะอยู่ด้วยกันแล้ว จะบังคับให้อยู่ด้วยกันต่อไป ก็เป็นเรื่องไม่ผาสุกอย่างแน่นอน แต่จะเปลี่ยนกฎหมายให้ผิดตรงกันข้าม ก็ทำได้ยาก ในรัฐเช่นนี้ จึงได้บัญญัติวิธีอย่างกลางขึ้น คือให้แยกกันอยู่ โดยไม่ขาดจากผัวเมียกัน มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องค่าครองชีพเกี่ยวกับทรัพย์สินที่หาได้ระหว่างที่

แยกกันอยู่ เกี่ยวกับหนี้สินหรือสัญญาความผูกพันที่ทำไว้กับคนภายนอก ขณะเมื่อยังอยู่ด้วยกัน ฯลฯ แต่ข้อบัญญัติอย่างนี้ ก็ไม่สามารถจะแก้ปัญหาให้เรียบร้อยไปได้ ความเสียเปรียบอยู่กับฝ่ายหญิง ซึ่งเมื่อยังไม่ขาดจากสามีเก่า ก็ไม่สามารถจะมีสามีใหม่ได้ ความลำบากอันนี้มีอยู่แก่ฝ่ายชายเหมือนกัน เพราะในรัฐชนิดนี้ ย่อมมีกฎหมายบังคับให้มีเมียได้คนเดียว เมื่อเมียเก่าไม่ได้ขาดจากกัน ก็มีเมียใหม่ไม่ได้ การคบชู้สู่สาว การมีภริยาลับหรือสามีลับ ก็บังเกิดมีขึ้นมา เป็นอันไม่ได้ผลสมความต้องการ ทั้งทางศาสนาและทางกฎหมาย

คราวนี้ทดลองกันอีกวิธีหนึ่ง คือยอมให้สามีภริยาหย่ากันได้ แต่ให้การหย่าร้างนั้นทำได้ยาก กฎหมายบัญญัติเงื่อนไขหลายอย่างหลายประการ ซึ่งถ้ากรณีไม่เข้าเงื่อนไขตามบทบัญญัติของกฎหมาย ก็หย่าร้างกันไม่ได้ แม้ว่ากรณีจะเข้าเงื่อนไข การที่ฝ่ายหนึ่งจะขอหย่า ก็ต้องไปฟ้องร้องกันในศาล การที่ศาลจะพิพากษาให้หย่า ก็เป็นเรื่องยากอีกเหมือนกัน เพราะถึงแม้กรณีจะเข้าเงื่อนไข ก็ย่อมมีความหนักความเบา ศาลย่อมไม่ยอมให้หย่าใน

เมื่อเป็นกรณีเล็กน้อยที่สามารถจะประนีประนอมกันได้

เรื่องที่กฎหมายยอมให้หย่ากันอย่างลำบากเช่นนี้ ความเป็นอยู่ในครอบครัว ก็ไม่ผาสุกอย่างยิ่งเหมือนกัน เพราะต่างฝ่ายต่างอวดดีเข้าหากัน ต่างฝ่ายต่างไม่พยายามที่จะเอาอกเอาใจกัน คู่ผัวเมียไม่ค่อยระมัดระวังความประพฤติของตัว เพราะถือเสียว่า ถึงตัวจะประพฤติไม่ดีเพียงไร อีกฝ่ายหนึ่งก็หย่าร้างได้ยาก หากจะไปก่อนหนี้สินขึ้น และนำความลำบากมาให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องทนสู้ความลำบากไป เพราะหย่าร้างกันไม่ได้ง่าย ๆ ฝ่ายที่เห็นแก่ตัวย่อมเป็นฝ่ายได้เปรียบฝ่ายที่ดี ฝ่ายที่ความประพฤติเรียบร้อย ย่อมเสียเปรียบอยู่เสมอไป เป็นความไม่ชอบธรรมและไม่สร้างความผาสุกให้เลย ลงท้ายก็แลเห็นกันอีกว่าการที่กฎหมายบัญญัติให้ผัวเมียหย่าร้างกันได้ยากนี้ ก็ไม่นำความผาสุกมาให้แก่ครอบครัว และไม่ได้ป้องกันที่จะมิให้ผัวเมียแตกแยกกัน เรื่องแยกกันอยู่ก็มีขึ้นมาก ๆ อย่างเดียวกับที่กฎหมายห้ามการหย่าร้างอย่างเด็ดขาดเรื่องห้ามการหย่าร้างอย่างเด็ดขาด และเรื่องที่กฎหมายให้หย่า

ร้างกันได้ยากนั้น ลงท้ายก็ได้ผลไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก

ครานั้นจึงมาคิดกันว่า กลับเข้าหาวิธีโบราณดีกว่า คือให้ผัวเมียหย่าร้างกันได้ง่าย แต่หาวิธีให้ความยุติธรรมผิดกับสมัยโบราณ คือสมัยโบราณนั้น ให้อำนาจแก่ผู้ชายมากกว่าฝ่ายหญิง ในการที่จะหย่าร้าง ควรจะแก้ความอยุติธรรมอันนี้ โดยให้อำนาจแก่ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงเท่า ๆ กันวางเงื่อนไขอย่างเดียวกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าทั้งสองฝ่ายมีความประสงค์ตรงกัน ที่จะหย่าร้างตัดขาดชีวิตสมรสจากกันแล้ว ก็ให้ทำได้ง่ายที่สุด โดยเขียนหนังสือเพียง ๒—๓ ตัว

เนื่องจากที่แลเห็นมาแล้ว ว่าในกรณีที่ห้ามการหย่าร้าง หรือในกรณีที่กฎหมายบังคับให้การหย่าร้างเป็นของทำได้ยากนั้น ผัวเมียไม่ค่อยจะเอาอกเอาใจกัน ไม่ค่อยระวังความประพฤติ เพราะถือเสียว่า ถึงฝ่ายหนึ่งจะทำผิดหรือประพฤติไม่ดี อีกฝ่ายหนึ่งก็ขอหย่าร้างไม่ได้ง่าย ๆ จึงเข้าใจกันว่า ถ้ากฎหมายบัญญัติให้หย่าร้างกันได้ง่ายแล้ว ต่างฝ่ายต่างจะระวังความประพฤติของตัว ต่างฝ่าย

ต่างจะพยายามเอาอกเอาใจกัน ไม่ทำอะไรให้ผิดใจหรือขัดใจกัน เพราะกลัวจะหย่าร้างกันไปเสียง่าย ๆ ด้วยความคิดอย่างว่านี้ ในสมัยหลัง ๆ นี้ จึงได้มีหลายประเทศที่บัญญัติกฎหมายให้การหย่าร้างเป็นการทำได้ง่าย โดยหวังว่าจะได้ผลในความยืนยาวแห่งชีวิตสมรส ดังกล่าวมาข้างต้น แต่ก็ไม่ได้ผลอย่างที่คิดไว้ คือไม่ได้ผลในทางที่จะให้สามีภริยาเอาอกเอาใจกัน หรืออยู่ด้วยกันยืดยาวไป กฎหมายยิ่งอนุญาตให้หย่าร้างกันง่าย ก็ยิ่งหย่าร้างกันมากเข้า ร้ายไปกว่าสมัยโบราณเสียอีก เพราะสมัยโบราณอำนาจการขอหย่าร้างตกอยู่แก่ฝ่ายชายเป็นส่วนมาก มาถึงสมัยใหม่นี้ ต่างฝ่ายต่างมีอำนาจเท่า ๆ กัน เลยหย่าร้างกันอย่างสนุก ดังที่เราจะได้ทราบเรื่องราวในต่างประเทศอยู่บ่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกดาราสังคม ดาราละครหรือภาพยนตร์ของฝรั่ง ซึ่งมีการหย่าร้างและแต่งงานใหม่ ไม่แพ้ความเป็นไปในสมัยโรมันโบราณ

เท่าที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่า โลกได้แลเห็นแน่ตระหนัก ว่าชีวิตสมรสอันยืนยาวของคู่ผัวเมีย อยู่ด้วยกันไปจนชีวิตแตกดับนั้น เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา รัฐก็ดี

ศาสนาก็ดี ได้ทำความพยายามที่จะให้ผลในทางนั้น และได้พยายามขมวดมัดรัดรึงทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลาย เบื้องต้นคือพิธีการแต่งงาน ก็ได้หาทางที่จะสร้างนิมิตหมาย เพื่อเตือนใจคู่สมรสว่า การแต่งงานของเขานั้น หมายถึงความไม่สิ้นสุด หมายถึงการที่จะเป็นเพื่อนชีวิตของกันและกันไปชั่วกัลปาวสาน หรืออย่างที่เราชอบพูดกันในสมัยใหม่นี้ ว่า "ชั่วฟ้าดินสลาย" และทางศาสนาก็ได้พยายามต่อไปที่จะขมวดมัดในตอนปลาย คือเรื่องหย่าร้าง ซึ่งรัฐเข้าช่วยเป็นเรี่ยวเป็นแรงสำคัญ แสวงหาวิธีการนานาชนิด เพื่อความยืดยาวแห่งชีวิตสมรส

แต่เราก็ได้เห็นมาแล้ว ว่าวิธีการที่ทำกันมานั้นไม่เป็นผลสำเร็จ การขมวดมัดรัดรึงในตอนต้น คือพิธีการแต่งงานก็ดี การขมวดมัดรัดรึงในตอนปลาย คือเรื่องการหย่าร้างก็ดี ไม่ประสบผลในทางประกันความมั่นคงแห่งชีวิตสมรส หรือที่จะให้ชีวิตสมรสยืนยาวไม่สิ้นสุด การหย่าร้างแตกแยกยังคงมีอยู่เรื่อยไป ไม่มีวิธีหนึ่งวิธีใดในทางศาสนาหรือทางกฎหมาย ที่จะให้การหย่าร้างน้อยลง ยังคงมากอยู่อย่างเดิม หรือมากยิ่งขึ้นเสียอีก

เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็ต้องลองคิดดูอีกทางหนึ่ง คือ ลองคิดดูว่า เมื่อการขมวดต้นขมวดปลายไม่ได้ผลอย่างที่ปรารถนาแล้ว ยังจะเหลือวิธีใดอีกบ้าง อันที่จริงก็ยังเหลืออยู่ทางเดียว คือการขมวดมัดรัดรึงในตอนกลาง คือตอนดำเนินชีวิตสมรสนั่นเอง ดังจะได้พยายามกล่าวต่อไปในบทหน้า

บทที่ ๕

ความราบรื่นในชีวิตสมรส

ท่านผู้อ่านอาจจะสังเกตเห็นว่า ชื่อบทที่ให้ไว้ข้างต้นนี้ เป็นชื่อที่เสงี่ยมเจียมตัว และให้ไว้อย่างระมัดระวัง ข้าพเจ้าไม่กล้าใช้แม้แต่คำว่า "ความผาสุกในชีวิตสมรส" หรือ "ความรื่นรมย์ในชีวิตสมรส" เพราะหนังสือเล่มนี้ ไม่ใช่ตำราที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ หรือที่เราเรียกอย่างคำฝรั่งว่าเรื่อง "เซ็กส์" หนังสือเล่มนี้จะไม่มีข้อความอย่างหนึ่งอย่างใดไปในทางนั้น ทั้งนี้มิได้หมายความว่า ข้าพเจ้าผู้แต่งหนังสือเรื่องนี้จะดูหมิ่นหรือไม่เล็งเห็นในวิชาการเกี่ยวกับเพศ ซึ่งเรียกว่า "เซ็กโซลอยี" ซึ่งที่จริงเป็นวิชาการสำคัญสาขาหนึ่ง และเป็นวิชาการที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ด้วย ข้าพเจ้าสนับสนุนหนังสือชนิดนี้ อยากให้มีการเขียนและการอ่านกันมาก ๆ เพราะความรู้ในเรื่องเพศ หรือ "เซ็กโซลอยี" นั้น เป็นความรู้ที่ให้ประโยชน์แก่ชีวิตอย่างดีมาก แต่ไม่อยู่ในวงการเขียนของข้าพเจ้า

เพราะผู้ที่จะเขียนหนังสือตำราเกี่ยวกับวิชาการเรื่องนี้ จำต้องเป็นแพทย์ บุคคลพวกอื่นไม่สามารถจะทำให้เป็นที่น่าเลื่อมใสเชื่อถือได้

ฉะนั้นความหมายของบทที่ ๕. นี้ ซึ่งให้ไว้ว่า "ความราบรื่นในชีวิตสมรส" นั้น มุ่งหวังแต่เพียงว่า เมื่อชายหญิงได้แต่งงานกัน เข้าสู่ชีวิตสมรสแล้ว ก็ให้ชีวิตสมรสนั้นเป็นไปโดยราบรื่น เป็นประโยชน์แก่การสร้างอนาคตของตัวเอง และของชีวิตซึ่งเราจะสร้างขึ้นเองในภายหน้า ได้แก่ลูกหลานผู้สืบสายต่อไป ไม่มีการสะดุดหยุดลง ไม่มีความโทมนัสเสียใจ หรือเดือดร้อนว่าตนเข้าสู่ชีวิตสมรสผิดไป ข้าพเจ้าทำความพยายามเพียงเท่านี้ และจะพูดถึงเรื่องนี้แต่ในทางจิตใจเท่านั้น ส่วนในทางร่างกาย เป็นหน้าที่ของเจ้าตำราทาง "เซ็กโซลอยี" ซึ่งจำต้องเป็นแพทย์ด้วย

ในทางจิตใจนั้น เราจะเห็นได้ว่า หนุ่มสาวย่อมรู้สึกรื่นรมย์ในเวลาเริ่มมีความรัก เริ่มพอใจและเห็นเป็นโชคดีเคราะห์ดี ที่ได้พบคนซึ่งตัวสามารถจะรักหรือที่จะได้รับความรักแลกเปลี่ยนกัน ความรู้สึกซาบซึ้งได้บังเกิดขึ้น ใน

เมื่อดวงตาทั้งสองคู่ได้มองประสบพบกันอย่างมีความหมายว่าไม่เกลียดชัง หรือเห็นเป็นศัตรู ถ้ามีทางที่จะพูดจาติดต่อกันได้อย่างใด แม้ในการสนทนาอย่างธรรมดาเมื่อยังไม่มีโอกาส หรือยังไม่สามารถจะพูดถึงเรื่องรักก็เป็นความปลาบปลื้มมากอยู่แล้ว

ครั้นเมื่อได้ทำความพยายามที่จะเข้าสู่ประตูรัก และอีกฝ่ายหนึ่งยินดีต้อนรับความรู้สึกอันนั้น ความปลาบปลื้มก็ยิ่งมีมากขึ้น เป็นความสุขอย่างเหลือเกิน สำหรับหนุ่มสาว ที่จะอ่านจดหมายรักจากคนที่ตัวรัก และที่จะเขียนตอบออกไปจากหัวใจของตัว เมื่อได้พบปะกัน หรือแม้แต่มองเห็นหลังคาเรือน ก็เป็นความผาสุก

ความรื่นรมย์ผาสุกยิ่งมีมากขึ้น ในเมื่อได้พบกันเป็นส่วนตัว สามารถจะพูดพลอดระบายความรักออกมาจากหัวใจ คนขลาดกลายเป็นคนกล้า คนโง่กลายเป็นคนฉลาด คนร้ายกลายเป็นคนดี สิ่งซึ่งไม่คิดว่าจะพูดได้ทำได้ในกรณีอื่น ก็สามารถจะพูดได้ทำได้ในเวลารัก คนตระหนี่ถี่เหนียวกลายเป็นคนมีน้ำใจกว้างขวาง สิ่งใดที่ให้แก่

ผู้อื่นไม่ได้ ก็สามารถจะให้แก่คู่รักของตัวได้ ทั้งนี้เป็นอานุภาพของความรัก ซึ่งเกิดขึ้นในหัวใจของหนุ่มสาว

ความผาสุกได้ทวีขึ้น ในเมื่อได้รับความมั่นใจจากบุคคลที่ตัวรัก ว่าเขายินดีจะแต่งงานและเป็นเพื่อนชีวิตกันต่อไป ไม่มีคู่รักคนใดเลย ที่จะพูดหรือทำความตกลงกัน ว่าชีวิตสมรสที่เขามุ่งหวังในภายหน้านั้น จะเป็นเพียงชั่วคราว ไม่มีใครพูด ไม่มีใครคิด ว่าการที่รักกันนี้เมื่อแต่งงานและมีชีวิตอยู่ร่วมกันได้สักเท่านั้นเดือนเท่านี้ ก็จะเลิกร้าง หรือแยกชีวิตกัน เขาพูดกันแต่ว่า เขาจะรักกันและมีชีวิตร่วมกันอยู่จนลมหายใจสุดท้าย ฝ่ายหนึ่งจะต้องตายอยู่ในวงแขนของอีกฝ่ายหนึ่ง สุดแต่ว่าใครจะตายก่อน ส่วนผู้ที่ตายทีหลังนั้น ถึงแม้คู่ของตนจะตายไปแล้ว ก็จะยังไม่วายรัก เขายังจะรักอยู่ต่อไป แม้ว่าจะยังสามารถแต่งงานใหม่ได้ เขาก็จะไม่แต่งงาน เขาจะดำรงความเป็นโสด ด้วยการระลึกถึงคู่คนเดียวนั้นไปจนตลอดชีวิตของเขา รวมความว่าความรักที่เขามีต่อกันนั้น ไม่ใช่เรื่องชั่วคราวชั่วสมัย แต่เป็นเรื่องชั่วชีวิต, ชั่วกัลปาวสาน, ชั่วฟ้าดินสลาย และยิ่งกว่านั้น เขายังแสดงความ

ปรารถนาว่า ถ้าคนเราตายไปแล้วเกิดใหม่ ก็ขอให้เขาได้ไปพบกันอีก เพื่อเป็นคู่สมรสกันอีกในชีวิตหน้า

ทั้งนี้ไม่ใช่สักแต่ว่าพูด เขาไม่ได้พูดออกไปเปล่า ๆ เขาคิดจริง ๆ ด้วย เขาพูดออกไปจากน้ำใสใจจริงของเขา ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะผิดคำมั่นสัญญาเรื่องนี้ในภายหน้า ก็ไม่ควรจะโทษกันว่าเป็นการหลอกลวง เพราะในเวลาพูดนั้น ไม่มีเจตนาที่จะหลอกลวงเลย แต่พูดออกมาจากหัวใจอันแท้จริง

เขาปลาบปลื้มยินดี ในเมื่อได้รับความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครองให้เขาแต่งงานกันได้ พิธีหมั้นได้กระทำกันตามประเพณี เป็นพิธีย่างเท้าก้าวเข้าสู่บริเวณแห่งชีวิตสมรส ในสมัยใหม่นี้เราใช้แหวนหมั้นอย่างแบบสากล และแหวนหมั้นนี้เป็นที่เชิดชู สตรีผู้สวมแหวนหมั้นอาจจะอวดแก่เพื่อนฝูงหรือคนทั้งหลาย ด้วยความภาคภูมิใจ เพราะเป็นเครื่องแสดงว่า เธอเป็นที่ปรารถนาของชายอย่างน้อยก็คนหนึ่ง เธอจะได้มีเพื่อนชีวิต ซึ่งจะช่วยกันต่อสู้ฝ่าฟันอนาคต จะอยู่ด้วยกันไปจนตลอดชีวิต, ชั่วกัลปาวสาน, ชั่วฟ้าดินสลาย

วันมงคลสมรสได้ใกล้เข้ามา ต่างฝ่ายก็ต่างรู้สึกมองเห็นวิมานของความสุขอยู่เบื้องหน้า และวิมานอันนั้นได้ลอยเลื่อนใกล้เข้ามาทุกที ขณะที่รอคอยถึงวันสมรสนั้นเวลาได้ล่วงไปช้ามาก เพราะต่างฝ่ายก็ต่างอยากให้มาถึงเสียเร็ว ๆ การตระเตรียมทุกอย่างที่กระทำ เพื่อชีวิตสมรส การซื้อเครื่องเรือนเครื่องใช้ ถ้ามีความสามารถที่จะปลูกสร้างบ้านเรือนใหม่ เป็นห้องหอรังรัก สิ่งเหล่านี้ก็ล้วนแต่ทำความปลาบปลื้มภาคภูมิใจ เป็นสิ่งที่ให้ความสุขทั้งสิ้น

วันมงคลสมรสได้มาถึง แม้ว่าจะเป็นงานเล็กน้อย ถ้าหากคู่สมรสเป็นคนยากจน ก็มีความสำคัญเป็นอันมาก ถ้าหากคู่สมรสมีทางที่จะจัดงานอย่างมโหพาร ก็เป็นความมโหพารที่สำคัญที่สุดในชีวิตของเขา ผู้หลักผู้ใหญ่และผู้ที่เคารพนับถือ หลั่งไหลมารดน้ำมนต์ประสาทพร ยิ่งมีคนมามากก็ยิ่งเป็นเกียรติ ยิ่งเป็นความภาคภูมใจ ยิ่งเป็นความผาสุก ไม่มีวันใดในชีวิตของมนุษย์ทั่วไป ที่จะอยู่ในความสนใจของคนทั้งหลายเท่ากับวันนั้น คนที่ไม่รู้จักไม่เคยเห็น ก็อยากจะดูว่าเจ้าบ่าวเจ้าสาวหน้าตาเป็น

อย่างไร คนที่รู้จักแล้วเคยเห็นแล้ว ก็อยากดูว่าแต่งกายสวยเพียงไร มีหน้าตาท่าทางเป็นอย่างไร เครื่องแต่งกายของเจ้าสาวในวันสมรส ต้องเป็นเครื่องแต่งกายที่จะประดิษฐ์ให้สวยที่สุด ในบรรดาเครื่องแต่งกายทั้งหลายที่จะพึงแต่งได้ในชีวิต วันนั้นเป็นวันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด

พิธีการเสร็จสิ้นลง ด้วยการอำนวยพรจากปากหลายสิบหลายร้อยปาก ให้เขามีความผาสุกราบรื่นในชีวิตสมรส ต่อไปนี้ก็อาจจะมีการเลี้ยง และในการเลี้ยงนี้เองก็ต้องมีการอำนวยพรจากผู้เป็นใหญ่ที่สุดในชุมนุมนั้น และจากแขกทั้งหลายที่มาประชุม อาจจะมีดุริยดนตรีขับประโคม ซึ่งโบราณเรียกว่า "กล่อมหอ" ทุกสิ่งทุกอย่างได้ทำเพื่อความผาสุก

เสร็จเรื่องเหล่านั้นแล้ว ก็ถึงพิธีการส่งตัวเข้าหอ คู่สมรสได้เข้าสู่ประตูสมรสที่แท้จริง ทั้งสองคนจะมีติปลาบปลื้ม ในวันสำคัญที่สุดแห่งชีวิตของเขา ความมีติปลาบปลื้มจะมีมากขึ้น ในเมื่อระลึกถึงว่า ความพากเพียรพยายามที่ได้ปลูกสร้างความรัก ความชื่นหมื่นเพียรที่พรวนดินรดน้ำ ให้ต้นรักผลิดอกออกไป บัดนี้ได้บรรลุถึงขั้นสำเร็จ

เมื่อมาถึงขั้นนี้ หนุ่มสาวทุกคนย่อมเข้าใจว่า เรื่องสำคัญที่สุดในชีวิตของเขา ได้บรรลุถึงขั้นสุดท้ายแล้ว ความพยายามของเขาตั้งแต่เวลาเริ่มรู้จักรักกันมา ได้ให้ผลอย่างสมบูรณ์แล้ว พิธีสมรสได้ตอบแทนความยากลำบากที่เขาต้องเผชิญมาในเวลาที่รักกัน เขาเข้าใจว่าเขาได้ทุกสิ่งทุกอย่างสมความปรารถนา

แต่เขายังเด็กเกินไป เขายังรู้จักชีวิตน้อยเกินไป เขานึกว่าเขาได้เดินมาถึงจุดหมายปลายทางแล้ว เขาไม่รู้ว่าความจริงเขาเพิ่งจะตั้งต้น เรื่องรักและเรื่องแต่งงานเป็นเรื่องนิดเดียว แต่เรื่องข้างหน้ายังมีอยู่อีกมากหลาย สวรรค์แห่งชีวิตยังอยู่อีกห่างไกล การแต่งงานเป็นการเดินทาง เดินทางที่ไกลมาก พิธีแต่งงานหรือส่งตัวเข้าหอซึ่งเสร็จสิ้นลงแล้วนั้น เป็นแต่เพียงเริ่มต้นออกเดินทางทางซึ่งไกลกันดาร และต้องใช้เวลามากหลาย ถ้าคิดคำนวณส่วนเฉลี่ยอายุของคนไทยเรา ว่า ๖๐ ปี และคำนวณส่วนเฉลี่ยอายุการแต่งงาน ว่า ๒๕ ปี ก็แปลว่ายังเหลือเวลาที่จะต้องเดินทางไกลถึง ๓๕ ปี

ทางที่จะต้องเดินไป เป็นทางแห่งชีวิต และทางแห่งชีวิตนั้น ไม่เคยมีทางราบรื่น ไม่ว่าจะเป็นชีวิตชนิดใด จะเป็นท้าวพระยามหากษัตริย์ เป็นมหาเศรษฐี หรือยากจนข้นแค้น ก็จะต้องพบอุปสรรคในทางดำเนินแห่งชีวิตด้วยกันทั้งนั้น ความแตกต่างกันก็จะมีแต่ในลักษณะแห่งอุปสรรค หรือความยากลำบากอันนั้น ซึ่งบางทีคนยากจนเสียอีกยังจะต้องประสบ หรือเผชิญความยากลำบากน้อยกว่าคนใหญ่โตหรือมั่งคั่ง ชีวิตคือการต่อสู้ ทางแห่งชีวิตเป็นทางที่ต้องประสบการต่อสู้การผจญภัย เป็นทางอันเต็มไปด้วยห้วงเหวและภยันตราย แต่ถ้าเราเดินไปจนถึงที่หมายปลายทาง อย่างเรียบร้อยได้ ก็เป็นความดีความผาสุก ถ้าเราไปไม่ถึง ก็เป็นอันตรายมากเหมือนกัน

แม้ในการเดินทางอย่างธรรมดา เรายังต้องการเพื่อนเดินทาง ยิ่งเป็นการเดินทางสร้างอนาคต การเดินทางแห่งชีวิต ยิ่งจำเป็นต้องมีเพื่อน คติทางพระพุทธศาสนาได้จำแนกลักษณะของภริยาออกเป็นหลายอย่าง มีภริยาที่เหมือนโจรผู้ร้าย, มีภริยาที่เหมือนเพชฌฆาต, มีภริยาที่เหมือนทาส, ภริยาที่เหมือนมารดา, ภริยาที่เหมือนเพื่อน, คติเหล่านี้ อาจจะใช้ได้สำหรับสามีด้วยเหมือนกัน

คืออาจจะมีสามีที่เหมือนโจรผู้ร้าย, สามีที่เหมือนเพชฌฆาต, สามีที่เหมือนทาส, สามีที่เหมือนบิดา, และสามีที่เหมือนเพื่อน ในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ ลักษณะที่ถูกต้องที่สุดและดีที่สุด สำหรับความเป็นสามีภริยากันนั้น ก็คือความเป็นเพื่อน เพื่อนแห่งชีวิต เพื่อนที่จะต้องเดินทางไกลในชีวิต เพื่อนคู่คิดร่วมมือร่วมใจในการที่จะสร้างอนาคต สร้างความผาสุก ฉะนั้น แนวคิดที่ดีที่สุดในเรื่องการแต่งงานหรือความเป็นสามีภริยานั้น ก็คือคิดว่า ให้คู่สมรสนั้นเป็นเพื่อน ไม่มีเกียรติอันใดที่เราจะให้ได้แก่คู่สมรสของเรา สูงไปกว่าความเป็นเพื่อนชีวิตของเรา ถ้าเราตกลงปลงใจว่าจะให้คู่สมรสเป็นเพื่อนอย่างแท้จริงแล้ว ก็เป็นการตกลงใจในปัญหาที่สำคัญมาก สามารถจะช่วยแก้ปัญหายุ่งยากเรื่องอื่น ๆ ลงไปได้ไม่น้อย

ฉะนั้นตามความคิดเห็นของข้าพเจ้าผู้แต่งหนังสือเล่มนี้จึงคิดเห็นว่า สำหรับชีวิตสมรสนั้น ไม่มีทางใดจะดีกว่าที่จะถือว่า คู่สมรสคือเพื่อนเดินทาง เดินทางไกลกันดารที่จะต้องเผชิญความยากลำบาก เผชิญโชคเผชิญภัย มีอุปสรรคศัตรู และเรื่องแรงร้ายที่จะต้องต่อสู้มากหลาย

ในกรณีเช่นนี้ แม้ว่าเพื่อนเดินทางจะสนิทสนมกลมเกลียว รักษาความสามัคคีต่อกันอยู่เสมอ ก็ยังเป็นความยากลำบากมากอยู่แล้ว แต่ถ้าเพื่อนเดินทางไปแตกกัน ขัดคอขัดใจกันเรื่อยไปในระหว่างเดินทาง ถึงเวลามีภัยอันตราย ก็ไม่ช่วยกันต่อสู้อย่างพร้อมเพียง ถึงทุกข์ยากลำบากก็มัวแต่โต้เถียงวิวาทกัน เมื่อตกลงใจกันไม่ได้ ก็เกิดความปรารถนาที่จะแยกทางกันในป่าเปลี่ยว หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเกิดจะขอกลับที่เดิม เมื่อเป็นดังนี้ การเดินทางนั้นก็ไม่สามารถจะทำไปได้ การที่จะขอเดินทางกลับมาสู่ที่เดิมก็ไม่ใช่ของง่ายเหมือนกัน เพราะได้เดินไปไกลเสียมากแล้ว ถึงแม้จะกลับมาสู่ที่เดิมได้ ก็ย่อมมีความบอบช้ำไม่สดชื่นเหมือนเมื่อยังไม่ได้เดินทาง

ทางเดียวที่ควรจะทำ ก็คือเมื่อไหน ๆ ได้ออกเดินทางไปด้วยกันแล้ว ก็ต้องพยายามรักษาความสามัคคีกลมเกลียว เพราะคนที่ไปด้วยกันก็ไม่ใช่คนอื่น เป็นเพื่อนเดินทาง เป็นเพื่อนที่ได้ตัดสินใจว่าจะเดินทางร่วมกัน ภายหลังที่ได้ตรึกตรองมาแล้วเป็นอันมาก เป็นเพื่อนที่ได้พูด ได้คิด ได้แสดงออกจากความจริงใจ ว่าจะเดินร่วมกันไป

จนสุดท้ายปลายทาง เดินร่วมกันไปจนสุดทางแห่งชีวิต ไปชั่วกัลปาวสานชั่วฟ้าดินสลาย

ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่า ความราบรื่นในครอบครัวนั้นมีความสำคัญเหลือเกินในชีวิตของมนุษย์ และบางทีเราจะให้ความสำคัญแก่ความเป็นไปในครอบครัวน้อยเกินไป โดยเฉพาะผู้ที่มีหน้าที่การงานยิ่งใหญ่ มักจะชอบพูดว่า การงานกับครอบครัวเป็นคนละเรื่อง เรื่องในครอบครัวจะเป็นอย่างไรก็ตามที ให้งานการของเขาดำเนินไปดีก็แล้วกัน จะเป็นความจริงที่เถียงไม่ได้ ว่าในชีวิตอันเดียวกันนั้น ครอบครัวกับงานการเป็นของที่แยกกันไม่ออก ไม่ว่าจะเป็นงานชนิดไหน ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งหน้าที่ในราชการ หรือการค้าอุตสาหกรรม หรืองานชนิดใด คนที่มีความราบรื่นในครอบครัวย่อมทำได้ดีกว่าคนที่ความเป็นไปในครอบครัวไม่ราบรื่น เพราะความไม่ราบรื่นในครอบครัวนั้น ย่อมจะทำให้สูญเสียกำลังใจกำลังสติปัญญาไปตั้งครึ่งหนึ่ง

ในชีวิตประจำวันของเราตามปรกติ สมมตว่าเรามีหน้าที่สำคัญที่จะต้องทำ เช่นทางราชการ เราต้องหมกมุ่น

ขุ่นคิดอยู่กับงานในหน้าที่ ได้รับความลำบากยากเหนื่อยในการงานมามากพอแล้ว ถ้าหากเรากลับมาถึงบ้าน เราได้พบความเรียบร้อยราบรื่น เราก็มีโอกาสได้ผ่อนพักการผ่อนพักภายในครอบครัวที่ราบรื่น เป็นการสร้างกำลัง สร้างสมรรถภาพ ให้เราทำงานในภายนอกได้ดีต่อไป แต่ถ้าเรากลับมาพบความไม่ราบรื่นในครอบครัว กำลังใจและกำลังสติปัญญาก็ย่อมจะเสื่อมเสียลงไปมาก

ความจริงในข้อนี้อาจจะพิสูจน์ได้ ว่าบุคคลจะมีความสุขความสามารถสักเพียงไรก็ตามที ถ้าความเป็นไปในครอบครัวไม่ราบรื่นแล้ว มิวันใดก็วันหนึ่ง งานการภายนอกอาจจะเสียไปด้วย เราไม่สามารถจะหวังสมรรถภาพจากบุคคลซึ่งความเป็นไปในครัวเรือนของตนเองก็ไม่ราบรื่น เราไม่สามารถจะหวังว่าคนชนิดนั้นจะทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจหรือกำลังสติปัญญา ทำงานให้ได้ผลสำเร็จดีที่สุดได้ แม้แต่ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเงิน เราก็ไม่สามารถจะหวังได้จากบุคคลชนิดนั้น ผู้ที่มีความเรียบร้อยราบรื่นภายในครอบครัวทำให้เรามีหวังต่อไปว่า เขาไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้

จ่ายเงินทอง เกินกว่าความจำเป็นในครอบครัวของเขา แต่ผู้ไม่มีความเรียบร้อยราบรื่นในครอบครัว ไม่สามารถจะหาความสุขในครอบครัว ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเป็นพิเศษ เพื่อหาความสุขในทางอื่น ความทุจริตฉ้อฉนอาจจะเกิดขึ้นแก่สภาพการณ์อันนี้ได้เป็นอันมาก

ผลดีแห่งความเรียบร้อยราบรื่นภายในครอบครัวนั้นอาจจะแลเห็นได้ง่าย ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ทำให้การต่อสู้ในชีวิตของตนเองประสบผลสำเร็จ อย่างที่เปรียบชีวิตกับการเดินทางไกล จะช่วยให้บรรลุถึงที่หมายได้เรียบร้อย

๒. ไม่ว่าจะประกอบกิจการอันใด เมื่อหมดความกังวลเดือดร้อนทางครอบครัวแล้ว ก็สามารถจะทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจและกำลังสติปัญญาให้แก่งานในหน้าที่ อาจปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยสมรรถภาพและความซื่อสัตย์

๓. เป็นความสุขของตัว แม้จะต้องประสบความทุกข์ร้อนยากลำบากในทางอื่นสักเพียงใด ถ้าความเป็นไปในครอบครัวเรียบร้อยราบรื่นอยู่เสมอแล้ว ก็จะกลับเข้ามารับความสุขในครอบครัว เพื่อทดแทนความยาก

ลำบากในทางอื่น และในชีวิตของมนุษย์เรานั้น ความสุขในครอบครัวของตนเอง เป็นความสุขที่สูงสุด เป็นความสุขที่ดูดดื่มชื่นชม เป็นความสุขที่ไม่มีภัยอันตราย ไม่มีทางที่จะต้องหวาดกลัว ว่าจะมีเรื่องทุกข์ร้อนต่อภายหลัง เป็นความสุขที่บริสุทธิ์ ปราศจากโทษ สำหรับผู้ที่รู้จักหาความสุขในครอบครัวของตนเอง ย่อมจะเห็นจริงตามนี้

๔. ผู้ที่มีความเรียบร้อยราบรื่นในครอบครัว แม้จะไม่ใช่คนมั่งคั่ง หรือมีฐานะสูงประการใด ก็ย่อมจะได้รับความนิยมสรรเสริญจากเพื่อนบ้าน และคนทั้งหลาย สามารถจะเรียกร้องความอาไลมาจากคนทั่วไป วัฒนธรรมของโบราณไทยเรา ถือว่าครอบครัวที่สามารถดำรงความเรียบร้อยราบรื่น ในระหว่างผัวเมียมาตลอดกาลนั้น เป็นศรีสง่าแก่หมู่บ้าน แก่ตำบล ถึงกับเมื่อจะมีพิธีแต่งงาน ซึ่งประเพณีของไทยต้องมีผู้ใหญ่ปูที่นอนให้คู่สมรส ผู้ที่จะปูที่นอนนั้น เขาก็เลือกจากบุคคลที่มีความเรียบร้อยราบรื่นในครอบครัวดีที่สุด แสดงให้เห็นว่า ความเรียบร้อยราบรื่นภายในครอบครัวนั้น นอกจากเป็นความสุขของ

ตนเองแล้ว ยังเป็นบ่อเกิดแห่งความนิยมนับถือของคนทั้งหลายด้วย

๕. นอกจากผลดีอันจะเกิดขึ้นแก่ตนเองแล้ว ความเรียบร้อยราบรื่นในชีวิตสมรสของคู่ผัวเมีย ย่อมจะเป็นผลดีแก่ลูกที่ตัวจะทำให้เกิดขึ้นมา วิชาการแพทย์จะอธิบายได้ว่า เด็กที่เกิดมานั้น จะมีอนามัยแข็งแรงดี หรืออ่อนแอขี้โรค จะน่าเกลียดหรือน่ารัก จะโง่หรือฉลาด จะมีนิสัยดีหรือร้าย ชีวิตความเป็นไปของพ่อแม่ ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิชีวิตของลูก มีความสำคัญอยู่เป็นอันมาก แพทย์ย่อมแนะนำแก่คู่ผัวเมีย ว่าในเวลาที่ภริยาตั้งครรภ์ ต้องพยายามมิให้มีเรื่องทุกข์ร้อนขุ่นข้องหมองใจ เพราะเรื่องเหล่านี้จะเป็นผลร้ายแก่ร่างกายและชีวิตของเด็ก ถ้าอยากจะได้ลูกดี ก็ต้องมีความเรียบร้อยราบรื่นในชีวิตของคู่ผัวเมียเสมอ

ยิ่งกว่านั้น เมื่อลูกเกิดมาแล้ว และรู้ความสามารถจะเข้าใจอะไรได้ ถ้าได้เห็นความเรียบร้อยในระหว่างพ่อแม่ การวิวาทบาดหมางขุ่นข้องกันอยู่เสมอ ก็ย่อมจะก่อความรู้สึกที่ไม่ดีให้แก่ลูก ถ้าพ่อแม่ถึงกับ

แตกแยกหรือหย่าร้างกัน ก็เป็นกรรมของเด็กทีเดียว แม้ว่าจะไม่ถึงขั้นนั้น เพียงแต่ทะเลาะเบาะแว้งหรือโกรธเคืองกันให้ลูกเห็น ก็เป็นการไม่ดีอยู่แล้ว เด็กในสมัยที่อยู่ในปฐมวัย อะไรที่เข้าสู่สมอง ย่อมจะฝังแน่นและแกะได้ยาก ความเป็นไปในชีวิตของพ่อแม่ จะสร้างความคิดเห็นของเด็กเกี่ยวกับชีวิตในโลกนี้ ให้เป็นไปในทางดีหรือทางร้าย ซึ่งยากที่จะแก้ไขดัดนิสัย หรือเปลี่ยนแปลงในภายหลัง

ก็อะไรเล่าเป็นเหตุแห่งความไม่ราบรื่นในครอบครัว โดยมากดูเหมือนว่า เราจะโทษการเลือกคู่ คือเรามักจะคิดกันว่า เราเลือกคู่ผิดไป ไทยเรามีสุภาษิตถึงกับว่า "ปลูกเรือนผิดคิดจนเรือนทลาย ได้คู่ผิดคิดจนตัวตาย" คำว่า "ได้คู่ผิด" หมายความว่าเราเลือกผิดไป โดยที่เราเชื่อกันว่าเป็นความผิดของการเลือกอย่างนี้ เมื่อความไม่ราบรื่นผาสุกเกิดขึ้นในชีวิตสมรสแล้ว ก็มักจะโทษกัน ถ้าการหาคู่นั้นเป็นเรื่องที่หนุ่มสาวหากันเอง พ่อแม่หรือผู้ปกครองก็มักจะโทษลูกหรือหนุ่มสาวนั้น ว่าเป็นความผิดที่เขาไปเลือกหาเอาเอง ถ้าให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองหาให้ คงจะได้ดีกว่านั้น ถ้าเป็นเรื่องที่พ่อแม่หรือผู้ใหญ่

หาให้โดยที่คู่สมรสไม่มีส่วนรู้เห็น ได้รับการปรึกษาหารือหรือรับผิดชอบในการเลือกสรรคู่สมรสก็โทษผู้ใหญ่ หาว่าผู้ใหญ่ใช้แบบโบราณ ใช้วิธีคลุมถุงชน ผลจึงเป็นอย่างนี้ ถ้าปล่อยให้เขาหาเอง ก็จะดีกว่า

ถ้าเป็นเรื่องที่ทั้งผู้ใหญ่และตัวเองเห็นชอบพร้อมกัน ก็ถูกโทษด้วยกันทั้งสองข้าง มองเห็นเป็นเคราะห์ร้ายโชคร้าย เป็นความโทมนัสเสียใจ และความคิดเรื่องแยกกันอยู่ หรือเรื่องหย่าร้างก็บังเกิดขึ้น

ดูเหมือนจะเป็นอย่างนี้เป็นส่วนมาก คือถ้าความไม่เรียบร้อยราบรื่นเกิดขึ้นแล้ว ก็มักจะโทษการเลือก และคิดเห็นไปในทางที่ว่า เลือกคู่ผิด

อันที่จริง เรื่องโทษการเลือกนั้น เลิกโทษเสียดีกว่าประการหนึ่ง เพราะเป็นเรื่องที่ผ่านพ้นมาแล้ว เราไม่สามารถจะกลับไปเลือกใหม่ได้ จะไปคิดคำนึงกล่าวโทษการเลือกผิดนั้น ไม่มีประโยชน์ และอีกประการหนึ่ง ถึงอย่างไรเราก็ไม่สามารถจะทำการเลือกคู่ให้ถูกต้องถ่องแท้ได้ เลือกเท่าไรก็ไม่แน่ ดูเท่าไรก็ไม่เห็น ต่อให้รักกันไปนานสักกี่ปี คู่รักก็ไม่สามารถจะมองเห็นนิสัยอันแท้จริงของกัน

และกันได้ ไม่ว่าจะเลือกเอง หรือให้พ่อแม่ให้ผู้ใหญ่เลือก เป็นเรื่องที่ไม่สามารถจะพบลักษณะอันแท้จริงได้ทั้งนั้น ที่เป็นเช่นนี้ก็ด้วยเหตุสองประการ

ประการที่ ๓ คือ ในระหว่างเวลาที่เป็นคู่รักกันอยู่นั้นต่างฝ่ายต่างพยายามทำดี ซ่อนนิสัยที่ไม่ดี ซ่อนความผิดความบกพร่องของตน ไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งเห็น สิ่งที่ปรากฏแก่ตาหรือได้ยินแก่หู ในระหว่างที่เป็นคู่รักกันอยู่นั้น ล้วนเป็นสิ่งที่ดีทั้งสิ้น สิ่งที่เลวไม่สามารถจะมองเห็นได้ และยิ่งกว่านั้น ทางผู้ที่ดูและสังเกตเอง ก็สะกดจิตตัวเองเสียด้วย คือมุ่งมองไปในทางดีเสมอ เพราะเมื่อรักกันเข้าก็อยากมองดูแต่ในแง่ดี คนที่ไม่สะสวยเลยในสายตาของคนทั่วไป ยังสวยสำหรับคนที่รัก ดังสุภาษิตไทยของเรากล่าวว่า "ถ้าจะดูคนงาม ให้ถามคนรัก" อะไร ๆ ก็ดีไปหมดทั้งนั้น แม้จะได้พบสิ่งบกพร่องหรือไม่ดีอย่างหนึ่งอย่างใดก็นึกไปในทางที่ว่า ไม่เป็นไร นึกเลยไปถึงกับว่า เมื่อแต่งงานกันแล้ว สามารถจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ รวมความในประการนี้คือว่า นอกจากผู้ที่เป็นคู่รัก ต่างฝ่าย

ต่างพยายามแสดงแต่ทางดี ปกปิดซ่อนเร้นทางไม่ดีของตัวแล้ว ฝ่ายที่สังเกตและคอยดูนั้น ก็ยังสะกดจิตตัวเอง ให้ดูให้เห็นแต่เฉพาะทางดีเท่านั้นด้วย

ประการที่ ๒ คือ ความเปลี่ยนแปลงอาจจะมีได้จริง ๆ การแต่งงานหรือชีวิตสมรส สามารถจะเปลี่ยนนิสัยใจคอของคน ให้ผิดไปคนละอย่าง กับที่เป็นมาแต่เดิมได้ ทั้งนี้เพราะว่า การแต่งงานนั้น เป็นการเปลี่ยนชีวิต เปลี่ยนความเป็นไป เปลี่ยนสิ่งแวดล้อม ไม่เป็นการยากเลย ที่การ "เปลี่ยน" เหล่านี้ จะทำให้คนเราเปลี่ยนนิสัยใจคอไปด้วยได้ สตรีที่นุ่มนวลอ่อนโยน เรื่องชอลือนามในทางใจดีใจอ่อน สามารถจะเปลี่ยนเป็นคนเข้มแข็งดุร้าย ภายหลังที่เข้าสู่ชีวิตสมรส สตรีที่มีลักษณะเหยมหาญปากไวใจกล้า จนคนทั้งหลายนึกว่าถ้าชายใดไปแต่งงานด้วยก็จะเป็นกรรมของชายนั้น ครั้นเมื่อเข้าสู่ชีวิตสมรสแล้ว กลับอ่อนน้อมเกรงกลัวสามีอย่างราบคาบ และยอมตนเป็นเบี้ยล่างอยู่เสมอไป เรื่องนี้ทางแพทยศาสตร์กดทางวิชาการที่เรียกว่า "เซ็กโซลอย" กดยืนยันว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างนี้มีได้จริง ๆ

ด้วยเหตุ ๒ ประการดังกล่าวมาข้างต้น จึงเป็นการไม่ถูกต้อง ที่เราจะไปหลงโทษการเลือกคู่ ทั้งนี้มิได้หมายความว่า การเลือกนั้นไม่สำคัญ ที่จริงการเลือกมีความสำคัญอยู่เหมือนกัน เราไม่ควรจะรับใครเป็นคู่ชีวิตของเราโดยที่ไม่เลือก ให้เป็นที่พอใจเสียก่อน แต่ขอให้เราเข้าใจว่า การเลือกนั้น ไม่ได้ทำให้เราได้คู่ที่ดีจริงเสมอไป ไทยเราก็ทราบความข้อนี้อยู่เหมือนกัน เราจึงมีสุภาษิตว่า "เลือกนักมักได้แร่" เราจะอาศัยการเลือกอย่างเดียวก็ไม่ได้ หรือเมื่อเกิดความไม่ผาสุกในครอบครัวขึ้น เราจะโทษการเลือกก็ไม่ควรโทษ เพราะโทษไปก็ไม่มีประโยชน์อะไร ยิ่งไปคิดโทษการเลือก ก็ยิ่งทำให้เกิดความคิดที่จะเลือกใหม่ และการเลือกใหม่นั้น ก็ไม่แน่เลยว่าจะได้ดีกว่าเก่า อาจจะร้ายไปยิ่งกว่าเก่าก็ได้

โดยนัยที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จึงได้เกิดความพยายามขึ้นอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเข้าอยู่ในลักษณะที่กล่าวมาในตอนท้ายของบทที่ ๔. ว่าเมื่อได้เห็นชัดกันแล้ว ว่าการขมวดต้นขมวดปลายไม่เป็นผลสำเร็จ ก็เหลืออีกทางเดียว คือ การขมวดตอนกลาง ได้แก่การประพฤติปฏิบัติในเวลาอยู่

ด้วยกัน เราต้องไม่เชื่อว่า บุคคลที่เราเคยเห็นตั้งแต่เริ่มรักกันมา จนกระทั่งแต่งงานกันนั้น จะเป็นคน ๆ เดียวกันกับที่เราแต่งงานด้วยแล้ว เขาอาจจะเป็นคน ๆ เดียวกันก็ได้ เขาอาจจะกลายเป็นคนใหม่อีกคนหนึ่งก็ได้ โดยมากเขากลายเป็นคนใหม่อีกคนหนึ่ง ซึ่งเราจะต้องเรียนนิสัยใจคอของเขาใหม่ ต้องหาความรู้ที่เกี่ยวกับลักษณะของเขาใหม่ ความรู้เก่าที่เราได้มาแล้วนั้นเกือบไม่มีประโยชน์อะไรสำหรับชีวิตสมรส การดำเนินชีวิตสมรสเป็นเรื่องที่จะต้องเรียนใหม่ เริ่มแต่วันทำพิธีสมรสเป็นต้นไป

ข้าพเจ้าพยายามให้ความแจ่มแจ้ง และชักชวนท่านผู้อ่านของข้าพเจ้าให้หันมาตามแนวคิดข้างต้นนี้ ก็โดยมุ่งหมายว่า บางทีเราจะได้พบหนทางสร้างความราบรื่นในครอบครัวอย่างแท้จริง เป็นทางที่เราอาจจะทำให้เกิดผล เป็นทางที่เราอาจจะทำให้สำเร็จได้ ไม่เพียงแต่รำพึงรำพันสร้างอุดมคติ ซึ่งไม่มีทางที่จะปฏิบัติ เราพยายามช่วยกันคิดหาทางที่จะปฏิบัติได้ และทดลองค้นคว้าดูในทางนี้ ดังที่ข้าพเจ้าจะลองเสนอแด่ท่านผู้อ่านเป็นข้อ ๆ ไป

๑. ทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ

คำว่า "ทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ" ข้าพเจ้าแปลมาจากภาษาอังกฤษว่า **Theory of Relativity** คำในภาษาอังกฤษเผอิญไปตรงกับชื่อหลักวิชาทางวิทยาศาสตร์ของศาสตราจารย์ ไอนสไตน์ แต่เป็นคนละเรื่อง เรื่อง "ทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ" ซึ่งข้าพเจ้าประสงค์จะกล่าวในที่นี้เป็นปรัชญาที่เข้าใจง่าย ๆ แม้ว่าชื่อเรื่องจะดูเป็นความลึกซึ้งมากมาย ก็เป็นเรื่องตื้น ๆ ซึ่งท่านผู้อ่านสามารถจะเข้าใจได้ทันที โดยไม่ต้องใช้ความคิดลึกซึ้งอะไรเลย

เรื่องทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบนั้น หมายความว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ ล้วนเป็นเรื่องเปรียบเทียบ อะไรจะดี อะไรจะไม่ดี เป็นปัญหาเรื่องเปรียบเทียบ ในสมัยที่ยังไม่มียวดยานพาหนะใช้เครื่องยนต์กลไก รถม้าก็เป็นพาหนะเร็วที่สุด ในถิ่นที่ไม่มีคนรู้หนังสือเลย คนที่พออ่านออกเขียนได้ก็เป็นนักปราชญ์ ถ้าโลกนี้ไม่มีคนประพฤติชั่ว ก็ไม่มีคนดี เพราะคนทุกคนจะกลายเป็นคนธรรมดาไป ถ้าท่านผู้อ่านที่เป็นชาย เกิดความรู้สึกว่าภริยาของท่านไม่สวย ก็เพราะเหตุอย่างเดียว คือท่านไปเห็นภริยา

คนอื่นทั้งสวยกว่า แต่ถ้าท่านพาภริยาของท่านเข้าไปอยู่ในหมู่คนป่าหรือแขกนิโกร ภริยาของท่านก็เป็นเทพอัปสรสตรีทันที สามีซึ่งเสพย์สุราเป็นอาจิณ ดื่มทุกวันเมาทุกวัน ถ้าเพียงแต่เขาลดการดื่มการเมาให้น้อยลง คือดื่มและเมาสักเพียงสัปดาห์ละ ๒ ครั้ง ภริยาก็จะดีอกดีใจ เห็นสามีเป็นคนดีขึ้นมาทันที แต่สตรีทั้งสามีซึ่งเสพย์สุราไม่เป็นไม่เคยแตะต้องสุราเลย เผอิญไปเมาเข้าสักครั้งหนึ่ง สตรีผู้นั้นจะเสียอกเสียใจ เห็นว่าสามีของตัวชั่วไปเสียแล้ว สตรีทั้งสามีโหดร้ายทารุณแก่ภริยาอยู่เป็นเนืองนิตย์ ถ้าเผอิญเขาใจดีเอาอกเอาใจภริยาเข้าสักพักหนึ่ง ภริยาจะปลาบปลื้มว่าสามีของตัวเป็นคนดี แต่ถ้าสามีซึ่งเอาใจภริยาอยู่ตลอดเวลา พอไปขัดใจเข้าสักครั้งเดียว ก็กลายเป็นเรื่องใหญ่ ภริยาอาจจะเห็นสามีเป็นคนโหดร้ายเหลวไหลไปทีเดียว

ข้าพเจ้าเคยเห็นสามีทอดทิ้งภริยาอยู่เป็นเนืองนิตย์ ไปเที่ยวติดผู้หญิงอื่น หายไปตั้งสัปดาห์ หรือตั้งเดือน ไม่กลับมาบ้าน ยิ่งกว่านั้น เวลาไปในงานสโมสร หรือในการเที่ยวเตร่อย่างหนึ่งอย่างใดก็ไม่ได้เอาภริยาของตนไป เอาผู้หญิงอื่นไป ประพฤติตัวมาอย่างนั้นจนเป็นนิสัย ในชั้นแรก

ภริยาก็โกรธแค้น แต่เมื่อเห็นสามีประพฤติเป็นนิสัยเสีย แล้วก็เห็นเป็นของธรรมดาไป ถ้าหากจะมีสักครั้งหนึ่งหรือชั่วระยะเวลาหนึ่ง ที่สามีกลับมาหา กลับมานอนที่บ้าน หรือพาภริยาไปในงานรับแขก งานสโมสร หรืองานหนึ่งงานใด ก็เป็นความปลาบปลื้มปีติของภริยาอย่างมาก และเห็นเป็นความดีอย่างเหลือหลาย เที่ยวได้อวดแก่เพื่อนฝูงว่าสามีของตนเป็นคนดี

และข้าพเจ้าก็เคยเห็นเหมือนกัน ที่สามีเป็นคนซื่อตรงจงรักต่อภริยา ไม่เคยเกี่ยวข้องกับหญิงอื่น มีความประพฤติอันปราศจากไฝฝ้า ให้เกียรติแก่ภริยา ทำตัวเรียบร้อยมาตลอดกาล เพียงแต่สามีนั้นไปพูดเล่นกับผู้หญิงคนใดเข้า ก็กลายเป็นความผิดใหญ่หลวง เป็นที่โกรธแค้นของภริยาอย่างมาก และหาว่าสามีเลวไปทีเดียว

ตัวอย่างที่ให้มาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า ความดีหรือความไม่ดีนั้น อยู่ในเรื่องเปรียบเทียบ การเปรียบเทียบอาจมีได้สองอย่าง อย่างหนึ่งคือเปรียบเทียบกับคนอื่น เช่นในหมู่คนที่มีเมียน้อยตั้ง ๕—๖ คน คนที่มีเมียน้อยเพียง ๓ คนก็เป็นคนดีที่สุด ในสายตาของภริยานั้นเป็น

เรื่องที่เปรียบเทียบกับคนอื่น อีกอย่างหนึ่งคือการเปรียบเทียบกับตัวเอง หมายความว่า ถ้าเป็นคนเคยดีมาตลอดกาล หากไปทำความผิดเข้าสักครั้งเดียว หรือเพียงเล็กน้อย ก็กลายเป็นเลว แต่ถ้าคนเคยประพฤติชั่วช้าสำมะเลเทเมามาตลอดเวลา ถ้าประพฤติดีเข้าสักขณะหนึ่ง ก็กลายเป็นคนดีไป

นี่คือความหมายของ "ทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ" ท่านผู้อ่านอาจจะตั้งปัญหาว่า ข้าพเจ้าหมายความว่าคนเราจะต้องประพฤติชั่วเสียก่อน แล้วจึงจะเป็นคนดีได้ หรือจะต้องเป็นสามีที่โหดร้ายเสียก่อน จึงจะเป็นสามีที่ดีได้ และผู้ชายไม่ควรจะประพฤติดีตลอดไป อย่างนั้นหรือ ถ้าท่านผู้อ่านตั้งปัญหาอย่างนี้ ข้าพเจ้าก็ขอตอบว่า เป็นเคราะห์ร้ายอย่างหนึ่งของโลกนี้ ที่ความดีของมนุษย์นั้นจะต้องเอาความไม่ดีขึ้นมาเป็นมาตรฐาน และก็เป็นความจริงด้วยว่า สามีหรือภริยาที่ประพฤติดีจริงมาตลอดกาลนั้น มักจะไม่ได้รับความเห็นอกเห็นใจของคู่ผัวตัวเมีย เพราะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเห็นเป็นของธรรมดา ไม่ใช่ความดีอย่างไร แต่ถ้าสามีหรือภริยามีความประพฤติไม่ดีอยู่โดย

ปรกติ มากลับตัวเป็นคนดี ถึงแม้จะดีอยู่เพียงชั่วครู่ชั่วขณะ อีกฝ่ายหนึ่งก็ถือเป็นความดีอย่างมาก ซึ่งแสดงว่าเป็นเคราะห์ร้ายของโลก ที่ความดีนั้น จะต้องมีความไม่ดีเป็นมาตรฐาน

แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ได้มุ่งหมายที่จะให้ความคิดเห็นแก่ท่านผู้อ่าน ว่าเราจะต้องประพฤติไม่ดีเสียก่อน เมื่อเริ่มชีวิตสมรสแล้วจึงประพฤติดีภายหลัง ข้าพเจ้ามีความมุ่งหมายแต่เพียงว่า ในระหว่างเวลาที่คนเรารักกันก่อนแต่งงานกันนั้นไม่ควรทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าตนเป็นคนดีไปทุกอย่าง ไม่ควรทำให้คู่รักตั้งความหวังมากเกินไปสำหรับความดีของตัว

เรื่องนี้เป็นเรื่องหนึ่ง ที่เราเข้าใจผิดกันอยู่ทั่วไป ในสมัยที่ยังเป็นหนุ่มสาว คือเมื่อเริ่มมีคู่รักเข้า ก็แสดงแต่ทางดีทุกอย่างให้คู่รักแลเห็น เพื่อให้เขารัก เพื่อให้เขายอมแต่งงานด้วย คราวนี้คู่รักก็หวังมากเกินไป พอเริ่มชีวิตสมรสเข้า เราไม่สามารถจะทำได้อย่างที่เราทำมาแต่ก่อน คู่รักก็ผิดหวัง เนื่องจากเหตุนี้ จึงได้มีเสียงพูดกันมาก ว่าคนเราดีแต่เฉพาะเมื่อเวลายังรัก พอได้แต่งงาน

สมประสงค์แล้ว ก็เปลี่ยนไปในทางร้าย

อันที่จริงก็ดูเป็นของธรรมดา ที่หนุ่มสาวซึ่งกำลังรักกันอยู่ จะแสดงให้คู่รักเห็นแต่เฉพาะทางที่ดีของตัว เพราะถ้าแสดงความที่ไม่ดีออกไปแล้ว ใครเขาจะรัก ใครเขาจะแต่งงานด้วย ดูเป็นการประหลาดผิดมนุษย์ธรรมดาที่จะแสดงให้คู่รักเห็นในขณะที่กำลังรักกันและก่อนแต่งงานว่าตัวมีความผิดความเลวอะไรอยู่ แต่ข้าพเจ้ามีเรื่องสองเรื่อง ที่จะเล่าเสนอแด่ท่านผู้อ่าน เรื่องหนึ่งเป็นวรรณคดีสมัยใหม่ อีกเรื่องหนึ่งเป็นวรรณคดีโบราณ

เรื่องสมัยใหม่เป็นเรื่องที่ฝรั่งแต่ง หนุ่มสาวคู่หนึ่งรักกัน และมีความมุ่งหมายที่จะแต่งงานกัน ผู้ชายเป็นคนดีพร้อมทุกประการ เป็นลูกคนมั่งคั่ง ได้รับการศึกษาดี มีฐานะงานการเป็นอย่างดี มีความประพฤติในขั้นดีที่สุด ไม่เคยเสพย์สุรา สตรีที่เป็นคู่รักก็ได้เห็นความดีพร้อมทุกอย่างของชายผู้นั้น พ่อแม่ก็ตกลงปลงใจที่จะให้แต่งงานกัน พ่อแม่ฝ่ายหญิงไว้วางใจในความประพฤติของชายผู้นั้น ถึงกับปล่อยให้พากันไปเที่ยวได้

วันหนึ่งคู่รักคู่นั้นพากันไปในงานราตรีสโมสร ชาย

ซึ่งไม่เคยเสพย์สุราเลยได้ดื่มอย่างมากในคืนนั้น ดื่มมากจนหมดสติ เพื่อนต้องหามขึ้นไปไว้บนห้องนอน ซึ่งอยู่ชั้นบนของสโมสร คู่รักได้ตามขึ้นไปปฏิบัติ หาทางแก้ไขให้ล่างพิษสุรา ตามปรกติเรื่องอย่างนี้ ต้องเป็นเรื่องทอับอายขายหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับคู่รักชั้นผู้ดีซึ่งจะแต่งงานกัน

เวลาล่วงไปจนผิดกำหนด พ่อแม่ของฝ่ายหญิงเห็นลูกสาวยังไม่กลับบ้านก็เกิดความร้อนใจ เกรงว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น พ่อของหญิงได้มาตามลูกสาวถึงที่ทำงานรื่นเริง ลูกสาวได้พยายามใช้อุบายนานาประการ เพื่อไม่ให้พ่อรู้ ว่าคู่รักของตนเมาจนหมดสติและไม่สามารถจะกลับบ้านได้ งานรื่นเริงยังไม่เสร็จสิ้น สตรีผู้นั้นหลอกพ่อว่าชายคู่รักมีความจำเป็นต้องไปธุระทันทีโดยบัจจุบันทันด่วน แต่ถึงอย่างไรก็จะต้องกลับมารับ พยายามใช้อุบายจนกระทั่งบิดากลับบ้าน และตัวก็อยู่กับคู่รักต่อไป

จนเกือบรุ่งสว่าง พิษสุราจึงคลายลง ชายนั้นกลับได้สติ เขาพากันกลับบ้านเรียบร้อย แต่เรื่องก็ยังไม่หมด พ่อแม่ของหญิงเกิดไปสืบทราบมาว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ในคืนนั้น คือชายเมาสุราจนหมดสติ ทางฝ่ายหญิงถือเป็นเรื่องอับอายขายหน้า ถึงกับจะไม่ยอมให้ลูกสาวแต่งงานด้วย และหาว่าชายคนนั้นได้ซ่อนนิสัยเสพย์สุรายาเมาของตัวไว้ แต่ลูกสาวก็ได้พยายามชี้แจงแก่พ่อแม่ ว่าเขาอาจจะมีความไม่ดีอยู่อย่างหนึ่ง ในเรื่องการเสพย์สุรานั้น แต่ความดีในทางอื่น ๆ ของเขาก็มีอยู่มาก เธอคิดว่าจะสามารถระงับหรือบรรเทานิสัยเสพย์สุรานั้นได้ จึงยืนยันขอให้ได้แต่งงานตามที่กำหนดไว้

ในการพบกับชายคู่รักในวันหลัง ชายคู่รักได้กล่าวขอโทษ สำหรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในคืนนั้น แต่ก็ไม่ได้ให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่ประพฤติอย่างนั้นต่อไป ทางสตรีก็ไม่ว่ากระไร และในที่สุดก็แต่งงานกัน

ภายหลังการแต่งงานแล้ว ภริยาก็หาสุราไว้ให้ที่บ้านและร้องขอต่อสามีว่า ถ้าจะเสพย์สุราจนเมาหมดสติแล้วก็ขอให้เมาที่บ้าน ขออย่างเดียวแต่อย่าไปเมาในงานสโมสร เพราะถ้าความทราบถึงพ่อแม่เข้าอีก ก็อาจจะเกิดเรื่องถึงหย่าร้างกันได้

ความจริงชายผู้นั้นไม่เคยเสพย์สุราเลย และก็ไม่

ตั้งใจจะเสพย์ เขาเมาในคืนนั้น ด้วยความจงใจ จงใจที่จะให้คู่รักเห็น หรือเข้าใจ ว่าเขาไม่ใช่ผู้ชายที่ดีพร้อมสมบูรณ์ไปทุกอย่าง เขามีความบกพร่อง มีทางไม่ดีอยู่เหมือนกัน การกระทำในคืนนั้น เขาได้เห็นผลดีมาก เพราะเขาได้เห็นว่าสตรีผู้นั้นมีความรักเขาจริง ทั้ง ๆ ที่เขาทำให้อับอายขายหน้า เสพย์สุราเมาจนหมดสติในงานสโมสรแล้วก็ยังอุตส่าห์อยู่ด้วย และยอมแต่งงานกับเขา

แต่เขามิได้ปรึกษาบอกให้ภริยาทราบ ว่าการกระทำในคืนนั้นเป็นการแกล้งทำ เขาแอบเอาสุราที่ภริยาเตรียมไว้ให้นั้น เททิ้งเสียวันละน้อย ๆ ซึ่งเป็นเหตุให้ภริยาดีใจมากเพราะเมื่อไปตรวจดูสุราก็แลเห็นว่าสามีเสพย์สุราน้อยลงและไม่เมามายเหมือนแต่ก่อน สตรีผู้นั้นรู้สึกมีความสุขเหลือเกิน ที่ไม่เห็นสามีเมา การที่เหล้าหายไปเฉย ๆ โดยไม่เห็นสามีดื่มนั้น ยิ่งทำให้ดีใจมากขึ้น เพราะรู้สึกว่าสามีเกรงใจ ไม่กล้าดื่มให้เห็น เพียงเท่านั้นก็ภาคภูมิใจมาก อยู่ด้วยกันนานไปสุรานั้นก็ไม่พร่องลง ซึ่งแสดงว่าสามีละทิ้งการเสพย์สุราได้เด็ดขาด ยิ่งเป็นความปลาบปลื้มโสมนัส และเป็นความผาสุกอย่างยิ่งในครอบครัว

เรื่องจบลงเพียงเท่านี้

ผู้แต่งเรื่องนี้ได้จับแง่จิตวิทยาทางครอบครัวอย่างถูกต้อง เพราะว่าความไม่ผาสุกในครอบครัว หรือการเห็นคู่สมรสของตนกลายเป็นคนไม่ดีไปนั้น ก็เนื่องจากที่ได้เห็นมาแต่ก่อน ว่าเป็นคนดีพร้อมทุกอย่าง และยอมแต่งงานด้วย ก็เพราะเห็นเป็นคนดีพร้อมทุกอย่าง ครั้นเมื่อมีอะไรบกพร่องเข้าสักเล็กน้อย ก็เห็นเป็นเรื่องเลวร้ายไปทีเดียว คู่รักทุกคู่ล้วนแต่ฉลาด อย่างตัวละครในเรื่องทั้งนักประพันธ์ประดิษฐ์ขึ้นนี้ ยอมแสดงให้คู่รักเห็น ว่าตัวก็ไม่ใช่มนุษย์ที่ดีอย่างสมบูรณ์ มีความผิดความเลวอยู่เหมือนกัน จึงได้ผลเป็นทางดี อย่างที่ปรากฏในเรื่องนี้

ถึงแม้ว่าเป็นบทประพันธ์ เป็นเรื่องที่คิดประดิษฐ์ขึ้น ก็เป็นเรื่องแสดงหลักทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ ตรงตามจุดประสงค์แห่งหัวข้อที่ตั้งไว้นี้

อีกเรื่องหนึ่งเป็นวรรณคดีโบราณ คือโหสธชาดก เล่าว่าโหสธเป็นปราชญ์ยิ่งใหญ่ ประจำราชสำนักของพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ซึ่งมีปราชญ์อยู่หลายคน แต่ก็ไม่มีใครฉลาดเท่าโหสธ สามารถแก้ปัญหาแสดงปัญญาได้

ยิ่งกว่าคนทั้งหลาย จึงเป็นที่โปรดปรานทั้งของพระเจ้าแผ่นดินและพระราชินี ถึงเวลาจะหาคู่สมรส ก็ปลอมตัวเป็นช่างชุนผ้า เดินทางออกไปต่างถิ่น ไปพบสตรีคนหนึ่ง ซึ่งเขาเห็นลักษณะที่พร้อมทุกประการ ควรที่จะเป็นภริยาของเขาได้ เขาจึงได้เข้าไปอาศัยอยู่ในบ้านของสตรีผู้นั้น โดยไม่ได้แสดงว่าตัวมีความสำคัญใหญ่โตประการใด ทำงานรับจ้างชุนผ้า หาเงินได้ ก็แบ่งให้แก่บิดามารดาของหญิงนั้น อยู่ด้วยกันเป็นเวลานาน จนทั้งหญิงและบิดาของหญิงชอบนิสัย มโหสธจึงขอลูกสาว และบิดามารดาของหญิงก็ยกให้ แต่ยังไม่ได้แต่งงานกัน มโหสธคงอาศัยบ้านเขาอยู่

และในระหว่างนี้ มโหสธก็แสดงนิสัยไม่ดีต่าง ๆ ของตัวออกมา เช่นแม้ยังไม่ได้แต่งงานเป็นสามีภริยากัน มโหสธก็ตั้งต้นทำอำนาจ ทั้ง ๆ ที่ยังอาศัยอยู่ในบ้านของเขา ก็แสดงความหยาบคายออกมาในบางครั้ง สตรีผู้นั้นเป็นผู้หุงหาอาหารมาให้มโหสธรับประทาน มโหสธแกล้งทำเป็นว่าอาหารนั้นไม่เป็นที่พอใจ เอาสาดเทเสีย และแสดงนิสัยที่ไม่ดีอย่างอื่นอีกบ้าง สตรีผู้นั้นยังแลเห็นว่า

ถึงจะมีนิสัยที่ไม่ดีอยู่บ้าง ทางที่ดีก็ยังมีอยู่ จึงไม่เปลี่ยนแปลงความคิดที่จะแต่งงานด้วย ในที่สุดก็พากันเข้ามาในเมือง สตรีผู้นั้นจึงได้รู้ว่า สามีของตนคือมโหสถ ปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ของพระเจ้าแผ่นดิน

เรื่องนี้เป็นแต่เพียงชาดก ซึ่งพวกเราในสมัยนี้ไม่สามารถจะปฏิบัติอย่างนั้นได้ แต่ก็เป็นเรื่องที่ให้แนวคิด ว่าในระหว่างที่รักกันหรือก่อนแต่งงานนั้น ไม่ควรจะแสดงตนเป็นคนดีพร้อมไปหมดทุกอย่าง เพราะการแสดงตนเป็นคนดีพร้อมทุกอย่างนั้น จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งหวังมากเกินไป ถ้าภายหลังการแต่งงานแล้ว ไปบกพร่องอะไรเข้าสักเล็กน้อย ก็อาจจะกลายเป็นเรื่องเลวร้ายใหญ่หลวง และอีกประการหนึ่งการแสดงตนเป็นคนดีไปทุกอย่างนั้น ย่อมปิดทางที่จะได้เห็นอกเห็นใจคู่รัก เพราะแน่นอนที่เดียว เมื่อเป็นคนดีหมดทุกอย่างแล้ว ใคร ๆ ก็อยากแต่งงานด้วย แต่สิ่งซึ่งควรจะทดลองนั้น คือว่า ถ้าเขาได้พบความบกพร่องอะไรบ้าง เขายังจะยินดีแต่งงานด้วยหรือไม่ ถ้าเขาได้พบความบกพร่องความไม่ดีอะไรบ้าง

แล้ว เขายังยินดีแต่งงานด้วยแล้ว ก็แปลว่าเป็นความรักที่หนักแน่นจริง

นี่เป็นแนวคิดข้อแรก ที่ข้าพเจ้าขอเสนอแด่ท่านผู้อ่าน ซึ่งอาจจะเป็นข้อเสนอที่แปลกประหลาดอยู่บ้าง คล้ายกับสอนว่า ให้แสดงความไม่ดีให้คู่รักเห็น แล้วใครเขาจะรัก ใครเขาจะแต่งงานด้วย แต่ถ้าท่านได้พินิจพิเคราะห์หลักเรื่อง "ทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ" นี้ ดูให้ดีแล้ว ท่านคงจะเห็นด้วยว่า การแสดงให้คู่รักเห็น ว่าเราเป็นคนดีพร้อมสมบูรณ์ทุกอย่างนั้น ไม่เป็นทางที่ดีนัก

สิ่งหนึ่งซึ่งคู่รักมักจะงดเว้นไม่ได้ ก็คือให้คำมั่นสัญญามากเกินไป ด้วยความประสงค์อย่างเดียวคือให้ได้แต่งงานสมความปรารถนา ยอมรับทุกอย่าง บอกว่าจะทำทุกอย่าง ตลอดถึงสิ่งซึ่งตัวเองก็รู้อยู่ว่าไม่สามารถจะทำได้ การให้สัญญารับคำแก่คู่รักไปทุกอย่างนั้นไม่ดีแน่ ประการหนึ่งอาจทำให้คู่รักไม่เชื่อ เห็นว่าพูดพล่อย ๆ ไปอย่างนั้นเอง เป็นการเสื่อมความเลื่อมใสตั้งแต่ต้น หรือ

อีกประการหนึ่ง ถ้าคู่รักนั้นเชื่อ กลียร้ายมาก เพราะถ้าภายหลังทำไม่ได้ ก็กลายเป็นความไม่ดีเริ่มต้นขึ้นทีเดียว

ท่านผู้อ่านของข้าพเจ้าที่เป็นชาย, ถ้าท่านติดต่อในทางรักใคร่กับสตรีผู้หนึ่ง ถ้าเจตจำนงของท่านไม่เป็นไปเพื่อความรักอันยืนยาว เป็นแต่เพียงเพื่อความสนุกชั่วคราว ท่านไม่มีความต้องการสตรีผู้นั้นเป็นเพื่อนชีวิตของท่าน ไปตลอดทางดำเนินแห่งชีวิต ท่านจะทำอย่างไรก็ตามที ท่านจะใช้วิธีเพียงหลอกให้เขาเชื่อ ให้เขารัก ให้เขาหลงลมท่านด้วยประการใด ๆ ก็ตามใจท่าน แต่ถ้าท่านมีเจตจำนงที่จะยึดถือสตรีผู้นั้น เป็นเพื่อนชีวิตของท่านไปตลอดกาลแล้ว ท่านจะต้องเริ่มใช้ความระมัดระวังตั้งแต่เบื้องต้น ตั้งแต่เริ่มแรกที่รักกัน อย่าให้คู่รักที่ท่านตั้งใจรักอย่างแท้จริงนั้น หลงไปว่าท่านเป็นมนุษย์ประเสริฐอย่างสมบูรณ์ เพราะในโลกนี้ไม่มีใครที่จะเป็นมนุษย์ประเสริฐอย่างสมบูรณ์ ทั้งท่านและข้าพเจ้า ย่อมมีความบกพร่องหรือนิสัยที่ไม่ดีมากบ้างน้อยบ้างอยู่ด้วยกัน

ขอท่านอย่าได้เข้าใจว่า การสมรส การแต่งงาน เป็นจุดหมายปลายทางแห่งชีวิตของท่าน ขอให้ท่านเข้าใจ

อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ว่าวันแต่งงานวันสมรสเป็นวันเริ่มออกเดินทาง การเดินทางอันยืดยาว ซึ่งจะต้องเดินไปอีกหลายสิบปีข้างหน้า อย่าให้คู่รักของท่านเข้าใจว่าเมื่อแต่งงานกันแล้ว เขาจะได้อยู่ในวิมานสวรรค์ ควรให้เข้าใจว่า การที่จะอยู่ในวิมานสวรรค์นั้น สามารถที่จะอยู่ได้ แต่ต้องช่วยกันสร้าง วิมานสวรรค์ไม่ใช่ของที่สร้างทำไว้เสร็จแล้ว แต่จะต้องสร้างใหม่ด้วยความพากเพียรพยายามและรักใคร่กลมเกลียวกัน ในระหว่างสามีภริยา

ท่านผู้อ่านอาจจะเห็นว่า ความข้อนี้ไม่ใช่หลักการทั่วไป เป็นแต่เพียงข้อยกเว้น เพราะว่ามีคู่สมรสบางคู่ซึ่งพ่อแม่ได้ทำไว้ให้เสร็จแล้ว ทั้งบ้านเรือนเคหสถานและทรัพย์สมบัติทั้งหลาย พ่อแม่ทำให้ไว้เป็นอันมาก และเมื่อแต่งงานกันแล้ว ก็ไม่ต้องอนาทรร้อนใจ ไม่ต้องทำอะไรอีกต่อไป ขึ้นสู่วิมานสวรรค์ได้ทันที แล้วก็อยู่ไปได้จนตลอดชีวิต

ข้าพเจ้าได้เห็นมามาก ว่าวิมานสวรรค์ชนิดนั้นเป็นวิมานสวรรค์ที่ไม่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าคู่สมรสคิดว่าไม่ต้องทำอะไรต่อไป วิธีโบราณของไทยเรา

ที่ให้เรือนหอ ให้เงินกองทุน อย่างที่กล่าวมาในบทก่อน ก็เป็นแต่เพียงวิธีที่พ่อแม่ได้เตรียมยานพาหนะและเสบียงสำหรับเดินทางให้ เพื่อคู่ผัวเมียจะได้ทำความพยายามต่อไป สร้างอนาคตให้ยิ่งขึ้นไป แต่คู่สมรสคู่ใด ที่ได้รับทรัพย์สมบัติจากพ่อแม่ มากจนเชื่อว่าเพียงพอ และไม่ต้องทำอะไรต่อไปแล้ว นั่นคือการก้าวเดินลงสู่ความเสื่อม เราจึงได้เห็นเป็นอันมาก ที่ลูกได้รับทรัพย์สมบัติมหาศาลจากพ่อแม่ แล้วก็ไม่สามารถจะรักษาไว้ได้ พ่อแม่สร้างเข้าไว้เพื่อให้เป็นปึกแผ่นแน่นหนา แล้วลูกก็ไปแยกกันออกไป พอขาดความเป็นปึกแผ่น ก็บังเกิดความอ่อนแอระส่ำระสาย ความเสื่อมโซมก็ปรากฏขึ้นทุกที ลงท้ายก็กลายเป็นความสิ้นสูญ ตัวอย่างชนิดนี้มีอยู่เป็นอันมาก

เคราะห์ดีเหลือเกินสำหรับผู้ที่เกิดมา จากพ่อแม่ที่สามารถให้เครื่องมือ เครื่องใช้ในการสร้างชีวิตแก่ลูกได้ ถ้าลูกเป็นคนดีพยายามสร้างต่อไป สร้างให้บังเกิดผลยิ่งขึ้นกว่าที่พ่อแม่ทำไว้ให้ ก็จะเป็นการดีเลิศ บุคคลที่เกิดจากพ่อแม่ที่สามารถให้เครื่องมือแก่ลูกดังกล่าวนี้ ย่อมจะเคราะห์ดีกว่าผู้ที่เกิดมา โดยพ่อแม่ไม่สามารถจะให้อะไร

แต่เราก็ได้เห็นมามาก ที่เคราะห์ดีอันนิกลายเป็นเคราะห์ร้าย เพราะเขาไม่สามารถจะทำให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้นไป บางเรื่องบางราย แม้จะควบคุมรักษาให้ทรงตัวอยู่เพียงเท่าที่พอให้ไว้ก็ไม่สามารถจะทำได้ เท่าที่ข้าพเจ้าสังเกตเห็น รู้สึกว่าปัญหาเรื่องนี้อยู่ที่การสมรสของลูก บุคคลที่ได้แต่งงานกับลูกของผู้มั่งคั่ง หวังจะได้ทรัพย์สมบัติมหิมา ด้วยความปรารถนาอย่างเดียว คือเพื่อที่จะไม่ต้องลำบากยากเหน็ดเหนื่อยต่อไป หรือหาความสุขในทางใช้จ่าย ความเสื่อมจะตามตนขนทันที แล้วก็เป็นความล่มจมในที่สุด

แต่ผู้ที่แต่งงานกัน ด้วยความเข้าใจอันแน่นอน ว่าเขาจะต้องช่วยกันสร้างอนาคต ย่อมจะก้าวขึ้นสู่ความเจริญได้ทุกขั้น ถ้าหากพ่อแม่ทำทางหรือให้เครื่องมือไว้แล้วก็จะสร้างความก้าวหน้าได้ต่อไป ถึงแม้พ่อแม่จะไม่ทำอะไรไว้ให้เลย เขาจะต้องตั้งต้นสร้างทำกันใหม่ ผัวเมียที่ถือเป็นคู่ชีวิตของกันและกัน ย่อมจะสร้างได้ บางคู่เขาสร้างตั้งแต่ไม่มีอะไรเลย มาจนถึงขีดที่มีน้อยหน้าคนทั้งหลาย ความเรียบร้อยราบรื่นในครอบครัว มีความรับผิดชอบในเรื่องนี้อยู่มาก ไม่มีงานอันใดที่จะดีไปกว่า

การที่คู่ชีวิตจะช่วยกัน เพื่อสร้างชีวิตในครอบครัว ไม่มีพฤติการณ์อันใดที่จะน่ารักน่าเอ็นดู เท่ากับที่ผัวเมียจะปรึกษากันด้วยความรอบคอบ ว่าจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ แสดงความคิดเห็นต่อกันด้วยความสุจริตใจ ปราศจากแง่งอนหรือความคิดในทางร้ายที่ซ่อนเร้นอยู่ และพยายามฟังความคิดเห็นของกันและกัน โดยไม่ถือเอาความคิดของตัวเป็นใหญ่แต่ฝ่ายเดียว

และข้าพเจ้าก็ได้สังเกตเห็นเหมือนกัน ว่าครอบครัวที่เขาอยู่กันผาสุกที่สุดนั้น คือครอบครัวที่คู่ผัวตัวเมียได้ช่วยกันสร้างสรรค์ขึ้นมาทุกสิ่งทุกอย่าง ความพยายามร่วมมือกัน ความเหน็ดเหนื่อยยากลำบากร่วมทุกข์ร่วมสุขมาด้วยกัน ย่อมเป็นสายโซ่ทองรัดรึงชีวิตทั้งสอง ให้แนบแน่นอยู่ด้วยกันเสมอ เป็นความสุขอย่างยิ่งของคู่ผัวเมีย ที่จะระลึกลับหลังไปถึงวันแต่งงาน ซึ่งประกอบพิธีการกันตามประสายาก รักกันด้วยน้ำใสใจจริง มานะกัดฟันเคียงข้างกันต่อสู้ความเป็นไปในชีวิต สร้างอนาคตขึ้นมาได้เป็นขั้น ๆ เริ่มต้นจากไม่มีอะไรเลย จนกระทั่งถึงมีทัดเทียมคนทั้งหลาย แม้จะไม่ใช่ขนาดเศรษฐีมหา-

เศรษฐี ก็พอจะมีสิ่งซึ่งคนอื่นมี ถ้าเราทำได้อย่างนั้น ก็จะนับว่าเป็นความผาสุกที่พึงปราถนาในครอบครัว

เพื่อที่จะให้ได้ผลดังกล่าวนั้น ความสำคัญที่สุดอยู่ที่การเริ่มต้น คำว่า "เริ่มต้น" นั้น หมายความว่าต้องเริ่มตั้งแต่รู้จักรักกัน ขออย่าให้เราบอกแก่คู่รักของเราว่าเราจะทำอะไรได้ทุกอย่างตามความต้องการของเขา ควรบอกแต่เพียงว่า เราจะพยายามทำ ขออย่าแสดงว่าเราเป็นคนฉลาด ควรแสดงแต่เพียงว่าเราเป็นคนมีความมานะพยายาม ขออย่าแสดงว่าเราเป็นเทพเจ้า ที่อาจจะเนรมิตอะไร ๆ ให้สำเร็จความประสงค์ของคู่รัก ขอให้แสดงว่าเราเป็นมนุษย์สามัญ และมนุษย์สามัญย่อมมีความขาดตกบกพร่อง ให้เขาเข้าใจว่าอาจจะมีบางสิ่งหรือหลายสิ่งในตัวเรา ที่เขาจะต้องให้อภัยบ้าง ไม่ใช่ว่าเราเป็นมนุษย์สมบูรณ์ไปหมดทุกอย่าง ถ้าตั้งต้นกันอย่างนี้ และตั้งต้นตั้งแต่เริ่มรักกัน ก็ย่อมจะเป็นความราบรื่นในภายหน้า

ตามธรรมดาผู้ที่เป็นคู่รัก ย่อมจะต้องขอคำมั่นสัญญาจากอีกฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางฝ่ายหญิง

ย่อมจะต้องขอคำมั่นสัญญาจากฝ่ายชาย ว่าจะต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ หรือไม่ทำอย่างนั้นอย่างนี้ สำหรับท่านผู้อ่านของข้าพเจ้าที่เป็นชาย ข้าพเจ้าอยากจะให้คำแนะนำว่าจะเป็นความผิดอย่างร้ายแรง ถ้าท่านจะรับปากให้สัญญาทุกสิ่งทุกอย่างแก่คู่รักของท่าน แต่ก็อาจจะมีทางคิดได้เหมือนกัน ว่าถ้าเขาขอคำมั่นสัญญาอย่างนั้นอย่างนี้แล้วเราบอกว่าให้ไม่ได้ เขาจะรักเราได้อย่างไร การแต่งงานจะสำเร็จสมความประสงค์ได้อย่างไร ดูเหมือนว่าจะมีความสำคัญอยู่ ๒ ข้อ ที่ฝ่ายหญิงจะขอให้ฝ่ายชายให้คำมั่นสัญญา ข้อหนึ่งคือว่า จะรักเขาแต่ผู้เดียวจนตลอดชีวิต ข้อนี้ดูเหมือนจะขอกันทุกคน อีกข้อหนึ่งซึ่งอาจจะไม่ขอกันไปทุกคน แต่ก็ดูเหมือนจะมีคำขออยู่มากราย คือว่าฝ่ายชายจะต้องตามใจฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจะต้องการอะไร ฝ่ายชายจะต้องทำให้

สมมติว่ามีคำขอทั้งสองประการนี้ เราควรจะทำอย่างไร เราจะปฏิเสธเด็ดขาด หรือไม่ยอมรับคำมั่นสัญญา ก็ไม่ได้ เช่นในข้อที่ร้องขอให้รักเขาแต่ผู้เดียวเราจะปฏิเสธ หรือจะให้ความไม่แน่นอน ก็ทำไม่ได้ หรือ

ถ้าบังเอิญจะมีคำขอที่ว่า ให้ตามใจเขาเสมอไป เราจะปฏิเสธ หรือแบ่งรับแบ่งสู้อย่างใดก็ยาก และเนื่องจากความยากในข้อที่กล่าวนี้ ผู้ชายจึงมีความจำเป็นต้องให้คำมั่นสัญญา แม้ในสิ่งที่ตัวเองไม่แน่ใจหรือไม่ตั้งใจ และผู้ชายก็ชอบมาพูดกันว่า ผู้หญิงชอบฟังคำเท็จ ชอบเชื่อคำเท็จ ดูเหมือนจะถือเป็นหลักทั่วไปกันว่า การพูดกับคนรักนั้น จำเป็นจะต้องกล่าวเท็จเสมอไป เพราะถ้าพูดจริงแล้วเขาไม่ชอบ

แต่สำหรับหญิงที่เราต้องการจะให้เป็นเพื่อนชีวิตของเราอย่างแท้จริงนั้น มีหลักอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งท่านผู้อ่านของข้าพเจ้าที่เป็นชาย อาจจะถือเป็นหลักปฏิบัติได้ คือว่า ในการคำมั่นสัญญาอันใดแก่คู่รักของท่านนั้น ท่านจะต้องไม่ให้ในทางที่จะผูกมัดตัวท่านแต่ฝ่ายเดียว ท่านจะต้องให้ในทางที่เป็นการผูกมัดคู่รักของท่านด้วย ถ้าท่านใช้หลักอันนี้ ก็จะได้ชื่อว่า ท่านพูดออกไปโดยสุจริต คู่รักที่เขามีความคิด มีความฉลาด เขาก็จะไม่คิดเห็นว่าเราพูดพล่อย ๆ ไป และเขาจะรู้สึกเป็นความรับผิดชอบของเขาด้วย

ยกตัวอย่างคำขอในข้อต้น คือเมื่อเขาร้องขอว่า จะต้องรักเขาแต่คนเดียวในโลก และในชีวิตนี้ แทนที่เราจะรับเอาทันทีทันใด ให้คำมั่นสัญญาหรือสบถสาบานว่าจะต้องเป็นอย่างนั้น เราให้คำตอบว่า เราเชื่อใจของเรา ว่าเราจะรักเขาแต่ผู้เดียว เพราะเหตุที่เขาสวย เพราะเหตุที่เขาเป็นคนดี เพราะเหตุที่เขามีคุณสมบัติทุกสิ่งทุกอย่างที่เราจะรัก เพราะเหตุที่เราเชื่อว่าเขาจะสามารถกำเอาความรักของเราไว้ในมือของเขาได้แต่ผู้เดียว เราเชื่อว่าเขาเป็นคนมีเสน่ห์ มีคุณลักษณะดีพร้อมทุกประการซึ่งเราไม่มีความจำเป็น จะต้องแสวงหาความรักจากที่อื่น และด้วยเหตุเหล่านี้ เราจึงเชื่อมั่นว่า เราจะรักเขาแต่ผู้เดียวจนตลอดชีวิต

คำตอบอย่างนี้ จะได้ผลหลายประการ กล่าวคือ

๑. เราไม่ได้ปฏิเสธ หรือไม่ได้รีรอแบ่งรับแบ่งสู้ หรือไม่ได้แสดงอย่างหนึ่งอย่างใด ว่าเราจะไม่รักเขาแต่ผู้เดียวไปจนตลอดชีวิต

๒. แต่การที่เราจะรักเขาแต่ผู้เดียวไปจนตลอดชีวิตนั้น ไม่ใช่อยู่ในความรับผิดชอบของเราแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น

เขายังจะต้องมีความรับผิดชอบด้วย คือเขาจะต้องเป็นคนดี เขาจะต้องรักษาไว้ซึ่งคุณสมบัติที่เราควรจะรัก ถ้าหากเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างไรในภายหน้า เขาก็จะต้องมีส่วนรับผิดชอบด้วย

๓. คู่รักของเราที่ได้ฟังคำตอบอย่างนี้ เขาจะไม่เห็นเราเป็นคนพูดพล่อย ๆ หรือรับสัญญาแต่เพียงให้สำเร็จสมความประสงค์ และเขาเองก็อาจจะต้องระมัดระวังตัวของเขา พยายามรักษาความดีงาม รักษาความรักไว้ ถ้าหากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นในภายหน้า แทนที่จะโทษเราแต่ฝ่ายเดียว เขาจะต้องพิจารณาตัวของเขาเองด้วย ว่าเขาได้ทำให้สมกับที่จะเป็นคนรักของเราแต่ผู้เดียวหรือหาไม่

อกตัวอย่างคำขอข้อที่ ๒. ซึ่งถ้าอาจจะมีขึ้น เช่น คำขอที่ว่า จะต้องตามใจเขาทุกสิ่งทุกอย่าง เราอาจจะตอบว่า เรารับได้ เราจะตามใจเขาทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะเราเชื่อในคุณธรรมความดีงามของเขา ว่าเขาจะไม่บังคับให้เราตามใจในทางที่ผิด เราเชื่อมั่นในความคิดอันเป็นยุติธรรมของเขา ว่าเขาจะไม่บังคับให้เราตามใจใน

ทางที่เอาเปรียบแก่คู่ผัวเมียด้วยกัน เราเชื่อในความคิดที่มีเหตุผลของเขา ว่าเขาจะไม่บังคับให้เราตามใจในเรื่องที่สุดวิสัยของมนุษย์ ในฐานะซึ่งยังไม่ถึงขีดที่จะทำได้ เราเชื่อในความรอบคอบของเขา ว่าถ้าตราบใดยังไม่ได้เก็บเงินไว้เพียงพอที่จะซื้อรถยนต์ใช้ เขาคงไม่บังคับให้เราตามใจถึงกับจะไปกู้หนี้ยืมสินมาซื้อรถยนต์ และด้วยความเชื่อมั่นในความดีของเขาเองอย่างนี้ เราจึงรับได้ว่า เราจะตามใจเขาทุกสิ่งทุกอย่างได้

คำตอบอย่างนี้ ก็เข้าลักษณะเดียวกับข้างต้น คือ เราไม่ได้ปฏิเสธ เรารับว่าจะทำตามใจของเขาทุกอย่าง แต่เขาก็จะต้องมีส่วนรับผิดชอบในเหตุผล ในความเที่ยงธรรม ในความเหมาะสม

มีอยู่ข้อหนึ่ง ซึ่งผู้ชายเบื้นอันมากมักจะให้คำมั่นสัญญาแก่สตรีคู่รัก โดยที่เขายังไม่ทันร้องขอ คือ ให้คำมั่นสัญญาแก่เขา ว่าจะให้ความสุขแก่เขาอย่างมากที่สุดภายหลังการแต่งงาน ข้อนี้ต้องระวังอย่างเดียวกัน เพราะการให้สัญญาออกไปอย่างนั้น คู่รักอาจจะเห็นเบื้นการอวดดี แทนที่จะเชื่อและเลื่อมใส กลับจะเกิดความดูหมิ่น

ทางดีที่สุดนั้น คือจะต้องแสดงว่า เราอาจจะสร้างความสุข ความเจริญขึ้นในครอบครัวได้ ด้วยการร่วมมือร่วมใจของเขา ด้วยความดีงามของเขา ถ้าพูดอย่างนี้ ก็ดูเหมือนจะทำความพอใจให้ทุกทาง เพราะเป็นการยกย่องเขาด้วย

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว การแสดงว่าตัวเป็นคนดีทุกอย่างนั้น เป็นการคิดผิด ทางที่ดีควรแสดงว่า ตัวเองยังมีความขาดตกบกพร่อง แต่เขาจะเป็นผู้แก้ความขาดตกบกพร่องของเราได้ เขาจะเป็นเพื่อนร่วมทางในชีวิต ที่จะคอยให้สติ ให้คำปรึกษาที่รอบคอบ เขาอาจจะฉลาดกว่าเรา ถ้าไม่ใช่ในทางวิชาการ ก็ในทางดำเนินชีวิต ส่วนเรามีแต่ความมานะพยายาม มีแต่กำลังกายกำลังใจที่จะฝ่าฟันอุปสรรค แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับความฉลาดรอบคอบนั้น เราจะต้องอาศัยเขา อย่างนี้อาจจะทำความพอใจให้เขามากเหมือนกัน เพราะจะทำให้เขาเห็นความสำคัญในตัวของเขาขึ้น หลักจิตวิทยารับรองกันทั่วไปนั้นมีอยู่ว่า การทำความพอใจให้แก่มนุษย์นั้น คือการที่แสดงให้เห็น ว่าเราเชื่อว่าเขามีความสำคัญ เขามี

ประโยชน์ ไม่ใช่ว่าเราสำคัญคนเดียว หรือเรามีประโยชน์แต่ผู้เดียว

วิธีปฏิบัติดังที่ข้าพเจ้าเสนอแด่ท่านผู้อ่านมาในตอนนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นวิธีปฏิบัติที่เหมาะสม และเข้าหลักเรื่องทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ เราอาจจะมีทางแสดงได้มากมายหลายทาง ว่าเราไม่ใช่คนดีพร้อมไปทุกอย่าง เรามีความผิด ความบกพร่องอย่างเยี่ยงสามัญชนทั้งหลาย แต่ความผิดความบกพร่องนั้น อาจจะแก้ไขได้ ในเมื่อได้เขาเป็นเพื่อนชีวิต ความหวังในอนาคตของเรามีอยู่อย่างนั้น เมื่อเราแสดงออกไปเช่นนั้น ก็เข้าหลักเรื่อง ทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ คือถ้าเราทำให้คู่รักของเราเข้าใจว่าเราดีทุกอย่าง ก่อนเวลาสมรส ครั้นเมื่อเข้าสู่ชีวิตสมรส ปรากฏความผิดพลาดบกพร่องอะไรขึ้น การเปรียบเทียบก็จะทำให้เขาเห็นว่าเราเลว แต่ถ้าเราแสดงว่า เราก็ไม่ได้ดีพร้อมไปทุกอย่าง หรือถ้าเราสามารถจะทำได้ สิ่งที่เรามีอยู่นั้น เราแสดงออกไปในทางที่ตรงกันข้าม แสดงออกไปเท่าที่จะไม่ทำลายความรัก ความเลื่อมใส แสดงออกไปอย่างที่มีความหวัง ว่าจะแก้

ได้ในภายหน้าเช่นนั้น ครั้นเมื่อเข้าสู่ชีวิตสมรส ก็ไม่ให้เขาเห็นความผิดบกพร่องอันนั้น การเปรียบเทียบจะทำให้เขาเห็นเราเป็นคนดี

นี่คือหลัก "ทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ" ซึ่งเป็นหลักที่ข้าพเจ้าเลื่อมใส และอยากจะแนะนำให้ท่านผู้อ่านของข้าพเจ้าลองใช้

และก็ยังไม่หมด ทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบนี้ เราจะต้องใช้เรื่อยไป แม้ภายหลังที่แต่งงานกันแล้ว เข้าสู่ชีวิตสมรสแล้ว ก็ไม่ควรจะทิ้งหลักอันนี้ อย่าลืมว่าความดีความไม่ดีนั้น อยู่ที่การเปรียบเทียบดังกล่าวข้างต้น ท่านผู้อ่านของข้าพเจ้า ไม่ว่าจะเป็นบุรุษหรือสตรี อาจจะใช้ทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบนี้ เพื่อความราบรื่นในครอบครัวของท่านได้เสมอ

การใช้ทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ ภายหลังที่เข้าสู่ชีวิตสมรสแล้วนั้น มีความสำคัญอยู่ที่การตั้ง "มาตรฐานแห่งชีวิต"

คำว่า มาตรฐานแห่งชีวิต" หมายถึงชีวิตที่ได้ประสบทันที ภายหลังการแต่งงาน คือฝ่ายหญิงก็ดี ฝ่าย

ชายก็ดี ชีวิตที่ได้ประสบในทันทีทันใดภายหลังการแต่งงานนั้นย่อมจะแนบแน่นอยู่ในความทรงจำ ความเป็นไปที่ได้ประสบอย่างไรในทันทีที่ได้แต่งงานนั้น ย่อมจะไม่ลืมเลือน และจะฝังลึกอยู่ในหัวใจจนตลอดชีวิต

ความเป็นไปที่ได้ประสบทันทีทันใด ในเมื่อเข้าสู่ชีวิตสมรสนั้น ทั้งฝ่ายหญิงฝ่ายชายย่อมถือเป็นมาตรฐานแห่งชีวิต คือเป็นเรื่องที่จะใช้วัด ใช้เป็นมาตราเปรียบเทียบกับความเป็นไปในกาลข้างหน้าอยู่เสมอ ฉะนั้นจึงมีคู่ผัวเมียเป็นอันมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางฝ่ายหญิง มักจะร้องว่า สามีของตนนั้น เมื่อแต่งงานกันใหม่ ๆ ในเดือนแรกแห่งชีวิตสมรส เป็นคนดีเหลือเกิน ครั้นเมื่อชีวิตสมรสได้ดำเนินมานาน ๆ ความไม่ดีก็ยิ่งปรากฏขึ้น ความยากลำบากก็ยิ่งมีขึ้น ความเป็นอยู่กลับเลวลงไป ความขุ่นข้องหมองใจกลับมีขึ้น นี่คือความไม่ราบรื่นในครอบครัว แต่ถ้าแลเห็นว่า ชีวิตในขั้นต่อไป ดีกว่าเมื่อเริ่มแรกแต่งงานกันใหม่ ๆ หรือเพียงแต่รักษามาตรฐานไว้ได้เท่านั้น ก็ย่อมถือกันว่าเป็นความดี เป็นความราบรื่น เป็นความผาสุก.

ด้วยเหตุที่เป็นดังนี้ ข้าพเจ้าจึงขอแนะนำท่านผู้อ่านของข้าพเจ้า ให้จำไว้เสมอว่า ชีวิตที่ได้ประสบทันทีภายหลังการแต่งงานนั้น เป็นมาตรฐานแห่งชีวิต, ต่อไปชีวิตอันนั้น หรือความเป็นอยู่อย่างนั้น จะต้องถูกใช้เป็นเครื่องเปรียบเทียบ ฉะนั้น ความเป็นอยู่ที่ได้ประสบในทันทีทันใดภายหลังการแต่งงานนั้น จึงต้องถือเป็นมาตรฐานแห่งชีวิต

และมาตรฐานแห่งชีวิตนั้น เป็นสิ่งที่เราต้องตั้ง เราต้องตั้งของเราเองด้วยความรอบคอบ ด้วยการนึกถึงกาลไกลในอนาคต ว่าความผาสุกหรือไม่ผาสุกในครอบครัวจะถูกวัดด้วยมาตรฐานอันนี้ ฉะนั้นข้อแนะนำอันสำคัญที่สุด ที่ข้าพเจ้าเห็นควรให้แก่ท่านผู้อ่านของข้าพเจ้าคือว่า ในทันทีทันใดภายหลังการแต่งงานนั้น อย่าตั้งมาตรฐานแห่งชีวิตให้สูงเกินไป ถ้าท่านสามารถจะตั้งไว้ในขั้นต่ำได้ก็ควรตั้งไว้ในขั้นต่ำ แต่ก็เป็นการแน่นอนว่า ไม่ใช่ตั้งให้ต่ำเกินสมควรไป ท่านลองพิจารณาความเป็นไปในชีวิตของคนชั้นเดียวกับท่าน หมายถึงคนชั้นที่ท่านสามารถจะ

ตั้งมาตรฐานในชีวิตให้เท่าเทียมเขาได้ในทันที ภายหลังการแต่งงาน ลองแบ่งความเป็นไปในชีวิตของบุคคลเหล่านี้ออกเป็น ๓ ชั้น สมมติชื่อว่า ชั้นที่ ๑. ชั้นที่ ๒. และชั้นที่ ๓. ถึงแม้ท่านจะสามารถดำเนินชีวิตในชั้นที่ ๑. ได้ในทันทีทันใดภายหลังการแต่งงาน ก็ขอให้ดำเนินเพียงชั้นที่ ๒ โดยถือเอาชั้นที่ ๒ เป็นมาตรฐานแห่งชีวิต แล้วท่านก็จะสามารถขยับเขยื้อนขึ้นไปเอง

แต่ถ้าท่านไปตั้งมาตรฐานแห่งชีวิตเป็นชั้นที่ ๑ เสียแล้ว เช่นในทันทีทันใด ภายหลังการแต่งงาน ท่านก็มีทุก ๆ อย่างเป็นชั้นที่ ๑ มีบ้านชั้นที่ ๑ เครื่องเรือนเครื่องใช้ชั้นที่ ๑ รถยนต์ชั้นที่ ๑ ทำอะไรก็ทำอย่างชั้นที่ ๑ แม้จะขึ้นรถไฟเดินทางไปทางไหน ก็ไปชั้นที่ ๑ เข้าดูมหรสพในที่แพงที่สุด ฯลฯ เช่นนี้ จะเป็นความผิดอย่างมาก เพราะแปลว่าท่านตั้งมาตรฐานแห่งชีวิตเป็นชั้นสูงสุดเสียแล้ว ท่านไม่มีทางที่จะขึ้นต่อไปอีก ถึงแม้จะรักษาระดับอันนี้ไว้ได้ตลอดไป ก็ไม่มีอะไรจะแสดงว่าท่านมีความเจริญขึ้นกว่าเก่า ไม่มีอะไรจะทำให้ท่านภูมิใจว่า ท่านได้ก่อร่างสร้างอนาคตด้วยมือของท่านเองให้ดีขึ้น

ภายหลังการแต่งงาน และยิ่งกว่านั้น เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างได้ขึ้นสู่ขั้นสูงสุดเสียแล้ว ต่อไปก็มีแต่จะเดินลง ถ้าถึงคราวที่ต้องเดินลง คู่สมรสของท่านก็จะแลเห็น ว่านั่นไม่ใช่ความผาสุกในครอบครัว ถ้าท่านเคยเดินทางขึ้นที่ ๑ เสมอหรือเคยดูละครหรือภาพยนตร์ในที่แพงที่สุดเสมอ ท่านจะไม่สามารถลดลงไปได้ ถ้าเกิดความจำเป็นที่ต้องลดต่ำลงไป ก็กลายเป็นความอับอายขายหน้า ไม่เฉพาะแต่ท่านจะรู้สึกตัวของท่านเอง แต่ความคิดของคนทั้งหลายก็จะเป็นอย่างนั้น คนจะแลเห็นว่าท่านเดินลง แทนที่จะเดินขึ้น

แต่จะไม่มีใครว่ากล่าวติฉินนินทาท่านเลย ถ้าหากท่านได้ตั้งมาตรฐานแห่งชีวิตไว้เพียงอย่างกลาง แล้วท่านเลื่อนให้สูงขึ้นในเมื่อแน่ใจว่าสามารถจะเลื่อนขึ้นได้ ในเมื่อแน่ใจว่าการเลื่อนขึ้นนั้น จะไม่ทำให้ท่านต้องกลับเลื่อนลง นี่คือเรื่องมาตรฐานของชีวิต ซึ่งมีความสำคัญมากสำหรับผู้ที่แรกเข้าสู่ชีวิตสมรส

ส่วนการประพฤติปฏิบัติกันภายในครอบครัว เราก็ต้องตั้งมาตรฐานเหมือนกัน ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าชีวิตที่ได้ประสบทันทีทันใดภายหลังการแต่งงานนั้น คู่สมรส

ของเราเขาถือเป็นมาตรฐาน ถ้าต่อไปมีอะไรบกพร่องย่อหย่อนลง เขาก็ว่าเราไม่ดี ฉะนั้นแม้ในการประพฤติปฏิบัติต่อกัน เราก็ต้องระมัดระวังตั้งมาตรฐานให้ต่ำไว้หน่อยหนึ่งเหมือนกัน สมมติว่าเราสามารถจะเอาอกเอาใจและตามใจคู่สมรสของเราได้ทุก ๆ อย่าง ก็ไม่ควรจะรีบตามใจตั้งแต่เริ่มแรก ชีวิตในเบื้องต้นมีความสำคัญมาก ถ้าเราเริ่มด้วยการให้ความพอใจทุกสถานเสียแล้ว ต่อไปเราก็จะไม่มีอะไรให้เขาอีก ถ้าเราเริ่มด้วยการตามใจคู่สมรสของเราทุกอย่างไปตั้งแต่ต้น พอไปถึงเรื่องที่เราไม่สามารถจะตามใจได้ เขาก็จะกล่าวหาทันทีว่าเดี๋ยวนี้เราไม่รักเขาเสียแล้ว เดี๋ยวนี้เราไม่เหมือนแต่ก่อน ซึ่งแปลว่าเราเลวลงไม่ใช่คนดีเหมือนแต่ก่อน

ทั้งนี้ยกมาเพียงให้เห็นเป็นตัวอย่าง ยังมีอีกหลายเรื่องหลายประการ ซึ่งไม่สามารถจะนำมากล่าวให้หมดได้ แต่ถ้าท่านผู้อ่านของข้าพเจ้าเข้าใจหลักการ คือเข้าใจเรื่องมาตรฐานแห่งชีวิตนี้แล้ว ก็อาจจะนำไปใช้และปฏิบัติให้ถูกต้องได้ เรื่องมาตรฐานแห่งชีวิตนี้ ก็เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ อย่าลืมว่าความ

ดหรือความไม่ดีนั้น อยู่ที่การเปรียบเทียบ และการเปรียบเทียบกับคนอื่น ยังไม่สำคัญเท่าการเปรียบเทียบในระหว่างตัวของเราเอง เรื่องมาตรฐานแห่งชีวิตเป็นเรื่องเปรียบเทียบตัวเอง และข้าพเจ้าใคร่ขอร้อง ให้ท่านผู้อ่านของข้าพเจ้าพินิจพิเคราะห์ปัญหานี้ให้ดี และเลือกใช้ให้เหมาะสมแก่กาละเทศะ

๒. ความเป็นคนเลี้ยงง่าย

ความเป็นคนเลี้ยงง่าย นั้น หมายถึงการไม่พิถีพิถันยอมรับทุกสิ่งทุกอย่างที่มาถึง พอใจในสิ่งที่มีอยู่ อย่างที่เรียกว่าสันโดษ มีอย่างไรก็ใช้อย่างนั้น ได้มาอย่างไรก็กินอย่างนั้น ไม่ทำตนให้เป็นที่เบื่อหน่ายอิดหนาระอาใจแก่ผู้ที่มีภาระต้องเลี้ยงหรือดูแลความเป็นไปในชีวิตของเรา

ลักษณะอันนี้เป็นปัญหามาก คือโต้เถียงกันอยู่มากในบรรดานักค้นคว้าจิตวิทยาเกี่ยวกับครอบครัว ฝ่ายหนึ่งว่าดี อีกฝ่ายหนึ่งว่าไม่ดี ข้าพเจ้าเห็นสมควรจะหยิบยกเรื่องนี้ขึ้นมาสู่ดุลยพินิจของท่านผู้อ่าน เพราะเป็น

ปัญหาสำคัญเรื่องหนึ่ง เกี่ยวกับความราบรื่นภายในครอบครัว

สำหรับตัวข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าเป็นคนเลี้ยงง่าย ไม่มีความคิดในทางพิถีพิถัน ข้าพเจ้าได้รับการอบรมในทางเป็นคนเลี้ยงง่ายมาตั้งแต่เล็กแต่น้อย และผู้ที่อบรมข้าพเจ้านั้น ก็คือบิดาของข้าพเจ้าเอง ไม่ใช่อบรมโดยสั่งสอนหรือให้โอวาท แต่อบรมด้วยการประพฤติปฏิบัติซึ่งเป็นนิสัยประจำตัว บำเพ็ญตนเป็นคนเลี้ยงง่ายให้ลูกแลเห็น จนข้าพเจ้าเองก็ติดนิสัยเลี้ยงง่ายมาตั้งแต่เล็กแต่น้อย

ในครอบครัวที่ไม่มั่งคั่งอย่างครอบครัวบิดามารดาของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเคยได้ยินบิดาพูดอยู่เสมอ ว่าถ้าอาหารไม่อร่อยก็กินแต่น้อย ถ้าวันไหนอร่อยก็กินให้มาก ถ้ากับข้าวเค็มเกินไปก็กินข้าวมาก ๆ กินกับแต่น้อย ถ้ากับข้าวจืดเกินไป ก็กินกับให้มาก กินข้าวแต่น้อย ข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินบิดาของข้าพเจ้าบ่น ว่าอะไร ไม่ดีในครัวเรือน ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นที่พอใจทั้งนั้น แต่ความเป็นคนเลี้ยงง่ายของบิดาข้าพเจ้าอย่างนี้ เป็นผลดีในครอบครัวหรือไม่ จนกระทั่งถึงบัดนี้ ข้าพเจ้าก็ยังไม่แน่ใจ

แม่ข้าพเจ้าเป็นคนดุมาก ดุจนกระทั่งลูกทั้งหลายพากันกลัวแม่และรักพ่อ ทั้ง ๆ ที่เป็นแม่ที่สุด มีส่วนออกแรงในการทำมาหากิน และการเลี้ยงลูกด้วยความลำบากยากเหน็ดเหนื่อยเท่า ๆ กับพ่อ ลูกทั้งหลายและตัวข้าพเจ้าเอง ก็รักและสงสารพ่อมากกว่า แม้ตัวข้าพเจ้า ซึ่งเป็นลูกที่แม่รักที่สุด เพราะเป็นลูกผู้ชายคนเดียวในบรรดาลูก ๘ คนของแม่ เป็นลูกที่ได้รับความเอาใจและห่วงใยยิ่งกว่าลูกผู้หญิงทั้งหลาย แต่ถึงกระนั้น ถ้าจะตั้งปัญหาถามว่า ในระหว่างพ่อกับแม่ ข้าพเจ้ารักใครมากกว่า ข้าพเจ้าก็จะต้องตอบด้วยความจริงใจ และด้วยความเสียใจว่าข้าพเจ้ารักพ่อมากกว่า ที่รักพ่อมากกว่านั้น ก็เห็นจะเกิดจากความสงสาร ในความเป็นคนเลี้ยงง่ายของพ่อ ในลักษณะที่ยอมรับทุกสิ่งทุกอย่างที่มาถึง โดยไม่มีความพิถีพิถัน หรือทำตนเป็นคนเลี้ยงยาก ข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินพ่อดุแม่ เคยได้ยินแต่แม่ดุพ่ออยู่ตลอดเวลา แต่ถ้าเอาไปเปรียบกับครอบครัวอื่น ๆ ในบ้านใกล้เรือนเคียงกันแล้ว ครอบครัวของพ่อแม่ข้าพเจ้า ก็อยู่ในฐานะที่ราบรื่นมาก เพราะถึงแม่จะเป็นคนดุ ก็ไม่ถึงกับร้าย เรื่องที่จะทะเลาะ

เบาะแว้งโวยวายเหมือนชาวบ้านชั้นเดียวกันนั้น ไม่เคยมีและข้าพเจ้าก็แลเห็น ว่าท่านเป็นเพราะนิสัยอดทนของพ่อซึ่งยอมรับสถานการณ์ทุกสิ่งทุกอย่าง

จากความสังเกตในชีวิตของพ่อแม่ที่ข้าพเจ้าเคยเห็นมา ทำให้ข้าพเจ้าเข้าใจอย่างหนึ่งว่า การทำตนเป็นคนเลี้ยงง่าย การยอมกลัวภริยาเสียเอง ยอมรับความเป็นไปโดยไม่พิถีพิถันนั้น อาจเป็นได้ทั้งทางร้ายและทางดี ทางร้ายนั้น คือ สำหรับตัวเองย่อมจะต้องเป็นเบี้ยล่างอยู่ตลอดเวลา อย่างที่ข้าพเจ้าเคยเห็นพ่อต้องกลัวแม่อยู่จนตลอดชีวิต แต่อีกทางหนึ่ง ผลที่แลเห็นได้ชัดก็คือพ่อได้รับความรักและความสงสารของลูกมากกว่าแม่ และความรักความสงสารนั้น ย่อมจะจูงใจให้เอาเป็นเยี่ยงอย่างฝังนิสัยลงในตัวลูก ข้าพเจ้าและพวกพี่น้องของข้าพเจ้าทุกคน ล้วนเป็นคนเลี้ยงง่าย และเกรงกลัวคู่สมรส ผู้ชายก็กลัวเมีย ผู้หญิงก็กลัวผัว ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ข้าพเจ้าจึงยังไม่แน่ใจ ว่าลักษณะที่เป็นคนเลี้ยงง่ายนั้น เป็นความดีหรือไม่ดี

สิ่งที่ข้าพเจ้าแลเห็นอยู่อีกอย่างหนึ่ง คือว่า ความเป็นคนเลี้ยงง่ายนั้น ก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นที่พอใจของคู่สมรสทุกรายไป ภริยาบางคนไม่ชอบให้สามีทำตนอย่างนั้น อยากให้พิถีพิถัน มีพิธีรีตอง ซึ่งเป็นเรื่องรักษาเกียรติ แต่ข้าพเจ้าขออย่างหนึ่งว่า การทำตนเป็นคนเลี้ยงง่ายเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่ง แห่งความราบรื่นภายในครอบครัว เพราะเมื่อฝ่ายหนึ่งยอมเป็นคนเลี้ยงง่ายเสียข้างหนึ่ง เรื่องที่จะเป็นปัญหาในครอบครัวก็ลดน้อยลงไป

อย่างไรก็ดี หน้าที่จะทำตนให้เป็นคนเลี้ยงง่ายดังกล่าวมาในตอนนี้ เป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย เพราะฝ่ายหญิงไม่สามารถจะทำได้ เป็นการยากสำหรับสตรี ที่จะยอมเสียสละอย่างนั้น แต่ผู้ชายย่อมเสียสละได้ และความราบรื่นในครอบครัวนั้น ถ้าหากจะต้องสร้างด้วยความเสียสละ ก็มักจะต้องเป็นความเสียสละของฝ่ายชายเสมอ

๓. ปัญหาเรื่องการเงิน

การเงินเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะความราบรื่น

หรือไม่ราบรื่นภายในชีวิตสมรสนั้น การเงินเข้ามามีส่วนสำคัญยิ่งกว่าอย่างอื่น ถึงแม้ว่าหญิงชายเมื่อแรกรักกัน จะนึกถึงแต่ความรัก นึกถึงปัญหาส่วนเฉพาะบุคคลก็ดี แต่เมื่อเข้าสู่ชีวิตสมรสแล้ว เรื่องการเงินก็มักจะเกิดเป็นปัญหาขึ้น โดยไม่ตั้งใจให้เกิด

ตามปรกติ ภริยาย่อมเป็นแม่บ้าน รับผิดชอบการใช้จ่ายเพื่อความเป็นอยู่อันดีของครอบครัว ว่าตามความยุติธรรม อำนาจในการเงินก็ควรจะอยู่แก่ภริยา แต่ก็เป็นปัญหาเกี่ยวกับผู้ที่หาได้ ถ้าภริยาเป็นผู้หาเงินได้ฝ่ายเดียว หรือแม้จะหาได้เท่า ๆ กัน ก็ไม่เป็นปัญหา อำนาจในการเงินคงตกอยู่ในมือของภริยา แต่คู่ผัวเมียในสมัยใหม่นี้ ความสามารถในการหาเงินมักจะตกอยู่แก่สามี เพราะภริยาไม่มีโอกาสทำงานได้เหมือนสามี และยิ่งมีลูกเต้าขึ้นมาด้วยแล้ว ภาระในการเลี้ยงดูลูกก็ย่อมกินเวลาส่วนมากในชีวิตไปเสีย หากจะมีทางหาเงินได้ ก็เป็นแต่งานพิเศษ ซึ่งไม่แน่นอน ในกรณีเช่นนี้ ปัญหาทางการเงินก็เกิดขึ้น

ภริยาทุกคน ย่อมต้องการอำนาจทางการเงินไว้ในมือของตัว เพราะถือว่าตัวเป็นผู้รับผิดชอบในความเป็นอยู่ของครอบครัว ตลอดถึงลูกเต้า เหตุผลอีกประการหนึ่ง ที่ภริยาต้องการรวบอำนาจการเงินไว้นั้น ก็เพื่อมิให้สามีมีเงินที่จะไปใช้ในทางที่ไม่สุจริตต่อภริยา เรื่องของผู้ชายก็มีอยู่เรื่องเดียว คืออาจจะใช้เงินในทางบำรุงบำเรอหญิงอื่น ซึ่งมิใช่ภริยาของตน เหตุผลในประการที่สองนี้ เป็นเรื่องที่ภริยาชอบยกขึ้นอ้างเสมอ สิ่งซึ่งภริยาจะถือว่าเป็นความดีอย่างสูงสุดของสามีนั้น คือหาเงินได้เท่าไร ก็มอบให้ภริยาหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สามีที่ทำงานรับค่าจ้างเป็นเงินเดือน ซึ่งรู้จำนวนกันแน่นอนว่ารับมาเท่าใด มอบให้ภริยาไปเต็มจำนวน ก็ดูเหมือนจะเป็นความดีเลิศ ถ้ามอบให้น้อยไป ก็เกิดเป็นปัญหาและอาจเป็นปัญหาร้ายแรง ถึงกับภริยาต้องไปคอยดักจับตัวสามีในวันรับเงินเดือน ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำความรำคาญแก่กระทรวงทบวงการ และองค์การทั้งหลายอยู่เป็นอันมาก

อันที่จริงก็เป็นหน้าที่ของสามีซึ่งเป็นผู้หาเงิน ที่จะต้องให้เงินแก่ภริยา ให้เพียงพอแก่ความเป็นอยู่ภายในครอบครัว ตามสมควรแก่อัตภาพ ถ้าไม่ทำอย่างนั้น ก็เป็นการบกพร่องในหน้าที่อย่างร้ายแรง และต้องถือว่าเป็นสามีที่เลว แต่ปัญหาที่ว่าจะควรมอบอำนาจเด็ดขาดในการเงินให้แก่ภริยาอย่างเต็มที่หรือไม่ หาได้เท่าไร จะควรมอบให้แก่ภริยาทุกบาททุกสตางค์หรือไม่นั้น ก็เป็นเรื่องที่ต้องพินิจพิเคราะห์เหมือนกัน

เท่าที่ข้าพเจ้าทราบ ในความเป็นไปของเพื่อนฝูงและคนที่รู้จัก ตั้งแต่ผู้ใหญ่ที่สุดลงไปถึงผู้น้อยที่สุด คนที่จะให้อำนาจการเงินแก่ภริยาอย่างเด็ดขาด ถึงกับหาได้เท่าไรก็มอบให้แก่ภริยาทุกบาททุกสตางค์นั้น มีน้อยเต็มที ข้าพเจ้าเชื่อว่าไม่เกิน ๑ ใน ๑๐๐ นอกจากนั้นก็ต้องสงวนอำนาจของตนไว้บ้าง วิธีสงวนอำนาจมีอยู่ ๒ อย่าง อย่างหนึ่งคือ สงวนอำนาจโดยตรง คือให้ภริยารู้ความจริง ว่าตัวไม่ได้ให้หมด เก็บไว้เป็นส่วนตัวบ้าง หรือให้แต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นต้องจับจ่ายใช้สอย เพื่อความเป็นอยู่ในครอบครัว อีกอย่างหนึ่งคือ สงวนโดยปิดบัง

ไม่ให้ภริยารู้ความจริง ว่าตัวมีรายได้อย่างไร แสดงให้ภริยาทราบ ว่าหาได้เท่าไรก็ให้หมด แต่ความจริงก็ยังพยายามซ่อนเร้นเก็บไว้เป็นของตัวบ้าง

ข้าพเจ้าเคยเห็นบุคคลชั้นผู้ใหญ่ ที่พยายามควบคุมอำนาจการเงินไว้ในมือของตัวเองได้ตลอดกาล การจ่ายให้แก่ภริยาสำหรับใช้สอยในครอบครัว ก็ต้องมีบัญชีมีงบประมาณ คิดอย่างละเอียดละออ ถ้าจะจ่ายให้เกินกว่านั้น ก็เป็นความกรุณาพิเศษแก่ภริยา ท่านที่สามารถทำอย่างนี้ได้ ย่อมจะรักษาอำนาจของตนภายในครอบครัวไว้ได้ด้วย คือภริยาก็กลัวเกรง ถ้าเดือนไหนให้เงินเกินความจำเป็นสำหรับการกินอยู่มากหน่อย ภริยาก็แลเห็นเป็นคุณความดี ทำความปลื้มอกปลื้มใจให้แก่ภริยา นี่เป็นตัวอย่างที่ทำให้ข้าพเจ้าคิดว่า การที่รักษาอำนาจอันนี้ไว้ได้ ก็เป็นทางดีเหมือนกัน เข้าหลักเรื่องทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ ดังที่กล่าวมาในข้อ ๑. เพราะถ้าให้เสียหมดทุกบาททุกสตางค์แล้ว ให้จนเคยชินเสียแล้ว ก็ไม่มีอะไรจะเปรียบเทียบ กลายเป็นของธรรมดา กลายเป็นหน้าที่ของสามีว่าหาเงินได้เท่าใด จะต้องมอบให้ภริยา

ทุกบาททุกสตางค์ กลายเป็นสถาบัน กลายเป็นอำนาจของภริยา ถึงแม้ว่าสามีจะสามารถหาเพิ่มขึ้นได้อีกสักเท่าตัว และมอบให้หมด ก็เป็นของธรรมดาอยู่นั่นเอง ไม่มีทางที่ภริยาจะแลเห็นคุณความดีของสามีเลย แต่ถ้าเผอิญเดือนไหนสมัยไหน หาได้น้อย มอบให้น้อย กลายเป็นความผิดความบกพร่อง เรื่อง "ทฤษฎีแห่งการเปรียบเทียบ" ยังใช้มาได้ถึงปัญหาเรื่องเงินนี้

แต่ข้าพเจ้าก็เคยเห็นเหมือนกัน ที่บางคนยอมให้อำนาจเด็ดขาดในการเงินแก่ภริยา หาได้เท่าไร มอบให้ภริยาทุกบาททุกสตางค์ แม้จะมิใช่เงินเดือนซึ่งมีจำนวนแน่นอนเหมือนกันทุกเดือนไป แม้จะเป็นรายได้ทางอื่นก็มอบให้หมด ในชีวิตอย่างนี้ ก็เป็นความสุขได้ทางหนึ่งเหมือนกัน ข้าพเจ้าเป็นคนหนึ่งที่รู้จักความสุขอันนี้ คือไม่ต้องไปกังวลกับเรื่องการใช้จ่าย เป็นการแบ่งเบาภาระของสามีลงไปครึ่งหนึ่ง คือมีความกังวลอย่างเดียวแต่การหา ส่วนเรื่องการใช้จ่ายหรือความเป็นอยู่ในครอบครัวนั้น ปล่อยให้อยู่ในความรับผิดชอบของภริยา เราทำหน้าที่กันคนละอย่าง โดยไม่ก้าวก่ายเกี่ยงแย่งแข่ง

อำนาจกัน เข้าหลักเศรษฐศาสตร์เรื่องการแบ่งงาน แบ่งภาระความหนักอกหนักใจออกไปเสียครึ่งหนึ่งได้

แต่การมอบอำนาจให้อย่างนี้ ก็เห็นจะต้องมีเงื่อนไข คือเป็นเงื่อนไขที่สมบูรณ์ก่อนที่จะมอบอำนาจ หมายถึงความเป็นไปที่เราจะพึงแลเห็นได้ชัด ว่าการมอบอำนาจอย่างนี้ จะไม่นำความเดือดร้อนมาให้แก่ครอบครัว จะไม่เป็นผลเสียหายแก่ตัวเรา และเป็นความยุติธรรมด้วย เมื่อเห็นประจักษ์ในเงื่อนไขเหล่านี้อย่างสมบูรณ์แล้ว การที่จะมอบอำนาจอย่างนั้นให้แก่ภริยา ก็เป็นทางดีในครอบครัวเหมือนกัน

เงื่อนไขที่กล่าวข้างต้นนี้ อาจจะจำแนกออกได้เป็น ๔ ประการ คือ

๑. ท่านเชื่อใจได้แน่ว่า ภริยาของท่านเป็นคนบริสุทธิ์จริงก่อนที่จะแต่งงาน

๒. ได้ช่วยก่อร่างสร้างตัวมาด้วยกัน ด้วยการร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งถ้าปราศจากความร่วมแรงช่วยเหลือของภริยาแล้ว ท่านจะไม่สามารถสร้างอนาคตอย่างนี้ได้

๓. มีลูกด้วยกันแล้ว

๔. เท่าที่ปรากฏแก่ท่าน ภริยาของท่านไม่เคยใช้เงินในทางที่ผิด

ในข้อ ๑. นั้น ท่านผู้อ่านอาจจะตั้งปัญหาว่า เรื่องความบริสุทธิ์ก่อนแต่งงานนั้นเกี่ยวข้องอะไรกันกับการที่จะมอบอำนาจทางการเงินให้ เรื่องนี้เกี่ยวกับปัญหาทางความซื่อสัตย์ เป็นลักษณะอันหนึ่ง ซึ่งผู้ชายจะต้องให้อภัยแก่สตรี คือสำหรับหัวใจของสตรีนั้น เราจะถือว่าเป็นความดีหรือความไม่ดีก็ตามที ความรักครั้งแรกของเขาเป็นสิ่งที่เขาลืมไม่ได้ ถ้าเขาต้องสละตัวให้แก่ความรัก ไม่ว่ากับชายใด ไม่ว่าด้วยอาการอย่างไร และไม่ว่าชายนั้นจะอยู่ในฐานะอย่างไร นิสัยของสตรีมักจะลืมไม่ได้เป็นอันขาด และการไม่ลืมความรักครั้งแรกนั้น อาจจะทำให้ความรักครั้งหลัง ๆ เป็นความรักที่ไม่เที่ยงแท้อย่างสมบูรณ์ เราไม่สามารถจะหวังความซื่อสัตย์อย่างสมบูรณ์จากภริยา ซึ่งเราไม่ได้เป็นคนรักคนแรก แต่ถ้าเราเป็นคนรักคนแรก เราเป็นสามีอยู่ด้วย และเราเชื่อมั่นว่า ภริยาของเราเป็น

ผู้บริสุทธิ์จริงมาก่อนแต่งงานแล้ว ความซื่อสัตย์ต่อกันนั้นก็เป็นเรื่องที่ไว้วางใจได้

ในข้อที่ ๒. เป็นทั้งเรื่องความยุติธรรม และความรอบคอบ เกี่ยวกับเรื่องความยุติธรรมนั้น โลกในปัจจุบันนี้ ถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของภริยา ที่จะต้องทำงานหาเงินหรือออกแรงก่อร่างสร้างชีวิต ถ้าภริยาเขามีส่วนทำอย่างนั้นด้วย เราก็จะต้องให้ความยุติธรรมแก่เขาด้วย โดยให้เขามีอำนาจทางการเงิน

ในข้อที่ ๓. เป็นข้อที่เข้าใจง่าย สำหรับคู่ผัวเมียที่ไม่มีลูกด้วยกันเลยนั้น การมอบอำนาจการเงินให้แต่ฝ่ายเดียว ย่อมเป็นอันตรายมาก เพราะจะไม่มีเครื่องผูกพันหรือประกัน ที่จะมิให้ใช้เงินไปในทางที่ผิด แต่ถ้ามีลูกด้วยกันแล้ว ความห่วงใยในชีวิตทั้งหมด มาอยู่ที่ลูก จึงแน่ใจได้ว่า ภริยาของท่านจะไม่ใช้เงินไปในทางอื่นนอกจากทางที่จะเป็นประโยชน์แก่ครอบครัว

ในข้อที่ ๔. การใช้เงินในทางที่ผิดนั้น อาจมีได้หลายอย่าง เช่นในการพนัน ใช้ในทางฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย

ล้างผลาญ ตรงกับหลักทางพระพุทธศาสนาที่ว่าเป็นภริยาเสมือนด้วยโจรปล้นทรัพย์ เป็นหน้าที่ของท่านที่จะต้องสังเกตลักษณะนิสัยอันนี้จากภริยาของท่านเอง ถ้าท่านแน่ใจว่าภริยาของท่านไม่ใช้เงินในทางที่ผิด ก็เป็นเงื่อนไขอีกอันหนึ่ง ซึ่งอาจจะใช้ประกอบกับเงื่อนไขอื่น ๆ สำหรับจะมอบอำนาจเด็ดขาดทางการเงินให้ได้

แต่เราต้องรู้จักนิสัยของสตรีข้อหนึ่ง คือสตรีทุกคนไม่มีข้อยกเว้น มีนิสัยชอบซื้อ ไม่มีวิธีใดที่จะให้ความสุขแก่สตรีเท่าที่จะให้ความสามารถในการซื้อแก่เธอ ไม่มีความสุขอันใดสำหรับสตรีที่จะสูงยิ่งไปกว่าการซื้อ ไม่มีสินค้าอันใดที่จะขายดีในโลกนี้ เท่ากับสินค้าที่สตรีชอบซื้อ ความพอใจในการซื้อ เป็นนิสัยประจำตัวของสตรีทุกคน โดยไม่มีการยกเว้น ท่านจะต้องให้อภัยแก่สตรีคู่สมรสของท่านในเรื่องนี้ ความสำคัญนั้นอยู่ที่ว่า การซื้อนั้นเป็นการเสียหายหรือไม่ อันที่จริงก็เป็นการซื้อบางอย่าง ที่สตรีชอบซื้อ และมีผลเท่ากับที่เก็บเงินไว้เอง เช่นเครื่องแต่งกายที่เป็นเพชรเป็นทอง สิ่งเหล่านี้เป็นของคงค่า แม้ว่าราคาเงินจะตกต่ำลงไป ราคาของสิ่งเหล่านี้ก็ยังคงอยู่ เป็นเครื่องหัด

อันหนึ่งของครอบครัวในโลกนี้ ที่ของซึ่งภริยาชอบซื้อนั้น มักเป็นเรื่องเครื่องทองเครื่องเพชร ในกรณีนี้ ถ้าท่านมีเงินพอที่จะให้เขาซื้อได้ ก็ไม่ควรรังเกียจห้ามปราม เพราะไม่ผิดอะไรกับการเก็บเงินไว้ และความเป็นไปในโลกสมัยใหม่นี้ ทองและเพชรอาจจะคงค่าดีกว่าเงินตราที่ใช้กันเสียอีก

ลักษณะอีกอันหนึ่ง ซึ่งเป็นการประกันภัยในการซื้อของสตรีนั้น คือว่าสตรีเขาจะซื้ออะไร เขาอดต่อไม่ได้ นี่เป็นลักษณะที่แตกต่างกันอย่างมาก ในระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง ผู้ชายมักตราคาเวลาสูงกว่าราคาเงิน และไม่สมัครใจในการที่ไปเสียเวลาต่อราคาของ หรือเที่ยวเดินวนเวียนเข้าร้านนั้นออกร้านนี้ เพื่อสืบราคาของใช้เวลาตั้ง ๑ หรือ ๒ ชั่วโมง สำหรับซื้อของสิ่งหนึ่ง ให้ได้ถูกลงไปเพียง ๒—๓ บาท แต่สตรีมีลักษณะเช่นนี้อยู่ประจำนิสัย ไม่เฉพาะแต่สตรีไทย ธรรมชาติได้สร้างสตรีให้เกิดมาสำหรับต่อราคาของ แม้สตรีฝรั่งก็ชอบต่อ ร้านขายของในเมืองฝรั่ง ซึ่งบีดป้ายบอกราคาตายตัวไว้ ผู้ซื้อที่เป็นสตรีก็ยังอดแอบขอลดไม่ได้ แม้เพียง ๒—๓ เปอร์-

เซ็นต์ ก็ยังดีใจ ลักษณะอันนี้เป็นเครื่องประกันอย่างหนึ่งว่าภริยาของท่านจะไม่ซื้อของแพงไปกว่าที่สามารถจะซื้อได้

ข้อความที่กล่าวมาในบทนี้ ล้วนแต่เป็นหลักใหญ่ ๆ ที่เป็นปัจจัยแห่งความราบรื่นในครอบครัว ซึ่งข้าพเจ้าขอเสนอขึ้นสู่ดุลยพินิจของท่านผู้อ่าน เพื่อท่านผู้อ่านได้พินิจพิเคราะห์ และเลือกใช้ตามที่เห็นสมควร

บทที่ ๖

การให้อภัย

เป็นหลักที่นิยมถือกันทั่วไปว่า ความรักกับการให้อภัยต้องเป็นของคู่กัน การไม่รู้จักให้อภัยต่อกัน ไม่สามารถจะดำรงความรักให้ยืนยาวไปได้ แต่การรู้จักให้อภัยต่อกัน จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างความมั่นคงในชีวิตสมรส

ทั้งนี้เพราะว่า เราไม่สามารถจะหามนุษย์ที่ดีพร้อมอย่างสมบูรณ์ มาเป็นคู่ชีวิตของเราได้ และควรทราบไว้ด้วยว่า ถึงแม้ตัวเราเอง ซึ่งเราเชื่อว่า เป็นคนดีที่สุดในบรรดามนุษย์ทั้งหลาย ก็ยังไม่เป็นมนุษย์ที่ดีพร้อมอย่างสมบูรณ์ ความขาดตกบกพร่อง ซึ่งบางทีตัวเราเองก็แลไม่เห็น ย่อมจะมีอยู่เป็นอันมาก คนที่มาเป็นคู่สมรสของเราก็เป็นอย่างเดียวกัน

ยิ่งกว่านั้น อาจมีบางลักษณะในตัวคน ซึ่งคนหนึ่งอาจจะถือว่าดี อีกคนหนึ่งอาจจะเห็นว่าไม่ดี เรื่องอย่างนี้

มีอยู่เป็นอันมาก เพราะความดีหรือไม่ดีนั้น กาลเทศะและสิ่งแวดล้อมก็เป็นความสำคัญอันหนึ่ง ความดีในกาลเทศะหนึ่ง อาจเป็นความไม่ดีสำหรับกาลเทศะหนึ่งได้

นอกจากนั้น ว่าโดยลักษณะ ผู้ชายและผู้หญิงก็มีความแตกต่างกันมาก ท่านที่เป็นชาย ไม่สามารถจะหวังให้ภริยาของท่านมีลักษณะสมใจท่านหมดทุกอย่าง และท่านที่เป็นหญิง ก็ไม่สามารถจะหวังให้สามีของท่าน มีลักษณะสมใจท่านได้ทุกอย่างเหมือนกัน

เมื่อมีความผิดแผกแตกต่างในทางความคิดเห็น ซึ่งอาจจะเป็นเหตุวิวาทบาดหมาง ถึงกับทำลายความราบรื่นผาสุกในครอบครัวได้ วิธีแก้หรือบรรเทาความแรงร้ายวิธีหนึ่ง ซึ่งจำเป็นเหลือเกินสำหรับชีวิตสมรส คือการให้อภัยแก่กันและกัน เรื่องให้อภัยนั้น หมายความว่าบางทีคนเราทำอะไรไปโดยไม่มีเจตนาร้าย บางทีก็ทำด้วยเจตนาดี ตั้งใจดีต่อคู่ผัวตัวเมียเป็นส่วนตัว หรือแก่ครอบครัวเป็นส่วนรวม ทั้ง ๆ ที่ตั้งใจดีเช่นนั้น ความผิดพลาดก็อาจจะเกิดขึ้นได้ ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการ หรือด้วยความตื้อดึง

หักหาญ ปราศจากความโอนอ่อนยับยั้งชั่งตรอง เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่จะต้องให้อภัย

แต่ข้อแปลกประหลาดอันหนึ่ง ในชีวิตของสามีภริยา ซึ่งทางแพทยศาสตร์ก็ดี, วิชาการทางเพศ (คือเซ็กโซลอยี) ก็ดี ทางสอบสวนความเป็นจริงในครอบครัวทั้งหลาย ตามวิธีการสอบสวนค้นคว้าดังกล่าวมาข้างต้นแล้วก็ดี ได้ผลลัพธ์อย่างหนึ่งว่า ในครอบครัวที่สามีภริยาเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ว่าอะไรว่าตามกัน มีความคิดเห็นและนิสัยใจคอตรงกันทุกอย่าง ไม่มีเรื่องบาดหมางขุ่นข้องหมองใจกันเลยนั้น มักจะไม่มีลูก หรือมีลูกก็น้อย และลูกก็อ่อนแอ ไม่ค่อยฉลาดเฉลียวด้วย แต่ในครอบครัวที่สามีภริยามีความเห็นไม่ค่อยจะตรงกัน มีนิสัยแตกต่างกัน มีเรื่องขุ่นข้องหมองใจกันบ่อย ๆ แต่แล้วก็ให้อภัยกัน ไม่ถึงกับแตกแยกเลิกร้างกัน ในครอบครัวเช่นนี้ ย่อมจะมีลูกมาก และมักจะได้ลูกดี ๆ ด้วย ทางแพทยศาสตร์และเซ็กโซลอยีได้อธิบายเหตุผลทางวิทยาการไว้เป็นอันมาก ซึ่งอาจจะเปรียบเทียบได้ว่า ถ้าเราเอาสีมาสองกระป๋อง สีเดียวกันหมดทุกอย่าง ผสมกันเข้า ก็ย่อมจะไม่ได้สีอะไร

ใหม่ขึ้นมา ถ้าจะผสมให้ได้สีใหม่ขึ้นมา ก็จำเป็นที่สีทั้งสองสีนั้นจะต้องแตกต่างกัน แต่ก็ยอมผสมกันอยู่ สีใหม่จึงเกิดขึ้น นี้เป็นคำอธิบายเปรียบเทียบอย่างที่เข้าใจง่าย ๆ แต่คำอธิบายทางแพทยศาสตร์และเซ็กโซลอยี มีดกว่านั้น ท่านผู้อ่านที่สนใจต้องการคำอธิบายลึกซึ้งกว่านั้น อาจถามแพทย์และผู้มีความรู้ทางเซ็กโซลอยี ซึ่งข้าพเจ้าได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ว่าเป็นสาขาวิชาที่มีประโยชน์มาก ในเรื่องความสุขทางครอบครัว

ด้วยเหตุนี้ การที่คู่สมรสของเรามีนิสัยใจคอผิดแผกแตกต่างกับเรานั้น จึงไม่เป็นการเลวนัก สำหรับความราบรื่นและผาสุกในครอบครัว สำหรับความเจริญงอกงามและการได้ผู้สืบสายตระกูล แต่เราก็จะต้องรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน ภายหลังที่ดินฟ้าอากาศแรงร้าย ภายหลังพายุฝน เรามักจะได้อากาศที่ตื้นตันชุ่มชื่นฉันใด ความเป็นไปในชีวิตสมรสก็ฉันนั้น ภายหลังความขุ่นข้องหมองใจหรือมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งเล็กน้อย ภายหลังที่ได้กันแล้ว ความรักกันในระหว่างผัวเมียอาจจะสดใสชุ่มชื่น ยิ่งกว่าเมื่อยังไม่มีเรื่องเช่นนั้นเสียอีก ความเป็นไปที่เห็นอย่าง

ง่าย ๆ เช่นนี้ จึงไม่น่าประหลาดใจ ที่ในครอบครัวซึ่งมีเรื่องขุ่นข้องหมองใจกันอยู่บ่อย ๆ นั้น อาจจะมีลูกได้มาก ๆ

แต่เราก็ต้องไม่ปล่อยให้ความขุ่นข้องหมองใจนั้นรุนแรงถึงกับเป็นการทะเลาะวิวาท ให้ปรากฏแก่คนทั้งหลาย สิ่งหนึ่งซึ่งยังเป็นความผิดพลาดอย่างใหญ่ ของคนที่ไร้การศึกษา คือการที่สามีภริยาทะเลาะกันโวยวาย ส่งเสียงให้ได้ยินถึงเพื่อนบ้าน หรือประทุษร้ายซึ่งกันและกัน เรื่องชนิดนี้เป็นเรื่องที่ไม่ดีมากที่เดียว อย่าว่าแต่จะทะเลาะวิวาทกันให้ปรากฏแก่คนอื่นเลย แม้แต่เพียงให้ปรากฏแก่คนในบ้านก็ไม่เป็นศิริมงคล ยิ่งพ่อแม่ทะเลาะกันให้ลูกเห็นด้วยแล้ว ก็เป็นตัวอย่างอันเลวร้ายสำหรับลูกที่เติบโตขึ้นภายหน้า

พูดถึงเรื่องให้อภัยซึ่งกันและกัน นอกจากจะต้องให้อภัยกันในเหตุผล เฉพาะเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเรื่อง ๆ ไปแล้ว เรายังจะต้องให้อภัยในนิสัยที่แตกต่างกัน ระหว่างชายกับหญิง ซึ่งถึงอย่างไรเราก็ไม่สามารถจะหวังให้หญิงกับชายมีลักษณะและความคิดเห็นตรงกันไปทุกอย่าง

ได้ ธรรมชาติได้สร้างหญิงกับชายมาให้แตกต่างกัน ไม่ได้ตั้งใจให้เหมือนกัน ถ้าหญิงคนใดมีลักษณะเหมือนชาย หรือชายคนใดมีลักษณะเหมือนหญิงก็เป็นมนุษย์ประหลาดผิดธรรมชาติ ถ้าท่านผู้อ่านที่เป็นชาย ได้ภริยาซึ่งมีลักษณะเหมือนชายหมดทุกอย่าง หรือถ้าท่านผู้อ่านที่เป็นหญิง ได้สามีซึ่งมีลักษณะเป็นผู้หญิงหมดทุกอย่าง ก็เป็นเคราะห์ร้ายของท่าน และความเป็นไปในครอบครัวของท่าน จะหาความผาสุกไม่ได้เลย

ด้วยเหตุนี้ เราจึงจะต้องแบ่งเรื่องให้อภัยนี้ กล่าวเป็นสองตอน ตอนหนึ่งเป็นเรื่องภริยาจะต้องให้อภัยแก่สามี และอีกตอนหนึ่ง เป็นเรื่องที่สามีจะต้องให้อภัยแก่ภริยา

ตอนที่ ๑

เรื่องที่ภริยาจะต้องให้อภัยแก่สามี

ลักษณะอันหนึ่งซึ่งท่านอาจจะได้พบเสมอในผู้ชาย คือลักษณะที่ไม่ทำอะไรในทันทีทันใด สิ่งซึ่งท่านเห็นว่า

สามีของท่านควรจะทำเสียเดี๋ยวนี้ หรือทำเสียในวันนี้ และท่านอยากให้เขาทำทันที เขาไม่ค่อยจะทำ บางทีเขาก็จะบอกแก่ท่านว่า รอไว้พรุ่งนี้ก็ได้ รอไว้วันหลังก็ได้ ท่านต้องให้อภัยแก่ลักษณะของผู้ชายในข้อนี้ เพราะผู้ชายมักจะมีลักษณะที่ผัดวันประกันพรุ่ง แต่ลักษณะอันนี้ก็ไม่ใช่ลักษณะเกียจคร้านเสมอไป เนื่องมาจากที่ว่าผู้ชายนั้น ชอบกะแผนการณ์ ไม่ชอบทำอะไรโดยไม่มีแผนการณ์ที่จะกะให้เรียบร้อยเสียก่อน ผู้ชายไม่ชอบทำอะไรโดยใช้ความคิดปัจจุบันทันด่วนเหมือนผู้หญิง ตามปรกติของผู้หญิง นึกจะทำอะไรก็ทำ แต่ผู้ชายนั้น เขาต้องทำใจอยู่นาน ๆ และตกลงช้ากว่าผู้หญิง

ท่านอาจจะไม่ชอบลักษณะอันนี้ แต่ก็ขอให้ทราบว่า มีทั้งทางดีและทางไม่ดี ถ้าการผัดวันประกันพรุ่งนั้น เป็นลักษณะของความเกียจคร้าน ก็เป็นทางที่ไม่ดี ซึ่งท่านจะต้องช่วยเขาแก้ไข โดยชวนให้เขาขยันขันแข็งขึ้น แต่ถ้าเป็นลักษณะที่ชักช้าในการตัดสินใจ ท่านก็ควรให้อภัยบ้าง เพราะการตัดสินใจช้านั้น เมื่อได้ตัดสินใจลงไปแล้ว ก็เป็นการตัดสินที่แน่วแน่ และเขาจะทำด้วยความมานะพยายาม

ทำอย่างดีอย่างประณีต ผู้ชายมักเป็นอย่างนั้น ถ้าท่านขอให้สามีท่านทำอะไรอย่างหนึ่งเสียในวันนี้ ให้ได้ผลสำเร็จในชั้นที่สอง เขาจะรั้งรอไว้ทำในวันพรุ่งนี้ เพื่อให้ได้ผลเป็นชั้นที่หนึ่ง

ท่านอาจจะได้พบว่า สามีของท่านนั้นเป็นคนเจ็บแล้วไม่จำ เสียที่ใครมาครั้งหนึ่ง ก็ไม่จำไว้ กลับไปเสียที่เขาอีก มีเรื่องโกรธเคืองอะไรใคร ก็หายโกรธง่ายลืมง่าย มีเรื่องโทมนัสใจอะไร ก็หายไปได้เร็ว ลักษณะอันนี้เป็นลักษณะของผู้ชาย ซึ่งเราต้องแยกความโกรธกับความพยาบาทออกจากกันเป็นคนละลักษณะ ผู้ชายหายโกรธเร็วกว่าผู้หญิง ผู้หญิงโกรธนานกว่าผู้ชาย แต่สำหรับผู้หญิงนั้น ถ้าหายโกรธแล้วก็แล้วกัน ไม่ค่อยจะเก็บเอามาเป็นเรื่องหมกมุ่น ส่วนผู้ชายนั้น มีนิสัยชอบเปลี่ยนแปรความโกรธลงเป็นความพยาบาท ลักษณะพยาบาทซึ่งไม่ค่อยจะมีในนิสัยผู้หญิง แต่มีอยู่มากในนิสัยของผู้ชาย การที่เขาหายโกรธ ไม่แปลว่าเรื่องจะละลายหายไปที่จริงมันอาจจะกลับกลายเป็นความพยาบาท ผู้ชายสามารถจะกลับแสดงตนเป็นมิตรกับศัตรู ซึ่งผู้หญิงทำไม่ค่อยได้

ท่านอาจจะโทษสามีของท่านว่า เจ็บแล้วไม่จำ ศัตรูแท้ ๆ กลับไปเป็นมิตรได้ แต่ท่านพึงทราบว่า การที่กลับเป็นมิตรนั้น อาจจะเป็นเครื่องมือของความพยาบาท ท่านควรจะระวังในข้อนี้ให้มากกว่าที่จะไปมัวโทษว่า สามีของท่านเป็นคนเจ็บแล้วไม่จำ

ผู้ชายมักจะเป็นคนเจ้าแผนการ ชอบยึดถือหลักการ ซึ่งบางทีก็จะทำความรำคาญให้แก่ท่าน เพราะกิจธุระบางอย่าง ซึ่งอาจจะตัดสินใจเสียง่าย ๆ ทำเสียให้เสร็จลงไป บางทีสามีของท่านก็ยังยับยั้งชั่งใจ รีรอให้เสียเวลา บางทีเขาก็ตโวหารถึงหลักการอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งบางทีท่านจะเห็นว่าเป็นการอวดรู้อวดดี อย่างไม่มีประโยชน์อะไร แต่เรื่องของผู้ชายมักจะเป็นอย่างนั้น ถ้าในโลกนี้ไม่มีผู้ชาย ก็จะไม่มีหลักการอะไรขึ้นในโลก มนุษย์เราจะทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในปัจจุบันอยู่เสมอไป ปล่อยให้เขาเป็นคนเจ้าแผนการเจ้าหลักการไปดีกว่า บางทีอาจจะได้ผลสำเร็จไกลกว่าที่จะแก้ปัญหาในปัจจุบัน ตามปรกติเมื่อพูดถึงความคิดที่แคล่วคล่องว่องไว ชายมีน้อยกว่าหญิง แต่ถ้าเป็นเรื่องที่จะต้อง

ทำกันด้วยความมานะพยายามใช้เวลานาน ๆ ฝ่าฟันความลำบากอย่างใหญ่หลวงไปแล้ว ผู้ชายมีลักษณะอันนี้มากกว่า

ท่านอาจจะตำหนิสามีของท่านว่า เขาเห็นอะไรดีไปหมด เขามุ่งมองทางดีมากเกินไป ข้อนี้เป็นไปโดยธรรมชาติ ลักษณะที่มุ่งมองทางดี ซึ่งฝรั่งเรียกว่า ออปติมิสม์ นั้น มีอยู่ในผู้ชายมากกว่าผู้หญิง และลักษณะที่มุ่งมองทางร้าย ซึ่งฝรั่งเรียกว่า เปสสิมิสม์นั้น มีอยู่ในผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย เพราะผู้หญิงเป็นคนช่างระแวง ท่านอย่าเพิ่งลงโทษลักษณะของผู้ชายในข้อนี้ ถ้าหากว่าท่านช่วยเขา คือเอาลักษณะที่มุ่งมองทางดีของเขามาผสมกับลักษณะระวังระแวงมุ่งมองทางร้ายของท่าน ช่วยกันพินิจพิเคราะห์ด้วยความกลมเกลียวกัน ผลดีจะบังเกิดขึ้นเป็นอันมาก แต่ที่เป็นอยู่มากภายในครอบครัวนั้น คือเมื่อสามีชมว่าอะไรดี หรือชมว่าใครดี ก็ถูกภริยาดุ ว่าเห็นดีไปเสียหมด แล้วก็โกรธกันอยู่เพียงนั้น ถ้าท่านรู้กฎอันนี้ และพยายามเอาความเห็นทางดีของสามีเข้ามาผสม

กับความเห็นทางไม่ดีของท่าน ลองช่วยกันพินิจพิเคราะห์ดูอย่างละเอียด ก็จะได้ความคิดอันถูกต้องถ่องแท้

ท่านอาจจะตำหนิสามีของท่าน ว่าบางทีเขาไม่ทำอะไร เขานั่งเนย นอนเฉยอยู่ได้ บางทีเขาไปทำงานซึ่งดูไม่มีความเหน็ดเหนื่อยอะไรนัก แต่พอกลับมาถึงบ้านก็ล้มพับนอนพัก เหมือนอย่างว่า เหน็ดเหนื่อยเสียเต็มที สิ่งหนึ่งซึ่งภริยามักไม่ชอบในความเป็นไปของสามี คือ ดูเหมือนเขานั่งฝัน ปล่อยใจให้เลื่อนลอย ทำให้ท่านสงสัยว่า เขาอาจจะคิดถึงผู้หญิงคนอื่น เขาอาจจะเบื่อหน่ายความเป็นไปในครอบครัว หรือเบื่อหน่ายตัวท่านเอง ท่านพยายามทุกทางที่จะให้ความสุขแก่เขา แต่ก็ดูเขาไม่ได้รับความสุข ยังชอบมีท่าทีความคิดเลื่อนลอย เหมือนอย่างจะแสวงหาความสุขในที่อื่นภายนอกครอบครัว

ท่านต้องให้อภัย ในลักษณะของผู้ชายในข้อนี้ ผู้ชายเป็นคนเจ้าแผนการดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เขาชอบคิดสิ่งซึ่งเรียกกันว่า "สมบัติบ้า" ชอบคิดสร้างวิมานในอากาศ อย่าเพิ่งลงโทษว่าเขากำลังคิดเอาใจออกหากจากท่าน บางทีความคิดของเขาที่กำลังเลื่อนลอยอยู่นั้น อาจจะ

คิดไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่ตัวเอง ผู้ชายไม่ชอบทำงานจุกจิก ยินดีจะทำงานใหญ่งานหนัก แล้วก็หยุดพักอยู่เฉย ๆ ท่านไม่สามารถจะหวังให้ผู้ชายหยิบโน่นจับนี่โดยไม่หยุดมือเหมือนอย่างสตรี ถ้าเขาไม่มีงานหนักทำ เขาก็ชอบพักอยู่เฉย ๆ ให้เขาพักอยู่ในบ้าน ดีกว่าที่เขาจะออกไปซุกซนนอกบ้าน ถ้าไปจุกจิกกวนใจในเรื่องเหล่านี้เข้า เขาอาจจะออกจากบ้านไป แล้วท่านจะตามตัวกลับมาได้ยาก

ท่านอาจจะตำหนิสามีของท่านว่า เขาไม่ชอบทำบุญ เขามักจะไล่ขอทานออกนอกบ้าน เขาเห็นพระก็ไม่ไหว้ทุกครั้งเหมือนท่าน เขาผ่านวัดหรือเจดีย์วิหาร เขาก็ไม่ทำความเคารพ ผ่านศาลเจ้าที่ศักดิ์สิทธิ์ เขาก็ไม่ไหว้ไม่บูชา ลักษณะเลื่อมใสในศาสนา และเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นมีอยู่ในผู้ชายน้อยกว่าผู้หญิง ผู้ชายถือความรู้มากกว่าความรู้สึกส่วนผู้หญิงให้ความสำคัญแก่ความรู้สึกมากกว่าความรู้ ความเป็นเพศอ่อนแอของหญิง ทำให้เข้าหาที่พึ่งที่อาศัยพบอะไรที่เชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ก็เคารพนบไหว้ แต่ผู้ชายไม่เป็นเช่นนั้น การสอนให้ผู้หญิงสวดมนต์ก่อนเข้านอนนั้นสอนได้ง่าย และปฏิบัติได้สม่ำเสมอ แต่ส่วนผู้ชายนั้น

แม้จะเป็นคนเคยบวชเรียนหรือศึกษาทางศาสนามาแล้ว ก็ไม่ค่อยจะถือเคร่งครัดนัก ในการช่วยเหลือเสียสละเวลาทำงานให้แก่สาธารณกุศลก็เหมือนกัน ผู้ชายเอาใจใส่น้อยกว่าผู้หญิง รวมความว่า เรื่องบุญเรื่องบาปนั้น ผู้ชายไม่ค่อยสนใจนัก ทั้งนี้ได้หมายความว่า เขาจะเป็นคนใจบาปหยาบช้า แต่ความรู้สึกความเข้มแข็งในตัวของเขาเอง ความคิดในการช่วยตัวเอง ทำให้ความคิดหวังพึ่งศาสนาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์น้อยลงไปกว่าสตรี . ท่านต้องให้อภัยแก่เขาในข้อนี้ด้วย

ท่านอาจจะตำหนิสามีของท่านว่า บอกอะไรเขาไม่ค่อยจะเชื่อ เขาไม่ค่อยจะฟังเสียงคนอื่น คอยจะเอาแต่ใจของตัวเอง เชื่อความคิดของตัวเองมากเกินไป ขอให้ท่านเข้าใจว่า ลักษณะอันนี้เป็นลักษณะทั่ว และตรงกันข้ามกับลักษณะของสตรี ซึ่งชอบฟังความคิดเห็นคนอื่น ฟังคนนั้นว่าอย่างนั้น ฟังคนนี้ว่าอย่างนี้ แล้วก็เก็บเอามาเป็นเรื่องเป็นอารมณ์ ธรรมชาติได้สร้างบุรุษและสตรีให้มีนิสัยแตกต่างกันอย่างนี้ เพื่อให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

บุรุษพึงเสียงคนอื่นน้อยไป เชื่อในหลักการและความคิดเห็นของตัวมากเกินไป ส่วนสตรีชอบพึงเสียง "เขาว่า" ถ้าทั้งสามีและภริยาพยายามเอาลักษณะทั้งสองนี้ มาผสมกันก็จะได้ผลซึ่งเป็นที่น่าพอใจมาก

ท่านอาจจะตำหนิสามีของท่านว่า ประจบผู้ใหญ่ไม่เป็น เลยเป็นเหตุให้ชักช้าแก่ทางก้าวหน้าในหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน้าที่ราชการ ท่านอาจจะตำหนิสามีของท่าน ว่าที่ไม่ก้าวหน้าเร็วทัดเทียมคนอื่นนั้น ก็เพราะอวดดื้อถือดีไม่ยอมลงใคร ไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจของใคร ชอบคบแต่คนชั้นเดียวกัน ซึ่งไม่เห็นจะทำประโยชน์อะไรให้ ท่านต้องให้อภัยแก่ลักษณะอย่างนี้ในตัวผู้ชายด้วย เพราะความเข้มแข็งในลักษณะของผู้ชาย ทำให้เขามีพฤติการณ์อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือเชื่อตัวเอง ว่าจะสามารถสร้างความดีโดยไม่ต้องประจบหรือพึ่งพาอาศัยใคร การยอมตนอยู่ในอำนาจของผู้หนึ่งผู้ใดนั้น เป็นเรื่องยากมากสำหรับผู้ชาย ผู้ชายชอบคบคนที่อยู่ในชั้นเดียวกัน และไม่ค่อยแสดงความแตกต่างในระหว่างคนชั้นสูงและคนชั้นต่ำ ซึ่งท่านอาจจะเห็นเป็นการอวดดี แต่ก็เป็นลักษณะซึ่ง

ธรรมชาติได้สร้างมาให้แก่ผู้ชายเป็นส่วนมาก

ท่านอาจจะรู้สึกแปลกประหลาด ว่าผู้ชายซึ่งได้ชื่อว่าเป็นเพศกล้าหาญ แต่เมื่อถึงคราวเจ็บป่วยเข้าแล้ว ก็มักใจเสาะกว่าผู้หญิง ผู้หญิงสามารถทนความเจ็บปวดและมีความมานะพยายามที่จะปฏิบัติตามคำสั่งของแพทย์มากกว่าผู้ชาย แม้แต่ที่จะทนการฉีดยา ผู้ชายก็ทนได้น้อยกว่าผู้หญิง อันที่จริงเรื่องนี้เป็นกฎของธรรมชาติ ธรรมชาติสร้างผู้ชายมาให้เป็นเพศที่กล้าแข็งจริง แต่ถ้าพูดถึงการทนความเจ็บปวดหรือทุกขเวทนาในร่างกายแล้ว ธรรมชาติได้สร้างลักษณะของหญิงให้มีความทนทานมากกว่าชาย เพราะหญิงจะต้องประสบงานสำคัญยิ่งใหญ่อันหนึ่งในชีวิต คือการอุ้มท้องและคลอดบุตร ซึ่งเป็นทุกขเวทนาร้ายแรงเป็นความเจ็บปวดอย่างที่ผู้ชายไม่ค่อยพบ ไม่เคยรู้จัก ชายจะมีความอดทนน้อยกว่าผู้หญิงในทางนี้ เมื่อพูดถึงความห่วงใยในชีวิต ชายก็มีความห่วงใยน้อยกว่าหญิง ถ้าหากเกิดการป่วยไข้ขึ้น ก็อยากจะหายเร็วที่สุด หรือมิฉะนั้นก็ตายไปเสียทีเดียว ความพยายามอย่างใจเย็นที่จะรักษา

โรคภัยไข้เจ็บอย่างค่อยเป็นค่อยไปนั้น มีอยู่ในลักษณะของชายน้อยกว่าหญิงเป็นอันมาก

มาถึงข้อสำคัญที่สุด ที่ท่านอาจจะตำหนิสามีของท่าน หรือตำหนิผู้ชายโดยทั่ว ๆ ไป คือว่า ผู้ชายเป็นธรรมชาติที่ไม่ค่อยจะซื่อตรงต่อภริยาของตน พึงใจที่จะแสวงหาความรักจากหญิงอื่น พยายามแสวงหาโอกาสที่จะนอกใจภริยา และในที่สุด ก็ทอดทิ้งภริยาของตน เพื่อไปแต่งงานใหม่ หรือถ้าไม่ถึงกับเลิกร้างกันจริงจัง ก็ลอบไปมีภริยาลับ ชอบไปหาโสเภณี หรือติดต่อกับหญิงอื่นในทางลับ ความผิดอันนี้ มีอยู่ในผู้ชายมากกว่าในผู้หญิง

เรื่องนี้เป็นไปโดยธรรมชาติ เกี่ยวกับความต้องการทางกามารมณ์นั้น เราต้องสารภาพว่า ผู้ชายมีความต้องการมากกว่าผู้หญิง บางคนชอบพูดว่า อันที่จริงก็มีความต้องการเท่า ๆ กับผู้ชาย แต่โดยที่มีความอาย ไม่กล้าแสดงความต้องการออกมา คำพูดอย่างนี้ ไม่ถูกต้องด้วยหลักวิชาการ ทางวิชาการซึ่งสอบสวนได้ความจริงแน่นอนนั้น ผู้ชายมีความต้องการทางกามารมณ์มากกว่าหญิง แม้ในชีวิตของผัวเดียวเมียเดียว ไม่มีคนอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง

กับชีวิตรัก ผู้ชายย่อมต้องการความร่วมรักจากภริยาของตน มากกว่าที่ภริยาจะต้องการจากสามี ท่านที่เข้าสู่ชีวิตสมรสแล้ว คงจะยอมรับความจริงในข้อนี้ และการที่สามีเกิดความคิดไปแสวงหาความรื่นรมย์จากหญิงอื่นนั้น ก็มีเป็นอันมาก ที่เกิดจากการที่ภริยาของตนเองปฏิเสธ ไม่ยอมให้ความรื่นรมย์ตามที่เขาต้องการ ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์จะเข้ากับเพศเดียวกันในเรื่องนี้ แต่ข้าพเจ้ามีความรู้สึกอยู่เสมอว่า ตามปรกติผู้ชายไม่อยากมีเมียใหม่ถ้าหากได้รับความพอใจจากภริยาของตนเองอยู่เสมอ ความคิดอย่างว่านี้ ก็มีอยู่ในหนังสือตำราที่ผู้คิดค้นทางจิตวิทยาได้กล่าวไว้มาก

อีกประการหนึ่ง การที่สามีไปแสวงหาความรักจากหญิงอื่นนั้น เป็นการแน่นอนว่า ความคิดดั้งเดิมไม่ได้เป็นไปในทางที่จะทอดทิ้ง หรือเลิกร้างกับภริยาของตน ความคิดอันแท้จริงในเวลาเริ่มต้น ย่อมเป็นไปในทางสนุกสนาน แต่เมื่อไปพบหญิงที่ฉลาด หรือไปเกี่ยวข้องกับคนดีจริง ๆ เข้า เกิดความรู้สึกผูกพันขึ้นมา เรื่องร้ายต่าง ๆ ภายในครอบครัวจึงได้บังเกิดขึ้น ตำราจิตวิทยาทางเพศ ซึ่ง

ผู้แต่งได้ทำการค้นคว้าอย่างแท้จริงยืนยันว่า ตามปรกติสามีไม่มีความคิดที่จะทอดทิ้งภริยา และถ้าหากภริยาเป็นผู้มีน้ำใจกว้างขวาง ยอมเสียสละบ้าง เพื่อความจำเป็นในนิสัยของผู้ชาย ก็จะไม่เกิดความจำเป็นที่ผู้ชายจะต้องไปแสวงหาความรื่นเริงจากหญิงอื่น

แม้ว่ากฎอันนี้จะไม่เป็นความจริงสำหรับคนทุกคน ก็เป็นความจริงสำหรับผู้ชายส่วนมาก ความผิดอันหนึ่งของสตรี ก็คือความเชื่อว่า เมื่อได้แต่งงานเป็นสามีภริยากันแล้ว ผู้ชายก็เป็นสมบัติของตัว ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องคอยปรับปรุงตัวเองสำหรับความรื่นรมย์อะไรอีกต่อไป ไม่สนใจในการแต่งกาย ไม่ได้พยายามที่จะสร้างความรักให้เหมือนอย่างเมื่อยังรักกัน ปล่อยให้สามีได้พบเห็นความไม่เจริญตาเจริญใจ นี่เป็นเหตุสำคัญอันหนึ่ง ที่ทำให้ผู้ชายไปแสวงหาความเจริญตาเจริญใจในทางอื่น แต่ก็เป็นที่น่ายินดีว่า ในสมัยปัจจุบันนี้ ความรู้ของสตรีในเรื่องนี้ได้ดีขึ้นมากแล้ว และสตรีไทยของเราเองก็มีความรู้กันมากแล้ว ว่าการแต่งตัวอวดผัวนั้น มีความสำคัญยิ่งกว่าการ

แต่งตัวอวดคนอื่น บางทีปัญหาเรื่องนี้อาจจะเบาบางลงไปได้

ถ้าความปรากฏแก่ท่าน ว่าสามีของท่านไปเกี่ยวข้องกับหญิงอื่น ท่านสอบถามเขา เขาสารภาพ และเขาพูดว่า ถึงแม้จะไปเกี่ยวข้องกับผู้หญิงอื่น ก็ไม่ได้มีความรักสนิทสนมเท่ากับภริยาของตน ท่านคงจะนึกทันที ว่าคำพูดอย่างนี้เป็นคำเท็จ พูดเพื่อแก้ตัว แต่ที่จริงเป็นความจริงในการเกี่ยวข้องกับผู้หญิงอื่นนั้น ถึงอย่างไรผู้ชายก็ไม่ได้รับความชื่นชมสนิทสนมเท่ากับภริยาของตน เรื่องร่วมรักเป็นเรื่องที่ต้องเข้ารูปเข้ารอย และหญิงชายกว่าจะเข้ารูปเข้ารอยกันได้ ต้องอยู่ด้วยกันนานเป็นเวลาแรมปี จึงจะทราบความต้องการอันแท้จริงของกันและกัน ภริยามีทางที่จะทราบความต้องการของสามี ได้ดีกว่าผู้หญิงอื่นทั้งสิ้น สามารถที่จะให้ความรักอันดูดดื่มชุ่มชื่นแก่สามีได้มากกว่าที่ผู้หญิงอื่นให้ ถ้าหากภริยาจะสนใจทำความพยายามในเรื่องนี้ รวมความว่า ภริยาอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบหญิงอื่นอยู่เสมอ ปัญหาอยู่ที่ว่าจะทำความพยายามหรือไม่เท่านั้น

ข้าพเจ้าเขียนข้อความทั้งนี้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่ได้มีจิตเอนเอียงเข้ากับผู้ชาย ซึ่งเป็นเพศเดียวกับข้าพเจ้าแต่กลับยืนยันว่า เรื่องที่ผู้ชายนอกใจภริยานั้น จะโทษชายฝ่ายเดียวหาได้ไม่ ความคิดอันนี้ไม่ใช่ความคิดของข้าพเจ้าคนเดียว เป็นความคิดของเจ้าตำราจิตวิทยาที่เกี่ยวกับเพศโดยทั่ว ๆ ไป ยิ่งเป็นตำราที่ผู้หญิงแต่งด้วยแล้ว ก็ยิ่งยืนยันในข้อนี้มากที่สุด ฉะนั้นสำหรับปัญหาเรื่องนี้ แทนที่ภริยาจะโทษสามี หรือโทษลักษณะของผู้ชายแต่ฝ่ายเดียว ควรจะระลึกถึงการปรับปรุงตัวเอง ซึ่งเป็นวิธีง่ายกว่าที่จะทำในทางอื่น

ทั้งนี้เป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ที่ข้าพเจ้าขอเสนอให้ภริยาให้อภัยแก่สามี ให้อภัยในลักษณะของผู้ชาย ซึ่งธรรมชาติได้สร้างมา โดยมิใช่ความผิดของเขาเอง ต่อไปนี้เราลองพิจารณาถึงเรื่องที่สามีจะต้องให้อภัยแก่ภริยาบ้าง ซึ่งคงมีไม่น้อยกว่าที่ภริยาจะต้องให้อภัยแก่สามี เพราะลักษณะของสตรีเป็นลักษณะที่ละเอียด และมีความลึกลับซับซ้อนยิ่งกว่าผู้ชายเป็นอันมาก

ตอนที่ ๒

เรื่องที่สามีจะต้องให้อภัยแก่ภริยา

ท่านอาจจะตำหนิภริยาของท่าน ว่าความคิดไม่อยู่กับที่ พูดกันถึงเรื่องหนึ่ง ยังไม่ทันเสร็จ เปลี่ยนไปพูดอีกเรื่องหนึ่ง ถามเรื่องหนึ่ง เรายังไม่ทันตอบ พูดเรื่องอื่นต่อไป อีกสักพักหนึ่งกลับมาทวงเอาคำตอบเรื่องนั้น ทำงานเรื่องหนึ่งยังไม่ทันเสร็จ ไปจับทำเรื่องอื่น แล้วก็กลับมาทำของเดิมใหม่ ท่านอาจจะเห็นภริยาของท่านมีนิสัยจับจดไม่แน่นอน ที่จริงเป็นลักษณะของสตรี ซึ่งต้องทำงานเบ็ดเตล็ด จับโน่นวางนี่แต่ไม่ใช่ละทิ้ง ลงท้ายก็ทำจนหมด แต่ต้องทำหลาย ๆ อย่าง ที่จริงก็เป็นลักษณะอันดี เนื่องมาจากการที่อยู่เฉยไม่ได้ ต้องทำนั่นทำนี่ แต่ไม่สามารถจะทนงานใหญ่หรืองานที่ยืดยาว

สตรีไม่สามารถจะตั้งใจให้เป็นสมาธิแน่วแน่ได้อย่างบุรุษ ถ้าให้ทำงานอย่างหนึ่งอย่างใด จะหวังให้จ่อจิตแน่วแน่อยู่ในงานนั้นอย่างเดียว ไม่ค่อยได้ ขณะทำสิ่งหนึ่งมักจะระลึกถึงอีกสิ่งหนึ่ง และก็ไม่ใช่นึกเปล่า ๆ พูดถึงและ

ไปลงมือทำเสียด้วย อันนี้เป็นลักษณะที่สามีต้องให้อภัยแก่ภริยา และเป็นเรื่องหนึ่งที่ผู้หญิงกับผู้ชายไม่เหมือนกัน

ตามปรกติ สตรีไม่ชอบหลักการหรือแผนการ ถ้าท่านมีภริยาที่คิดคำนวณแผนการ ไว้ก่อนที่จะทำอะไรลงไป และปฏิบัติตามแผนการที่คิดไว้ ก็นับว่าท่านได้ภริยาอย่างวิเศษ ซึ่งเป็นบุญลาภอันประเสริฐของท่าน แต่สตรีโดยทั่วไป ไม่ชอบกะแผนการ ชอบทำอะไรโดยความคิดในปัจจุบัน ถ้าท่านไปบอกหรือไปกะแผนการให้อาจจะโกรธเอาด้วย การอ้างหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งกับภริยานั้น ตามปรกติไม่ค่อยจะพอใจ นอกจากจะเป็นหลักการของเธอเอง นิสัยเหล่านี้ ได้กล่าวมาโดยละเอียดในตอนต้น ที่แยกธาตุความแตกต่างกันระหว่างหญิงกับชายนั้นแล้ว

ความรู้สึกครั้งแรก หรือความฝังใจครั้งแรก ที่อังกฤษเรียกว่า **First Impression** นั้น มีความสำคัญมากสำหรับสตรี เช่นถ้าพบใครคนหนึ่ง และมีความรู้สึกครั้งแรก ว่าเป็นคนดีหรือคนไม่ดี หรือเป็นอย่างไร ก็เป็นความรู้สึกที่ฝังแน่น ยากที่จะเอาออกหรือเปลี่ยนแปลง

ได้ แต่ก็เป็นเคราะห์อย่างหนึ่ง ที่ความฝังใจครั้งแรกหรือ **First Impression** ของสตรีนั้น มีส่วนถูกมาก อย่างที่นักปรัชญาทั้งหลาย มี สปีโนซา เป็นต้น ยืนยันว่า ปฏิภาณ หรือ **Intuition** นั้น มีอยู่ในสตรีมากกว่าในบุรุษ คือเหตุผลไม่สู้สำคัญสำหรับสตรี แต่ความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นครั้งแรกนั้น มีน้ำหนักในหัวใจของสตรีมาก

เนื่องจากเหตุที่กล่าวข้างต้นนี้ สตรีจึงตัดสินใจเร็วกว่าบุรุษ เพราะไม่ต้องมัวคิดถึงเหตุผล ความรู้สึกครั้งแรกมีความสำคัญกว่าเหตุผล ถ้าสามีเข้าใจในลักษณะนี้ และใช้ประโยชน์ในการประสมประสาน ความคิดของภริยากับความคิดของตน ก็จะได้เครื่องมืออย่างดีทั้งสองทาง คือได้เหตุผลของตัวเอง และได้ปฏิภาณของภริยา อันที่จริงเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตและภายในครอบครัวนั้น ถ้าสามีภริยาร่วมคิดปรึกษาหารือกันจริง ๆ แล้ว การที่จะตัดสินอะไรไป มักจะไม่ค่อยผิด ธรรมชาติได้สร้างลักษณะของหญิงและชายมาให้คนละอย่าง และลักษณะคนละอย่างนั้น ถ้ารู้จักเอามาผสมกันก็เกิดผลดีมาก

ยกตัวอย่างเช่นว่า เราจะซื้อที่ดินสักแห่งหนึ่ง เรา

ไปดูที่แห่งนั้นกับภริยา ภริยาบอกว่าไม่ชอบ ทำไมจึงไม่ชอบ ตอบไม่ได้ มีเหตุผลอะไรที่ทำให้ไม่ชอบ บอกไม่ได้ มีทางเสียหายอย่างไร ไม่รู้ แต่ไม่ชอบ นี่คือลักษณะของปฏิภาณ คือ **Intuition** ตามหลักของสปีโนซา สามีที่ไม่เข้าหลักอันนี้ อาจจะเห็นว่าภริยาเหลวไหล หรือ อาจจะบันดาลโทษะขึ้นมาได้ แต่ถ้าเราหยิบยกเอาความรู้สึกครั้งแรกของภริยา มาประกอบกับเหตุผล ซึ่งฝ่ายชายถนัดคิดมากกว่าหญิง ที่แห่งนั้นอาจจะไม่ดีจริงก็ได้ แต่ถ้าในทางเหตุผล เราเห็นว่าดีอย่างนั้นอย่างนี้ ก็ลองพูดกันดู ภริยาอาจจะตอบว่า "ตามใจ" คำว่า "ตามใจ" นั้นหมายความว่าเห็นด้วย และยอมจำนนแก่เหตุผลของสามี แต่เป็นนิสัยของสตรีที่ไม่ยอมรับว่าเห็นด้วย หรือไม่ยอมแพ้แก่เหตุผล ข้อนี้เป็นข้อหนึ่งที่สามีต้องให้อภัย

เนื่องจากนิสัยที่ถือความรู้สึกเป็นสำคัญกว่าเหตุผลนี้ สตรีจึงมีลักษณะระวังระแวงมากกว่าชาย และมองแง่ร้าย คือเปสสิมิสต์ มากกว่าชาย เห็นอะไรหรือมีเรื่องอะไรเกิดขึ้น มักจะมองแง่ร้ายก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในความประพฤติของสามีเอง ถ้ามีความสงสัยอะไรขึ้น ย่อมจะ

สงสัยไปในทางร้ายเสมอ บางทีสงสัยแล้วไม่กล้าพูด พยายามเก็บงำไว้ แต่ความรู้สึกเป็นของที่ซ่อนไม่ได้ แม้จะไม่พูดออกมา ก็มีอะไรแสดงให้เห็นว่ามีความรู้สึกในทางไม่ดีอะไรอยู่ เพราะฉะนั้น ท่านที่เป็นสามี ท่านจะได้พบบ่อย ๆ ว่ามีบางครั้ง ภริยาของท่านแสดงอาการว่าโกรธท่าน โดยที่ท่านเองไม่รู้ว่าเป็นเรื่องอะไร ถามก็ไม่บอก โกรธเฉย ๆ ถ้าสามีไม่เข้าใจลักษณะอันนี้ ก็จะแลเห็นเป็นความไม่ผาสุก และถ้าเหตุการณ์เช่นนี้มีขึ้นบ่อย ๆ ความราบรื่นในครอบครัวก็อาจจะหมดไป หรือบางทีอาจจะมีการยั่วเย้าถึงกับทะเลาะวิวาทกันขึ้นได้ เป็นข้อหนึ่งซึ่งสามีจะต้องให้อภัยแก่ภริยา ในเรื่องโกรธโดยไม่มีเหตุผลอันที่จริงมูลเหตุนั้นมี แต่เป็นเรื่องที่สามีไม่สามารถจะทราบได้เสมอไป บางทีก็ต้องปล่อยไป ทั้ง ๆ ที่ไม่ทราบแล้วเรื่องก็ละลายหายไปเอง

เรื่องการโกรธของภริยานั้น ถ้าสามีไปถือเป็นสาระสำคัญ ก็เป็นเรื่องเดือดร้อนมาก ยิ่งไปค้นคว้ามูลเหตุเข้าก็อาจจะเป็นเรื่องเดือดร้อนมากขึ้น เราจำไว้แต่เพียงว่าสตรีอาจจะหายโกรธช้า แต่เมื่อหายโกรธแล้ว เรื่องก็เลิก

แล้วกัน สตรีไม่มีความพยาบาทเหมือนอย่างบุรุษ เรื่องที่จะผูกใจเจ็บถึงกับฆ่ากันตายในภายหลังนั้น มีอยู่ในสตรีน้อยเต็มที

ท่านอาจจะตำหนิภริยาของท่านว่าชอบฟังเสียงคนอื่น ชอบพูดถึงเรื่อง "เขาว่า" แล้วก็เก็บเอามาเป็นอารมณ์สนใจในคำคนอื่นว่า มากกว่าคำของสามี นี่เป็นเรื่องหนึ่งซึ่งอาจจะสร้างความไม่พอใจ ไม่ผาสุกขึ้นในครอบครัวได้เสมอ เพราะบางทีสามีอาจจะคิดเห็นไปว่า ภริยาเห็นคนอื่นดีกว่า หรือเชื่อคนอื่นมากกว่าสามี แต่ขอให้ท่านที่เป็นสามีเข้าใจว่า ธรรมชาติได้สร้างลักษณะสองอย่างต่างกันมาในหญิงและชาย เพื่อให้ผสมประสานกันใช้ให้เกิดประโยชน์ ลักษณะของผู้ชายโดยมาก ไม่ค่อยสนใจกับเรื่องที่ใครจะว่ากระไร เชื่อความคิดของตัว เชื่อเหตุผลของตัว เชื่อในความสามารถของตัวเอง ซึ่งก็เป็นลักษณะที่ดี เพราะว่าคนเราถ้ามัวฟังเสียงคนอื่นอยู่เรื่อยไป ก็ไม่สามารถจะทำอะไรได้ เพราะจะได้ยินคนนั้นว่าอย่างนั้น จะได้ฟังคนนี้ว่าอย่างนี้ การเชื่อความคิดของตัวเอง เชื่อเหตุผลของตัว ไว้วางใจในตัวเอง จึงเป็นลักษณะที่ดีส่วนหนึ่ง

แต่บางทีก็อาจจะเป็นความไม่รอบคอบ เพราะในโลกซึ่งมนุษย์ต้องอยู่กันเป็นหมวดหมู่ เป็นสังคม เป็นบ้านเป็นเมือง ต้องมีการติดต่อกัน ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน บุคคลซึ่งเป็นที่รักใคร่นิยมนับถือ ย่อมมีทางจะดำเนินชีวิตได้ดีกว่าคนซึ่งเป็นที่เบื่อหน่ายเกลียดชังของสังคม เสียงของคนจึงมีความสำคัญอยู่บ้าง จะละเลยเสียทีเดียวหาได้ไม่ แต่จะถือเสียงคนอื่นเป็นประมาณอย่างเดียวก็ไม่ได้ ธรรมชาติซึ่งเป็นสถาปนิกอย่างเลิศ ในการสร้างเครื่องให้ความสุขแก่มนุษย์ ได้สร้างให้หญิงมีลักษณะที่ชอบฟังคำ "เขาว่า" สร้างชายให้มีลักษณะที่เชื่อความคิดและเหตุผลของตัว ถ้าผัวเมียมีความสามัคคีกัน เมียพูดให้ฟังในเรื่องที่ "เขาว่า" ผัวแสดงความคิดเห็นและเหตุผลของตัว ประพฤติกันอย่างนี้ ก็อาจจะทำอะไรไม่ผิด กล่าวคือครอบครัวนั้นจะไม่มัวแต่ฟังเสียงคนอื่น แต่ก็ไม่ดื้อดันเชื่อความคิดของตนฝ่ายเดียว ทุกสิ่งทุกอย่างที่ประพฤติปฏิบัติจะเป็นการกระทำที่รอบคอบ

เนื่องจากลักษณะที่สตรีชอบฟังคำ "เขาว่า" เช่นนี้ สตรีจึงมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือชอบพูดถึงเรื่องคนอื่น

ชอบพูดถึงความเป็นไปของคนนั้นคนนี้ ชอบกล่าวขวัญ ชอบนินทา นี่เกิดจากลักษณะอ่อนแอ ซึ่งไม่ใช่จะมีอยู่แต่ในสตรีเท่านั้น แม้ในบุรุษที่อ่อนแอไม่เข้มแข็ง ก็ชอบกล่าวขวัญคน ชอบนินทาว่าร้ายคน ท่านอาจจะสังเกตได้จากภริยาของท่าน ว่าในการพูดถึงคนอื่นนั้น แบ่งออกได้เป็นสองชนิด คือถ้าพูดถึงผู้หญิง ภริยาของท่านจะไม่ชมใคร แต่ถ้าพูดถึงผู้ชาย อาจจะชม บางทีอาจจะพูดออกมาเป็นทำนองที่ทำให้ท่านเข้าใจว่า สามีของคนอื่นเขาดีกว่าท่าน ซึ่งอาจจะทำให้ท่านเกิดความน้อยอกน้อยใจหรือมองเห็นภริยาของท่านไปในทางที่ไม่ดี

แต่ขอให้ท่านระลึกถึงความในบทที่ ๓ ข้อ ๔๙ และ ๕๒ ซึ่งแสดงลักษณะของสตรีไว้ว่า ในทางมักใหญ่ใฝ่สูงนั้น สตรีมีความปรารถนาที่จะอยู่ในฐานะสูงกว่าคนอื่น หรือมิฉะนั้นก็ยอมสงบเสงี่ยมเก็บตัว ไม่แสดงตนเสียทีเดียว เพียงแต่เท่าเทียมกับคนอื่นเท่านั้น ก็ยังไม่พอใจ ในทางอำนาจก็เหมือนกัน ผู้ชายอาจจะพอใจในการที่มีอำนาจเท่า ๆ กับคนอื่น แต่ไม่สมัครใจที่จะอยู่ใต้อำนาจของใคร ส่วนผู้หญิงนั้น ถ้าจะมีอำนาจก็ต้องเหนือคนอื่น ถ้าไม่มีก็

ไม่มีเสียทีเดียว ยอมอยู่ใต้อำนาจคนอื่นก็ได้ เนื่องจากลักษณะอันนี้ สตรีจึงอยากจะเห็นสามีของตัวดีกว่าคนอื่นอยู่เสมอไป เพียงแต่เท่าเทียมคนอื่นเท่านี้ก็ยังไม่พอใจ ถ้ามองเห็นคนอื่นดีกว่า ก็อาจจะชมเชยให้สามีฟัง สามีที่ไม่ตริตรองให้รอบคอบ อาจจะเกิดความน้อยอกน้อยใจคิดเห็นภริยาในทางที่ไม่ดี เห็นสามีคนอื่นดีกว่าสามีของตัว แต่ที่จริงหาเป็นอย่างนั้นไม่ ถ้าหากภริยาของท่านจะยกย่องชมเชยสามีคนอื่นให้ท่านฟัง ก็ด้วยความปรารถนาอย่างเดียว ที่อยากจะให้ท่านทำให้ดียิ่งขึ้นไปกว่าเขา หาใช่เป็นการดูหมิ่นสามีของตนเองไม่ ถ้าท่านเข้าใจหลักอันนี้ดี ท่านก็จะให้อภัยแก่ภริยาของท่าน และไม่มองเห็นภริยาในทางที่ไม่ดี อย่างที่ท่านอาจจะมองเห็น ส่วนในเรื่องที่ไม่ชมสตรีด้วยกันนั้น ก็เป็นเรื่องที่เข้าใจง่าย คือย่อมเป็นความปรารถนาของสตรีทุกคน ที่จะให้สามีเข้าใจอยู่เสมอว่า ไม่มีหญิงอื่นดีกว่าภริยาของตน

ตามปรกติ สตรีย่อมชอบความเป็นระเบียบเรียบร้อย สตรีโดยมากไม่สามารถจะมองดูอะไรที่

รกรุงรัง อยากจะจัดให้เรียบร้อยไว้เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบ้านเรือนเคหสถาน สามีที่เป็นนักปราชญ์นักประพันธ์ มักจะได้รับความเดือดร้อนในเรื่องความรกระเบียบเรียบร้อยของภริยา เพราะตามปรกติ ในห้องทำงานหรือบนโต๊ะทำงานของนักปราชญ์นักประพันธ์นั้น ไม่สามารถจะหวังความเรียบร้อยได้ ย่อมมีความรกรุงรังอยู่เสมอ อาจจะวางหนังสือซับซ้อนไม่เป็นระเบียบ เศษกระดาษเล็กนิดเดียว อาจจะจดข้อความสำคัญอะไรไว้ของที่รุงรังซึ่งคนธรรมดานึกว่าจะทิ้งได้ อาจจะมีค่ามากที่สุดสำหรับนักปราชญ์นักประพันธ์ หนังสือที่วางซับซ้อนอย่างไม่เป็นระเบียบในสายตานั้น อาจจะเป็นระเบียบสำหรับความคิด คืออาจจะเลือกสรรค์ขั้นตอน วางซับซ้อนไว้เพื่อสะดวกแก่การทำงาน แต่วันดีคืนดี ภริยาอาจจะเข้ามาจัดเรียงหนังสือเสียใหม่ให้เป็นระเบียบสวยงาม ปัดกวาดโต๊ะให้สะอาด เศษกระดาษที่รุงรัง อาจจะถูกทิ้งถูกเผา ซึ่งสำหรับสามีที่เป็นนักปราชญ์นักประพันธ์นั้น การสูญเสียหรือสับสนในเรื่องเหล่านี้ อาจเป็นผลร้ายมากกว่าที่จะเสียเงินจำนวนใหญ่ ๆ สักจำนวนหนึ่ง เรื่องนี้จะต้อง

ขอร้องกัน และบอกให้กันและกันทราบไว้ อย่างน้อยก็ต้องขอยกเว้นสักแห่งหนึ่ง คือ ที่โต๊ะทำงาน โดยไม่ต้องกวดขันเคร่งครัดในเรื่องความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ทั้ง ๆ ที่รักความเป็นระเบียบเรียบร้อย สตรีก็ยังมีลักษณะแปลกประหลาดอย่างหนึ่ง คือไม่ค่อยสนใจในการตรงต่อเวลา นาฬิกาซึ่งเป็นเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับผู้ชายนั้น มักเป็นแต่เพียงเครื่องประดับสวยงามสำหรับผู้หญิง ฉะนั้นนาฬิกาสำหรับผู้หญิง จึงต้องเป็นของที่สวยงามอย่างเครื่องประดับ และถ้าเบื่อเข้า ก็อาจจะใช้เครื่องประดับอย่างอื่นแทนได้ โดยไม่จำต้องเป็นนาฬิกา แสดงให้เห็นว่าสตรีไม่ค่อยให้ความสำคัญแก่การตรงต่อเวลา ทั้งนี้เนื่องมาจากลักษณะที่อยู่เหย้าเฝ้าเรือน ไม่มีความจำเป็นต้องไปข้างไหนมาก ไม่มีความจำเป็นต้องตรงกับกำหนดเวลานัดหมายหรือเวลาที่กำหนดกฎเกณฑ์ เช่นต้องไปถึงที่ทำงานในเวลาเท่านั้นเท่านี้ ความไม่สนใจในเรื่องเวลาจึงเป็นลักษณะของสตรีตั้งแต่ดั้งเดิมมา มาถึงสมัยใหม่นี้เนื่องจากมีการเข้าโรงเรียน ซึ่งต้องมาตามเวลา และสตรี

เริ่มทำงานอย่างบุรุษ เวลาที่แน่นอนก็มีความจำเป็นสำหรับสตรีขนมาก แต่ถึงกระนั้น เรายังไม่สามารถจะหวังให้สตรีเคร่งครัดในการตรงต่อเวลาเหมือนผู้ชายได้ ความพลาดพลั้งในเรื่องเหล่านี้ ก็เป็นเรื่องที่ต้องให้อภัยในลักษณะของสตรี

ลักษณะที่แปลกประหลาดอีกอย่างหนึ่งก็คือ ทั้ง ๆ ที่สตรีมีนิสัยระวังระแวง ชอบคิดคาดหมายไปในทางร้าย หวาดหวั่นต่อภัยอันตรายอยู่เสมอ ก็ไม่ชอบที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ในเรื่องการประกันภัย เรื่องประกันชีวิตเป็นของที่สตรีไม่ชอบ บอกว่ายินดีจะเก็บเงินไว้ดีกว่าที่จะไปเสียค่าประกัน แม้ในเรื่องประกันภัยอันตรายอย่างอื่น ก็เป็นเรื่องที่สตรีไม่ชอบทำ ลักษณะอันนี้เป็นที่รับรองต้องกันทั่วไป ไม่ว่าสตรีชาติใดภาษาใด มีลักษณะเหมือนกันหมด ถ้าท่านอยากจะประกันชีวิตของท่าน เพื่อประโยชน์แก่ครอบครัวของท่านเอง ท่านอาจจะถูกขัดขวางจากภริยา การขัดขวางนั้นไม่ใช่เจตนาร้าย แต่เป็นนิสัยโดยธรรมชาติ ซึ่งเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่จะต้องให้อภัยกัน

ส่วนผสมที่ธรรมชาติสร้างมาให้

ข้อความที่กล่าวมาในบทนี้ ท่านจะเห็นได้ว่า ธรรมชาติได้สร้างหญิงและชายมาสำหรับให้เป็นคู่กัน การสร้างลักษณะที่แตกต่างระหว่างหญิงและชายนั้น ถ้าเราพินิจพิเคราะห์และรู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์ เราจะเห็นได้ว่า ธรรมชาติได้สร้างสรรค์ความแตกต่างระหว่างหญิงกับชายมาเพื่อให้ใช้ผสมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์และความดีงาม ท่านได้เห็นมาแล้วสำหรับข้อความที่กล่าวมาในบทนี้ ว่าลักษณะที่แตกต่างกัน ในระหว่างสามีกับภริยานั้น สามารถจะผสมกันใช้ เพื่อให้เกิดคุณงามความดีได้อย่างไร นอกจากนั้นก็ยังมีอีกมาก ซึ่งท่านอาจจะพิจารณาได้ ในบทที่ ๓. ว่าด้วยการแยกธาตุความแตกต่างระหว่างหญิงกับชาย

คุณลักษณะอันใดที่ย่อหย่อนอยู่ในตัวชาย ธรรมชาติได้สร้างสิ่งนั้นให้มีมากขึ้นในตัวหญิง เช่นชายมีความรู้สึกทางประสาทน้อย แต่มีความคิดในสมองมาก ธรรมชาติได้สร้างให้ประสาทของหญิงดีกว่าชาย โดยเฉพาะเรื่องความสังเกต หรือพบเห็นสิ่งที่ผิดปรกตินั้น หญิงพบเร็ว

กว่าชาย แต่ไม่สามารถจะเอามาพินิจพิจารณาอย่างลึกซึ้งหน้าทที่จะพินิจพิจารณาอย่างลึกซึ้งนั้น เป็นหน้าทของชาย

หญิงมีความสามารถในการฝีมือ ที่จะประดิษฐ์ทำอย่างประณีตบรรจง แต่ไม่มีความคิดในการที่จะออกแบบหรือออกความคิดใหม่ ๆ ชายมีความคิดในทางสร้างแบบค้นคว้าหาประดิษฐกรรมอย่างใหม่ได้ แต่ไม่มีความทนทานที่จะนั่งประดิษฐ์ประดอยเหมือนหญิง ธรรมชาติก็ได้ให้ความแตกต่างอันนี้มา สำหรับช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชายไม่ชอบทำงานกระจุกกระจิก ชอบทำแต่งาน ใหญ่ ๆ แม้จะเหนื่อยยากลำบากมากกว่า แต่หญิงชอบทำงานเล็กๆ น้อย ๆ ลักษณะทั้งสองประการนี้ก็ผสมกันได้

ผู้ชายโดยมากไม่ชอบเข้าหาคนใหญ่คนโต แต่ผู้หญิงชอบ ก็เป็นลักษณะที่ผสมกันได้ดีเหมือนกัน เพราะถ้ามีลักษณะเหมือนกันเสียทั้งสองคน ก็ไม่สามารถจะทำประโยชน์ได้ ถ้าทั้งผัวทั้งเมียชอบเข้าหาหรือประจบประแจงผู้ยิ่งใหญ่ ก็จะได้ชื่อว่าเป็นช่างประจบ และจะประสบความล้มเหลว เพราะทำให้ผู้ใหญ่เห็นความอ่อนแอ

ผัวไม่ยอมเข้า แต่เมียยอมเข้า ก็อาจได้รับความเมตตาของผู้ใหญ่ และรักษาเกียรติของผัวไว้ได้ในเวลาเดียวกัน

ตัวอย่างดังที่กล่าวมานี้ และที่ท่านผู้อ่านอาจจะค้นพบได้เองอีกเป็นอันมาก ย่อมแสดงชัด ว่าธรรมชาติได้จงใจสร้างสรรค์ ให้หญิงชายมีส่วนช่วยเหลือกันในชีวิต ผู้ที่ไม่เข้าใจหลักอันนี้ อาจจะแลเห็นไปในทางที่ไม่ดี การหย่าร้างเป็นอันมากได้บังเกิดขึ้น จากเรื่องที่รู้สึกว่านิสัยไม่ตรงกัน คนหนึ่งชอบอย่างหนึ่ง อีกคนหนึ่งชอบอย่างหนึ่ง และการมีนิสัยไม่ตรงกัน ทำให้เกิดความวิวาทบาดหมาง ที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะความไม่เข้าใจหลักที่ว่า ธรรมชาติได้สร้างนิสัย และความคิดเห็นแตกต่างกันมาให้สำหรับให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งซึ่งขาดอยู่ในคนหนึ่ง ยังมีอยู่ในอีกคนหนึ่ง สิ่งซึ่งรุนแรงมากเกินไปในคนหนึ่ง ย่อมจะย่อหย่อนอยู่ในอีกคนหนึ่ง ซึ่งเมื่อเอามาผสมกันเข้า ก็จะได้ผลที่พอเหมาะพอดี

ขอให้เราสังเกตดูอีกอย่างหนึ่ง เราอาจจะได้พบคู่ผัวเมียที่ความคิดเห็นตรงกันหมดทุกอย่าง ชอบอะไรชอบด้วยกัน เห็นดีอะไรเห็นด้วยกัน ชอบเที่ยวเหมือนกัน ชอบ

เต้นรำเหมือนกัน ชอบฟุ้งเฟ้อโอ่โถงเหมือนกัน ลงท้ายครอบครัวนั้น ก็ก้าวลงสู่หายนะ หาความเจริญได้ยาก ประวัติศาสตร์ของโลกนี้ แสดงพิสูจน์ให้เราเห็นอยู่เสมอว่าความเจริญก้าวหน้านั้น เกิดจากความขัดกัน เกิดจากอุปสรรค ถ้าไม่มีสิ่งขัดขวาง ถ้าไม่มีอุปสรรค ความเจริญก้าวหน้าก็จะไม่มีขึ้น

ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ว่าทางแพทยศาสตร์ก็ดี วิชาการทางเซ็กโซลอยก็ดี ได้พิสูจน์อันแน่ชัดว่าผัวเมียที่มีลักษณะนิสัยเหมือนกันทุกอย่างหรือเกือบทุกอย่างนั้น มักจะไม่มีลูก หรือมีก็ได้ลูกที่อนามัยไม่ค่อยดี ไม่ค่อยฉลาด นั่นเป็นเรื่องของร่างกาย ส่วนทางจิตวิทยา ก็มีพิสูจน์ว่าสามีภริยาที่มีลักษณะนิสัยเหมือน ๆ กันอย่างแท้จริงนั้นหาความเจริญได้ยาก เพราะไปทางไหนก็ไปด้วยกัน โดยไม่มีการขัดขวางหรือโต้แย้งกัน ถ้าเคราะห์ดีไปในทางดีเรื่อยไป ก็พอรอดตัว แต่โดยมากการตามใจซึ่งกันและกันนั้น มักจะเป็นไปในทางร้าย และนำความล่มจมมาให้แก่ครอบครัว

ในสมัยนี้ เราชอบพูดกันถึงลักษณะประชาธิปไตย คือว่าต้องมีฝ่ายค้าน เช่นรัฐบาลก็ต้องมีฝ่ายค้านอยู่ในสภา และฝ่ายค้านนั้นก็ได้การรับรองเป็นทางการให้คอยค้านไว้ เพื่อความรอบคอบข้างฝ่ายรัฐบาล ถ้าเราจะเอาวิธีนี้มาใช้ในครอบครัว คือให้มีฝ่ายค้านไว้เหมือนกัน ความเป็นไปในครอบครัวก็จะประสบผลดีมาก และการค้านในครอบครัวนั้น ดีกว่าการค้านทางการเมืองเสียด้วยซ้ำ เพราะการค้านทางการเมืองนั้น มีลักษณะที่เอนเอียงไปในทางแข่งขันชิงอำนาจ เพราะฝ่ายค้านอาจจะค้านฝ่ายรัฐบาลให้ตกไป เพื่อตัวจะได้ขึ้นเป็นรัฐบาลเอง แต่ฝ่ายค้านภายในครอบครัว ไม่มีความประสงค์อย่างนั้น ภริยาที่ค้านสามี ไม่ใช่เพื่อให้สามีหลุดพ้นจากอำนาจในครอบครัว แล้วตัวขึ้นครองอำนาจแทน แต่ค้านเพื่อความรอบคอบและผลดีร่วมกันจริง ๆ

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอร้องให้ท่านผู้อ่านของข้าพเจ้าถือเป็นหลักว่า การที่ลักษณะหรือความคิดเห็นไม่ตรงกัน ในระหว่างสามีภริยานั้นเป็นความ

ตั้งใจของธรรมชาติ ที่เจตนาสร้างสรรค์ขึ้นมา เพื่อความรอบคอบในการดำเนินชีวิต เพื่อคุณประโยชน์ในครอบครัวเอง ผู้ที่ไม่เข้าใจในกฎอันนี้ ผู้ที่ไม่รู้จักผสมประสานลักษณะของหญิงชาย ที่ธรรมชาติสร้างให้แตกต่างกันนั้น ก็เลยเห็นกันไปว่า เป็นความไม่ผาสุก และก็บังเกิดผลร้ายขึ้นจริง ๆ ถ้าท่านถือหลักอย่างที่กล่าวมาในบทนี้ และรู้จักเอาลักษณะที่แตกต่างกันนั้นมาผสมประสานกันเข้า ท่านจะเห็นว่าเป็นประโยชน์มาก

เราไม่สามารถจะหวังความไว้วางใจได้จากผู้อื่นมากไปกว่าสามีภริยาของเราเอง คำไทยเราพูดว่า การแต่งงานร่วมชีวิตสมรสกันนั้นเป็นการ "ล่มหัวจมท้าย" หมายความว่าได้ลงมาในเรือลำเดียวกัน ซึ่งถ้าล่มก็ล่มด้วยกัน ถ้าไปได้ตลอดรอดฝั่ง ก็ไปได้ด้วยกัน ไม่มีความเสียหายอันใดของผัว ที่จะไม่กระทบกระเทือนเป็นความเสียหายของเมีย และไม่มีผลดีอันใดแก่เมีย ที่จะไม่เป็นผลดีแก่ผัว เป็นการยากเหลือเกินที่จะหาบุคคลประเภทอื่นมามีส่วนได้เสียร่วมกัน เหมือนสามีภริยา เราจึงไม่ควรคิด

ไปในทางที่ว่า ฝ่ายหนึ่งจะจงใจทำความเสียหายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง

แทนที่เราจะขุ่นโกรธหรือท้อถอยหมดมานะ ในการที่คู่ชีวิตของเรามีลักษณะนิสัยผิดแปลกแตกต่างกับเรา และขัดคอขัดใจกันไปทุกสิ่งทุกอย่าง เราควรจะคิดว่าเป็นบุญคุณของธรรมชาติที่สร้างความแตกต่างมาให้ สำหรับให้เราใช้ผสมกัน ยิ่งมีความแตกต่างกันมาก ยิ่งผสมกันได้มากและทำให้เกิดผลดีขึ้นได้มาก แต่เราต้องรู้จักผสม เราต้องมีความตั้งใจในทางผสมประสานด้วยกันทั้งสองฝ่าย จึงจะได้ผลดังที่ปรารถนา

และด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงได้กล่าวมาตั้งแต่ต้นว่าเรื่องการเลือกคู่นั้น แม้ว่าจะมีความสำคัญอยู่เหมือนกัน ก็ไม่สำคัญเท่าการประพฤติปฏิบัติต่อกัน ในขณะที่เข้าสู่ชีวิตสมรสด้วยกันแล้ว และวิธีประพฤติปฏิบัติต่อกัน ซึ่งจะนำความราบรื่นมาให้แก่ชีวิตนั้น วิธีผสมประสานความแตกต่างกันดังกล่าวนี้ เป็นวิธีที่แน่นอน ข้าพเจ้าอยากขอเชิญชวนให้ท่านผู้อ่านของข้าพเจ้าลองใช้ ข้าพเจ้าอยากให้ท่านผู้อ่านของข้าพเจ้ารู้สึกพอใจและดีใจ ในเมื่อเห็นว่า

คู่สมรสของท่าน มีลักษณะและความพึงใจแตกต่างกับท่าน เราจะได้ใช้ผสม ถ้าเหมือนกันเสียหมด ก็ไม่รู้จะผสมให้เป็นอะไรขึ้นมาได้

ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า การรู้จักผสมดังกล่าวนี้ จะนำมาซึ่งความราบรื่น, ความผาสุก และความเจริญก้าวหน้าในชีวิตสมรส

บทที่ ๗

สวรรค์ในครอบครัว

สวรรค์เป็นของผู้ที่รู้จักสร้าง, วิมานเป็นของผู้ที่รู้จักทำ, ความผาสุกเป็นของผู้ที่รู้จักแสวงหา, นกน้อย ๆ มันผาสุกรื่นรมย์ในรังของมัน ซึ่งมันสร้างด้วยสัมภาระเพียงเส้นหญ้า พออยู่สำหรับคู่ผัวตัวเมีย มันกระโดดโลดเต้นส่งเสียงร่าเริง เป็นความสุขยิ่งกว่ากรงทองที่ใครจะสร้างให้มัน ความสุขอยู่ที่คุณภาพไม่ใช่อยู่ที่ปริมาณ ความดีทุกอย่างอยู่ที่ความพอเหมาะไม่ขาดไม่เกิน ความก้าวหน้าความเจริญอยู่ที่ความอิ่มอกอิ่มใจ ความนิยมเลื่อมใสของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อยู่ที่การทำตนให้เหมาะสมแก่ฐานะและอัตภาพ ไม่น้อยหน้า ไม่เกินหน้า และความเชื่อถือของคนทั้งหลาย อยู่ที่ความเป็นอยู่อันราบรื่นภายในครอบครัวเป็นส่วนสำคัญมาก

เราจะเข้าสู่ชีวิตสมรสด้วยความหวังอย่างเดียว คือความผาสุก เรามีเครื่องมือทุกอย่างที่จะสร้างความผาสุก

ด้วยชีวิตสมรส แม้ในฐานะที่ยากจนและเริ่มก่อร่างสร้างตัว ห้องหอน้อย ๆ ของเราก็เป็นวิมานสวรรค์ ความเป็นอยู่ของสิ่งซึ่งธรรมชาติได้สร้างมาให้สรรค์เป็นคู่กัน คือ หญิงกับชาย มีทางจะหาความผาสุกรื่นรมย์จากกันและกันได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

และความผาสุกนั้น จะเกิดขึ้นได้ เป็นความผาสุกยย่างแท้จริงได้ จะต้องเป็นเรื่องสร้างตัวสร้างอนาคต ความมุ่งหมายอันสำคัญอีกประการหนึ่ง ของการสมรส คือการสร้างตัว ท่านที่เกิดมาเคราะห์ดี บิดามารดามั่งคั่งสร้างทุกสิ่งทุกอย่างไว้ให้ท่าน ท่านไม่ต้องมีความอนาทรร้อนใจในเมื่อเริ่มชีวิตแต่งงาน เพราะท่านมีทุกสิ่งทุกอย่างอยู่พร้อมแล้ว แต่ถึงกระนั้น ก็ขออย่าได้เข้าใจว่า ท่านจะไม่ต้องสร้างอะไรอีกต่อไป แม้ท่านจะมีอยู่แล้วสักเพียงใด ก็จะต้องพยายามสร้างต่อ เพราะถ้าท่านไม่สร้าง สิ่งที่ท่านมีอยู่แล้วก็จะทรุดโทรมร่อยหรอลงไป คู่ผัวเมียที่รู้จักสร้างตัวสร้างอนาคต อาจจะสามารถสร้างได้จากจำนวนศูนย์ขึ้นมาเป็นจำนวนแสน แต่ผู้ที่ไม่คิดสร้าง หรือไม่รู้จักสร้าง จำนวนแสนอาจจะกลายเป็นศูนย์ไปได้ในไม่ช้า

ตัวอย่างที่ท่านจะหาดูได้ในเรื่องนี้ หาได้ไม่ยากเลย

ข้าพเจ้าขอสมมติว่า ท่านผู้อ่านของข้าพเจ้าเป็นคู่สมรสที่ต้องก่อร่างสร้างตนเอง ท่านไม่ได้มรดกหรือทุนรอนอย่างหนึ่งอย่างใดจากบิดามารดา ข้าพเจ้าขอสมมติว่า ท่านเข้าสู่ชีวิตสมรสอย่างเสี่ยมเจียมตัว พิธีสมรสของท่านไม่ใช่พิธีมโหพาร ท่านเป็นแต่ผู้มีการศึกษา มีงานการ มีรายได้พอที่เชื่อใจว่าจะเลี้ยงกันไปได้สองคนผัวเมีย ท่านจึงแต่งงาน สมมติว่าสามีทำงานมีเงินเดือน หรือภริยาก็อาจจะมีงานมีรายได้อย่างนั้นด้วย แต่เป็นรายได้ที่ไม่สามารถจะใช้อย่างฟุ่มเฟือย พอที่จะดำรงชีพไปได้อย่างเสี่ยมเจียมตัว ท่านไม่มีบ้านเรือนอยู่ของท่านเอง ต้องเช่าบ้านเขาอยู่ บ้านน้อย ๆ พอที่ท่านจะเสียค่าเช่าได้ ท่านไม่มีทรัพย์สมบัติอันใด นอกจากรายได้ซึ่งจะพอกินพอใช้ไปวัน ๆ แปลว่าท่านเริ่มชีวิตด้วยเลข "ศูนย์"

แต่ท่านมีความเชื่อมั่น ว่าด้วยความร่วมมือร่วมใจแห่งเพื่อนชีวิตของท่าน ท่านอาจจะก่อร่างสร้างอนาคตได้ ท่านอาจจะสร้างจากเลขศูนย์ในวันนี้ ให้เป็นเลขแสนในวันหน้า ด้วยความมานะพยายามก้าวเดินไปทีละขั้น อย่าง

ระมัดระวัง ด้วยความกลมเกลียวช่วยเหลือร่วมแรงร่วมใจในระหว่างตัวท่านกับเพื่อนชีวิตของท่าน

ท่านคิดถูก, การสร้างตัวสร้างอนาคตเป็นของที่ทำได้ ถ้าเราตัดสินใจให้แน่วแน่ว่าเราจะสร้าง ท่านไม่จำเป็นต้องสร้างด้วยการเนรมิต ท่านไม่จำเป็นจะต้องไปคิดหาทางลัดสร้างเลขแสนในวันพรุ่ง ท่านเพียงแต่ค่อย ๆ ก้าวเดินไปทีละก้าว ก้าวไปด้วยความระมัดระวัง ก้าวไปในอ้อมแขนของกันและกันกับเพื่อนชีวิตของท่าน ท่านจะใช้เวลาไม่นานเลย สำหรับจะสร้างอนาคตอันเป็นที่พอใจ

ขออย่าได้เอาเยี่ยงอย่างหรือนิยมวิธีการเสี่ยง ที่กล้าได้กล้าเสีย แสวงหาความมั่งคั่งในวันในพรุ่ง ม้าที่ชนะในการแข่ง ไม่ใช่ม้าที่กระโดดออกหน้าในทันทีทันใด แต่เป็นม้าที่ผีเท่าดีและวิ่งไม่ลด ซึ่งจะไปชนะกันที่ปลายทาง คนที่มุ่งมั่นมาด้วยความมหัศจรรย์ ด้วยโชคดีเคราะห์ดี หรือด้วยทางหนึ่งทางใดที่ไม่สุจริต ด้วยวิธีการที่ไม่มั่นคง ลงท้ายเขาจะแพ้ท่าน เขาจะผาสุกน้อยกว่าท่าน เพราะความผาสุกของมนุษย์นั้น ย่อมเกิดจากความรู้สึกชื่นชมยินดี ในความมานะพยายามของตน โดยไม่ต้องอาศัยโชค

ไม่ต้องอาศัยความแปลกประหลาดมหัศจรรย์อย่างหนึ่งอย่างใด

ท่านอาจจะต้องใช้เวลา ๑๐ ปีหรือ ๑๕ ปี สำหรับสร้างอนาคตอันเป็นที่พอใจ ท่านอาจจะรู้สึกว่าช้าเกินไปแต่เวลา ๑๐ ปีหรือ ๑๕ ปีนั้น ไม่เป็นเวลานานเลยสำหรับชีวิตซึ่งเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมาโดยลำดับ เพราะคนเรายิ่งเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ก็ยิ่งรู้สึกว่าเวลาล่วงไปเร็วเข้า เมื่อยังเด็กหรือหนุ่มสาว ย่อมเห็นเวลาล่วงไปช้า ปีแต่ละปี รู้สึกว่ายาวจนจะไม่มีความสุดสิ้น เมื่อเป็นผู้ใหญ่เข้าก็ยิ่งล่วงไปเร็ว ลงท้ายปีหนึ่ง ๆ ก็รู้สึกเหมือนความฝัน

ท่านเริ่มชีวิตอย่างข้าพเจ้าสมมติ คือเริ่มชีวิตด้วยเลขศูนย์ ภายหลังการแต่งงานแล้ว สามีก็ไปทำงาน ภริยาอาจจะมีงานอย่างเดียวกัน หรือรับผิดชอบในการบ้าน โดยไม่ต้องไปทำงานเหมือนสามี ท่านรู้สึกว่ารายได้ยังน้อยเต็มที ท่านไม่สามารถจะมีชีวิตอย่างฟุ่มเฟือยได้ ท่านไม่มีรถยนต์ใช้เหมือนเพื่อนบางคน ที่เคยอยู่โรงเรียนเดียวกันมา ท่านไม่สามารถจะมีสิ่งที่โอ่อ่า แสดงความ

มั่งคั่งอย่างคนทั้งหลาย แต่ขออย่าให้ท้อใจ สิ่งที่ท่านไม่มีในวันนี้ ท่านจะมีในวันหน้า แต่การครองชีพนั้น ก็มีกฎเกณฑ์อยู่เหมือนกัน และมีศิลปะอยู่ในตัวของมัน แม้ว่าเราจะอัตคัดยากแค้น เราก็มีทางที่จะครองชีพอย่างผาสุกตามอัตภาพ เรือนน้อย ๆ ที่เราเช่าเขาอยู่ เครื่องเรือนอย่างเลว ๆ ที่เรามีใช้ ถ้าเรารู้จักรักษาความสะอาด รู้จักแต่งตั้งวางให้เป็นระเบียบเรียบร้อย รู้จักประดับประดาเท่าที่เรามีอยู่ ก็ไม่ต่างอะไรกันกับคฤหาสน์มโหพาร เราสามารถจะหาความสุขจากสิ่งเล็กน้อยที่เรามี ได้เท่ากันหรือมากกว่าผู้ที่มีคฤหาสน์ปราสาทวัง

เราไม่มีเงินจะซื้อเครื่องแต่งกายที่ราคาแพง แต่ด้วยของราคาถูกที่เรามีอยู่ ถ้าทำให้เหมาะสม สะอาด สะอ้าน มีความเข้าใจในศิลปะแห่งการตบแต่ง ก็น่าดูน่าชมไม่น้อยไปกว่าของแพงของหรูหรา เพราะว่าสิ่งที่ดีที่สุดนั้นคือความพอเหมาะพอควร

งานของเราในขั้นต่อไป ก็คือการประหยัด และการออมทรัพย์

การประหยัดไม่ได้หมายถึงการยอมอดยอมเสียสละ

ไม่ได้หมายถึงการงดเว้นที่จะมีจะได้สิ่งที่ควรมีควรได้ ไม่ได้หมายถึงการมีชีวิตอย่างเลว รับประทานอาหารอย่างเลว รักษาสุขภาพอนามัยอย่างเลว นั่นไม่ใช่การประหยัด การทำเช่นนั้น เป็นการตระหนี่ ซึ่งลงท้ายอาจจะแพงหรือหมดเปลืองมากไปก็ได้ เช่นถ้าเรามีการกินอยู่อย่างเลว ทำให้เกิดสุขภาพอนามัยที่ไม่ดีขึ้น ก็กลับจะแพงมาก เพราะถ้าเกิดความเจ็บป่วยหรืออ่อนแอ ก็จะเป็นผลร้ายมาก การประหยัด หมายความว่า ศิลปะแห่งการดำเนินชีวิตอย่างดีพอสมควร ด้วยการเสียค่าใช้จ่ายแต่น้อย แทนที่จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าราคาแพง เราใช้ผ้าราคาถูก แต่รู้จักตบแต่งให้เหมาะสมและสวยงาม ความงามอยู่ที่รูปซึ่งประกอบทำขึ้น วัตถุไม่สู้มีความสำคัญมากนัก แทนที่เราจะพากันไปรับประทานอาหารในภัตตาคาร หรือซื้อของแพงมารับประทาน เราซื้อของถูก ๆ มาทำกินเองจะเป็นการน่ารักน่าเอ็นดูสำหรับคู่ผัวเมีย ความรักอันสุจริตซึ่งมีต่อกันจะช่วยเพิ่มรสอาหาร ทำความเอร็ดอร่อยมากขึ้น บ้านเล็ก ๆ ที่เรามีอยู่ ถ้ารู้จักตบแต่ง แม้ว่าจะมีที่ดินว่างอยู่

สัก ๒ ตารางเมตร ถ้ารู้จักทำให้สะอาด ปลูกต้นไม้ ดอกไม้ ก็เป็นความผาสุกส่วนหนึ่ง

การทำเองสร้างเอง เป็นสิ่งที่นิยมกันในประเทศที่เจริญแล้ว ฝรั่งที่มีฐานะและมั่งคั่ง ยังชอบอวดสิ่งนั้นสิ่งนี้ ว่าเขาทำเอง ถ้าเราเข้าไปในบ้านฝรั่งชั้นผู้ดี ที่วิลลาอยู่นอกเมือง ซึ่งเป็นเครื่องหมายของความมั่งคั่ง เราเห็นดอกไม้ที่เขาจัดไว้ตบแต่งห้องรับแขก เราไปชมว่าดอกไม้สวย เขาจะตอบว่าเป็นดอกไม้ในสวนของเขาเอง เขาปลูกเอง ความจริงบางทีอาจจะไปซื้อมาก็ได้ แต่เขาถือว่า การทำเองปลูกเองนั้น เป็นการแสดงความมีเกียรติ ถ้าเขาเลี้ยงน้ำชาเรา เขาจะอวดว่าขนมที่รับประทานกับน้ำชานั้น เขาทำเองอีกเหมือนกัน ความจริงอาจจะเป็นคนครัวทำ หรือไปซื้อมาจากร้านอย่างดี แต่เขาก็ถือเป็นความภาคภูมิที่จะบอกแก่เราว่าเขาทำเอง บางทีก็ลอดถึงเสื้อผ้าที่เขาแต่งตัว ถ้าเราไปชมว่าสวยเข้า ก็มักจะบอกว่าทำเอง นี่เป็นวิธีการของฝรั่งชั้นผู้ดี

ด้วยเหตุนี้เราจึงต้องไม่คิดว่า การที่ต้องทำอะไรด้วยตนเองนั้น เป็นการเสียเกียรติ แท้จริงในสายตาของ

คนทั่วไป ที่เขารู้เห็นหรือได้ยินได้ฟัง ว่าเราทำอะไรด้วยตัวเองนั้น เขาก็ย่อมสรรเสริญชมเชย สมมติเรื่องของฝรั่ง ดังที่ข้าพเจ้ากล่าวมาข้างต้น ถ้าเราเข้าไปในบ้านคนใดคนหนึ่ง เขาบอกว่าดอกไม้นี่เขาปลูกเอง ขนมนี่เขาทำเอง เสื้อนี่เขาตัดและเย็บเอง เราจะรู้สึกชื่นชมและยินดี ถ้าเขาเป็นคนยากจน เราก็จะเห็นเขาเป็นคนดี ที่เสียสละเวียมตัวและมีความอุตสาหะ ถ้าเขาเป็นคนมั่งคั่ง เราก็จะชมเชยเขามากขึ้น เพราะว่ามั่งคั่งพอที่จะซื้อหรือจ้างให้คนอื่นทำได้โดยสะดวกแล้ว ยังอุตส่าห์ทำเอง ตรงกันข้าม ถ้าเขาบอกว่าดอกไม้ที่ประดับอยู่ในห้องรับแขกนั้น เขาไปซื้อมาจากร้านดอกไม้ที่ดีที่สุด ขนมที่เขานำมาเลี้ยงเรา เขาซื้อจากร้านซึ่งขายราคาแพงที่สุด เสื้อที่เขาใส่ ก็ตัดจากร้านที่หรูที่สุดอย่างนี้ เราจะไม่รู้สึกชื่นชมยินดีประการใดเลย

วิธีการปรับปรุงชีวิตในครอบครัวปัจจุบันนี้ แม้ในประเทศซึ่งมั่งคั่งที่สุดอย่างในสหรัฐอเมริกา ก็หาวิธีปรับปรุงไปในทางที่จะให้คนทำอะไรได้ด้วยตนเอง สำหรับชีวิตประจำวัน โดยไม่ต้องการคนใช้ แต่นั่นเขามีวิธีการ

อย่างสมัยใหม่ ตามฐานะของเมืองมั่งคั่ง เช่นมีน้ำประปาให้ มีไฟฟ้าให้ มีแก๊สสำหรับจุดไฟหุงต้มอาหาร มีโทรศัพท์ให้ทุกบ้าน มีร้านของเครื่องทำกับข้าว เช่นปลาสด เนื้อสด ผักสด ซึ่งจะนำมาส่งให้ทันที เมื่อบอกไปทางโทรศัพท์ เมืองเราไม่สามารถจะทำอย่างนั้นได้ ก็แสดงให้เห็นว่า วิธีการปรับปรุงชีวิตครอบครัวในสมัยใหม่ ได้หันไปในทางที่จะให้ครอบครัวทำอะไรเอง แม้แต่อาหารโดยไม่ต้องจ้างคนใช้ การที่ต้องทำอะไรเอง ไม่ถือว่าเป็นการเสียเกียรติ ตรงกันข้าม กลับเป็นการมีเกียรติ และเป็นเรื่องที่เขาอวดกันในหมู่ชนแห่งชาติที่เจริญแล้ว

เมื่อเราประหยัดได้ เราก็ออมทรัพย์ได้ การออมทรัพย์เป็นของสนุก ถ้าเราตั้งต้นออมจนเป็นนิสัย แม้จะออมได้สักคราวละเล็กละน้อย ก็เป็นความผาสุกอย่างมาก ความจำเป็นในการออมทรัพย์นั้น ข้อแรกก็เกิดจากการที่ต้องระลึกถึงว่า จะมีชีวิตเพิ่มพูนจากชีวิตสมรสของเรา คือเมื่ออยู่ด้วยกันเป็นสามีภริยา ก็จะต้องมีลูก ขออย่าได้กลัวในเรื่องการมีลูก การมีลูกจะไม่ทำให้เรายากจนขัดสนแค้นยิ่งขึ้น ตรงกันข้าม การมีลูกจะช่วยให้เรามีความ

มานะพยายามในการก่อร่างสร้างตัวมากขึ้น ถ้าไม่มีลูกอยู่ลำพังผัวเมียสองคน ก็ไม่ต้องวิตกถึงสิ่งใด อาจจะไม่มีอะไรบังคับหรือจูงใจให้ต้องออมทรัพย์ ให้ต้องนึกถึงกาลภายหน้า การสร้างตัวสร้างอนาคตอาจจะทำไม่ได้อย่างที่ปรารถนา แต่ลูกจะช่วยให้เราทำได้ การคุมกำเนิดตั้งแต่เริ่มแรกที่แต่งงานกัน เป็นการเห็นแก่ตัว เป็นบาป และเป็นการตัดทอนความเจริญในอนาคตของตนเอง

ถ้าหากการมีลูกจะเป็นความยากลำบาก หรือจะเพิ่มพูนภาระให้เราต้องทำงานหนักยิ่งขึ้น เราก็จะได้ผลตอบแทนในความปีติปลาบปลื้ม สมกับความลำบากและภาระอันหนักที่เราจะต้องรับ ความรู้สึกที่ว่าจะได้เป็นพ่อหรือเป็นแม่ ย่อมเป็นความปีติโดยสัญชาตญาณของมนุษย์ โดยเฉพาะสามีที่ดี ย่อมจะปลาบปลื้มใจ ในเมื่อภริยากระซิบบอกให้ทราบถึงนิมิตหมายแห่งการเกิดบุตร และต่อจากนั้น ความรู้สึกจะเป็นพ่อเป็นแม่ก็มีขึ้นมา ภริยาจะต้องได้รับเกียรติจากสามีมากขึ้น เพราะว่าต่อไปนี้ ไม่เป็นแต่เพียงภริยา ยังจะเป็นแม่ของลูกต่อไปภายหน้า

เราต้องการลูกที่ดี ลูกที่มีอนามัยแข็งแรง น่ารัก

น่าเอ็นดู เฉลียวฉลาดสามารถจะให้ความสุขความมั่นคง ความแพร่หลายไพศาลแก่ครอบครัวต่อไปภายหน้า และการที่จะได้ลูกที่ดีนั้น ย่อมเป็นความจำเป็นที่จะต้องให้ความอุปถัมภ์บำรุงแก่ลูก ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิสู่ครรภ์มารดา ในทันทีที่สามีได้ทราบว่าภริยาเริ่มตั้งครรภ์ ควรจะถือว่าภริยาเป็นเทพอัปสร ที่จะนำสวัสดิมงคลมาให้แก่ครอบครัว ควรจะได้รับเกียรติยศยกย่อง และความเอาอกเอาใจให้ยิ่งขึ้นกว่าเวลาปรกติ ให้ได้ดูได้ฟังแต่สิ่งที่ดีงาม หลีกเลี่ยงความขุ่นข้องหมองใจ ให้แลเห็นความรักและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของสามีมากขึ้น ให้เกิดความเชื่อและไว้วางใจว่าตัวจะได้รับความรักของสามีเป็นทวีคูณ ในเมื่อตั้งครรภ์ลูก นี้เป็นกุญแจสำคัญที่สุดแห่งการที่จะได้ลูกดี การให้ความอุปถัมภ์บำรุงแก่ลูกอย่างดี ตั้งแต่อยู่ในครรภ์จะคุ้มความลำบากในเมื่อออกจากครรภ์ และเติบโตต่อไปภายหน้า เพราะว่าถ้าได้สร้างสุขภาพอนามัยอันดี และมันสมองที่ดีให้แก่ลูกไว้แล้ว ก็จะให้ผลคุ้มความลำบากอันนั้นโดยไม่ต้องเสียค่ารักษาโรคภัยไข้เจ็บ หรือความอ่อนแอของลูกในเมื่อออกมาจากครรภ์

ภริยาของท่านจะสวยมากขึ้น ในขณะที่ตั้งครรภ์ ผิวพรรณจะผุดผ่องขึ้นกว่าเก่า ความน่ารักน่าเอ็นดูจะมีมากขึ้นในระหว่างนั้น ความรักลูกจะช่วยเพิ่มพูนความรักระหว่างผัวเมีย ซึ่งมีอยู่แต่เดิมให้มากขึ้นไปอีก ท่านจะตั้งปัญหากันว่า ลูกจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย ท่านไม่สามารถจะตอบได้ ใคร ๆ ก็บอกไม่ได้ ธรรมชาติได้หวงแหนความลับอันนี้อย่างที่ไม่ยอมให้มนุษย์ทราบ แม้ว่าความรู้ทางแพทยศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าสักเพียงใด แม้ว่าจะมีวิทยุโทรศัพท์โทรภาพ หรือแสงมหัศจรรย์ส่องแหวกที่กำบังเข้าไปเห็นอะไรได้ แม้ว่าจะมีวิธีคิดคำนวณหรือหลักวิชาอย่างหนึ่งอย่างใด ก็ยังไม่สามารถจะบอกได้ ว่าลูกในท้องเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย

ธรรมชาติได้หวงแหนความลับอันนี้ เพื่อที่จะสร้างความตื่นเต้นสะเทือนใจในทางดีทางสูง ให้แก่พ่อแม่ในเวลาคลอด เพราะว่าความตื่นเต้นของมนุษย์เรานั้น อยู่ที่การคอยดูความลึกลับซึ่งจะเผยตัวออกมา และเพื่อที่จะให้ความยุติธรรมแก่ลูกที่จะเกิดมา เพื่อให้ได้รับการทะนุบำรุงอย่างดีตั้งแต่อยู่ในครรภ์ บิดามารดาบางคนต้องการลูก

ผู้หญิง บางคนต้องการลูกผู้ชาย ถ้ารู้มาเสียตั้งแต่ในครรภ์ว่าเป็นหญิงหรือชาย ถ้าไม่ตรงกับความประสงค์ของตัว อาจจะไม่ให้การบำรุงรักษาอย่างดีก็ได้ ธรรมชาติต้องการความบำรุงรักษาอย่างดีแก่บุตรที่อยู่ในครรภ์มากกว่าเวลาใด ๆ จึงต้องปิดบังความลับอันนี้ไว้

ในที่สุด วันสำคัญยิ่งใหญ่ก็มาถึง วันที่พ่อจะได้รับความตื่นเต้นอย่างสูงสุดในชีวิตของเขา วันที่ความรักของสามีที่มีอยู่ในภริยา จะขึ้นถึงขีดสูงสุด ด้วยแลเห็นความยากลำบาก และทุกขเวทนาอันเกิดแก่ภริยาในเวลาคลอดบุตร วันที่สามีจะไม่ลืมความดีของภริยา ความเจ็บปวดอย่างแรงกล้าจะบังเกิดขึ้นแก่ผู้ที่เป็นมารดา แต่ก็เป็นความเจ็บปวดที่มีสิ่งตอบแทนโดยธรรมชาติ ถึงแม้ว่าในเวลาที่บุตรจะเคลื่อนคลอด จะเป็นความเจ็บปวดอย่างแรงร้ายสักเพียงใด ความเจ็บปวดอันนั้นก็หายไปในทันทีทันใด ในเมื่อบุตรได้คลอดออกมาแล้ว และต่อจากนั้นก็มีแต่ความปลาบปลื้ม ชีวิตอันหนึ่งได้บังเกิดขึ้น ชีวิตที่ได้ก่อจากเลือดของพ่อของแม่ผสมกัน เป็นของขวัญอันสูงสุดที่ธรรมชาติให้แก่มนุษย์ เป็นของขวัญจากสวรรค์

เพราะบุตรจะเป็นโซ่ทองสายสัมพันธ์รัดรึงความรัก ในระหว่างพ่อแม่ให้แน่นสนิทยิ่งขึ้น

ลูกไม่ได้เป็นมารร้าย ทำลายความสุขในชีวิตอย่างคนซึ่งไม่มีความคิดบางคนชอบพูดกัน ลูกเป็นเทพบุตรส่อสาส์นรัดรึงความสัมพันธ์ และนำความสุขความเจริญมาให้ ลูกจะช่วยทำให้ความรักของคู่ผัวเมียแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ลูกจะเป็นเครื่องบำรุงใจให้เกิดความมานะพยายามให้ระลึกถึงอนาคต ให้รอบคอบระมัดระวัง ให้ประกอบสัมมาชีพไม่เสี่ยงภัยกล้าได้กล้าเสียเกินไป

ความยากจนไม่ได้เกิดจากทุนชีวิตเพิ่มขึ้น แน่นอนทีเดียว การมีลูกย่อมทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น แต่มิได้นำไปสู่ความยากจน เพราะในเวลาเดียวกัน ความพยายามของคนเราที่จะแสวงหาก็เพิ่มขึ้นด้วย ความยากจนอยู่ที่การลดหย่อนความมานะ หรือการที่ไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องทำความพยายามอย่างหนึ่งอย่างใด

ในวิถีทางเดียวกัน ความมั่งคั่งก็ไม่ได้เกิดจากการมีคนน้อย หรือความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายแต่น้อย ความ

มั่งคั่งเกิดจากการรู้สึกความรับผิดชอบเพิ่มพูนขึ้น และทำความมานะพยายามมากขึ้น

ลูกไม่ได้ทำให้ท่านหมดความสามารถในทางออมทรัพย์ ตรงกันข้าม ลูกจะทำให้ท่านออมทรัพย์มากขึ้น เพราะเห็นเป็นความจำเป็น สิ่งซึ่งท่านอาจจะจับจ่ายใช้สอยในเมื่อท่านมีชีวิตอยู่เพียงสามีภริยาสองคน ท่านอาจจะอดออมและเก็บสงวนไว้ โดยคำนึงถึงว่า บัดนี้มีชีวิตเพิ่มขึ้นมาอีกชีวิตหนึ่ง มีปากที่จะต้องรับประทานอาหารอีกปากหนึ่ง มีร่างกายที่จะต้องใช้เครื่องนุ่งห่มอีกร่างหนึ่ง มีสุขภาพอนามัยที่จะต้องใช้ค่าบำรุงรักษาอีกคนหนึ่ง การรู้สึกในความจำเป็นอย่างนี้ นอกจากจะเพิ่มพูนความพยายามในการแสวงหาแล้ว ยังจะเป็นเครื่องเตือนใจให้ท่านพยายามออมทรัพย์ให้มากขึ้นกว่าแต่ก่อน

จงขอให้เราเชื่อว่า ลูกไม่ได้เกิดมาเพื่อความร้ายในทางหนึ่งทางใด แต่ลูกเกิดมาเพื่อความดี เพื่อความผาสุก เพื่อสร้างสวรรค์ในครอบครัวอย่างแท้จริง

เราจะได้รับความพอใจเมื่อได้สังเกตเห็นความเจริญเติบโตของลูก ความเปลี่ยนแปลงซึ่งมีขึ้นทุก ๆ วัน ทุก ๆ

เดือน ดวงหน้าของลูกที่เริ่มรู้จักยิ้มแย้ม ย่อมเป็นความสวยงามยิ่งกว่าสิ่งปรุงแต่งทั้งหลาย เป็นสิ่งที่นำความปลาบปลื้มภาคภูมิใจมาให้ ธรรมชาติได้สร้างทุกสิ่งทุกอย่างมาเพื่อความเติบโตและก้าวหน้า ลูกจะสอนคว่ำ สอนนั่ง สอนคลาน สอนเดิน สอนพูด ทุก ๆ ขั้นจะนำความปีติยินดีให้แก่เรา เพราะเป็นเลือดเนื้อของเรา เป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์แท้ สามารถจะดูดดึงเอาความรักอันบริสุทธิ์จากหัวใจของพ่อแม่ ไม่มีความรักอันใดในโลกนี้ที่จะบริสุทธิ์ดูดดื่มเท่ากับความรักลูก

มนุษย์เรายอมทำทุกอย่างเพื่อสิ่งที่เรารัก เรายอมเสียสละชีวิตเพื่อประเทศชาติ เพราะความรักประเทศชาติของเรา เรายอมเสียสละเพื่อใครคนหนึ่ง ก็ด้วยเหตุที่เรารักเขา และเขามีคุณงามความดีสมควรแก่ความรักของเรา ในบรรดาบุคคลทั้งหลายที่เราจะพึงรักและเสียสละให้นั้น ก็เห็นจะไม่มีบุคคลอื่นยิ่งไปกว่าลูก ความรักจะช่วยให้เราทำได้ทุก ๆ อย่าง แม้การงานที่เหนื่อยยากลำบากที่สุด แล้วความรักนั้นเองก็ตอบสนองให้ความปีติชุ่มชื่นแก่ดวงใจของเรา

มาถึงตอนนี้ กุศโลบายอันหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าสามารถจะให้แก่ผู้ที่เป็นมารดาด้วยความแน่ใจ และรับรองได้ว่าเป็นผลดีจริง ๆ คือเริ่มตั้งแต่ลูกรู้ความ ขอให้มารดาพยายามผลักดันความรักของลูกเข้าไปหาพ่อ สอนให้ลูกรักพ่อ สอนให้ลูกเห็นพ่อเป็นมนุษย์ที่วิเศษ ไม่มีใครเทียมเท่า สอนให้ลูกรู้จักบุญคุณของพ่อ ให้ลูกเชื่อและเกรงกลัวในอำนาจของพ่อ ให้ลูกเข้าใจว่าพ่อเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดภายในครอบครัว ซึ่งความจริงจะเป็นอย่างไรก็ตามที แต่ควรจะไปสอนลูกไปในทางนั้น ถ้าลูกทำอะไรผิดหรือบกพร่อง ก็ให้ไปขอโทษพ่อ ให้ลูกเข้าใจว่าพ่อเป็นพระเจ้าสูงสุดอยู่ในครัวเรือน

กุศโลบายอันนี้ ให้ผลอย่างแน่นอน ให้ผลในทางที่จะผูกใจสามี ให้แน่วแน่อยู่ในครอบครัว ทำให้สามีรู้สึกความสำคัญของตัว แม้ว่าอันที่จริงอำนาจในครอบครัวนั้นจะอยู่ในมือของภริยาทั้งหมด วิธีการอย่างนี้ก็จะผูกพันใจของสามีมากขึ้น จะทำให้สามีรู้สึกความรับผิดชอบในครอบครัวมากขึ้น แม้สามีจะรู้ตัว ว่าเป็นแต่เพียงกุศโลบายก็อดใจอ่อนไม่ได้ วิธีนี้ได้ใช้เป็นผลสำเร็จมานักหนา

ไม่มีข้อแม้ใด ๆ ที่จะผูกมัดรัดคอสามีไว้ได้ดีกว่านี้ ข้าพเจ้าจึงขอแนะนำด้วยความแน่ใจ ให้ท่านผู้อ่านของข้าพเจ้าทำเป็นสูตร นำกุศโลบายอันนี้ไปใช้

รวมความว่าลูกเกิดมาสำหรับช่วยพ่อแม่ทุกอย่าง ขอท่านอย่าได้ท้อใจ ในเมื่อเกิดนิมิตหมายว่าลูกคนที่สองหรือคนที่สามจะมีตามออกมาอีก มนุษย์เราควรจะมีลูกมากกว่าหนึ่งคน เพราะการมีลูกแต่เพียงคนเดียวนั้น ยากที่จะเลี้ยงให้ได้ดี ผู้ที่เป็นลูกคนเดียวของพ่อแม่ มักจะเสียเนื่องจากการตามใจอย่างเห็นเป็นหัวแก้วหัวแหวน

ในขณะที่มีชีวิตเพิ่มพูนขึ้นในครอบครัวอย่างนี้ การก่อร่างสร้างตัวของเราก็คงดำเนินอยู่เรื่อยไป

ในประเทศบ้านเมืองที่มีได้อยู่ภายใต้ปกครองของลัทธิคอมมิวนิสม์ กรรมสิทธิ์อันหนึ่งซึ่งมนุษย์จำเป็นจะต้องมีคือกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ในบ้านเรือนเคหสถาน การมีที่ดินบ้านเรือนเคหสถานเป็นของตนเอง และซึ่งอาจจะเป็นมรดกตกทอดไปถึงลูกเต้าในภายหน้าได้นั้น ถือว่าเป็นการตั้งตัวได้เป็นเครื่องวัดความมั่นคงแห่งชีวิต แต่สำหรับผู้ที่มีความจำเป็นต้องประกอบอาชีพการงานอยู่ใน

เมืองใหญ่ๆ อาจจะไม่สามารถมีที่ดินภายในเมือง ด้วยรายได้ และเงินทองที่เก็บออมรอมริบไว้อย่างเหนื่อยยาก เนื่องจากที่ดินมีราคาแพงมาก เหลือวิสัยที่จะซื้อหา ในกรณีเช่นนั้น ข้าพเจ้าก็อยากจะแนะนำว่า จะเป็นที่ในฐานตำบลใดก็ตามที ขอให้เราพยายามมีไว้สักแห่งหนึ่งอย่างน้อยก็เพื่อการผ่อนพัก เพื่อความสุขสงบในชีวิตบั้นปลายของเรา ถึงแม้จะได้ที่ดินซึ่งอยู่ห่างเมือง และการไปมาเพื่อประกอบกิจการงานภายในเมือง จะเป็นทางไกลและลำบาก เราก็พึงเข้าใจว่า เมืองอาจจะขยายตัวออกไปอีก เราได้เห็นเป็นบทเรียนของเราในเมืองไทยเราเอง ชั่วเวลาเพียง ๓๐ ปี เมืองได้ขยายตัวออกไป ที่ดินนอกเมืองเกือบจะกลายเป็นในเมือง ที่ซึ่งซื้อไว้ด้วยราคาเล็กน้อยอาจจะมีราคาเพิ่มสูงขึ้นมากหลายในอีก ๓๐ ปีข้างหน้า ข้าพเจ้าซื้อที่ดินเป็นบ้านที่อยู่ของข้าพเจ้าในปัจจุบันนี้ ด้วยราคาเพียงตารางวาละ ๕ บาท เดี๋ยวนี้มีราคาถึงตารางวาละ ๒๕๐ หรือ ๓๐๐ บาท โดยได้เห็นการซื้อขายที่ดินใกล้เคียงติดต่อกับที่ของข้าพเจ้า ได้ซื้อขายกันในราคาที่กล่าวนี้ เวลาเป็นของช่วยมาก เมื่อเวลาล่วงไป หลายสิ่งหลายอย่าง

ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง และสำหรับผู้ที่ดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบระมัดระวังนั้น ความเปลี่ยนแปลงย่อมจะเป็นไปในทางให้ผลดีเสมอ

การซื้อที่ดินด้วยวิธีผ่อนใช้เงิน ไม่ใช่เป็นการเสี่ยงเกียรติ ไม่ทำให้เกิดความดูถูกดูหมิ่น ไม่มีทางจะเกิดภัยอันตรายอย่างหนึ่งอย่างใด การซื้อของอื่นโดยผ่อนใช้เงิน เช่นซื้อรถยนต์โดยผ่อนใช้ ย่อมเป็นการเสี่ยงมาก เพราะรถยนต์นั้นลดค่าลงไปทุกวัน ส่วนที่ดินไม่มีการลดค่า มีแต่ราคาจะเพิ่มพูน ที่ดินเป็นทรัพย์สมบัติที่แน่นอน เป็นทรัพย์สมบัติที่แท้จริง เป็นสิ่งที่ปลอดจากการเสี่ยงภัยอันตรายทั้งหลาย และการซื้อที่ดินโดยผ่อนใช้เงินนั้น สำหรับในเมืองเราก็ยังมีทางทำกันได้อยู่เสมอ โดยที่ผู้มั่งคั่งมีที่ดินมาก ๆ เมตตากรุณาแก่คนจน ยอมให้ผ่อนซื้อ และทางรัฐบาลเอง ถ้าเป็นรัฐบาลที่ดี ระลึกถึงความเป็นอยู่อันดีของประชาชนพลเมือง ก็ย่อมจะหาทางช่วยเหลือพลเมืองในเรื่องนี้ด้วย

เราควรจะได้ที่ ซึ่งยังไม่เป็นเคหสถานบ้านเรือน เราควรจะได้สร้างทำเคหสถานบ้านเรือนของเราเอง ทำไปทีละน้อย เท่าที่จะมีกำลังทำได้ เพราะความผาสุกสนุกใจและความรื่นรมย์ในชีวิตครอบครัวนั้น อยู่ที่การสร้างทำด้วยตนเอง และสิ่งที่เราสร้างทำด้วยตนเองนั้น เราจะพยายามสงวนไว้ เป็นสมบัติของเราหรือของตระกูล ชั่วกัลปาวสาน เราจะคิดแล้วคิดอีก และจะหาทางหลีกเลี่ยงอย่างมากที่สุด ที่จะไม่ต้องขายหรือเสี่ยงกรรมสิทธิ์เช่นจำนองหรือประกันหนี้ เราจะถือเป็นสมบัติอันศักดิ์สิทธิ์ เพราะทุกสิ่งทุกอย่าง เช่นเรือนที่เราสร้าง ต้นไม้ที่เราปลูก แอ่งน้ำที่เราขุด ถนนภายในบ้านที่เราทำ สำเร็จด้วยน้ำพักน้ำแรงของเรา จะเป็นเครื่องเตือนใจให้เราระลึกและรักมากกว่าการที่จะซื้อที่ซึ่งมีเคหสถานอยู่แล้ว

สมมติว่าเราได้ที่นอกเมือง ซึ่งยังเป็นทุ่งนา เราซื้อตามขนาดที่เราสามารถจะจ่ายราคา จะเป็นด้วยเงินสดหรือด้วยการผ่อนส่งก็ตามที ที่ดินซึ่งยังไม่มีอะไรปลูกสร้างนั้น เราจะแลเห็นเป็นแผ่นผืนเล็กนิดเดียว เราจะ

รู้สึกว่าน้อยไป แต่เรื่องของที่ดินนั้น จำเป็นจะต้องปลูกสร้างอะไรเข้า จึงจะแลเห็นความกว้างใหญ่ บางทีเราจะมองเห็นที่ครึ่งไร่ว่าเล็กน้อยเหลือเกิน มองไม่เห็นว่าจะพออยู่กัน หรือจะสร้างทำอะไรให้ดีได้ แต่พอทำเข้าจริง ที่ครึ่งไร่นั้นก็กว้างไม่น้อย เพราะเป็นเนื้อที่ถึง ๘๐๐ ตารางเมตร เราจะสร้างเรือนอย่างผาสุกสำหรับครอบครัวน้อย ๆ ของเรา อย่างมากก็ในเนื้อที่ไม่เกิน ๒๐๐ ตารางเมตร ซึ่งจะเป็นเรือนที่ใหญ่มากอยู่แล้ว ยังเหลือเนื้อที่อีกถึง ๖๐๐ ตารางเมตร ซึ่งไม่ใช่เล็กน้อย

เราจะไปดูที่เราตกลงใจซื้อแล้วนั้น ด้วยความปลาบปลื้มใจ แม้จะเป็นท้องนา ซึ่งยังไม่มีอะไรเลย เราก็สามารถจะไปนั่งอยู่ได้อย่างสุขสบาย เพราะเป็นที่ของเรา ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงของเรา เป็นผลแห่งความรักระหว่างผัวเมีย ซึ่งได้ช่วยให้เกิดความมานะพยายามหาที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตัวได้ ความสนุกจะเกิดขึ้นในเมื่อเรากะคดแผนการว่าจะสร้างบ้านที่ตรงนั้น ปลูกต้นไม้ชนิดนั้นที่ตรงนี้ ทำรั้วทำประตูอย่างนั้นอย่างนี้ แผนการเหล่านี้

คือมโนคติ คือจุดประสงค์แห่งชีวิต ซึ่งมีความสำคัญเหลือเกินในทางจิตวิทยา ครูอาจารย์และเจ้าตำราทั้งหลายทางจิตวิทยาก็สอนอยู่เสมอ ว่ามโนคติ และจุดประสงค์อันแน่นอนในชีวิตนั้น สามารถจะบันดาลความสำเร็จให้อย่างมหัศจรรย์

แม้เรายังไม่เห็นว่าจะเอาเงินที่ไหนมาสร้าง ภาพแห่งบ้านเรือน ภาพสำเร็จของรังรักที่เราคิดสร้างขึ้นในมโนภาพนั้น ก็เป็นสิ่งที่มีคุณค่าในทางจิตวิทยา ขอให้เรารักษามโนภาพและจุดประสงค์อันนั้นไว้ให้แน่นอน เราจะได้พบทางที่จะให้เป็นผลสำเร็จ นกน้อย ๆ ซึ่งบินร่าเริงอยู่ในท้องนาที่ให้ปรากฏแก่สายตาของเรา จะสอนเราว่า แม้แต่นกซึ่งมีเครื่องมือเพียงปากของมัน มันยังสร้างรังรักให้เป็นที่อยู่สบายของคู่ผัวตัวเมีย และลูกที่จะเกิดขึ้นในภายหน้าได้ เราเป็นมนุษย์มีเครื่องมือมากกว่ามัน เหตุไฉนเล่าจึงไม่ทำ

ด้วยการเก็บออมรอมริบของเรา ด้วยจุดประสงค์อันแน่นอน ด้วยมโนภาพที่เรามองเห็นอยู่เสมอ ในไม่ช้าเราก็จะประสบลู่ทาง ที่สามารถจะปลูกสร้างเคหสถานที่

อยู่ตามควรแก่อัตภาพ ภายในวงความสามารถของเรา เราจะค่อย ๆ ทำไปทีละน้อย แม้จะเป็นกระท่อมเล็ก ๆ ก็ยังเป็นที่รื่นรมย์ นั่นคือวิมานแห่งมนุษย์ สวรรค์แห่งครอบครัว

ความก้าวหน้าของบ้านเรือนที่เราสร้าง ความเติบโตของต้นไม้ที่เรานำมาปลูก จะสอนใจเราว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีความเจริญเติบโตขึ้นโดยลำดับ ขออย่างเดียวแต่มนุษย์อย่าละทิ้งความพยายาม เมื่อมาถึงขั้นที่เรามีที่ดินของเราเอง มีเคหสถานที่อยู่ของเราเอง มีรายได้เพียงพอแก่การครองชีพ เมื่อนั้นกเรียกว่า เราตั้งตัวได้ ความหมายของการตั้งตัวอยู่ที่ตรงนี้

ท่านผู้อ่านอาจจะกล่าวว่า เมื่อมาถึงขั้นนั้นแล้ว ก็ยังห่างไกลจากจำนวนแสนอยู่เป็นอันมาก ช่างเถอะ ขอให้เราตั้งต้นกันด้วยขั้นนี้ ซึ่งเป็นขั้นที่มั่นคงแน่นอน เป็นการก้าวเดินในชีวิตที่ไม่มีเวลาพลาดล้ม ข้าพเจ้าให้เวลาท่านถึงอายุ ๓ รอบ คือถ้าท่านสามารถสร้างตัวของท่านจากเลขศูนย์ ขึ้นมาถึงขั้นนี้ได้ภายในอายุ ๓๖ ปี

ข้าพเจ้ากล้าประกันว่า เวลาที่ยังมีอยู่ข้างหน้าจะเป็นโอกาสให้ท่านสร้างได้ถึงเลขแสน การตั้งต้นดี และตั้งต้นถูกทางนั้น เป็นครึ่งหนึ่งของความสำเร็จ

เพียงเท่าที่ท่านทำไว้ ท่านจะปลาบปลื้มภูมิใจในความพากเพียรพยายามของท่าน คนทั้งหลายที่ได้เห็นก็จะนิยมสรรเสริญ ทุกคนจะพูดและคิดว่าท่านจะต้องมีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป คำพูดและความคิดของคนทั้งหลายรวมทั้งความแน่ใจของท่านเอง จะช่วยให้ท่านประสบความเจริญยิ่งขึ้นโดยลำดับ เมื่อท่านสร้างตัวของท่านใหญ่โตขึ้น โอกาสและช่องทางที่จะสร้าง ให้ใหญ่ต่อไปก็จะมีมากขึ้นทุกที งานขั้นยากที่สุดอยู่ที่การสร้าง จากศูนย์ขึ้นมาหาพัน ถ้าท่านผ่านพ้นความยากอันนี้มาได้ ท่านจะได้รับความชำนิชำนาญในชีวิต การสร้างจากพันขึ้นไปหาหมื่นหรือสร้างจากหมื่นขึ้นไปหาแสนนั้น ง่ายกว่าการสร้างจากศูนย์ขึ้นมาหาพันเป็นอันมาก

ความที่ปรากฏแก่คนทั้งหลายว่าท่านเป็นคนสร้างตัวพิสูจน์ที่เห็นประจักษ์แก่คนทั่วไปว่า ท่านมีความมานะ

พยายามสร้างฐานะของท่านเองด้วยความสัตย์สุจริต ปราศจากมลทินไฝฝ้าในทางคดโกงฉ้อฉน จะทำให้คนทั้งหลายไว้วางใจ ท่านอาจจะได้งานทดยิ่งขึ้น ท่านอาจจะได้พบโอกาสอันประเสริฐ สำหรับจะแสวงหาความยิ่งใหญ่ต่อไป ไม่มีใครริษยาหรือกล่าวร้ายผู้ที่สร้างตัวเอง มีแต่จะได้รับความสรรเสริญและไว้วางใจทั่ว ๆ ไป ความราบรื่นเรียบร้อยภายในครอบครัวของท่าน จะช่วยส่งเสริมความไว้วางใจของคนทั้งหลายให้มากขึ้น และเราจะเห็นได้ว่าทั้งนั้นทั้งนี้ เกิดจากมูลเหตุอันเดียว คือความเรียบร้อยราบรื่นภายในครอบครัว ซึ่งมีส่วนสำคัญยิ่งกว่าอุปกรณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น

ขอให้คู่ผัวเมียรักกันอย่างแท้จริง ให้เป็นความรักที่บริสุทธิ์ใจต่อกัน ให้ต่างฝ่ายต่างถือกันเป็นเพื่อนชีวิต ให้เราเชื่อแน่ว่า เพื่อนที่สุดในชีวิตของเรานั้น คือคู่ผัวเมียของเราเอง ให้เราถือว่าการสมรสเป็นการเริ่มออกเดินทางไกล ท่านจะบรรลุถึงที่หมายปลายทางได้อย่างปลอดภัยรวดเร็ว หรือถึงช้าหรือไม่รู้จักถึง หรือต้องประสบความล้มเหลวในการ

เดินทาง หรือต้องภัยอันตรายอย่างหนึ่งอย่างใด ก็อยู่ที่ความเป็นไปในชีวิตสมรสของท่าน ถ้าชีวิตสมรสของท่านราบรื่นเรียบร้อย ก็เปรียบเสมือนมีเพื่อนเดินทางที่ช่วยเหลือกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว สามารถจะบรรลุถึงจุดหมายปลายทางอย่างผาสุกได้ ชีวิตสมรสไม่ได้มีความหมายเพียงความรื่นรมย์ในคืนสมรส แต่มีความหมายไปตลอดชีวิต ชั่วกัลปาวสาน ชั่วฟ้าดินสลาย

วรรณกรรมเรื่องเอก

ของ 'พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ'

สร้างชีวิต	28	บาท
กุหลาบเมาะลำเลิง	30	,,
ดอกฟ้าจำปาศักดิ์	35	,,
พานทองรองเลือด (2 เล่มชุด)	70	,,
สวรรค์ยังไม่ทอดทิ้งข้าพเจ้า	28	,,
ฟากฟ้าสาละวิน	35	,,
บัลลังก์เชียงรุ้ง	35	,,
มรสุมแห่งชีวิต	25	,,
เพชรพระนารายณ์	38	,,
พลิกพิภพเพื่อชู้	30	,,
กรรณิการ์เทวี	38	,,
ห้วงรักเหวลึก (5 เล่มชุดกระดาษปอนด์)	250	,,
ของดีในอินเดีย	38	,,

และ **'รวมนวนิยาย 5 เรื่อง' ชุด 1–8** *ซึ่งเป็นเรื่องสั้นๆ*

สรรแล้ว ชุดละ 5 เรื่อง รวม 8 ชุด ราคา 155 บาท

ทุกเล่มสั่งซื้อได้ที่

สำนักงาน

เสริมวิทย์บรรณาคาร

222 นครเชษม พระนคร